

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER (İKTİSAT)
DOKTORA PROGRAMI

FRANSA'DA GÜVENLİKLEŞTİRME VE
GÜVENLİKLEŞTİRİLMİŞ VATANDAŞ
DENEYİMİ

DOKTORA TEZİ

Birsen Aybüke EVRANOS

2502170712

Danışman: Prof. Dr. Yunus KAYA

İstanbul – 2022

ÖZ

FRANSA'DA GÜVENLİKLEŞTİRME VE GÜVENLİKLEŞTİRİLMİŞ VATANDAŞ DENEYİMİ

BİRSEN AYBÜKE EVRANOS

Geçtiğimiz yıllarda topraklarında gerçekleşen pek çok saldırı Fransa'da güvenlik gündelik siyasetin dışına çıkarılarak Fransız toplumunun varlığının ve kimliğinin tehdit altında olduğu söylemiyle siyasi seçkinler tarafından güvenlikleştirilmiştir. Bu güvenlikleştirme hamleleri pek çok acil durum önlemini kapsamaktadır ve bu önlemler teröristlerin kendilerini Müslüman olarak tanımlamaları sebebiyle, çoğunlukla Müslümanlara yönelik olarak alınmıştır. Bu durumda, Fransız Müslümanlarının çeşitli hak ve özgürlükleri bu önlemler neticesinde zedelenmiştir. Fransa'da özellikle 1990'lardan itibaren görünürlüğü artan Müslüman azınlık sorunu bu saldırılar sonrasında daha da tartışmalı bir mesele haline gelmiştir. Bu tez, Fransa'nın saldırılar sonucunda aldığı güvenlik önlemlerini güvenlikleştirme teorisiyle analiz etmekte ve bu güvenlik önlemlerinin Fransa'da yaşayan Müslüman azınlık üzerindeki etkisini değerlendirmektedir.

Güvenlikleştirme teorisinin temel tezlerinden biri olan güvenlikleştirme bir söz edimidir savından hareketle, Fransız resmi kanallarından yapılan açıklamalar ve meclis konuşmaları eleştirel söylem analizi yoluyla incelenmektedir. Bu çerçevede Fransa'da uygulanan acil durum önlemlerinin siyasi elitler tarafından nasıl gerekçelendirildiği ve terörizm tehdidinin güvenlik çerçevesinde nasıl söylemsel olarak inşa edildiği aydınlatılmıştır. Güvenlikleştirme teorisine göre güvenlikleştirmenin başarılı sayılabilmesi için alımlayıcı kitlenin bunu kabul etmesi gerekmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalara göre Fransız toplumu genel olarak güvenlikleştirme hamlelerini kabul etmektedir. Ancak güvenlikleştirmeden daha çok etkilenen Müslüman azınlıkların bu güvenlikleştirmeyi kabul edip etmediğine dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. Bu çalışma bu alandaki eksikliği gidermektedir.

Fransa’da yaşayan Müslüman azınlığın entegrasyon (veya asimilasyon) sırasında karşılaştığı güvenlikle ilgili sorunlar güvenlikleştirmenin huzursuzluk politikası yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Fransa’da anayasa ve vatandaşlık kanunları, Müslümanların medyada nasıl temsil edildiği, eğitimde Müslümanların karşılaştığı sorunlar, laik uygulamalarının Müslümanlara yarattığı zorluklar ve Fransa İslam’ı (*Islam de France*) kavramı incelenmiştir.

Terörist saldırılar sonrası dönemde siyasi elitler yaptıkları konuşmalarla güvenlikleştirmeyi meşrulaştırmıştır. Ancak güvenlikleştirmenin sürdürülebilmesi ve Fransız değerlerine karşı bir tehdit teşkil eden Müslümanlarla “daha etkin mücadele edilebilmesi” için olağanüstü hâl dışında da varlığını devam ettirebilecek yasa değişikliklerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda çeşitli terörle mücadele kanunları ve “İslam’la mücadele” kanunu çıkarılmıştır.

Güvenikleştirme çalışmalarında alımlayıcı kitle sıklıkla göz ardı edilmektedir. Ancak güvenlikleştirmenin başarılı olup olmadığı alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirmeyi kabulü ile anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu tezde, Müslümanların güvenlikleştirme ile ilgili düşüncelerinin ve güvenlikleştirmeyi kabul edip etmediklerinin anlaşılabilmesi için Fransız Müslümanlarıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Güvenikleştirme bir mesaj ve yanıt süreci olduğundan, Müslümanların güvenlikleştirmeyi kabul edip etmediği Kodlama-Kodaçıklama Modeli ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler Müslümanların güvenlikleştirmeyi kabul etmediğini, dolayısıyla Fransa’da güvenlikleştirmenin Müslüman alımlayıcı kitle özelinde başarısız olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: güvenlikleştirme, Fransa, kodlama-kodaçıklama, eleştirel söylem analizi, Müslüman vatandaş

ABSTRACT
SECURITIZATION IN FRANCE AND SECURITIZED CITIZEN
EXPERIENCE
BİRSEN AYBÜKE EVRANOS

France has experienced many terrorist attacks on its soil since 2015. These attacks have been securitized by the political elite with a political rhetoric that the very existence and identity of French society is under threat. This rhetoric has been followed by several security measures and security issues have been taken out of normal politics. Since terrorists identify themselves as Muslim, the emergency measures aim to deal with Muslims and Islam. Therefore, various rights and freedoms of French Muslims were damaged as a result of these measures. The visibility of Muslim minority in the French society has been increased since 1980s and this led to famous *affaire de foulard* in 1989. After the terrorist attacks French Muslim community issue have become more controversial. This thesis analyzes the security measures taken after several terrorist attacks and evaluates the impact of these measures on the Muslim minority living in France.

French Muslims face integration (or assimilation) related problems every day since their culture and lifestyle are considered barbaric and uncivilized. French integration policies push Muslim citizens to give up their identity and culture as a result of politics of unease. The analysis of constitution and citizenship laws, Muslim representation in the media, the problems faced by Muslims in education, the difficulties created by *laïcité* practices, and the concept of *Islam de France* show the challenges that Muslim French citizens encounter in their daily life. These also devalue the citizenship of French Muslims as they are treated as second-class citizens.

Based on the argument that securitization is primarily a speech act, statements of French president and of members of the government and parliamentary speeches were analyzed through critical discourse analysis. In this context, it has been clarified how the emergency measures implemented in France are justified by the political elite and how the terrorist threat is discursively constructed within the framework of security. The major security measure, namely state of emergency, and the security

practices enacted under state of emergency were analyzed as politics of exception. The state of emergency was harsh against French Muslims and the power given to the law enforcement resulted discriminatory acts against Muslim individuals.

After the attacks, political elites legitimized securitization with political discourse. However, in order to maintain securitization and to tackle more effectively with Muslims who pose a perceived threat to French values, legislative changes were introduced which would continue to remain force after the end of the state of emergency. In this context, various anti-terrorist laws and an anti-separatism law were enacted. These laws transformed the exception into a norm which damaged Muslim citizens' certain rights and freedoms, particularly freedom of religion and conscience and freedom to worship.

According to the securitization theory, the securitization is considered successful only if audience accepts the securitizing moves. According to various studies, French society generally accepts securitization moves. Therefore, it is indeed a successful securitization. However, as the security measures try to "deal with" Muslims and Islam, Muslim minority is the most affected audience and there is no data on whether the Muslim minorities accept this securitization. This study fills the gap in this area.

In securitization studies, the audience is often overlooked. However, whether the securitization is successful or not is understood by the acceptance of the securitization by the receiving audience. Therefore, in this thesis, semi-structured interviews were conducted with French Muslims in order to understand the Muslims' thoughts on securitization and whether they accepted securitization. The study revealed that Muslim citizens feel that they are not equal with other French citizens, and they are not accepted as an intrinsic part of French society. The integration (and assimilation) policies and practices force Muslim citizens to become "robots" who does not believe in any religion. Any particular symbol of Islam is thought to be a terrorism threat.

Since securitization is a message and response process, whether Muslims accept securitization was analyzed by the Coding-Decoding Model. According to this

model, the audience may interpret or decode a coded message in three ways: dominant, negotiated, and oppositional. In other words, the receiver may directly accept the message, inflect the message to take account his/her social position, or directly reject the message. This way the coding-decoding model provides invaluable insights about whether the French Muslims accept the securitizing moves or not. The data obtained show that most of Muslims do not accept securitization, therefore securitization in France has failed for the Muslim audience. Those who accept securitizing moves are not French citizens (permanent residents in France) or foreign-born individuals and French citizens by choice. These people are less demanding in terms of rights and freedoms. By contrast, descendants of Muslim immigrants who are born and live in France, are more demanding since France is their “home”. They do not accept the fact that their citizenship is not equal to another French citizen who is not a descendant of an immigrant. This situation leads us to question the famous French republican motto “*Liberté, Égalité, Fraternité*” which promises freedom, equality, and fraternity for all citizens. However, as this thesis has showed Muslim French citizens have unquestionably become securitized citizens since the attacks.

Keywords: securitization, France, critical discourse analysis, Coding-Decoding Model, Muslim citizen

ÖNSÖZ

Bu çalışma Fransa'daki Müslüman azınlığın entegrasyon çerçevesinde nasıl kurumsal olarak bir güvenlik nesnesi haline getirildiğini ve Fransa'da 2015 yılında gerçekleşen terör saldırılarından sonra terörün güvenlikleştirilmesi sırasında Müslüman vatandaşların nasıl güvenlikleştirilmiş vatandaşlara dönüştüğünü ele almaktadır. Fransa'nın sivil vatandaşlık ve herkes için eşit bireysel haklar ilkelerini şart koşan "cumhuriyetçi modeli" herhangi bir azınlığın varlığını tanımamaktadır. Bu doğrultuda kişiler ancak asimile olduğu sürece Fransız toplumunun bir parçası olarak kabul edilebilir. Yeterince asimile ol(a)madığı düşünülen bireyler entegrasyon sürecini tamamlayamamakta ve dolayısıyla vatandaşlık hakkını kazansa bile önemli ölçüde toplumsal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Fransa'nın entegrasyon modeli kişilerin kamusal alanda hiçbir kimliğinin gözükmemesini talep etmektedir. "Cumhuriyetçi model" çerçevesinde Müslüman kimliğinin görünürlüğünün azaltılmasına yönelik tüm çabalar Müslüman azınlık grubuna dahil vatandaşları güvenlik nesnesi haline getirmiştir. Müslüman kimliğinin Fransızlıkla uyuşmadığı ve bunun Fransız toplumunun varoluşunu tehdit ettiği iddia edilmiştir.

Halihazırda sorunlu olan Fransa ve Müslüman azınlık arasındaki ilişki 2015 yılında ve sonrasında gerçekleşen "İslami" terör saldırıları ile daha da tartışmalı hale gelmiştir. Özellikle Kasım 2015'teki Paris saldırılarından sonra Fransa terörü güvenlikleştirme yoluna gitmiştir. Ancak terörün güvenlikleştirilmesi sürecinde alınan çoğu önlem doğrudan Fransız Müslümanlarının hak ve özgürlüklerine müdahale etmiştir. Böylece sadece terör değil, Müslüman vatandaşlar da güvenlikleştirilmiştir. Bu çalışma Müslüman azınlık üyeleriyle yapılan birebir görüşmeler sonucunda, terörün güvenlikleştirilmesi sırasında Fransa'nın Müslüman azınlığı ikna edemediğini ve bu süreçte Müslüman azınlığı daha da dışladığını ortaya çıkarmıştır.

Yoğun çalışma temposuna rağmen yardımlarını eksik etmeyen danışman hocalarım Doç. Dr. Necati Anaz ve Prof. Dr. Yunus Kaya'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca jürimde yer almayı kabul eden ve yaptıkları katkılarla tezimi zenginleştiren Doç. Dr. Ömer Aslan'a, Doç. Dr. Edip Asaf Bekaroğlu'na, Dr. Öğr. Ü. Muhammed Ali Ağcan'a ve Doç. Dr. Hasan Karataş'a müteşekkirim. Tezin saha araştırması kısmının yapılmasını mümkün kılan dostum Emre Burç Acar olmasaydı bu çalışma

tamamlanamazdı. Bana bütün hayatım boyunca her anlamda destek veren ve isteklerimi gerçekleştirebilmem için elindeki tüm imkânlarla bana alan açan annem Cahide Evranos'a minnettarlığımı kelimelerle ifade edemem. Bu tez çalışması sırasında hayatımı kolaylaştıran, pes ettiğim zamanlarda beni tekrar motive eden ve her zaman yanımda olan eşim Necip Fazıl Saygı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Çalışmalarımı her zaman takdir eden ve daha fazlasını yapmam için beni cesaretlendiren bütün aileme çok teşekkür ederim. Hayatımda olduğunuz için çok şanslıyım.

Birsen Aybüke EVRANOS

İSTANBUL-2022

Kızım Ayışığı'ma...

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR VE KURUMSAL ÇERÇEVE

A. Azınlık Kavramı.....	9
B. Vatandaşlık ve Dışlanma.....	11
C. Güvenlik Nedir? Etimoloji ve Anlamlar.....	13
D. Güvenlik Çalışmaları ve Kopenhag Okulu, Aberstwyth Okulu ve Paris Okulu Hakkında	17
E. Güvenlikleştirme Teorisi: Tanımlar, Açıklamalar, Eleştiriler	20
1. Eleştiriler ve Teoriye Yapılan Çeşitli Katkılar	26
2. Güvenliksizleştirme	39
F. Neden Güvenlikleştirme Teorisi?	44

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

A. Çalışmanın Örnek Olayı: Fransa.....	46
B. Güvenlikleştirme Sürecinde Medyanın Rolü	49
C. Araştırma Sorusu.....	52
D. Söz Edimi Olarak Değerlendirilen Konuşmaların İncelenmesi Hakkında	55
E. Stuart Hall'un Kodlama – Kodaçıklama Modeli	58
1. Model Hakkında	58
2. Konuşmaların Etkisi	62
3. Neden Kodlama ve Kodaçıklama Modeli?.....	66
F. Katılımcılara Yöneltilen Sorular ve Görüşmeler Hakkında.....	69

G.	Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtlılıkları	71
----	--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA'DA ENTEGRASYON VE GÜVENLİKLEŞTİRME İLİŞKİSİ

A.	İslam'ın Güvenlikleştirilmesi	73
B.	Fransa'da İslam'ın Güvenlikleştirilmesi.....	78
1.	Fransa'da Yaşayan Müslüman Nüfus Hakkında	78
2.	Entegrasyon ve Güvenlikleştirme.....	82
C.	Sonuç	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TERÖR SALDIRILARI VE SÖYLEM

A.	Fransa'da Yaşanan Çeşitli Terör Saldırıları	109
1.	Terörle mücadele konusunda geçmişten bugüne Fransa	109
2.	Saldırıların Silsilesi.....	111
B.	François Hollande'ın Yaptığı Konuşmaların İncelenmesi.....	114
1.	Charlie Hebdo: Güvenlikleştirme Başlangıcı	114
2.	13 Kasım 2015: Güven Talebi.....	116
3.	16 Kasım 2015: Aktif Güvenlikleştirme	118
C.	Söyleme Dair Bir Değerlendirme.....	121

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

A.	Olağanüstü Hâl (État d'Urgence).....	123
1.	Olağanüstü Hâl İlanı ve Olağanüstü Hâl Kanununda Yapılan Değişiklikler	123
2.	Güvenlik – Özgürlük Dengesi	126
3.	Güvenliksizleştirme Çabası?	129
4.	Yeniden Aktif Güvenlikleştirme	131
5.	Olağanüstü Hâl Bilançosu Hakkında.....	134
B.	Harekete Geçirilen Güvenlik Birimleri Hakkında.....	138
C.	Güvenlikleştirme ve Politika Tepkisi.....	141
1.	Anayasanın Değiştirilmesi Önerisi.....	141
2.	Örgütlü Suç, Terörizm ve Bunların Finansmanı ile Mücadele kanunu	144
3.	Terörle Mücadele Kanunu ve Olağanüstü Hâlin Sonu	145

4. Cumhuriyet İlkelerine Saygıyı Güçlendiren Yasa.....	148
D. Sonuç	152

ALTINCI BÖLÜM

GÜVENLİKLEŞTİRİLMİŞ VATANDAŞLAR

A. Günlük Deneyimler.....	155
1. Aidiyet ve Kültür	155
2. Sosyal ve Kurumsal Ayrımcılık	157
3. Saldırıları Sonrası Güvenlik Kaybı.....	158
4. Ekonomik Güvenlik.....	161
5. Güvenlik – Özgürlük Dengesinde Müslümanlar	162
B. Güvenlik Deneyimleri.....	166
1. Şüphe ve Güvenlikleştirmeye Direnç	166
2. Güvenlik Önlemleri	168
3. Müslümanlar ve Güvenlik Önlemlerinin Hedefi	185

SONUÇ.....	188
------------	-----

KAYNAKÇA	196
----------------	-----

Elektronik Kaynaklar	220
Hukuk Metinleri	251
Konuşma Metinleri.....	257

EKLER.....	263
------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	267
----------------	-----

GİRİŞ

Afrikalı Amerikalılar ile ilgili yaptığı çalışmalarla bilinen sosyolog ve insan hakları aktivisti W. E. B. Du Bois'ya göre, toplumda büyük önyargılarla yüzleşmek kaçınılmaz olarak kendi kendini sorgulamaktan ve kendi kendini küçümsemekten başka bir sonuca sebep olmaz (2007: 12). Du Bois bunu söylerken, Amerikalı olabilmek için kimliklerini reddetmenin gerekli olup olmadığını ve bu reddin Amerikan vatandaşı olarak bir görev olup olmadığını sorgulayan Afrikalı Amerikalıların mücadelesinden bahsediyordu. Afrikalı Amerikalılar bir noktada kendilerine şu soruları sormuştur: “Sonuçta ben kimim? Amerikalı mıyım, yoksa zenci miyim? İkisi de olabilir miyim?” (Du Bois, 2007: 184). İşte bu kimlik mücadelesi bugün farklı şekillerde farklı toplumlarda hala varlığını sürdürmektedir.

Çeşitli azınlık gruplarına karşı farklı davranılmasına veya şüpheyile yaklaşılmamasına geçmişten bugüne pek çok ülkede rastlanmıştır ve rastlanmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ne göçmen olarak gelen İrlandalıların Vatikan için casusluk yaptığından şüphelenilmiştir. Aynı çerçevede, Asyalıların Amerikan vatandaşlığı için uygun olmadıkları düşünülmüştür (D'Appollonia, 2015: 1). Bu olaylar pek tabii Amerika'ya özgü değildir. Örneğin, Fransa'da 1890'ların başında İtalyan göçmen işçilere karşı ayaklanma çıkmıştır (a.g.e.: 2). Doğal olarak bugün de bu tarz olayların yaşanması çok şaşırtıcı değildir. Ancak günümüzde, azınlık gruplarına karşı davranış biçimleri geçmişte olduğundan farklı olarak daha az fark edilir şekilde gerçekleşmektedir.

Hem eski bir kolonyal imparatorluk olması hem de yirminci yüzyıldaki işçi göçleri sebebiyle, Fransa bugün pek çok farklı azınlık grubuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu azınlık gruplarının resmî ve tam olarak bilinemesi de en büyüğü sayıları beş milyon civarında olduğu tahmin edilen Müslüman azınlık grubudur. Fransa'da yaşayan Müslümanlar heterojen bir grup olmasına rağmen, Müslüman kimliklerine dair günlük hayatlarında karşılaştıkları sorunlar birbirine çok benzemektedir. Başta Afrikalı Amerikalıların kendilerine sormuş oldukları “Ben kimim?” sorusuna dönecek olursak, bugün dünyadaki pek çok azınlık grubu gibi, Fransa'da yaşayan Müslümanlar da kendisine bu soruyu sormaktadır: “*Bizden*

birbiriyle çatışan iki şey yapmamızı bekliyorlar: kimliğimizin yok olmasını ve gözükmemesini” (Méheut, 2020).

Özellikle yirminci yüzyılın ortalarından itibaren Fransa’da yoğunluğu artmaya başlayan Müslüman nüfus ile Fransız devletinin ilişkisi, yirminci yüzyılın sonuna doğru sorunlu olarak nitelendirilebilecek bir hale bürünmüştür. Fransa’ya göçle gelen bu nüfus, göçmen eşittir Müslüman düşüncesini doğurmuştur (GALLUP, 2009: 11). Bu nüfusun 1990’larda görünürlüğünün artması, başka bir ifade ile Müslüman kimliklerinin kamusal alanda görünür hale gelmesi hem medyada hem de toplum tarafından rahatsızlık verici olarak ifade edilmiştir. Bu doğrultuda hükümet, göçün yaratmış olduğu bu endişelere, göç politikasını uyuşturucu kaçakçılığı, organize suç ve terörizmle mücadele gibi diğer konularla ilişkilendirerek yanıt vermiştir (D’Appollonia, 2015: 2-3). Bu ilişkilendirme sonucunda hem Müslüman göçmenlerin hem de bunların Fransız toplumuna entegrasyonunun güvenlik sorunu olarak ortaya çıkması, göçün iş güvenliği, suç, ulusal kimlik ve toplumsal uyum üzerindeki etkisine ilişkin uzun süredir var olan endişeleri beslemiştir. Diğer taraftan, bu endişelerin devamı olarak ve Amerika Birleşik Devletlerindeki 11 Eylül saldırılarından sonra artan şekilde, Müslümanlar ulusal güvenlik meselesinin odağı haline gelmiştir. Bu durum Müslümanların sadece devletin güvenlik güçlerinin radarında olmasına sebep olmamış, aynı zamanda toplumun da büyük bölümünün İslam ve Müslümanları topluma yönelik en büyük tehdit olarak nitelendirmesine sebep olmuştur.

Fransa geçmişten günümüze pek çok terör saldırısı ile karşılaşmış bir ülkedir. Yirmi birinci yüzyıl öncesinde literatürde geleneksel terörizm olarak adlandırılan terörizmin kurbanı olmuştur. Daha sonrasında ise, ilk olarak 1980’de olmak üzere ve ilerleyen yıllarda da artan şekilde literatürde yeni terörizm olarak sınıflandırılan terörizm sorunu ile karşılaşmıştır. Bu dönemde, terör tehdidine karşı aldığı önlemler çoğunlukla Fransız topraklarında radikalizmin yayılması endişeleri çerçevesinden şekilleniyordu (Beydoun, 2016: 1293). Zira, Fransa’ya göre 11 Eylül, Madrid ve Londra saldırılarında görüldüğü şekilde radikalizm şiddet üretmekteydi ve Fransa sıradaki hedef olabilirdi. Dolayısıyla daha sonra detaylıca bahsedilecek olan okulda dinî sembol yasağı ve kamuda peçe yasağı bu anlamda Fransa için uzun vadede birer terörle mücadele yöntemi idi. Ancak bu noktada 2012 yılı Fransa için bir dönüm

noktası olmuştur. 2012’de Merah Olayı olarak adlandırılan Toulouse’daki saldırılar El Kaide terör örgütünün Fransa’daki etkinliğini arttırdığını gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla 2012’den beri Fransa’nın yaşamış olduğu ve yeni terörizm başlığı altında ele alınan “İslami” terör saldırıları ve sonrasında bunlara yönelik alınan güvenlik önlemleri Fransa’da yaşayan Müslümanlar üzerinde doğrudan etkiler yaratmıştır. Bu saldırıların, gazetelerdeki haber yazıları, siyasi elitlerin söylemleri gibi iletişim biçimlerinde “İslami” terör olarak isimlendirilmesi bile, bu süreçte Müslümanlara karşı bakış açısındaki değişimleri gösterir niteliktedir.

Yukarıda bahsedilen bütün olgular, birbiriyle girift ilişkiler içerisinde bulunan kompleks bir yapının belirli parçalarını oluşturmaktadır. Müslümanların Fransız toplumu içerisindeki artan nüfus yoğunluğu sonucu ortaya çıkan toplumsal endişeler, devlet yönetiminin göçle gelen bu nüfusa yönelik önlem almasına sebep olmuştur. Bu önlemler, öncelikle ülkeye girişi zorlaştırma, bir kere ülkeye giriş yapıldıktan sonra ise entegrasyonu neredeyse imkânsız hale getiren sıkı asimilasyon politikaları uygulaması olarak ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, Müslüman göçmenler, Müslüman olmaları sebebiyle kurumlar düzeyinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. 11 Eylül’den sonra da Müslümanlar ve İslam dininin toplum için yüksek tehdit riski oluşturduğu düşüncesi kendisini açıkça göstermiştir (GALLUP, 2009: 19). 2015 yılı ve sonrasında günümüze ulaşan süreç, bu kompleks yapının bütün parçalarının daha da karmaşıklaşmasına sebep olmuştur. Zira halihazırda Fransa’da belirli sorunları bulunan Müslüman azınlıkların bu sorunları hem Müslüman azınlıklar açısından hem de Fransız devleti açısından neredeyse çözülemez bir boyuta evrilmiştir.

2015 yılının başından itibaren Fransa’nın maruz kalmış olduğu terör olayları, doğal olarak Fransa’nın çeşitli güvenlik önlemleri almasına sebep olmuştur. Bu güvenlik önlemleri, olağanüstü hâl ilanı, terörle mücadele kanunları yapılması ve benzeri gibi gündelik siyasetin dışında istisnai politikaları kapsamaktadır. Yine aynı şekilde bu güvenlik önlemlerinin alınabilmesi için siyasi elitler bütün Fransız toplumunun bir varoluşsal tehdit altında olduğunu savunmuştur. 2015 yılından itibaren ülkede etkinliğini arttıran “İslami” terörizme karşı alınan bu terörle mücadele ve güvenlik önlemlerinin normal siyaset dışında ele alınması ve siyasi elitlerin bu önlemleri meşrulaştırma biçimleri, bu durumun analizinin yapılabilmesi için

güvenlikleştirme teorisini işaret etmektedir. Zira güvenlikleştirme teorisine göre, bir konunun varoluşsal bir tehdit olduğu siyasi elitler tarafından söz edimi ile gösterildikten sonra, aynı konunun gündelik siyasetin dışına çıkarılması güvenlikleştirme hareketinin göstergesidir (Buzan vd., 1998: 23-24).

Bütün bunlar ortaya konulduktan sonra, karşımıza bu tezin araştırma sorusu çıkmaktadır: Fransa’da yeni terörizm dalgasıyla beraber ortaya çıkan güvenlikleştirme hareketlerinin Müslüman azınlık üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur ve Müslüman azınlık bu güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul etmiştir? Bu soruya cevap olarak bu tez, terörü güvenlikleştirme hareketlerinin Müslümanları güvenlikleştirilmiş vatandaşlar haline getirdiğini ve Müslümanların terörü güvenlikleştirme hareketlerini kabul etmediğini, yani güvenlikleştirmenin Müslümanlar nezdinde başarılı olmadığını iddia etmektedir. Bu çerçeveden, bu tezin genel konusu özellikle Kasım 2015 saldırılarından itibaren açıkça ortaya çıkan güvenlikleştirme hareketlerinin Müslüman azınlık üzerindeki etkisidir. Bu konu doğrultusunda temel amaç, 2015 yılı odak alınacak şekilde, geçmişten günümüze Fransa’da güvenlikleştirme hareketlerinin değerlendirilerek Müslüman azınlığın bundan ne derece ve nasıl etkilendiğini anlamak ve bu güvenlikleştirmenin Müslüman azınlık nezdinde ne ölçüde başarılı olduğunu tespit etmektir. Bu anlamda, genel olarak Fransa’da uzun vadede Müslümanların nasıl güvenlik meselesi haline geldiği incelenecek olsa da tezin ana konusu çerçevesinde ele alınacak olan güvenlikleştirme hareketleri belli bir zaman diliminde gerçekleştiğinden, tez bu zaman dilimine odaklanacaktır. Bu zaman aralığı 2015 yılı ocak ayındaki Charlie Hebdo saldırılarından günümüze kadar olan süreci kapsamaktadır.

Tezin amacına ulaşabilmek için güvenlikleştirme teorisinin doğru bir analiz perspektifi sunacağı düşünülmüştür. Zira güvenlikleştirme teorisi, bir ölçüde söz edimine ve tehdidin sosyal inşasına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, özellikle 2015’ten itibaren Fransa’da ortaya çıkan acil durum önlemlerinin gerekçelendirilmesi ve uygulanmasının açıklaması güvenlikleştirme teorisi ile mümkün olmaktadır. Güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde değerlendirilecek olan söz edimlerinin incelenmesi için ise eleştirel söylem analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem

sayesinde belirli bir söz ediminin (veya konuşma metninin) sosyal, ideolojik ve benzeri açılardan ne anlam ifade ettiği ve ne sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Müslümanların bu güvenlikleştirme hareketlerine yönelik bakış açılarının değerlendirilebilmesi için, alımlayıcı kitle analizini büyük ölçüde göz ardı eden ve bu konuda daha sonra bahsedilecek çeşitli eleştirileri alan güvenlikleştirme teorisi yeterli değildir. Bu doğrultuda, bu tezin cevap aradığı soru perspektifinde alımlayıcı kitle olarak kabul edilen Müslüman azınlığın güvenlikleştirme hareketlerine cevabının anlaşılabilmesi amacıyla Müslüman azınlığın üyesi kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerin analizi için Stuart Hall'un Kodlama ve Kodaçıklama Modeli kullanılmıştır. Bu modelin tercih edilmesindeki temel sebep Müslüman azınlığın güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul ettiğinin anlaşılmasına olanak sağlamasıdır. Zira modeli ortaya atan araştırmacı Stuart Hall'a göre, kodlanan mesajlar üç farklı şekilde kodaçıklanabilir: baskın okuma, müzakereci okuma ve muhalif okuma (Hall, 2005: 125-127). Müslüman azınlık üyelerinin araştırmacının sorularına verdiği cevaplar bu üç okuma biçimi çerçevesinden değerlendirilerek Müslüman azınlığın güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul ettiği ile ilgili sonuca varılmıştır. Bu ilk sebebe ek olarak, literatür taraması sırasında güvenlikleştirme teorisi üzerinden analiz yapılan neredeyse bütün çalışmalarda söylem analizi yönteminin kullanıldığı ve alımlayıcı kitlenin göz ardı edildiği görülmüştür (Bogain, 2017; Połńska-Kimunguyi & Gillespie, 2016; Baker-Beall, 2009). Bu tez çalışmasında Kodlama – Kodaçıklama modeli kullanılarak sadece söylem analizi ile yetinilmeyecek ve alımlayıcı kitlenin rolünün önemi ortaya çıkartılacaktır. Ayrıca, bu model ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, akademik dünyada bir iletişim teorisi olarak değerlendirilen bu modelin daha önce güvenlik çalışmalarında neredeyse kullanılmadığı tespit edilmiştir. Ancak bu tezin yazarına göre, güvenlikleştirme hareketi bir mesaj ve yanıt süreci olarak değerlendirildiğinde, bu yaklaşım güvenlik çalışmalarında da kullanılabilir. Bunun tezin orijinalliğine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Böylece tezin konu ile ilgili literatüre yapacağı katkının artacağı ve alımlayıcı kitle olarak seçilen Müslüman azınlığa yönelik soru işaretlerini bir ölçüde gidereceği değerlendirilmiştir.

Bu tez literatüre çeşitli katkılarda bulunmaktadır. Öncelikle daha önce karşılaştırmalı olarak incelenen Fransa'nın güvenlikleştirme hamlelerini (Dück & Lucke, 2019) kendi başına daha detaylı olarak incelemektedir. Ayrıca belirlenen zaman aralığı içerisinde Fransa'nın siyasi olarak geçirdiği sürecin bir nevi fotoğrafını çekmektedir. Çeşitli makaleler bu süreci parçalı olarak incelemiştir (Lequesne, 2016; Połowska-Kimunguyi & Gillespie, 2016). Başka çalışmalar ise Müslümanların birer güvenlik tehdidi oluşturduğunu ve entegrasyon çerçevesinde buna yönelik önlemler alındığını iddia etmektedir (Beydoun, 2016; Hussey, 2014). Bu tezin ise bütün bu konuları bir arada ele alarak daha bütünlükçü bir bakış açısı sağladığı düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, daha önce bahsedildiği üzere, güvenlikleştirme hareketlerine yönelik bugüne kadar yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda alımlayıcı kitle hesaba katılmamıştır. Bu çalışma hem bir alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirmeye dair fikrinin öğrenilmesi açısından hem de bu alımlayıcı kitlenin bir azınlık grubunu oluşturması açısından önemlidir. Diğer taraftan, üzerinde araştırma yapılan alımlayıcı kitleyi oluşturan azınlık grubu aynı zamanda terörist saldırıları gerçekleştiren “suçluların” ortaya çıktığı topluluktur ve literatürde bunun o topluluk üzerindeki etkisi konusunda Fransa özelinde neredeyse hiç çalışma bulunmamaktadır. Bu tez bu konudaki eksikliği de tamamlamayı hedeflemektedir. Son olarak, Kodlama – Kodaçımılama iletişim modelinin güvenlik çalışmalarında kullanılması tezin çok disiplinli yapısına katkıda bulunmaktadır ve gelecek araştırmalar için bir örnek oluşturacaktır.

Yukarıda bahsedilen araştırma sorusuna cevap verebilmek amacıyla bu tez, kendi altında pek çok başlığa ayrılan sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Öncelikle giriş bölümü, bu tezin ilgilendiği konunun bağlamını ortaya koyduktan sonra, Fransa ve Müslümanlar arasındaki ilişkiye dair fikirler sunmuştur. Tez çalışması için önemli kavramlara ve güvenlikleştirme teorisine adanan ikinci başlık, kavramları tanımladıktan ve güvenlik çalışmalarına dair bir tanıtım yapıldıktan sonra, güvenlikleştirme teorisinin Buzan ve diğerleri tarafından (1998) ilk ortaya atıldığı şekli açıklayacaktır. Sonrasında bu ilk kuramsallaştırmanın eleştirileri ve buna yapılan katkılar incelenecek, tezin konusu bağlamında zaman zaman teorisinin ilk

açıklamalarından, onun eksik kaldığı durumlarda ise bu eleştiri ve katkılardan faydalanılacaktır.

Üçüncü bölüm, yöntem bölümüdür. Bu bölümde neden bu vakanın seçildiği, söz edimi olarak kabul edilen konuşmaların incelenmesinde kullanılacak olan eleştirel söylem analizi yöntemi açıklanacaktır. Ayrıca, teze metodolojik olarak katkıda bulunacak Kodlama – Kodaçıklama modeline odaklanacaktır. Bu çerçevede, bu modelin ne olduğu, söz ediminin mesajı alan kişiler üzerinde ne etki oluşturduğu ve neden bu teorinin tercih edildiği tartışılacaktır. Buna ek olarak yöntem bölümü içerisinde katılımcıların nasıl seçildiği, katılımcılara hangi sorular sorulduğu, mülakatların nasıl uygulandığı, katılımcıların kimler olduğuna dair sorular cevaplandırılacaktır. Son olarak yine yöntem bölümünde araştırmanın kısıtlılıkları tartışılacaktır.

Fransa’da entegrasyon ve güvenlikleştirme başlığını taşıyan dördüncü bölüm, öncelikle literatür aracılığıyla İslam’ın güvenlikleştirilmesinin ne olduğunu açıklayacaktır. Sonrasında ise, Fransa’da yaşayan Müslüman nüfusun genel özelliklerini sıralayıp Fransa’da entegrasyon konusunu ve entegrasyon – güvenlik ilişkisini yasalar, eğitim, medya temsili, laiklik ve Fransa İslam’ı bağlamında inceleyecektir. Beşinci bölüm, tezin asıl olarak odaklandığı zaman aralığında Fransa’da gerçekleşen terör olaylarının hakkında bilgi sağlayacak, sonrasında ise, dönemin Cumhurbaşkanı François Hollande’ın konuşmaları başta olmak üzere, çeşitli siyasi elitlerin konuşmalarından hareketle alınan önlemlerin nasıl söz edimi ile meşrulaştırıldığını ve güvenlikleştirme hareketlerine dönüştüğünü gösterecektir. Altıncı bölüm, olağanüstü hâl ilanı ile beraber yoğun bir şekilde alınmaya başlanan güvenlik önlemlerine yönelik bütüncül bir bakış açısı sağlamaya çalışacaktır. Bu güvenlik önlemlerinin güvenlikleştirme hareketlerine nasıl katkıları bulunduğunu ve Müslümanlara yönelik uygulamaları gösterecek olan bu kısım, bu dönemde terör yerine Müslümanların güvenlikleştirildiğini kanıtlamaya çalışacaktır. Bu bölümde incelenen güvenlik önlemleri güvenlikleştirme sürecindeki politika tepkilerini açıklamaktadır. Bu politika tepkileri güvenlikleştirmenin bir anlamda belkemiğini oluşturmaktadır, çünkü meseleye gündelik siyasetin dışında istisnai bir boyut kazandırmaktadır.

Yedinci başlık belki de bu tezin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Yapılan görüşmelerin sonuçlarının paylaşılacağı bu bölümün Fransa’da yaşayan Müslüman azınlık grubuna dahil kişilerin araştırmacının sorularına verdiği yanıtlar incelenecek ve Kodlama – Kodaçımılama modeli çerçevesinde güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul ettikleri tespit edilecektir. Son olarak, sonuç bölümü, bütün tezde incelenen olguların ve vakaların bir özetini yapacak ve gelecek araştırmalar için yeni alanlar açmaya çalışacaktır.

KAVRAMLAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Azınlık Kavramı

Sosyal bilimlerde çok sık kullanılan kavramların çoğunun net bir tanımı bulunmamaktadır. Güvenlik kavramında olduğu gibi azınlık kavramı da pek çok araştırmacı veya uluslararası metin tarafından farklı farklı şekillerde tanımlanmış ve üzerinde uzlaşılan ve genel olarak kabul edilen bir tanıma yapılamamıştır. Yine de literatürde en çok karşılaşılan ve alıntılanan tanım, Birleşmiş Milletler Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komitesi Özel Raportörü Francesco Capotorti'nin 1979 yılında yapmış olduğu tanımdır. Bu tanıma göre, azınlık, “bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan – o devletin vatandaşı olan – üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa dayanışma duygusu gösteren bir grup” olarak tanımlanmaktadır (Capotorti, 1979: 96). Bundan yola çıkarak azınlıkların bazı özelliklerine ulaşabiliriz. Öncelikle, azınlık grubunun üyeleri toplumun diğer üyelerine göre sayıca daha azdır. Ayrıca azınlık grubun üyeleri devletin yönetim kademelerinde ya çok az görev alır veya hiç almaz. Diğer bir ifade ile azınlık grubu büyük ölçüde iktidar gücüne sahip değildir. Azınlık grubun ortak bir etnik, dilsel ve/veya dinî bir bağı bulunur. Son olarak da bir grubun azınlık olarak nitelendirilmesinin en önemli göstergesi bulundukları ülkenin vatandaşı olmalarıdır. Azınlıkları yabancı statüsünden ayırt eden ve azınlık haklarına erişimlerini sağlayan bu özellikleridir.

Azınlıklar tarihte öncelikle imparatorluklarla özdeşleşmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının yıkılmasıyla yeni çizilen haritalarda, pek çok ulus-devletin bünyesinde azınlık grupları oluşmuştur. Daha sonrasında Soğuk Savaşın bitişiyle, özellikle Balkanlarda olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde etnik çatışmalar görülmesi dünya kamuoyunun azınlık meselesine yönelmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda 1992 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri'nin birinci maddesi, “Devletler, kendi

lkeleri zerindeki azınlıkların varlığını ve ulusal veya etnik, dinsel veya dilsel kimliklerini korur ve bu kimlikleri geliştirmeleri için gerekli şartların oluşmasını teşvik eder” (Birleşmiş Milletler, 1993) şeklinde kaleme alınmıştır. Birleşmiş Milletler yalnızca ulusal, etnik, dilsel ve dinî azınlıkları tanımına katmış olsa da engelli bireyler, bazı siyasi görüşteki kişiler veya farklı cinsel yönelimi veya kimlikleri bulunan kişilerin de azınlık grubu oluşturduklarına dair çeşitli argümanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, Birleşmiş Milletlere göre, azınlık kavramının ruhu gereği bütün azınlık olarak değerlendirilebilecek grupların ayrımcılığa karşı savunulmaları gerekmektedir (Birleşmiş Milletler, 2010: 3).

Yine bu çerçevede, Avrupa Konseyi (AK) Avrupa’da bulunan azınlıklar için çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Bu doğrultuda Avrupa Konseyi’nin ilk azınlık tanımı Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonunun tanım önerisidir. Buna göre azınlık, “Bir devletin nüfusunun geri kalanından sayıca az olan, o devletin vatandaşı olan yeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini koruma isteğiyle yönlenen bir grubu ifade eder” (avuşoğlu, 1998: 96). Azınlıklara dair AK’nin yapmış olduğu en önemli faaliyet 1998 yılında yürürlüğe giren Azınlıkların Korunmasına İlişkin Avrupa ereve Sözleşmesi’ni tesis etmesidir. Bu sözleşme, azınlık hakları konusunda Avrupa içerisinde en çok referans verilen sözleşmedir (Johnson, 2006: 29). Sözleşme, herhangi bir icra mekanizması kurmasa da imzacı devletler, belirli aralıklarla AK’ye sundukları raporlar aracılığı ile denetlenmektedir (Gilbert, 1996: 174). Bu sözleşmeye ek olarak AK, 1992 yılında kabul edilen ve 1998 yılında yürürlüğe giren Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa şartı’nı hazırlamıştır. Bu metin de azınlık hakları konusunda Avrupa’nın temel metinlerinden bir tanesidir.

Avrupa Birliği, azınlık hakları konusunda Avrupa Konseyine göre daha pasif kalmıştır. Avrupa Birliğine ye kabulünde önemli rol oynayan Kopenhag Kriterleri azınlıklara saygı ve azınlıkların yaşam şartlarının iyileştirilmesini ye olmayı isteyen ülkelerden talep etse de Avrupa Birliği’nin kendisine ait bir azınlık politikası bulunmamaktadır (Galbreath & McEvoy, 2012: 173). Bunun sebebi, Avrupa Birliği yesi olmanın aynı zamanda Avrupa Konseyinin de talep ettiği kriterlere uyum sağlamayı gerektirmesi olabilir. Bu konuda Avrupa Birliği genişlemeden sorumlu

biriminden resmi bir görevlinin dediği gibi Avrupa Birliği, Avrupa Konseyinin zaten mükemmel bir şekilde icat ettiği tekerleği tekrar icat etmeye gerek duymamaktadır (Galbreath & McEvoy, 2012: 175).

Hem Caporti'nin hem de AK'nin tanımına göre, Fransa'da yaşayan ve vatandaşlığı bulunan bütün Müslümanlar dinî azınlık statüsündedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde bu tezin konusu açısından önemli birkaç husus bulunmaktadır. Öncelikle Fransa, AK'nin hazırlamış olduğu sözleşmeyi imzalamamıştır (Avrupa Konseyi, 1998a). Ayrıca AK'nin hazırlamış olduğu şartı, imzalamış olmasına rağmen meclisinde onaylayıp yürürlüğe sokmamıştır (Avrupa Konseyi, 1998b). Galbreath ve McEvoy'un (2012: 180-181) gözlemlerine göre, Fransa aynı zamanda AB içerisinde imzalanan anlaşmalarda azınlıklar veya azınlık haklarından bahsedilmesi konusunda muhalefet eden ülkelerin başında gelmektedir. Diğer taraftan Fransa'nın entegrasyon modeli bölünmezlik ilkesine dayalı olup vatandaş cumhuriyetin temel birimi olarak görmektedir. Dolayısıyla bu model, bireylerin etnik, kültürel veya dinî kökenlerini göz ardı ederek demokratik değerler karşısında bireylerin vatandaş olarak eşitliğini savunur ve buradan hareketle her türlü ayrımcılığa karşı savaşı (Nugier vd., 2016: 15-16). Bu düşünciyi takiben Fransa'da resmî olarak tanınmış bir azınlık bulunmamaktadır. Bu durum, araştırmacıya Fransa'nın azınlıklara yönelik bakış açısına dair ipucu sunmaktadır. Her ne kadar resmî olarak kabul edilmese de bu tezde Müslümanlar Capotorti'nin tanımına göre dinî azınlık olarak değerlendirilmiştir.

B. Vatandaşlık ve Dışlanma

Bu tezin temel araştırma alanlarından bir tanesi Müslümanların vatandaş olarak ulusa dahil edilip edilmediğidir. Vatandaşlık ulusal topluluğa ait olmanın bir göstergesi olup içirme ve dışlama süreçlerinde tezahür etmektedir (McDonald, 2007). İdeal olarak vatandaşlık bir kişi ve devlet arasındaki hukuki bağlılığı ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, bir devlete üye olmanın resmi halidir (Macklin, 2007: 334). Bu vatandaşlık bağı kişilere kanun önünde eşitlik, devletin ve/veya çoğunluğun zulmünden korunma, seçimlere katılma gibi bir dizi medeni, siyasi ve ekonomik hak sağlamaktadır (Held, 1990). Ulus-devletlerin değişen tarihsel deneyim ve modelleri farklı vatandaşlık kavramlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tarihsel olarak

vatandaşlık veya uyrukla ilgili yasalar birbiriyle rekabet halindeki iki ilkeden türetilmiştir: ilgili ülkenin bir vatandaşının soyuna dayanan *jus sanguinis* (kelimenin tam anlamıyla: kan hakkı) ve ülkenin topraklarında doğuma dayanan *jus soli* (toprak hakkı). *Jus sanguinis* genellikle etnik veya millet ulus-devlet modeliyle (Almanya ve Avusturya tipik örneklerdir ancak Asya, Afrika ve Orta Doğu’da da yaygındır) bağlantılıyken, *jus soli* genellikle çeşitli grupların tek bir toprakta birleşmesi (Fransa ve Birleşik Krallık gibi) veya göç yoluyla (ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda) inşa edilen ulus-devletle ilgilidir (de Haas vd., 2020).

Liberal demokratik topluluklarda azınlık grupları yasal olarak vatandaşlığa sahip olsa da ikinci sınıf vatandaş muamelesi görebilir. Yasal vatandaşlık her zaman eşit vatandaşlık anlamına gelmez; etnik, ırksal ve dinî olarak marjinalleşmiş gruplar yasal olarak vatandaş olsalar bile dışlanmaya maruz kalabilirler (Sassen, 2004). Teoride haklara tam erişim yasal vatandaşlığa bağlı olsa da pratikte esas (haklar ve görevler bakımından) vatandaşlığı oluşturan öğeler yasal vatandaşlıktan bağımsız olarak ilerlemektedir (Holston, 1998).

Fransız cumhuriyetçiliği merkezileşmiş ulus-devlete ve devletin bireysel vatandaşla doğrudan ilişkisine odaklanmakta ve evrensellik ve eşitlik ilkelerine dayanarak özel tercih ve kimliklerin ötesinde güçlü bir kamusal kimliği savunmaktadır (Laborde, 2008). İdeal vatandaşın oluşturulma biçiminden dolayı azınlık, topluluk veya cemaat (*community*) kavramları vatandaşların mutlak eşitliğine ters düşmesi sebebiyle kategorik olarak reddedilmektedir. Dolayısıyla bir topluluğa veya cemaate ait olmak Fransız eşitlikçiliğini tehdit eden ve tam vatandaşlığa erişimi yavaşlatan bir durum olarak değerlendirilmektedir (Hancock, 2014). Fransız devletin temel düşüncesi göçmenlerin önce vatandaş olması, sonra vatandaşların sahip olduğu eşit fırsatlardan yararlanmasıdır. Ancak gerçek çoğu zaman böyle değildir. Avrupa kökenli olmayan insanlar (vatandaş olsun ya da olmasın) önemli ölçüde toplumsal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır (de Haas, vd., 2020).

Banks (2015) Fransa’da Müslümanların vatandaşlıklarıyla ilgili yaşadığı durumu “başarısız vatandaşlık” kavramıyla açıklamaktadır. Başarısız vatandaşlık, bir ulus-devlet içerisindeki sosyal, kültürel, ekonomik ve politik sistemlerin bazı azınlık gruplarını ulusa yapısal olarak dahil etmemesiyle ortaya çıkmaktadır. Başarısız

vatandaşlığı tecrübe eden gruplar etnik, ırksal veya dinî kimliklerini birincil kimlik olarak değerlendirmektedir (Banks, 2015). Fransa'daki Müslümanlar Fransız toplumuna dahil edilmemekte, marjinalleşmekte ve toplumun daha geniş kesimlerine göre sivil eşitlik ve tanınmaya erişememektedir. Fransa'nın asimilasyon politikalarının zorladığı dili ve kültürü silme zorunluluğu, başarısız vatandaşlıkla sonuçlanan engellerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Banks, 2017).

Bu tez boyunca göstermeye çalışılacağı üzere, saldırılar öncesi dönemde başarısız vatandaşlıkla açıklanabilecek olan durum saldırılarla beraber gelişen süreçte Fransız Müslümanlarının başarısız vatandaşlığa sahip olmanın ötesinde vatandaş olarak güvenlikleştirilmesine evrilmiştir. Bu güvenlikleştirme sürecinde laiklik ve radikalleşme kavramları öne sürülmüş ve Fransız Müslümanları ulusal kimliğe ve güvenliğe tehdit olarak tanımlanmıştır. Böylece Müslümanlar “normal” Fransız vatandaşından farklı olarak sürekli olarak disipline ihtiyaç duyan kişiler olarak inşa edilmiştir (Barras, 2016).

C. Güvenlik Nedir? Etimoloji ve Anlamlar

Güvenlik kelimesi bugün siyasi, sosyal ve bireysel varlığımızın her alanında çok kolay karşımıza çıkar ve hem emniyetin garantisi hem de istikrarsızlık kaynağı olarak anlaşılmaktadır. Bu belirsiz anlamına rağmen, sürekli olarak formüle edilir, vaat edilir ve teşvik edilir. Kelimenin tarihi, dilsel ve kültürel bağlamlarını incelemek ve anlamak bu kelimenin kolayca kullanılmasını engelleyebilir ve/veya kullanıldığı bağlamları daha net analiz etmemizi sağlayabilir.

Güvenlik (*security*) kelimesi, Latince *se* (olmaksızın) ve *cura* (endişe) kelimelerinin birleşiminden türetilen *securitas* kelimesinden gelmektedir. Dolayısıyla, Romalılar için güvenlik kelimesi tehlikeden uzak olma, endişe etmeme manasına gelmektedir (Arends, 2009: 5). Kelimeye ilk olarak Cicero'nun zihnin felsefî ve psikolojik durumunu anlattığı metinlerinde rastlanmıştır. Cicero'nun *securitas* kullanımı daha çok Antik Yunancada kayıtsızlık manasında kullanılan ve Epiküros felsefesinde önemli bir yere sahip olan *ataraksia* kavramıyla ilişkilendirilmektedir (a.g.e.). Daha sonra ise *securitas* “Pax Romana” çerçevesinde bir siyasi kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır (Brauch, 2008: 2). Şöyle ki, Roma İmparatorluğu

döneminde, Augustus'tan itibaren, kelimenin anlamında bir değişiklik yaşanıp bu dönemdeki korunma hissi *securitas* ile ifade edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla *securitas* artık halkın dilinde Antik Yunanca *ataraksia* kelimesinin bir çevirisi olarak değil, yine Antik Yunanca ve Tukididis'in Peleponnez Savaşını anlattığı eserinde sıkça kullandığı *asphaleia* teriminin bir uzantısı olarak anlaşılmaya başlanmıştır (Hamilton, 2013: 59). Bu kelime Tukididis'in eserinde devrilmeye ve yenilgiye karşı güvenlik, sabitlik ve istikrar manalarında kullanılmıştır (Arends, 2009: 6-7). Daha sonra değineceğimiz üzere güvenlik kelimesine bir nevi bugünkü anlamını kazandıran Thomas Hobbes da aslında Tukididis'in bu *asphaleia* kavramından esinlenmiştir.

17. yüzyıla gelindiğinde, Fransız dili araştırma kurumu *Académie Française*'in kurucularından Claude Favre de Vaugelas, yaptığı Seneca çevirilerinden hareketle, *securitas* (veya Fransızca *sécurité*) kelimesinin iki farklı kullanımı olduğunu savunmuştur. Buna göre, *securitas* hem aşağılanması veya övülmesi gereken hem de hoş bir istikrar ve güven veren bir ataleti (örneğin, uyku hali) ifade eden bir durumu veya ruh halini betimlemek için kullanılır (Hamilton, 2013: 184). Anlamındaki bu çözülemez belirsizlik sebebiyle, Vaugelas kelimenin Fransız sözlüklerine eklenmesi ve kullanılması gerektiğini savunmuştur. Birçok dönemdaşı tarafından bu kelimenin Fransız dilinde gereksiz olduğu düşünülmüştür. Çünkü aslında Fransızca'da bu anlamı karşıladığı düşünülen ve yine *securitas* kelimesinden türetilmiş *sûreté* (Türkçe'ye emniyet veya asayiş olarak çevrilebilir) kelimesi halihazırda bulunmaktadır. Ancak Vaugelas'a göre, *sûreté* tehlikeden uzakta olmanın somut gerçekliğini ifade ederken, *sécurité* doğru olsun ya da olmasın, kişinin güvende olduğu inancını belirtir (a.g.e.: 185-185).

Siyasi kavramsallaştırma açısından baktığımızda güvenlik kelimesinin kullanımında iki önemli kopuşu gözlemleyebiliriz. Birincisi, 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın başları arasında gerçekleşmiştir. Güvenlik bireyler, gruplar ve devletler arasında bir ilişki oluşturan bir koşul ya da amaç olarak düşünülmüştür. Friedrich Leibniz'e göre, devletin tanımı ortak hedefi güvenlik olan bir toplumdur (Rothschild, 1995: 61). Bu gelenekte devlet, insanî değerleri korurken ortak güvenliği sağlamaya çalışan bir varlık olarak düşünülür. McSweeney bunu açıkça şöyle ifade etmektedir: "Devlet bu değerleri gerçekleştirmek için bir araçtır" (2004: 18). Uluslararası

İlişkilerde realizm teorisinin en önemli referans kaynaklarından Thomas Hobbes'a göre, egemenliğin sağlamak zorunda olduğu güvenlik, öncelikle şiddetli ölümden korunmadır. Ancak bu görev ayrıca, özgürlüğün korunmasına izin vermek için tüm korku türlerinin kontrol edildiği tatmin edici ve iyi bir yaşam için gerekli koşulların üretilmesini de kapsamaktadır (Hamilton, 2013: 159). Hobbes'un teleolojisinde devlet nihai bir amaç olmaktan ziyade, güvenliği sağlayarak varlığını meşrulaştırmaktadır. Başka bir ifade ile devletin varlık sebebi (*raison d'être*) herkesin herkese karşı savaş halinde olduğu doğa durumunu sona erdirerek güvenliği sağlamaktır. Devlet güvenliği sağlayamadığında, yani bazı temel insanî değerleri koruyamadığında, varlık sebebi ortadan kaybolmuş olur (Arends, 2009: 24).

Fransız Devrimi, güvenliği, askeri ve/veya diplomatik yollarla elde edilen devlete ait bir alana iterek güvenlik algısındaki ikinci kopuşu gerçekleştirmiştir. Adam Smith'e göre, devlet, toplumu şiddetten ve diğer toplumların istilasından koruyan temel aktördür ve bireylerin özgürlüğü, devletin güvenliğine tabidir. Dolayısıyla devlet bunu sağlamak için bir ordu kurar. Sonuç olarak, Adam Smith'in düşüncesinde, güvenlik, devletin bir koşulu haline gelmiştir. Bireyler ancak devlet güvende ise güvende olmaktadır (Rothschild, 1995: 62). Fransız Devrimi'nin askeri döneminde, bireylerin güvenliği, ulusun güvenliği kavramının içine alınmıştır. Daha sonra, devlet, toplum sözleşmesi kapsamında güvenliği sağlama tekeline sahip olmuştur. Rousseau ile de güvenlik, devlet aygıtının çözüm sunduğu en temel sorun olarak görülmüştür (a.g.e.: 64).

Ulusal güvenlik fikri de buradan hareketle ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, ulusal güvenlik konseptinin bugün anlaşıldığı haline dönüşmesindeki kavramsal dönüm noktasının ne zaman gerçekleştiği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bununla ilgili olarak üç farklı görüş bulunmaktadır. Öncelikle, Helga Haftendorn'a göre, ulusal güvenlik, 17. yüzyıldan itibaren egemen devletin gittikçe kurumsallaşmasının bir ürünüdür (Haftendorn, 1991: 4-5). Ernest May ise, ulusal güvenlik kavramının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilen devlet egemenliğinin korunmasına yönelik siyasette kullanıldığını belirtmiştir (May, 1992: 235). Son olarak, ikinci önermeyle bağlantılı şekilde, ulusal güvenlik fikri, Amerika Birleşik

Devletleri'nde, savunma çalışmaları ve politikalarının sınırlı çerçevesinin sorgulanması sonucunda ortaya çıkmıştır (Jablonsky ve diğerleri, 1997: 52).

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, ulusal güvenlik nedir? Bu sorunun pek çok cevabı bulunmaktadır. Birkaç önemli tanımı sıralayabiliriz. Wolfers (1962: 150), nesnel anlamda güvenliğin, belli değerlere yönelik tehditlerin yokluğunu ölçebilecek bir ölçü birimi olduğunu savunmaktadır. Daha öznel bir açıklama olarak ise, güvenlik belli değerlere saldırılacağına dair bir korkunun bulunmamasıdır. Kavramın bu şekilde sınırlandırılması Wolfers'ın tanımını ilginç kılmaktadır. Wolfers'a göre, iki temel soruya cevap verilmezse, güvenlik belirsiz bir kavram olarak kendisini gösterir: Kim için güvenlik? Hangi tehditlerle ilişkili olarak hangi değerler için güvenlik? Birinci soru, referans nesneyi veya güvenliğin ana konusunun anlaşılmasını sağlar (örneğin; birey, devlet, bölge, uluslararası sistem, vb.). İkinci soru ise, söz konusu sektörü ve daha önemlisi, söz konusu sektörün zayıflamasıyla hangi değerlerin tehdit edileceğinin belirlenmesini sağlar (Baldwin, 1997: 13).

Luciani, ulusal güvenliğin, ulusun dışarıdan gelen saldırılara dayanma kabiliyeti olduğunu iddia etmektedir (1988: 151). Ole Wæver'e göre, güvenlik, konuşma teorisinde bir söz edimi olarak adlandırılan şeydir. Edim, söyleyişin kendisidir. Güvenlik diyerek bir devlet temsilcisi, belirli bir olayı tanımlanmış bir alana taşır ve güvenliği sağlamak için özel araçlar gerekir (Wæver, 1989: 6). Aberstwyth Okulu temsilcilerinden Ken Booth'a göre ise, güvenlik, var olmak ve fazlasıdır. Burada Booth'un fazladan kastı, var oluşu riske atacak tehditlerden uzak olmaktır (2007: 102). Hough (2008: 10) bir insanın, hükümetin veya bir bakanın tehdit altında hissettiği ve tehdit edilen tarafın siyaset yoluyla yanıt verdiği halleri güvenlik meselesi olarak değerlendirmektedir.

Güvenlik kavramı, zamanla, askeri olmayan tehdit kaynaklarını içerecek bir şekilde genişledikçe, başka eleştirel teorisyenler daha dar tanımlamalar yapmaya doğru itilmişlerdir. Örneğin, Paris Okulunun en önemli temsilcilerinden Bigo'ya göre (1998: 2) güvenlik, güvensizlik veya tehlikenin zıttı değildir. Nesnel bir tehlikeden kurtulmak da değildir. Güvenlik inşa edilir. Bu anlamda, herkes için aynı şeyi ifade edebilecek nesnel bir güvenlik tanımı tartışmalıdır. Bundan dolayı asıl önemli olan nokta tehdidin ne olduğundan çok, güvenlik tehdidini oluşturan süreçtir. Fransa'nın

Kasım 2015 saldırılarından sonra uyguladığı politikaları incelerken bu bakış açısı yararlı olacaktır. Bu konuyu anlayabilmek için çeşitli sorular sorabiliriz: Politik bir sorun nasıl bir güvenlik sorununa dönüşür? Bu değişikliğe sebep olan faktörler nelerdir? Son olarak, bu sürecin aktörleri kimlerdir ve hangi çıkarları söz konusudur?

Bu çalışmada, güvenlik anlayışı Kopenhag Okulunun (bir sonraki bölüme bakınız) öne sürdüğü şekilde ele alınacaktır. Güvenlik nesnel-öznel olarak değil, aktörler arası olarak değerlendirilecektir. Bu durumda, güvenlik söz konusu olduğunda bazı habitus ve pozisyonlar diğerlerine göre tercih edilmektedir ve belirli sosyal sermayeler diğerlerine göre daha değerli görülmektedir. Böylece güvenlik, sosyopolitik ve tarihsel bağlamlarda çeşitli sosyal alanlar yaratmaktadır. Hem bu sosyal alanlar hem de bu sosyal alanlarda üretilen söz edimleri, güvenlileştirme çalışması ile ilgilidir. Güvenliği hayatta kalmak, yani referans nesnenin varlığını devam ettirmesi ile bağdaştırdığımız takdirde, güvenlik bir güç ilişkisine dönüşmektedir. Bu durumda güvenlikten konuşabilenler ve konuşamayanlar arasındaki güç ilişkisi önem kazanmaktadır.

D. Güvenlik Çalışmaları ve Kopenhag Okulu, Aberstwyth Okulu ve Paris Okulu Hakkında

Uluslararası İlişkilerin bir disiplin olarak doğuşundan beri, savaş ve çatışma meseleleri araştırma alanının merkezinde yer almaktadır. Buzan ve Hansen'e göre (2009: 66), Güvenlik Çalışmaları olarak adlandırılan alan, 1940'ların ortasından itibaren gelişmeye başlamıştır ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nde çokça kullanılmaya başlanan ulusal güvenlik kavramının yoğunluğundan etkilenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki Soğuk Savaş, ordunun ve sivil akademinin beraber çalışmasını sağlamıştır. Böylece, sosyal bilimciler, askeri olarak savaş ve savunma dışında, askeri olmayan güvenlik alanlarını birbirine bağlayarak Güvenlik Çalışmaları altında uzmanlaşmışlardır. 1980'lerden sonra ise Güvenlik Çalışmaları alanı çok daha disiplinler arası bir şekil kazanmıştır (a.g.e.: 17-18).

Walt'a göre (1991: 213-214) güvenlik konuları üzerine yapılan çalışmaların altın çağı aşağı yukarı on yılı kapsamaktadır (1955-1965). Bu on yıllık süreçte, pek

çok eksiklikleri bulunsa da çok çeşitli araştırmalar yürütülmüştür (Baldwin, 1995: 123). Ancak daha sonrasında güvenlik çalışmaları bir çöküş veya yavaşlama dönemine girmiştir. Walt (1991: 215-216) bunun çeşitli sebepleri olduğunu açıklamaktadır. Buna göre, güvenlik çalışmaları öncelikle Soğuk Savaş ve nükleer caydırıcılık gibi konulara odaklandığından Soğuk Savaşın yumuşama dönemine girmesiyle çalışmalar da bir sona ulaşmıştır. İkinci olarak, akademide yeteri kadar bu alanda çalışacak akademisyen yetiştirilememiştir. Son olarak da yine güvenlik çalışmalarının odaklanmış olduğu öncelikli konular çerçevesinde Vietnam Savaşını anlamak için herhangi bir teori üretilmemiştir. Bu yavaşlama dönemi, güvenlik çalışmalarının 1970'lerin ortalarındaki yeniden doğuşuna kadar sürmüştür (Walt, 1991: 216). Bu yeniden doğuşa sebebiyet veren gelişmeler, Vietnam Savaşının bitmesi, Soğuk Savaşta yumuşama döneminin son bulması, verilere ulaşımın artması, yayın olanaklarının fazlalaşması, güvenlik çalışmalarına sağlanan finansal destekler ve son olarak güvenlik çalışmalarının sosyal bilimlerin norm ve amaçlarını benimseyerek teori yaratması, teorilerin denenmesi ve teorileri uygulamasıdır (a.g.e.: 220-222). Bu dönem, aynı zamanda Cavelty ve Mauer'in gözlemlerine göre, güvenlik kavramının ulus-devlet, askeri tehdit gibi geleneksel anlayışının ötesine geçip geçmeyeceğinin tartışıldığı dönemdir (2010: 1-2). Ullman (1983) gibi bazı araştırmacılar, güvenliğin sadece askeri konularla alakalı olması gerektiğini savunmuşlardır. Cavelty ve Mauer, güvenliği bu şekilde realizm bakış açısından değerlendiren araştırmacıları gelenekselciler olarak isimlendirmektedir. Tartışmanın karşı tarafında ise, yine Cavelty ve Mauer'in ifadesi ile genişleticiler bulunmaktadır. Genişleticiler, güvenliğin ekonomik, toplumsal, siyasi ve çevresel konuları da kapsaması gerektiğini düşünmektedirler. Bu doğrultuda genişleticilere göre, güvenlik anlayışının sadece genişlemesi değil, aynı zamanda çeşitli referans nesneler eklenerek derinleşmesi de gerekmektedir (Cavelty ve Mauer, 2010: 1-2). Bu tartışma, güvenlik çalışmaları için yeni alanların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sonuç olarak, iç savaşların, etnik çatışmaların, çevresel güvenliğin, ekonomik güvenliğin, sağlık güvenliğinin ve cinsiyet meselesinin de eklenmesiyle birlikte güvenlik çalışmaları pek çok alanı kapsar hale gelmiştir (Buzan ve Hansen, 2009: 12).

İşte güvenlik çalışmalarının bu yeniden doğuş döneminde Kopenhag Okulunun temelleri 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi bünyesinde Barış ve Çatışma Araştırma Merkezinin (*The Copenhagen Peace Research Institute – COPRI*) kurulmasıyla atılmıştır. Bu merkezin projelerinden “Avrupa Güvenliğinin Askeri Olmayan Yönleri”nin çatısı altında uzun yıllar süren zengin çalışmaları sonucunda bu merkez bir okul olarak adlandırılmaya başlamıştır. COPRI, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisindeki büyük teorik tartışmalara odaklanmak yerine, o dönemde Avrupa’da oluşan güvenlik dinamiklerini anlayabilmek için yeni kavramların geliştirilmesi konusunda çalışmıştır (Huysmans, 1998: 479-484). COPRI’nin bu amaçtaki çalışmaları doğrultusunda da güvenlikleştirme teorisi ortaya çıkmıştır. Daha sonra detaylandırılacağı üzere, bu teorik yaklaşım, güvenliği bir söz edimi olarak tanımlar. Güvenlik meselelerinin, güvenlik aktörlerinin eylemsel gücünün siyasi bir sonucu olduğunu ve bu güvenlik meselelerini analiz etmenin en etkili yollarından birisinin, güvenlik sektörlerindeki söylemsel uygulamaları incelemek olduğunu savunmaktadır (C.A.S.E. Collective, 2006: 448). Kopenhag Okulunun güvenlik anlayışının belki de en önemli özelliği, geleneksel nesnel güvenlik meselesinden uzaklaşarak yukarıda bahsedildiği üzere Wolfers’ın ulusal güvenliği belirsiz bir sembol olarak nitelendirdiği anlayışı kabul etmesidir.

Aberstwyth Güvenlik Çalışmaları Okulu, köklerini Marksizm’den alan Eleştirel Teori geleneği içinde yükselmiştir. Eleştirel Teori, Frankfurt merkezli Sosyal Araştırmalar Enstitüsünde çalışan bir grup teorisyenin bulunduğu Frankfurt Okulu tarafından geliştirilmiştir. Frankfurt Okulunun en etkili üyeleri arasında Theodor Adorno, Max Horkheimer ve Jürgen Habermas yer alır (Floyd, 2007a: 330). Son yıllarda, Eleştirel Teori, özellikle Habermas’ın çalışmaları ışığında uluslararası ilişkiler teorilerine çeşitli katkılar yapmıştır ve Eleştirel Teorinin fikirleri, güvenlik çalışmaları alanında da kullanılmıştır (Floyd, 2007a: 331). Buradan hareketle, Ken Booth ve Richard Wyn Jones’un araştırmaları Aberstwyth Okulunun (Floyd, 2007a: 328) oluşmasını sağlamıştır. Aberstwyth Okulunun çalışmaları, geleneksel güvenlik çalışmalarının büyük ölçüde devletçi ve askeri odaklı varsayımlarını kullanarak, alanı teorik inceleme ve tartışma konusunda genişletmiştir. Bu çerçevede, Wyn Jones ve Ken Booth’un öne sürdüğü görüşe göre, güvenlik çalışmalarının eksenini bireylerin

özgürleşmesi olmalıdır. Özellikle Jones ve Booth'un Frankfurt Okulu temelli eleştirel yaklaşımı, realizm teorisinin askeri odaklı, devlet merkezli ve sıfır toplamli güvenlik anlayışının, temel kaygısı insan özgürlüğü olan bir anlayışla değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır (C.A.S.E. Collective, 2006: 448).

Bütün bu güvenlik çalışmalarına paralel olarak, bazı araştırmacılar, güvenliğin siyasi inşası, siyasa yapımı uygulamaları ve göçün güvenlikleştirilmesi alanlarını, siyaset sosyolojisi ve politik teori perspektifinden değerlendirerek başka çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu araştırmacıların çalışmaları çoğunlukla, güvenlik aktörlerine, güvenliğin devletsel mantığına ve güvenlik teknolojisi ve bilgisinin siyaset inşası süreçlerine etkileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Huymans dışında neredeyse tamamı, Paris'te Didier Bigo ile beraber *Cultures & Conflits* (Kültürler ve Çatışmalar) isimli dergide çalışmaktadır. Bu nedenle de Ole Wæver bu araştırmacıları Paris Okulu olarak tanımlamaktadır (C.A.S.E. Collective, 2006: 448-449). Güvenlikle ilgili diğer geleneksel olmayan yaklaşımlar gibi, Paris Okulu da güvenliği nesnel bir gerçeklik yerine bir sosyal yapı olarak ele alır. Bununla birlikte, analizlerinde farklı ve yeni olan, güvenlik kelimesinden anladıklarıdır. Dider Bigo'ya göre, güvenliği, güvenliğin nasıl uygulandığı belirler (Bigo, 2001: 99). Bigo ve dolayısıyla Paris Okulu, Fransız filozof Michel Foucault'nun çalışmalarından oldukça etkilenmiştir. Foucault'ya göre, delilik toplumun bir ürünüdür ve suçluluk ise ceza sisteminin bir ürünüdür. Dolayısıyla korkunun ve güvensizliğin bir ürünü olarak güvenlik de Foucault'cu bir çerçeveden incelenmelidir.

E. Güvenlikleştirme Teorisi: Tanımlar, Açıklamalar, Eleştiriler

Soğuk Savaşın sonunda, Kopenhag Okulundan toplumsal güvenlik teorisyenleri Ole Wæver, Jaap de Wilde ve Barry Buzan (1998) tarafından güvenlikleştirme teorisi ortaya atılmıştır. Aslında güvenlikleştirme teorisi, tehdit söyleminin politik olarak kullanılabileceğini söyleyen ilk teori değildir. Örneğin, Murray Edelman (1964: 13) siyasette her zaman tehdit söylemi kullanma eğiliminin diğer söylemlere göre daha fazla olduğunu belirtmiştir. Toplulukların içinde bulunduğu söylenen kritik zamanlar, politikacıların normal şartlar altında toplumun hoşuna gitmeyecek eylemlerini haklı çıkarma taktiği olarak kullanılmaktadır (a.g.e.: 116).

Elderman'ın pozisyonu her ne kadar Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme teorisinin temeli ile benzer olsa da güvenlikleştirme teorisinin Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde kendisine bu kadar çok yer bulabilmesinin sebebi, teorisinin güvenlik argümanlarının kullanımı konusunda diğerlerine göre daha sistematik bir biçimde ortaya konulmuş olmasıdır. Dolayısıyla, teori ortaya atıldığı günden itibaren, sürekli uygulanmış ve daha da geliştirilmiştir. Terörizm konusu, özellikle terörizme karşı küresel savaş olarak adlandırılan dalı (Buzan, 2006; Roe, 2008) ve göç konusu (Bigo, 2002; Huysmans, 2006) güvenlikleştirme tartışmasının merkezinde yer almıştır. Teorinin somut uygulamasının yanı sıra, teorik çerçeveye katkıda bulunan çok sayıda çalışma da bulunmaktadır (Williams, 2011; Roe, 2008; McDonald, 2008b; Huysmans, 2011; vb.).

Teorinin ilk açıklamaları, güvenlik ve güvenlikleştirmenin “normal” politikadan farklı olduğu (Buzan vd., 1998: 23-24) ve hatta normal politikanın başarısızlığı olarak kabul edildiği fikrine odaklanmıştır (Wæver, 1995). Buzan ve diğerlerine göre, güvenlik Uluslararası İlişkiler disiplindeki klasik anlamında, devletin siyasi bir birlik olarak hayatta kalması meselesidir. Aynı zamanda, güvenliğin sadece askeri sektörde bulunmadığını, savaş ve gücün ötesine geçtiğini savunmaktadırlar (1998: 21). Buradan hareketle, Buzan ve diğerleri Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde güvenlikleştirmeyi, güvenlik adına olağanüstü araçların kullanılmasını sağlayan bir siyasallaştırma olarak tanımlamaktadırlar (Buzan vd., 1998: 23). Benzer şekilde Messina (2014: 530) da güvenlikleştirmeyi görünüşte güvenlikle ilgili olmayan konuların acil güvenlik sorunlarına dönüştüğü süreç olarak değerlendirmektedir.

Güvenlikleştirme teorisyenleri Buzan ve diğerleri (1998: 21), beş sektör belirlemişlerdir: ekonomik güvenlik, askeri güvenlik, siyasi güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlik. Her sektörde, belirli bir tehdidin bir referans nesneyi tehdit ettiği ifade edilmektedir. Örneğin; toplumsal güvenlik sektöründe referans nesne kimlik iken, çevresel güvenlik sektöründe referans nesneler ekosistem ve nesli tükenmekte olan türlerdir. Askeri güvenlik sektöründe ise referans nesne devlettir (s. 21-23). Güvenliği sektör düzeyinde inceleyerek, varoluşsal tehditlerin nesnel olmadığını, referans nesnesinin belirli özellikleriyle ilgili olduğunu anlarız. Bu teknik

aynı zamanda, güvenlik ve tehditlerin belirli bir bağlamı olduğunu da vurgular. Örneğin; intihar bombası saldırıları, bugün bazı insanlar için diğerlerine göre daha büyük bir endişe kaynağıdır. Yine de genellikle, intihar bombacıları küresel bir tehdit olarak anlatılmaktadır. Güvenlikleştirme teorisi, terörizm gibi konuların dünyadaki herkesi eşit olarak ilgilendiriyormuş gibi konuşmanın doğru olmadığını gösterir.

Güvenlikleştirme teorisi, güvenlikleştirme çerçevesinde analiz için kullanılan çeşitli unsurları ve terimleri içerir. Bunların en önemlileri sektörleri belirlemek için kullanılan referans nesneler (*referent object*), güvenlikleştirici aktörler (*securitizing actor*) ve alımlayıcı kitledir (*audience*). Referans nesneler, varoluşsal tehdit (*existential threat*) ve/veya hayatta kalma tehlikesi altında olan topluluklardır (Buzan vd., 1998: 21). Geleneksel olarak, devletler ve milletler standart referans nesnelerdir (a.g.e.). Güvenlikleştirici aktörler ise, referans nesnelerinin varoluşsal tehdit altında olduğunu bildiren birimlerdir. Bunlar siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobicilik faaliyetleri yürütenler veya baskı grupları olabilir (Buzan vd., 1998: 40). Bir grup gibi, bireyler de güvenlikleştirici aktör olabilir; ancak bireyler genellikle kişisel hareket etmezler. Bunun yerine, kendileriyle ilişkili bir şeyi temsil ederler. Devlet görevlileri, en azından resmi görevleri sırasında, konuşmalarında hükümeti temsil ederler. Bu noktada unutulmaması gereken, aktörlerin çoğunlukla bir grup olduğudur (a.g.e.). Hükümet ise, hepsi güvenlikleştirici bir aktör olarak kabul edilebilecek çeşitli yetkililer tarafından temsil edilir. Son olarak alımlayıcı kitle, güvenlikleştirme hareketinin yönlendirildiği topluluktur. Eğer alımlayıcı kitle, acil durum önlemleri almak için aktörlerin argümanlarını onaylayarak güvenlikleştirme eylemini kabul ederse, güvenlikleştirme başarılı sayılır (Buzan vd., 1998: 25). Alımlayıcı kitle terimine benzer şekilde, kolaylaştırıcı koşullar (*facilitating conditions*) analiz yaparken araştırmacının güvenlikleştirmenin başarısını değerlendirmesinde yardımcı olmaktadır. Buzan ve diğerleri, kolaylaştırıcı koşulları şöyle tanımlamaktadır: “kolaylaştırıcı koşullar, söz ediminin işe yaradığı koşullardır” (1998: 32). Kolaylaştırıcı koşulları iç ve dış koşullar oluşturur. İç koşullar, söz ediminin iç mantığı, edimin dilbilimi ve semiyotiğidir. Dış koşullar ise, konuşmacının konumu ve somut güvenlikleştirme girişiminin gerçekleştiği bağlamdır (a.g.e.). Örneğin; belirli

bir alanda güçlü bir otorite konumunda bulunmak, konuşmacıya güvenlikleştirme hareketinin başarı olasılığı konusunda önemli faydalar sağlar (Buzan vd., 1998: 33).

Siyasi sorunlarla başa çıkmanın iki yolunu karşılaştırmak için Buzan ve diğerleri (1998: 21) bir ayrıma gider. Buna göre, eğer bir konu kamu politikasının ve kamusal tartışmaların bir parçasıysa ve hükümetin harekete geçmesini gerektiriyorsa siyasallaştırılmıştır. Diğer taraftan, bir konunun acil durum önlemleri alınması ve normalin dışında tedbirler gerektiren varoluşsal bir tehdit oluşturduğu kabul edilirse, güvenlikleştirilmiş olarak tanımlanır. Bir meselenin siyasallaştırılması yoğun tartışma ve argümanların çekişmesini içerirken, güvenlikleştirmede ise tam tersi bir durum söz konusudur. Güvenlikleştirici aktör, bir meseleyi güvenlikleştirirken alınan önemlerin başka bir alternatifi olmadığı etkisini vermek amacıyla konuyu kamuoyu tartışmasına dahil etmez (Buzan vd., 1998: 29). Güvenlikleştirilen meseleler daha önemli ve acil olarak görülür; bu nedenle varoluşsal tehdit çerçevesinde, her şeyden önce bu sorun çözülmezse, diğer her türlü sorunun önemini yitireceği öne sürülür (Buzan vd., 1998: 24).

Bir meseleyi başarılı bir şekilde güvenlikleştiren güvenlikleştirici aktör, iddia edilen varoluşsal tehdit var olmadığı ve normal şartlar altında alımlayıcı kitle tarafından kabul edilmeyecek adımlar atabilir. Acil bir durum ilan ederek, aktör varoluşsal tehdiye karşı koymak için eylem alanını önemli ölçüde genişletir. Örneğin; belirli kural ve prosedürleri ortadan kaldırabilir veya belli bazı hakları kısıtlayabilir. Buzan ve diğerlerine göre (1998: 21), hükümet yetkililerinin tehlikeyi defetmek için gerekli olan her türlü aracı kullanma hakkını talep edebileceklerini ortaya koyarlar. Bu olağan politikanın dışındaki olağanüstü yöntemler, başarılı bir güvenlikleştirme sonucu mümkün olabilir. Bu varoluşsal tehdit, sadece özel bir politika veya siyaset üstü bir durumla yok edilebilir (Buzan vd., 1998: 23).

Bir konu, güvenlikleştirici aktör tarafından ortaya atıldığında direkt olarak güvenlikleştirilmiş olmaz. Varoluşsal bir tehdidin varlığı iddia edildiğinde, güvenlikleştirici aktör, söz edimi (*speech act*) ile bir güvenlikleştirme hareketinde (*securitization move*) bulunmuş olur. Güvenlikleştirici hareketi standart siyasi konuşmadan ayıran, bu hareketin retorik yapısıdır (Buzan vd., 1998: 26). Belirli bir konuyu güvenlikleştiren, sözcüklerin kullanımıdır. John Austin'in belirttiği üzere, "bir

şey söylemek, aslında bir şey yapmaktır” (Austin, 1962: 12). Söz edimi, güvenlik sözcüğünü kullanılarak tanımlanmamaktadır. Bunun yerine, söz edimi, belirli bir aciliyet derecesinin dolaylı olarak ifade edildiği, güvenlik mantığını kullanır. Buzan ve diğerleri (1998: 27), bu örtülü aciliyet durumunun bir örneği olarak Hollanda’da kullanılan *dikes* (savunma) kelimesini gösterir. Bu terim basitçe kullanılarak bir öncelik duygusu oluşturulur. Dolayısıyla, güvenlik kelimesi sarf edilmemiş olsa dahi, güvenlik mantığında *dikes* kelimesi güvenlik ve önceliği çağrıştırır.

Ayrıca, güvenlik söyleminde, bir konu dramatize edilir ve öncelikli bir konu olarak sunulur. Bu şekilde, konu güvenlik meselesi haline getirilir ve güvenlikleştirici aktör olağanüstü önlemleri uygulama hakkını talep eder (Buzan vd., 1998: 27). Balzacq’ın açıkladığı gibi (2011a: 9), güvenlikleştirici aktörler tarafından kullanılan özel dil, alımlayıcı kitlenin bu varoluşsal tehdit konusundaki deneyimine göre ayarlanır. Tüm konuşma ve eylemlerin ortak noktası, “varoluşsal tehdit, geri dönüşü olmayan nokta ve olası bir çıkış yolunu içeren bir komplo” olmasıdır (Buzan vd., 1998: 33). Ayrıca sektörlerin her bir için belirli özellikler, konuşma kalıpları vardır.

Bu noktada toplumsal güvenlik sektörüne bir parantez açmak gerekmektedir, çünkü bu tez temel olarak toplumsal güvenlik meselesine odaklanmaktadır. Diğer taraftan, genel olarak din toplumsal güvenlik sektörü içerisinde değerlendirilse de ayrıca bir din sektörü oluşturulması gerektiğini savunan araştırmacılar da bulunmaktadır (Shipoli, 2018: 87). Bu aslında pek çok açıdan doğru bir önermedir. Zira toplumsal sektör aşağıda bahsedildiği üzere, bir dini din olarak değerlendirmek yerine, ulus, azınlık ve diğer etno-millî kimliklerle benzer tarzda bir topluluk olarak analiz etmektedir (Laustsen ve Wæver, 2000: 709). Bu çerçevede Laustsen ve Wæver, dinin uluslararası siyaset ve güvenlikle nasıl ilişkili olabileceğinin üç yolunu işaret etmiştir. Öncelikle, bir dini grup, devletin var oluşuna yönelik bir tehdit oluşturabilir. İkinci olarak, bir inanç, din dışı bir aktör veya süreç tarafından tehdit edilmiş olarak algılanabilir (örneğin, devletler, teknoloji, modernizm, vb.). Son olarak ise, bir inanç, başka bir dini aktör veya söylem tarafından tehdit edilmiş olarak algılanabilir. Bu tez aslında temel olarak bu üç yoldan ilkinde odaklanmaktadır. Ancak dinî sektör meselesi hakkında yapılmış araştırmaların azlığı nedeniyle, bu tezde İslam’ın

güvenikleştirilmesi meselesi genel olarak toplumsal güvenlik sektöründen değerlendirilecektir.

Toplumsal güvenlik, kolektif kimliklerin düzeylerini ve bu kimlikleri savunmak için gerçekleştirilen eylemleri ifade etmektedir (Buzan, vd., 1998: 120). Toplumsal güvenlik sektöründe referans nesne, milletler veya dinler gibi devletten bağımsız işleyebilen büyük ölçekli kolektif kimliklerdir (a.g.e.: 22-23). Bu kimlikler bir cemaat, klan, millet gibi “biz” kimliğini oluşturan herhangi bir grup tarafından temsil edilebilir. Ancak en çok kullanılan analiz birimi pek tabi etnik milliyettir. Bunun sebebi Kopenhag Okuluna göre, milli kimliğin özneleştirme potansiyelinin çok yüksek olması ve genellikle diğer kimliklere nazaran daha öncelikli olmasıdır (Wæver, vd., 1993: 22). Kopenhag Okulunun iddiasına göre, milliyet dışında bu kadar güçlü diğer bir kimlik ise dini kimliktir (a.g.e.: 22). Dolayısıyla, etnik milliyet dışında en çok çalışılan analiz birimi dini kimliktir.

Toplumsal güvenliğe yönelik ana tehditler rakip kimlikler ve göçten kaynaklı oluşmaktadır (a.g.e.: 43). Rakip kimliklerden dolayı oluşan tehditler, genellikle diğer kimlikler birbirini dışladığında ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir kişi hem Müslüman hem de Hristiyan kimliğine sahip olamaz. Tabi bu bütün kimliklerin birbirine rakip olduğu anlamına gelmez. Bir kişi hem Alman hem de Avrupalı kimliğine sahip olabilir ve bu kimlikler birbirlerinin varlığı direkt olarak tehdit etmezler. Ancak İslam ve Hristiyanlık özelinde halihazırda var olan gerilimler, doğal olarak bu iki kimliğin toplum içerisinde çatışmalarına sahne olmaktadır. İslamcı olarak nitelendirebileceğimiz kişiler Hristiyan Batı ideoloji ve kültürünün İslam toplumlarına karışmasını istemez. Benzer şekilde de Müslüman göçmenlerin güçlü, gözle görülebilen ve yabancı kültürü Batılı Hristiyanlar tarafından bir tür işgal şeklinde algılanmaktadır (Wæver, vd., 1993: 44). Kimliğe yönelik tehditler, genel olarak bir şeyin “biz” kimliğini tehdit ettiği üzerine inşa edilir ve bu tehdit sonucunda “biz” kimliğinin hayatta kalamayacağı söylenir.

Bu noktada önemli olan, kültürel bağımsızlığın sürdürülmesi ve kimliği tehdit edilen grubun bir topluluk olarak hayatta kalması meselesidir. Buzan ve diğerleri, kimliğin tehdit edilmesi konusunda üç yol bulunduğunu söylemektedir: göç, yatay rekabet ve dikey rekabet. Bahsedilen ilk kavram olan göç, farklı kültürlerden gelen

kişilerin yerel kültüre karşı tehdit oluşturmaları durumunu ifade eder. Yatay rekabet, komşu kültürün kültürel ve dilsel olarak baskın olması sebebiyle kimliğin değişme tehdidinin bulunduğu durumu belirtir. Dikey rekabet ise, insanların bir bütünleşme veya ayrılma projesi çerçevesinde daha dar veya daha geniş kimliklere itilmesi durumudur (Buzan vd., 1998: 121). Bu tezin konusu çerçevesinde, göç konusu ve bir ölçüde de yatay rekabet durumu önem kazanmaktadır. Zira Fransız toplumunda Müslüman kimliğine sahip olan bireylerin büyük bir kısmı göç ile gelmiştir. Fransız kimliğinin tehdit altında hissetmesine sebep olan terörist gruplar kendilerini Müslüman olarak tanımladığı için Müslüman kimliğinin nüfusun bileşiminde değişikliklere neden olacağı ve yerel kimliğin değerlerini değiştirme çabasında olduğu algısı oluşmaktadır. Bu durum da bu tezin ampirik durumu için önem arz etmektedir.

1. Eleştiriler ve Teoriye Yapılan Çeşitli Katkılar

Kopenhag Okulundan teorisyenlerin ortaya attığı güvenlikleştirme teorisi, bazı noktalarıyla çeşitli araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir. Buna göre, teorinin güvenlik endişesinin duyurulması ve güvenlikleştirici aktör ile alımlayıcı kitle arasındaki ilişki gibi bazı kısımları yeterince detaylandırılmamıştır (Balzacq: 2011a: 6-8). Teorinin bu kör noktalarını Stritzel'in çalışmasından hareketle şöyle özetleyebiliriz: devlet elitlerine verilen aşırı önem, dilin aracılık ettiği tehditlerin nesnelleştirilmesi, güvenlikleştirici aktör, referans nesnesi ve kamu arasındaki sürecin statik yönü ve istisnai güvenlik önlemleri konusunda gerçekçi bir vokabülerin korunması. Başka bir ifadeyle, güvenlikleştirme teorisinin güvenlik söyleminin belirtildiği mekânsal, zamansal ve kültürel bağlamlar çok statik ve kör olduğu için eleştirilmektedir (Stritzel, 2007: 366-367).

Kopenhag Okuluna göre, güvenlikleştirme kurallarının askıya alındığı bir alanda gerçekleşir. Burada, bir sosyal meseleyi güvenlik meselesi haline getirerek siyasi alandan çıkarma söz konusudur. Siyasallaştırma, siyasi iktidarın düzenlemesine dair çağrı bulunan bir durumu dikkate almaya başlamalarını ifade eder. Bu tanımla beraber düşünüldüğünde, güvenlik ve siyaseti birbirinden bağımsız iki ayrı alan gibi düşüneyiz (Balzacq, 2013: 703). Sosyal bir sorun siyasallaştırılmış, siyasallaştırılmamış veya güvenlikleştirilmiş olabilir. Burada bir karşıtlık durumundan ziyade, süreklilik söz konusudur. Siyasallaştırma ve güvenlikleştirmeyi birleştiren şey,

topluma bir problemi kabul ettirme gücüdür. Bir taraftan güvenlik, bir inşa uygulamasıdır, çünkü neyin bir güvenlik sorunu olarak kabul edileceğini belirler. Aynı zamanda, güvenli olanı olmayandan ayıran münhasır bir faaliyettir. Son olarak ise, normatif bir uygulamadır, çünkü toplumun önemli bir değeri olarak kabul edilen bir şeyi ne pahasına olursa olsun koruma meselesidir. Diğer taraftan güvenlik, bir toplum tarafından paylaşılan değerlerin, kimliklerin ve anlamların sınırlarında hüküm sürmektedir. Güvenlik çalışmaları, normal durumla acil durumlar arasındaki kriz zamanları siyasetini incelemeye dayanır (s. 704).

Güvenlikleştirme teorisi geliştirilirken bazı sorular Kopenhag Okulu tarafından cevapsız bırakılmıştır. Örneğin, başarılı bir güvenlikleştirmenin kriterleri nelerdir? Hangi alımlayıcı kitle güvenlikleştirici hareketin meşruluğu konusunda ikna edilmelidir (McDonald, 2008a: 70)? Söz edimi dışında, güvenlikleştirme hareketi olarak kabul edilebilecek başka biçimler var mıdır? Matt McDonald, Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme çerçevesindeki zayıflıkları göstermektedir. McDonald'a göre, Kopenhag Okulu, güvenlik ve güvenlik inşası anlayışına önemli ve yenilikçi bir katkı getirirken, güvenlikleştirme çerçevesini üç açıdan dar bir şekilde ele almıştır (McDonald, 2008b: 564).

Öncelikle, güvenliği inşa eden eylem biçiminin baskın aktörlerin, yani siyasi liderlerin söz edimlerine odaklanılarak, eylem biçimi dar bir şekilde tanımlanmıştır. Böylece, diğer temsil biçimleri (örneğin, imgeler), dışlanmıştır. Bu durum, araştırmacıların sadece belirli bir topluluğun, genellikle de devlet adına konuşan meşru kişilerin söylemsel müdahalelerine odaklanmasına yol açar (a.g.e.). Gerçekten de Kopenhag Okulu yalnızca konuşma ve dile odaklanarak, sözel olmayan güvenlik ifadelerini göz ardı eder (Hansen, 2000: 300). Ayrıca, Kopenhag Okulu, potansiyel sessizlikleri görmezlikten gelir, çünkü küresel siyasette yer alan güçsüzlerin deneyimlerini marjinalleştirir (McDonald, 2008b, 574). Sonuç olarak, güvenliği konuşamayanlar, Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme teorisi tarafından ihmal edilmektedir. Bu eksikliğe dikkat çeken bazı araştırmacılar, anlam aktarmada imgelerin rolünü incelemişlerdir. Möller (2007) ve Williams (2003), İkiz Kulelere gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının televizyon görüntülerinin sadece ABD'de değil, tüm dünyadaki güvenlik ve acil durum algısını nasıl değiştirdiğini ve geliştirdiğini

araştırmıştır. Williams (2003) bu görüntülerin Amerikan güvenlik ve tehdit algılarının geliştirilmesinde merkezi rol oynadığını ileri sürmüştür. Möller (2007) ise, 11 Eylül saldırıları görüntülerinin ve Irak'taki çatışma görüntülerinin, güvenlik ve tehdit algısını fotoğraf sergisine benzer bir şekilde görsel olarak ilettiğini iddia etmiştir. Benzer şekilde, Van Rythoven (2015) duyguların tehdit inşasındaki rolünü incelemiştir. Buna göre, eğer alımlayıcı kitle, durumun kendileri için korkulacak bir şey olduğuna veya tehdit olduğuna ikna olmazsa, güvenlikleştirme çok kolay bir biçimde başarısız olabilir. Burada önemli olan, alımlayıcı kitlenin sosyal olarak inşa edilen kolektif korku duygusudur (s. 13). Bu düşünce, Vuori'nin (2010) gözlemleri tarafından da desteklenmektedir. Vuori'ye göre (2010: 260), imgeler, güvenlikleştirici bir argümanın alımlayıcı kitle tarafından kabul edilmesini kolaylaştıran duygular uyandırabilir.

İkinci olarak, McDonald, eylemin bağlamının yalnızca müdahale anına odaklanılarak dar bir şekilde tanımlandığını ve güvenlik inşasının kademeli süreçlerinin göz ardı edildiğini savunmaktadır (2008b, 564). Doğrusu, bazı meseleler uzun bir süre boyunca güvenlik sorunları veya tehditleri olarak görülebilir ve müdahale olmadan da güvenlik sorunları olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, müdahale anına odaklanmak, o müdahalenin o anda nasıl ve neden mümkün olduğunu açıklamaz (s. 576). Buzan ve Wæver (2003: 73), müdahale anını olağanüstü önlemlerin uygulanması olarak belirler. Ancak McDonald'a göre (2008b) güvenlikleştirmenin belirli bir anı bulunmamaktadır. Bu, güvenlikleştirici aktörün söylemi sırasında da gerçekleşebilir veya alımlayıcı kitlenin bu tehdit tanımını kabul edip güvenlikleştirici aktörü desteklediği zaman da gerçekleşebilir (s. 576). Güvenlikleştirme gibi bir olguyu tam olarak kavrayabilmek için, güvenlikleştirme sürecinin tüm yönlerini elde etme amacıyla uzun vadeli bir perspektiften bakmak gereklidir (Stritzel, 2011: 343).

Son olarak güvenlikleştirme çerçevesi, eylemin niteliğinin yalnızca tehditlerin belirlenmesi açısından tanımladığı için dardır. Bu odak, güvenliğin belli durumlarda nasıl anlaşıldığının önemini göz ardı eder ve güvenliğin yalnızca tehlike ve tehditlerin temsili yoluyla anlam kazandığını belirtir. Bu durum, güvenlik politikasının doğası gereği olumsuz ve tutucu olarak kavramsallaştırılmasına sebep olur (s.564). Ayrıca, belirli bir aktörün neden bir güvenlik sorunu belirlediğini de açıklamaz (s. 570-571).

Dolayısıyla Kopenhag Okulu'nun yapmış olduğu bu sınırlama, güvenliğin kavramsallaştırılması açısından problemlidir. Çünkü Kopenhag Okulu'na göre, bir meselenin güvenlik meselesi haline dönüşmesi subjektif olarak gerçekleşmektedir (Wæver, 2000: 251). Benzer şekilde, McSweeney (1996: 81), güvenlik inşası sürecinin siyasi bir eylem olarak tanımlanmasını sınırlı bulmaktadır. McSweeney'e göre, kolaylaştırıcı koşullar üzerine odaklanılırken, bağlamın da teori içerisinde daha fazla geliştirilmesi gerekmektedir (a.g.e.). Nitekim, sosyal, siyasi ve tarihi bağlamlar, bir aktörün neden bir meseleyi güvenlik meselesi haline getirdiğini anlamak açısından güvenlikleştirme teorisinde önemli yer tutmalıdır (McDonald, 2008b: 573). Bağlamın önemi göz ardı edilerek, baskın anlatılar ve/veya kimliğin rolü gibi bazı faktörler Kopenhag Okulu tarafından önemsenmemiştir. Bununla birlikte, bir ulusun tarihi veya ulusal kimliğin zaman içerisinde nasıl inşa edildiği gibi bağlamsal faktörler, araştırma yapma ve teorileştirme açısından zordur (McDonald, 2008b: 580). Kopenhag Okulunun teorisindeki eksiklikleri saydıktan sonra, böylece, McDonald kendi güvenlikleştirme tanımını yapmaktadır: Güvenlikleştirme, belirli bir konunun, (genellikle bir siyasi liderin) söz edimleriyle hayatta kalma tehdidi olarak anlatılması ve bunun sonucunda (ilgili kişilerin rızasıyla) acil önlemler alınması ve gündelik siyasetin askıya alınması durumudur (s. 567).

a) Kolaylaştırıcı Koşullar Hakkında

Kopenhag Okulunun kolaylaştırıcı koşullara ilişkin görüşleri tamamen açık değildir. Bazı durumlar, güvenlikleştirmeyi gerçekleştirmek için gerekli veya yeterli koşullar olmaksızın, güvenlikleştirmeyi fiilen engelleyebilir. Stritzel'e göre, Kopenhag Okulu, kolaylaştırıcı koşulları Austin'in yerindelik koşulları ile karıştırmaktadır (Stritzel, 2007: 379). Austin'e göre (1962: 14-15), yerindelik koşulları ifadelerin uygun kullanımını düzenleyen kurallardır ve başarılı bir söz edimi için gerekli koşullardır. Austin için yerindelik koşulları, (sosyal) başarı koşulları ile birebir aynı değildir ancak edimsel çıkarım ile ilgilidir. Yerinde bir söz edimi gerçekleştirebilmek için bu koşullara uyulmalıdır. Austin, edimlerin gerçekleşebilmesi için şu koşulları öne sürmektedir: geleneksel bir etkiye sahip geleneksel bir prosedür olmalıdır, koşullar ve kişiler prosedüre uygun olmalıdır, prosedür doğru ve tam olarak yürütülmelidir ve son olarak, prosedüre katılan kişiler gerekli düşüncelere, hislere ve

niyetlere sahip olmalıdır ve sonuç olarak bir eylem planlandı ise, gerçekleştirilmelidir. Kopenhag Okulu için ise, yerindelik koşulları ile başarı koşulları konusu açıkça birbirinden ayrı değildir. Wæver'a göre, söz edimi teorilerine dayanarak, başarılı bir söz ediminin üç yerindelik koşulu olduğunu söylenebilir (Wæver, 2000: 252). Yerindelik koşulları, başarılı bir edimsel çıkarımın nasıl gerçekleştiği ile ilgilenirken, kolaylaştırıcı koşullar daha genel sosyal bir bağlamı ilgilendirir. Ayrıca kolaylaştırıcı koşullar, güvenlikleştirme politikasını kolaylaştırıcı şekilde algılanmalıdır. Başka bir ifadeyle, kolaylaştırıcı koşullar, güvenlikleştirmenin söz edimlerinin yerindeliğini ele almamaktadır. Yerindelik koşulları, söz ediminin gerekli veya yeterli olup olmamasının koşullarıken, kolaylaştırıcı koşullar daha çok ifadenin durumu veya bağlamın koşullarıdır. Sonuç olarak yerindelik koşulları ile kolaylaştırıcı koşullar iki ayrı şey olarak değerlendirilmelidir. Örneğin; bir terör saldırısı, bir güvenlikleştirmenin başarılı olabilmesi için ne yeterli ne de gerekli bir koşuldur, ancak bir terör saldırısı güvenlikleştirme eylemlerinin başarılı olmasını kolaylaştırabilir. Diğer taraftan, güvenlikleştirme başka gündemlere ulaşmak için bir araç olarak kullanılabilir ve güvenlikleştirmenin kendisi başka bir amaç için bir kolaylaştırıcı koşul olabilir. Bu tezin konusu çerçevesinde düşünüldüğünde, Fransa'da gerçekleşen terör saldırıları, hali hazırda var olan İslam'ın güvenlikleştirilmesini kolaylaştırmış ve bu güvenlikleştirme çeşitli kanunların çıkarılmasına olanak sağlamıştır. Huysmans'ın da belirttiği üzere, varoluşsal tehditler siyasallaştırıldığında, demokratik bir toplumda normal şartlar altında gerçekleşse direnişle karşılaşabilecek bazı yasaların çıkarılmasını kolaylaştırmaktadır (Huysmans, 2006: 128).

b) Güvenlikleştirici Aktör Hakkında

Kopenhag Okulu güvenlik sorununu başarılı bir şekilde inşa edebilme imkanları sebebiyle, devlet görevlilerini birincil güvenlikleştirici aktör olarak değerlendirmektedir (Floyd, 2007b: 41). Bu değerlendirme, aslında doğru olsa da güvenlikleştirici aktör ciddiye alınacak ve izleyiciye ulaşabilecek konumdaki herhangi bir kişi de olabilir. Örneğin; televizyon ve yazılı basın mensupları, dini liderler, düşünce kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları da bu işleve sahip olabilir (Croft, 2012: 82). Güvenlikleştirme aktörlerine dair bu değişim, kültürel kaynaklar ve medyanın insanlar üzerindeki etkisini ve güvenlikleştirme sürecindeki rolünü

anlamaya yardımcı olur. McDonald bir taraftan her ne kadar bir teörinin her şeyi kapsayamayacağını kabul etse de diğer taraftan da güvenlikleştirme teörisinin devlet dışı aktörleri ve diğer güvenlik temsil biçimlerini kapsaması gerektiğini savunmaktadır (McDonald, 2008b: 581). Ancak bu durumda, güvenliğin bu şekilde kavramsallaştırılması herhangi bir sorunun herhangi biri tarafından güvenlikleştirilebileceği açık bir güvenlikleştirme sürecine sebep olur (Williams, 2003: 513). Balzacq’a göre (2005: 172) de güvenlikleştirici aktörün bir güvenlik tehdidini güvenlik sorunu haline getirmesi aktörün kapasitesine bağlı değildir. Bunu takiben, güvenlik, küresel politikada meşru söz hakkı bulunan bir aktör tarafından değil, alımlayıcı kitle kabul ettiği sürece, herkes tarafından inşa edilebilir.

Didier Bigo tarafından geliştirilen Bourdieücü yaklaşım, güvenlik uzmanlarının güç (aynı çıkar, aynı tehdit tanımı) ve (özellikle asker ve polisler arasında) mücadele alanını anlamayı mümkün kılmaktadır. Bu alanın, suç kontrolü, sınır güvenliği veya terörizm gibi konularda iç ve dış sınırları (ulusal/uluslararası, polis/asker) belirsizdir (Bigo, 1996: 48-49). Bu alanda aynı zamanda, Didier Bigo’nun (s. 54) güven(siz)lik uzmanları (politikacılar, üst düzey yetkililer, stratejistler, hukukçular, diplomatlar, askerler, *think-tank* uzmanları, sanayiciler) dediği kişiler yer alır. Bu kişiler düşman figürleri üretme kapasiteleri doğrultusunda burada bulunurlar. Bu bakış açısı, aynı zamanda bu uzmanların konumlarını da incelemeyi sağlar. Bir alandaki veya sektördeki (çevresel, ekonomik veya toplumsal) bir referans nesnesinin güvenlikleştirilmesi, siyasi veya diğer aktörlerin stratejileri arasındaki çatışmadan kaynaklanan güç mücadelelerinden dolayı oluşur. O zaman, güvenlikleştirme, hiçbir aktörün tek başına yaptığı bir olgu değildir. Aksine, teknoloji ve *know-how* açısından herkesin kaynaklarını tehdit hiyerarşisi sınıflandırmasında üste çıkmakta kullanması sonucu oluşur (Bigo, 1998: 8). Stritzel (2011: 346), güvenlikleştirmeyi dönüşüm (*translation*) kavramıyla okumayı önerir. Dönüşüm perspektifi, güvenlikleştirici aktörlerin, güvenliği belirli bir zamanda nasıl düşündüklerini, konuştuklarını ve uyguladıklarını ampirik olarak yapılandırmayı sağlamaktadır (a.g.e). Dolayısıyla, güvenlikleştirmeyi belirli mekânsal ve zamansal kısımlara yerleştirmeyi önermektedir. Balzacq (2011a) ise aynı Bigo’da olduğu gibi, güvenlikleştirme sürecini,

güvenlikleştirici aktörlerin uygulamaları ve güvenlikleştirici aktörlerin güç ilişkileri yoluyla kavramayı savunmaktadır.

c) *Alımlayıcı Kitle Hakkında*

Güvenlikleştirme teorisinin en önemli eksikliklerinden birisi ve belki de bu tezin konusu için en önemli olanı alımlayıcı kitlenin kim olduğunun belirlenmesi ile ilgilidir. Güvenlikleştirme teorisine göre, güvenlikleştirmenin başarılı olmasının en önemli faktörünün alımlayıcı kitlenin bu güvenlikleştirmeyi kabul etmesi olduğu (Buzan, vd., 1998: 25) düşünüldüğünde, bu durum pek çok araştırmacı için şaşırtıcı bir hal almaktadır. Sonuç olarak, alımlayıcı kitlenin kim olduğuna ve alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirmeyi kabul ettiğine dair kriterlerin neler olduğuna dair beliren sorular, güvenlikleştirme konusunda çalışan araştırmacılar tarafından tartışılmıştır. Güvenlikleştirme teorisini geliştiren akademisyenlerden Ole Wæver bile, alımlayıcı kitle kavramının daha iyi açıklanması gerektiğini kabul etmiştir (Léonard ve Kaunert, 2011: 57). Bu noktada, O'Reilly (2008) literatüre “yeterli çoğunluk” (*critical mass*) kavramını kazandırarak güvenlikleştirme hareketinin ne zaman başarılı olduğuna dair eksikliği doldurmaya çalışmıştır. O'Reilly'e göre (2008: 67) güvenlikleştirici aktör yeterli sayıdaki doğru kişiyi birinin veya bir şeyin meşru bir güvenlik tehdidi oluşturduğuna ikna ederse, yeterli çoğunluğa ulaşılmış olur ve güvenlikleştirme başarılı sayılır. Yeterli çoğunluğun oluştuğunun belirlenmesi için iki ayak bulunmaktadır: sayı ve kapasite. Meselenin sayı boyutunda, basitçe hedeflenen alımlayıcı kitlenin çoğunluğunun tehdidin meşruiyetini kabul etmesi gerekmektedir. Kapasite açısından bakıldığında ise, belirli bir alımlayıcı kitlenin uygunluğu ve alaka düzeyi önem kazanmaktadır (O'Reilly, 2008: 67). Bu tezin konusu bağlamında bir örnek vermek gerekirse, “İslami terörizmin” Fransa'da bir tehdit olduğunun kabul edilmesi için Fransız meclislerinin ve Fransız toplumunun çoğunluğunun ikna edilmesi yeterlidir. Ancak bu durumda doğal olarak potansiyel olarak var olan diğer alımlayıcı kitlelerin varlığı ve tehdidin meşruiyeti konusundaki görüşleri hesaba katılmamaktadır.

Güvenlikleştirme teorisinin orijinal versiyonunda, alımlayıcı kitlenin statüsü ve doğasının sürece dahil edilmediğini ilk ortaya çıkaran araştırmacılardan Thierry Balzacq, alımlayıcı kitleye daha çok önem verilmesi gerektiğini savunmuştur. Hatta

Balzacq’a göre, Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme teorisinin hem söz edimi hem de özneler arası bir süreç olarak sorunlu olduğunu belirtmektedir. Teoride güvenlik özneler arası bir süreç olduğu kadar özgönderimsel bir faaliyettir. Ancak Balzacq Kopenhag Okulunun alımlayıcı kitleyi olumsuzlayan analiz birimlerini inceleyerek, Kopenhag Okulunun özneler arasılıktan ziyade özgönderimsel tarafa yöneldiğini iddia etmektedir (Balzacq, 2005: 179). Balzacq’ın Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme anlayışına getirdiği başka bir eleştiri ise, Kopenhag Okulunun birden çok alımlayıcı kitle olması ihtimalini görmemesi ve alımlayıcı kitlenin içinde bulunduğu psiko-kültürel ortam ve sosyal bağlamları ihmal ederek güvenlikleştirmeyi geleneksel bir prosedür olarak değerlendirmesidir (Balzacq, 2005: 172). Bundan dolayı, Balzacq söz ediminden farklı, iletişimin temel ilkelerine odaklanan ve belirli bir bağlamda uygulanan bir pragmatik veya stratejik yaklaşım önermektedir. Buradan hareketle Balzacq bir güvenlikleştirme tanımı yapmaktadır. Buna göre, “güvenlikleştirme, bir hedef kitleyi *dünya hakkında bildiklerine dayanarak*, belirli bir gelişmenin (sözlü tehdit veya bir olay) acil bir politikayı hak edecek kadar tehdit oluşturduğu iddiasını kabul etmeye ikna etmeye çabalayan sürdürülebilir bir stratejik uygulamadır” (Balzacq, 2005: 173). Alımlayıcı kitle(ler)i belirli bir sosyal bağlama yerleştiren bu güvenlikleştirme tanımı, güvenlikleştirme süreçlerinin dinamiklerinin anlaşılmasını farklılaştırmaktadır ve güvenlikleştirmenin özneler arası yapısını güçlendirmektedir (Balzacq, 2005: 184).

Güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde güvenlikleştirmenin başarılı olması için alımlayıcı kitlenin kabulü gerekmektedir. Alımlayıcı kitlenin kabulünün nasıl ölçüleceğine dair kriterlerin tam olarak belirli olmaması analiz yapmayı zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak, *de facto* birden fazla alımlayıcı kitlenin olması, analiz yapmayı daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Buna karşılık olarak, pek çok araştırmacı birden çok alımlayıcı kitle ve birden çok bağlamın olduğunu savunmaktadır. Örneğin, Vuori, alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirme hareketinin işlevine bağlı olduğunu savunmaktadır. Başka bir ifade ile, güvenlikleştirme hareketleri çeşitli ve paralel alımlayıcı kitlelere sahip olabilirler. Bazı durumlarda, alımlayıcı kitle bütün ulus olurken, bazı durumlarda ise sadece siyasi elit veya hatta bir grup köktendinci sosyal ve tarihi koşullara bağlı olarak alımlayıcı kitleyi

oluşturabilir. Alımlayıcı kitlenin kim olduğu sosyal ve tarihi koşullara bağlı olduğundan, alımlayıcı kitleyi teoride belirli bir şekilde tanımlamak mümkün olmamaktadır. Kimin ikna edilmesi gerektiği, güvenlikleştirmenin gerçekleştirileceği kültürel ve siyasi sisteme göre farklılık göstermektedir (Vuori, 2008: 72).

Benzer şekilde, Salter’a göre, güvenlikleştirme her birinin kendi alımlayıcı kitlesi bulunan sayısız ortamda gerçekleşebilir. Bu durum için de dramacı ortam (*dramaturgical setting*) terimini kullanmaktadır. Başka bir ifade ile, her ortamın, o ortamdaki güvenlikleştirme hareketinin başarısını etkileyecek dili ve bazı kabulleri bulunmaktadır (Salter, 2008: 328-329). Foucault’nun sosyal gerçeklik kavramsallaştırmasını benimseyen Salter’a göre, bu nedenle, güvenlikleştirici aktörler güvenlikleştirme hareketlerini belirli yerel hakikat rejimlerine uyarlamalıdır (Salter, 2008: 322). Buradan hareketle Salter, psiko-kültürel ortamlar ve sosyal bağlarla çerçevelenen güvenlikleştirmenin neden bazen başarılı bazense başarısız olduğunu açıklamaktadır. Bu farklı ortamlar ve farklı sosyal bağlamlar sebebiyle güvenlikleştirme hareketleri bazı alımlayıcı kitleler tarafından kabul edilip başarılı olurken, bazı alımlayıcı kitleler tarafından kabul edilmeyip başarısız olmaktadır (Salter, 2008: 325). Kanada Hava Taşımacılığı Güvenlik Otoritesi (*Canadian Air Transport Security Authority*) üzerine yapmış olduğu araştırma sonucunda Salter’ın elde ettiği sonuca göre, bazı güvenlikleştirme hareketleri elit veya teknokrat gruplarında başarılı olurken, genel toplum için hiçbir şey ifade etmemektedir (s. 330). Salter, elit, toplumsal, bürokratik ve bilimsel olmak üzere, güvenlikleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için gereken söz ediminin biçimini, içeriğini ve başarısındaki farklılıkları açıklayabilecek dört farklı ortam belirlemiştir (s. 322). Ancak bunların teorileştirmesini derinleştirmemiştir.

Yine benzer şekilde, Balzacq’ın (2005: 184-185) manevi ve resmi destek ayrımından hareket eden Roe’ya göre (2008: 616), standart genel kitlenin yanı sıra güvenlikleştirilen çok sayıda kitle bulunmaktadır. Genel halk kitlesi dışında, devlet güvenlikleştirme eylemini aynı zamanda parlamentodaki millet temsilcilere de uygulamaktadır (s. 620). Kitleden sadece biri ikna edilebiliyorsa, bu kısmi güvenlikleştirme veya “retorik güvenlikleştirme” olarak tanımlarken, kitlelerin tamamının ikna edilmesi ve acil durum önlemlerinin alınmasını “aktif

güvenlikleştirme” olarak tasvir etmektedir (s. 621-622). Roe’nun İngiltere’nin Irak’ı işgal etme kararına ilişkin yapmış olduğu vaka çalışmasına göre, genel kamuoyu manevi destek sunabilir ve parlamento da acil durum önlemleri alınmasını onaylayarak resmi destek sunabilir (s. 632). Genel kitlenin güvenlikleştirme argümanlarını onaylaması veya onaylamaması durumunun aksine parlamentonun kararını değerlendirmek daha kolay olmaktadır. Bunun için acil önlem gerektiren durumlarda alınan parlamento kararları veya meclis konuşmaları incelenebilir. Roe’nun güvenlikleştirme teorisine yapmış olduğu bu iki farklı kitle katkısı, özellikle güvenlik tehdidiyle başa çıkmak için olağanüstü önlemlerin uygulanması noktasında parlamentonun onayının gerektiği Fransa gibi liberal demokrasiler bağlamında çok daha önemli hale gelmektedir.

Alımlayıcı kitlenin çeşitliliği meselesine yapılan diğer bir katkı ise Léonard ve Kaunert’in alımlayıcı kitlenin rolüne odaklanarak alımlayıcı kitlenin yeniden kavramsallaştırmasıdır. Bunu gerçekleştirirken özellikle Kingdon’ın araştırmalarından esinlenen Léonard ve Kaunert, kamu politikası literatüründen faydalanmıştır (Léonard ve Kaunert, 2011: 63). Buradan hareketle, Léonard ve Kaunert’e göre, farklı ikna mantıkları gerektiren ve farklı argümanlar talep eden çok sayıda alımlayıcı kitle bulunmaktadır (s. 74). Bu kavramsallaştırma bir ölçüde, Salter’ın Foucault’dan ödünç aldığı hakikat rejimiyle benzerlik gösterse de farklı bir teorik yaklaşım kullanmaktadır. Bu teorik yaklaşım güvenlikleştirici aktör ve çeşitli alımlayıcı kitleler arasındaki güvenlikleştirme bağlantılarının daha iyi anlaşılmasını sağlayan politika süreçlerini de kapsamaktadır.

Kopenhag Okulunun teorisi, güvenlik meselesinin ifade ediliş biçimine çok az yer verdiği için de eleştirilmektedir. Başka bir ifadeyle, alımlayıcı kitlenin rolü yeteri kadar vurgulanmamaktadır. Güvenlikleştirici aktöre atfedilen merkezi rol sebebiyle, alımlayıcı kitle duruma seyirci kalan veya karışmayan bir pozisyonda görülmektedir (Croft, 2012: 83). Teoriye göre, iktidar eliti söz ediminde bulunur ve alımlayıcı kitlenin var oluşunun tehlike altında olduğunu savunur. Ancak, güvenlikleştirme sürecinin başarılı olabilmesi için, alımlayıcı kitle harekete geçirilmeli ve hatta varsa, bu güvenlikleştirme hareketinden doğabilecek çıkarları ortaya konulmalıdır (Buzan vd., 1998: 25). Bunu takiben Croft, alımlayıcı kitlenin müdahale etmeyen sabit bir

konumda olmadığını düşünmektedir. Tam tersine, alımlayıcı kitle, güvenlikleştirme hareketini yeniden oluşturur (a.g.e.). Bir sorun, güvenlik sorunu olarak kabul edildiği andan itibaren hem alımlayıcı kitle için hem de iktidar eliti için rutinler değişir. Buna örnek olarak, Croft İkinci Dünya Savaşı öncesinde İngiltere'ye göç eden Alman Yahudilerinin durumundaki değişikliği göstermektedir. Alman Yahudileri göçmenler olarak, alımlayıcı kitlenin bir parçasını oluşturmuşlardır. Ancak savaş öncesinde kurban veya geleceğin İngiliz vatandaşları olarak görülürlerken, savaş başladıktan sonra potansiyel düşman şeklinde algılanmışlardır (2012: 83-84). Sonuç olarak, söz ediminin alımlayıcı kitleyi üretme ve inşa etme biçimi Kopenhag Okulunun en başta teorileştirdiğinden çok daha etkindir.

Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme teorisinin başka bir tartışma konusu olan ve çeşitli araştırmacılar tarafından geliştirilen başka bir yönü, güvenlikleştirmenin ne zaman başarılı olduğu ile ilgilidir. Kopenhag Okulu, alımlayıcı kitle bir güvenlikleştirme hamlesini kabul ettiğinde ve dolayısıyla olağanüstü önlemler meşrulaştığında güvenlikleştirmeyi başarılı sayar. Croft ise daha önce yukarıda bahsedildiği üzere, öncelikle alımlayıcı kitlenin söz edimi ile yeniden oluşturulduğunu savunmaktadır. Buradan hareketle, Croft'a göre, bir güvenlikleştirme hareketi ancak yeni bir toplumsal gerçeklik oluştuğu zaman başarılı olmuş olur (2012: 84-85). Burada iki aşamalı bir güvenlikleştirme süreci bulunur. Öncelikle, kimliği yeniden inşa etme faaliyetlerinin sadece güvenlikleştirici aktör, yani iktidar eliti tarafından değil, alımlayıcı kitle tarafından da yapılması gerekir. Bu, alımlayıcı kitlenin iktidar eliti tarafından gerçekleştirilen güvenlikleştirici hareketi kabul etme sürecidir. Daha sonra ise, güvenlikleştirmeyi kabul ettikten ve uyguladıktan sonra, bu yeni kimlik pratikleri yeni sosyal gerçeklik haline gelir. Ancak, güvenlikleştirme bu şekilde başarıya ulaşmış olsa dahi, bir noktadan sonra güvenlikleştirmenin devam ettirilememesi durumunda, güvenlikleştirmenin ortadan kaybolması veya başka bir güvenlikleştirme hareketinin ilkinin yerini alması muhtemeldir (Croft, 2012: 85).

d) Söz Edimi Hakkında

Bugün, güvenlikleştirme sürecini incelemek için iki yöntem bulunmaktadır; birincisi Balzacq'ın (2015: 107) felsefi güvenlikleştirme olarak adlandırdığı söylem yoluyla, ikincisi ise siyasi meşrulaştırma yöntemleri ile (sosyolojik güvenlikleştirme).

Kopenhag Okulu tarafından savunulan ilki, güvenlik meselelerinin inşasından ziyade güvenlik meselelerinin ortaya çıkışı ile ilgilenmektedir. Söylemlerin, güvenlikleştirici aktörlerin, alımlayıcı kitlenin, güvenlik tehdidinin ilanının bağlamı gibi konulara odaklanır. Siyasi söylemin incelenmesi önemlidir, çünkü güvenlikleştirme her şeyden önce bir söz edimi olarak düşünülür. Güvenlikleştirici aktör, güvenlik sorununu ortaya koyarak toplumdaki bireyler için bir anlam yapısı oluşturur ve toplum da bu soruna olağanüstü yöntemlerle çözüm bulunmasını bekler. İkincisi ise, güvenlikleştirmenin söylemle ilgili olduğu kadar söylemsel olmayan bir uygulama olduğunu savunur (Balzacq vd., 2010: 2). Güvenlikleştirici aktörün otoritesiyle, pozisyonuyla ve sahip olduğu kaynaklarla toplumu bir olayın belli bir yorumuna inanmaya yönlendirme sürecini inceler. İkna süreçleri ve dil becerilerine (metafor ve duyguların kullanımı, kolektif kimliklere atıf, aciliyet hissi vb.) odaklanır (Balzacq, 2011a: 23).

Huysmans (2006: 24), söz ediminin yalnızca edimsel eylemlerden (*performative act*) ibaret olmadığını belirtmektedir. Söz ediminin bir kısmı edimsel eylemlerden oluşmakla beraber, diğer kısmı söz ediminin gerçekleştiği toplumsal geleneklerden oluşur. Hem güvenlik meselesi hem de güvenlik vaadi yalnızca belli toplumsal geleneklerde karşılık buluyorsa geçerli olur. Thierry Balzacq (2005: 172), Huysmans'ın bu analizini temel alarak, söz ediminin Kopenhag Okulunun düşündüğü gibi resmi bir eylem olarak algılanmaması gerektiğini söyler. Balzacq'a göre (a.g.e.) güvenlik terimi koşullardan etkilenen stratejik ve pragmatik bir uygulama olarak anlaşılmalıdır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa Birliği'nde göçün güvenlikleştirilmesi üzerine çalışan Paris Okulunun temsilcilerinden Didier Bigo, Kopenhag Okulunun aktörlerin kurumsal gücünün onlara güvenlikten konuşma yetkisi verdiği düşüncesini eleştirmektedir. Bigo öncelikle, aksi yönde pek çok kanıt bulunmasına rağmen, göçmenlerin her zaman suçlu olduğu ve devlete yönelik güvenlik tehdidi oluşturdukları düşüncesinin hala devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bigo'ya göre, göçün bir güvenlik sorunu olarak değerlendirilmesinin temel sebebi, Soğuk Savaşın bitmesiyle beraber çeşitli güvenlik uzmanlarının nüfuzunun ve dolayısıyla meşruiyetinin azalmasıdır (Bigo, 2002: 64). Bigo'nun bu konuda Kopenhag Okuluna getirdiği eleştiri, Kopenhag Okulunun güvenlik uzmanlarına ve

diğer siyasi elitlere güvenliğin ne olduğunu belirleme ve tehditlerin isimlendirilmesinde geleneksel olarak verilmiş olan görevleri teyit ettiği yönündedir. Güvenliği, elitler ve alımlayıcı kitle arasında birer ikna ve zorlama süreci olarak tanımlayan Kopenhag Okulu, geleneksel iktidar yapılarına meydan okumak konusunda zayıf kalmaktadır. Kopenhag Okulu tehdidin nesnel olmadığını söylemektedir. Ancak, güvenlik uzmanlarının güvenlikle ilgili söylediklerini ve güvenliğin politika dışı bir alan olduğunu kabul ederek realizmi takip etmektedir (s. 72-73).

Güvenlikleştirmedeki söylemsel öğeye dair başka bir eleştiri, söz edimi olarak kavramsallaştırılan güvenliğin yarattığı sonuçları yeniden değerlendiren Lene Hansen tarafından ortaya konmuştur. Hansen, güvenliği, güvenlikleştirici aktörler tarafından gerçekleştirilen edimsel bir performans olarak değerlendiren güvenlikleştirmenin, güvenlikten bahsetme yetkisi olmayanlar için erişilemez bir araç olduğunu savunmaktadır (2000: 285). Hansen'in analizi Pakistan'da tecavüz ve cinsel şiddet mağduru olan kadınları ele almaktadır ve bu kadınların Kopenhag Okulunun söylemsel güvenlik anlayışı içerisinde susturulduğundan bahsetmektedir. Bu kadınlar, tecavüz ve cinsel şiddet mağduru oldukları gerçeğini güvenlikleştirememektedirler, zira tecavüz veya cinsel şiddete uğradıklarını açıklamak bu kadınların namus cinayetlerine kurban gitmelerine sebep olacaktır (s. 294). Buna göre Hansen, Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme anlayışındaki iki kör noktayı ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, güvenlikten konuşma yetkisi kısıtlı olanlar veya bu yetkisi hiç bulunmayanlar için güvenlikleştirme zor veya imkansızdır. İkinci olarak ise, Kopenhag Okuluna göre cinsiyet referans nesne olamamaktadır (s. 299-300).

Yine Lene Hansen'e benzer şekilde, Claire Wilkinson da güvenlikleştirme teorisinin bir söz edimi olarak kavramsallaştırılmasına karşı çıkmaktadır ve güvenlikleştirmenin söz edimi dışında başka yollarla da gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Wilkinson'a göre, 2005 yılında Kırgızistan'da gerçekleşen Lale Devrimi, bir söz edimi olmadan, kitlesel seferberlik ve protesto gibi eylemler yoluyla bir güvenlikleştirmenin nasıl gerçekleştirilebileceğini gösterdiğini iddia etmektedir (Wilkinson, 2007: 15-16). Lale Devrimi sırasında, tüm Kırgızistan halkına yönelik varoluşsal bir tehdit olarak görülen Askar Akayev diktatörlüğü, çok sayıda farklı aşiret

ve etnik grubun harekete geçmesiyle devrilmiş ve yeniden seçimler yapılmıştır (s. 17). Wilkinson'ın bu makalesinde göstermeye çalıştığı, güvenlikleştirmenin geleneksel olarak devlet görevlisi ve dolayısıyla kurumsal bir bağı olan bir güvenlikleştirici aktörün söz edimi aracılığı ile gerçekleştirdiği bir eylem olmaktan daha fazlası olduğudur. Wilkinson'a göre, Kopenhag Okulunun güvenlikleştirme teorisinin kurumlar üzerinden yapmış olduğu okuma, Kopenhag Okulunu Avrupa dışında kuram oluşturma yeteneğini sınırlayan Vestfalyan bir deli gömleğidir (s. 22).

2. Güvenliksizleştirme

Buzan ve diğerlerine göre, güvenlik, bir söz edimi olarak kabul edilir. Ayrıca, güvenliğin kırılgan ilişkileri stabilize etmenin bir yolu olabileceğini, ancak genellikle güvenli bir ilişkinin bile büyük çatışmalara sahne olabileceğini savunmaktadırlar. Bu şekilde, güvenliğin kendisi arzu edilen bir şey olarak algılanmamalı, daha ziyade, meselelerin acil durum halinden çıkması ve siyasi alanın normal sürecine kayması anlamına gelen güvenliksizleştirme hedeflenmelidir (1998: 4). Güvenlikleştirme teorisini açıklamak için sarf ettikleri tüm çabalara rağmen, Buzan ve diğerlerine göre uzun vadede tek uygun seçenek güvenliksizleştirmedir (1998: 29). Güvenliksizleştirme stratejisi, güvenlikleştirmeyi tersine çevirme ve tehditleri güvenlik alanından uzaklaştırmayı ifade eder. Bu strateji, meseleleri normal olarak tartışılabilir kamusal alana taşımak için idealdir (Knudsen, 2001: 360). Böylece, normal politika alanında açık bir tartışma yaratmak mümkün olur ve tehdit-savunma kavramlarından kaçınılabilir. Dolayısıyla, demokratik tartışma ortamı tekrardan sağlanır. Araştırmacılar, güvenlikleştirmenin olumsuz olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Başka bir ifadeyle güvenlikleştirme, meseleleri normal siyaset çerçevesinde çözmedeki başarısızlığı gösterir (Buzan ve diğerleri, 1998:29). Yazarların, güvenliksizleştirmeyi tercih etmesi her ne kadar normatif bir ifade olsa da güvenlikleştirme teorisi kullanılarak neler yapılabileceği üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Sonuç olarak güvenlikleştirme teorisi, analizde bulunan kişinin siyasi bir ifadesi değildir. Teori, analistin güvenlikleştirme ve güvenliksizleştirme olaylarını inceleyebileceği teorik bir araçtır (Taureck, 2006: 55).

Bir güvenlikleştirme veya güvenlik analisti, tehditlerin gerçek olup olmadığı konusunda karar veren kişi değildir. Çünkü tehdidin gerçekliğinin ölçülebilmesi için objektif bir güvenlik ölçütü gerekir ve henüz herhangi bir güvenlik teorisi bunu sağlayamamıştır (Buzan ve diğerleri, 1998: 30). Bununla birlikte güvenlik analisti, bir güvenlik gerçekliğinin siyasi bir sorunun çözümüne yardımcı olup olamayacağına karar verebilir. Wæver (1995: 55-56), güvenlik dışı (*non-security*) bir gerçekliğin, bir güvenlik gerçeğine göre normatif olarak tercih edilebilir olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, güvenlik dışılık (*asecurity* veya *non-security*) güvensizlik (*insecurity*) ile karıştırılmamalıdır. Güvenlik, kendisine karşı önlem alınan bir tehdidin olduğu durumdur. Güvensizlik ise, bir tehdidin var olduğu ancak bununla mücadele etmek için önlem alınmadığı durumu temsil etmektedir. Normal şartlar altında tercih edilen ve olması gereken şey, tehlikenin olmadığı ve sonuç olarak önlemlere gerek olmayan güvenliksizleştirmedir.

Wæver'a göre, güvenliksizleştirmenin üç stratejisi bulunmaktadır. Bunlar, bir konudan tehdit olarak bahsetmemek, bir güvenlikleştirmeyi spiral olmayacak şekilde (güvenlik ikilemi yaratmayacak şekilde) yönetmek ve güvenlikleştirilen bir konuyu tekrar gündelik siyaset konusu haline getirmektir (2000: 253). Literatürde güvenliksizleştirme yaygın olarak üçüncü strateji ile ilişkilendirilmektedir. Öncelikle, bugünkü Avrupa'nın oluşumunu inceleyen Wæver, Avrupa'nın iç ilişkilerinde üç aşama olduğunu belirtmektedir. Buna göre, 1940'lar ve 1950'ler güvensizlik yıllarını, 1960'lar güvenlik yıllarını ve son olarak 1970'ler ve 1980'ler güvenliksizleştirme yıllarını temsil etmektedir. 1990'larda ise yeniden güvenlikleştirme yıllarından bahsetmektedir (Wæver, 1998: 69). Wæver, Avrupa'daki güvenliksizleştirme dönemini, AB oluşumu çerçevesinde bir güvenlik dışı dönem olarak tanımladığından dolayı (Wæver, 1998: 86), güvenlikleştirmeyi güvenlik ikilemi yaratmayacak şekilde yönetmenin nasıl güvenliksizleştirme olarak görülebileceğini anlamak zordur. Bir konudan güvenlik tehdidi olarak bahsetmemek ise, ilginç bir güvenliksizleştirme stratejisidir, çünkü başlangıçta bir güvenlikleştirme eksikliği olduğunu göstermektedir. Aslında bu strateji Wæver'ın güvenlikleştirilmiş sorunların güvenliksizleştirilmesi konusundaki kötümserliğini ifade etmektedir.

Sonuç olarak ilk iki stratejinin nasıl gerçekleştirilebileceği çok da açık değildir. Üçüncü stratejiye gelindiğinde ise, literatürde bunun nasıl başarılabileceğine dair yine belirlenmiş bir yöntem bulunmamaktadır. Üçüncü stratejiden bahsederken Wæver, bunun bazı zorlukları olduğunu belirtmektedir. Örneğin, güvenliğin toplumsal sektörü söz konusu olduğunda (ulusal kimlik tehdit altında olduğunda), güvenlikleştirme kendi kendini güçlendiren bir karaktere bürünmektedir (Wæver, 2000: 253). Kişinin kimliği tehdit altında olarak algılanırsa, buna karşılık olarak mevcut kimlikler güçlendirilir. Bu anlamda kültür, güvenlik politikası haline gelir (Wæver, 1995: 68). Daha sonraki başlıklarda inceleneceği üzere, bu ifadeler, Fransa'da karşılaşılan durumu özetler niteliktedir. Bundan dolayıdır ki, Fransa'da güvenlikleştirmenin getirdiği olağanüstü hâl, terörle mücadele kanunları ve benzeri uygulamalar sonrasında normalleşme veya konunun güvenliksizleştirilmesi zor gözükmemektedir.

Claudia Aradau, bir güvenliksizleştirme yaklaşımı olarak özgürleşmeyi (*emancipation*) sunmaktadır (2004). Zira Aradau'ya göre, güvenlikleştirmenin demokratik olmayan siyasetle olağanüstü hâl yetkileri ve önlemleri çerçevesinde direkt olarak bağlantısı bulunmaktadır. Aradau'nun tanımına göre, güvenliksizleştirme, özgürleşme mücadelesinin mümkün olduğu demokratik siyaset fikrine tekrardan alan açılmasıdır (2004: 406). Dışlayıcı ve demokratik olmayan güvenlik anlayışına karşı, Aradau'nun önermiş olduğu özgürleşme yaklaşımı, herhangi bir ayırım gözetmeksizin topluluğun tüm üyelerini kapsayan demokratik ilkeleri bir araya getirmektedir (2004: 406). Sosyal sektör açısından değerlendirildiğinde, böyle bir özgürleşme projesi o ülkedeki tüm vatandaşlar için anayasal olarak verilen eşit haklar ilkesini harekete geçirecektir. Aradau'nun iddiasına göre, azınlık hakları kültür ve kimlik gibi terimlerle çerçevelenemez (2004: 404). Bu doğrultuda, azınlıkların bir hak talebi söz konusu olduğunda, bu durum herkese uygulanan ve halihazırda var olan anayasal haklar çerçevesinden değerlendirilmelidir. Böylece, azınlık meseleleri bir güvenlik sorunu oluşturmadan çözülebilir. Evrensel olarak geçerli anayasal haklara saygı toplumu bütün olarak ilgilendirdiğinden dolayı, toplumun farklı kesimleri arasında dost/düşman ikiliği yaratılmadan dayanışma sağlanabilir (2004: 404).

Roe'ya göre ise, güvenlikleştirilen bir meseleyi tekrar gündelik siyaset meselesine dönüştürmenin iki yaklaşımı bulunmaktadır: yönetme (*management*) ve dönüştürme (*transformation*) (Roe, 2004: 285). Roe'nun göçmenler üzerine çalışan Huysmans'tan aktardığına göre, dönüştürme yaklaşımı gerçekleştirebilmek için üç stratejiden bahsedilebilir: nesnelci (*objectivist*), inşacı (*constructivist*) ve yapıbozumcu (*deconstructivist*) (Roe, 2004: 285). Nesnelci strateji, geleneksel nesnel-öznel güvenlik kavramına dayanmaktadır. Örneğin, nesnelciler, göçü güvenliksizleştirmek istediklerinde, göçün bir güvenlik problemi olmadığını ve göçmenlerin tehlikeli olmadığını vurgulamaktadırlar. İkinci olarak inşacı stratejide tehdidin gerçek olup olmamasından ziyade amaç, güvenlikleştirme sürecinin nasıl işlediğini anlamaktır. Huysmans'ın verdiği örneğe göre, inşacılar göçmenin nasıl güvenlik objesi haline geldiğini incelemekte ve böylece bunun nasıl tersine çevrileceğine dair bilgi edinmektedir. Yapıbozumcu strateji ise, güvenliksizleştirmeyi güvenliğe içeriden dışarıya doğru bakılmasını öngörür. Örneğin, göçmenin sadece göçmen olmadığı, aksine pek çok kimliği barındıran bir birey olduğunu göstermeye çalışır (a.g.e.: 286). Roe'ya göre, bir devlet içerisinde yaşayan ve ulusal kimlik dışında kimlikleri bulunan kişiler, Huysmans'ın değerlendirdiği şekilde göçmen değil de azınlık olarak tanımlandığında Huysmans'ın yapıbozumcu stratejisinin uygulanabilirliği ortadan kalkmaktadır. Zira azınlık haklarının farklı bir kolektifliğin sürdürülmesine dayandığı durumlarda diğer gündelik kimlik belirteçleri ulusal olana tabi kalmaktadır (a.g.e.: 292). Başka bir ifade ile, azınlık kimliğinin yapısını bozmak grup kimliğinin yok olmasına sebep olacaktır, çünkü toplumsal güvenlikten bahsedildiğinde grubun bu ayırt edici kimliği aslında grubun var olma şeklidir. Bunun yerine Roe, ulusal azınlıklar söz konusu olduğunda güvenliğin bu meselenin doğasında var olduğunu kabul ederek bunu yönetme yaklaşımını önermektedir. Yönetme yaklaşımı çerçevesinde Roe, güvenlikleştirilmiş azınlıklar sorununa çözüm olarak bunu yönetmeyi veya ılımlı güvenlikleştirmeyi tavsiye etmektedir. Roe'ya göre, azınlık haklarının güvenlikleştirilmesini yönetmek, konuyu Kopenhag Okulunun anladığı şekilde normal siyasetin içine dâhil etmeyecektir, yani konudan bahsedilirken hala bir toplumsal güvenlik grameri kullanılacaktır. Bununla birlikte, yönetme yaklaşımıyla

azınlık-çoğunluk ilişkileri konusunda liberal demokratik adımlar atılarak azınlık hakları normalleştirilebilir (a.g.e.: 292-293).

Roe'ya cevap olarak kaleme aldığı makalesinde Jutila, azınlıkların zorunlu olarak toplumsal güvenlik meselesine dâhil olduğu argümanına karşı çıkmaktadır ve Roe'nun yaklaşımının determinist bir yaklaşım olduğunu savunmaktadır (Jutila, 2006: 168). Jutila, bir taraftan, Roe'nun ortaya koymuş olduğu, bir grubun ayırt edici özelliği ortadan kaldırılırsa, farklı bir grup olarak hayatta kalamayacağı şeklindeki totolojiye katılmaktadır (a.g.e.: 183). Diğer taraftan ise, bunun zorunlu olarak azınlık ve çoğunluk arasında bir güvenlik ikilemine yol açacağına inanmamaktadır (a.g.e.: 178-179). Jutila'ya göre, kimliğin yeniden inşa edilmesi (*reconstructivism*), yani grupların birbirini nasıl değerlendirdiğinin değiştirilmesi Roe'nun önerdiğinden daha iyi bir güvenliksizleştirme stratejisidir ve bu yaklaşım, azınlık haklarının toplumsal güvenlik meselesi içerisinde değerlendirilmesini engellemektedir (a.g.e.: 179). Buna cevaben Roe, kendisinin ve Jutila'nın yaklaşımlarının birbirinden çok da farklı olmadığını kaydetmiştir. Yeniden inşacı strateji, başarılı bir yönetme stratejisinden sonra gelmelidir (Roe, 2006: 425). Güvenlikleştirmeyi yönetme amacıyla farklı grupların güvenlik endişelerini giderecek çeşitli mekanizmalar ve kurumlar kurulduğunda, yeniden inşa süreci gerçekleştirilebilir (a.g.e.: 433).

Yukarıdaki akademik tartışmadan anlaşılacağı üzere, Roe ve Jutila azınlıklar söz konusu olduğunda meselenin doğal olarak kendine has zorlukları bulunduğunu kabul etmekte ve Huysmans'ın göçmenler için önermiş olduğu yapıbozucu stratejiyi kimliksizleştirmeye yol açacağı düşüncesiyle azınlıklar özelinde reddetmektedirler. Her teorik tartışmada olduğu gibi, iki yaklaşımın da kapsamadığı bazı noktalar bulunmaktadır. Örneğin; Roe'nun bakış açısından değerlendirildiğinde, eğer bir ulusal azınlık düşman olarak görülürse, bu güvenlikleştirilmiş azınlığı yönetme veya ılımlı güvenlikleştirme pek mümkün gözükmemektedir. Diğer taraftan, Jutila'nın savunduğu yeniden inşa sürecinin nasıl ve hangi şartlar altında gerçekleşebileceği de bir soru işaretidir. Güvenlikleştirmeyi bir söz edimi olarak kabul ettiğimizde, yeniden inşa sürecinin de bir söz edimi ile mümkün olabileceği düşünülebilir. Ancak, "bir azınlık grubunu söz edimi ile güvenlikleştirmiş ve bu sayede gündelik siyaset çerçevesinde elde edemeyeceği olağanüstü yetkilere sahip olmuş siyasi elitler neden veya hangi

şartlar altında aynı azınlık grubuna yönelik güvenliksizleştirme stratejisi yürütmeye karar verir?” sorusunun cevabı bulunmamaktadır. Fransa’da yaşanan güvenlileştirme süreci özelinde değerlendirildiğinde bu tartışma normalleşme/güvenliksizleştirme yolunda atılabilecek adımlar çerçevesinde önem kazanmaktadır.

F. Neden Güvenlileştirme Teorisi?

Güvenlileştirme sosyal olarak inşa edildiğinden ve medya da kavramları ve anlamları tanımlamakta çok önemli bir rol oynadığından ötürü, güvenlileştirme teorisi bu çalışmanın verilerini analiz etmek için uygun bir çerçeve olarak görünmektedir. Bu teori, araştırmacının neyin tehdit olarak ele alınacağı ve neye yanıt verilmesi gerektiği konusunda ortak bir anlayış oluşturma süreçlerini (Buzan vd., 1998: 26) anlamasını sağlar. Bourbeau’ya göre (2014: 189), güvenlileştirme teorisinin iki çeşit mantığı bulunmaktadır: istisna ve rutin. İstisna mantığı, varoluşsal bir güvenlik tehdidi karşısında istisnai politikaları ve uygulamaları meşrulaştıran söz edimlerine odaklanır. Kopenhag Okulunun güvenlileştirme teorisinin ilk açıklaması bu mantığa dayanmaktadır. Bu çerçevede ilerleyen güvenlileştirme araştırmaları, bir konunun belirlenmiş bir referans nesneye yönelik varoluşsal bir tehdit olarak algılanması sürecini anlamaya çalışır. Diğer taraftan, Michel Foucault ve Pierre Bourdieu’nün çalışmalarından etkilenen rutin mantığı, güvenlileştirmeyi yönetimsellik ve pratikler yoluyla anlamlandırma süreci olarak görmektedir. Rutin mantığı, Paris Okulu olarak isimlendirilen ve başını Didier Bigo’nun çektiği araştırmacılar tarafından temsil edilmektedir. Güvenlileştirme sürecini, bürokratlar ve güvenlik uzmanları tarafından yürütülen ve teknolojinin önemli bir yer tuttuğu bir dizi rutin uygulamadan ibaret olarak değerlendirmektedirler (Bourbeau, 2014: 190). Bigo, güvenliğin hayatta kalmak veya aciliyet ile ilgili olmadığını savunmaktadır. Aksine, güvenlik, güvensizlik ve huzursuzluk duygusu yaratan bürokratik kararlar ve/veya uygulamalar tarafından tanımlanmaktadır. Güvenlik, güvenlik uzmanları tarafından günlük yaşamı güvensizleştirme ve polisin harekete geçme potansiyelini arttırma girişiminden ibarettir (Bigo, 2001: 111).

Bu tezin incelediği konu ve hedeflediği amaç doğrultusunda, bu iki güvenlileştirme mantığı da kullanılacaktır. Zira bu iki mantıktan biri tercih edildiği

noktada değerlendirme açısından eksiklikler oluşacağı düşünülmektedir. İstisna mantığı kullanılarak, başta Kasım 2015 Paris saldırıları olmak üzere, terör dalgasının Fransa'da gerçekleştirdiği saldırılar bağlamında güvenlikleştirme adımlarının nasıl atıldığı, hangi siyasi seçimlerin yapıldığı, neyin/kimin tehdit olarak algılandığı ve güvenlikleştirmenin hangi koşullar altında yapıldığı anlaşılabilir. Sonuç olarak, söylem analiz edilerek, neyin nasıl ve kim tarafından güvenlik tehdidi haline getirildiğini incelenebilir. Kopenhag Okulu'nun temsil ettiği bu mantık Fransa bağlamında güvenliğin üretildiği öznelerarası sosyal süreçleri araştırmak için mantıklı gözüken yaklaşımdır.

Diğer taraftan, Kopenhag Okulunun istisna mantığının genel çerçevesi Fransa'da gerçekleştirilen güvenlikleştirme hareketlerini açıklamak için yeterli olsa da bu tezde yapılacak olan Fransa'da yaşayan Müslümanların bu güvenlikleştirme hamlelerini nasıl algıladığı ile ilgili analizi kapsamak açısından bazı noktalarda yetersiz kalmaktadır. Çünkü bu teze göre, Fransa'da güvenlikleştirme, direkt olarak saldırıların hemen sonrasında başlamış bir süreç değildir. Daha sonraki bölümlerde detaylıca aktarılacağı üzere, Fransa'da entegrasyon ve genel olarak terörle mücadele başlıkları altında Müslümanlar ve İslam uzun vadede güvenlikleştirilmektedir. Ayrıca çıkarılan terörle mücadele kanunlarında teknolojik gözetleme araçlarına yapılan vurgu bunların da rutin mantığında değerlendirilmesini gerektirmektedir. Sonuç olarak güvenlik uzmanları, Müslüman kimliği üzerinden rutin olarak bir güvensizlik duygusu yaratmaktadır. Dolayısıyla bu noktada, Fransa'nın atmış olduğu bazı adımlar güvenlikleştirme teorisinin rutin mantığı üzerinden değerlendirilecektir.

YÖNTEM

Bu bölüm bu tez çalışması için neden Fransa'nın seçildiğini ve inceleme sırasında hangi yöntemlerin nasıl kullanıldığını açıklamaktadır. Bu tez çalışmasında Fransız Müslümanlarının saldırılar öncesi ve sonrası dönemde deneyimledikleri güvenlikleştirme teorisi çerçevesinden incelenmektedir. Güvenlikleştirme sürecinde güvenlikleştirici aktörlerin söz edimi önem kazanmaktadır. Teorinin ilk açıklamalarına göre söz edimi olmadan güvenlikleştirmeden söz edilemez. Bu tezde söz edimi olarak değerlendirilen siyasi elitlerin konuşmaları eleştirel söylem analizi yoluyla incelenmiştir. Medya, bu söz ediminin (çeşitli yorumlar ve bakış açılarıyla birlikte) alımlayıcı kitleye ulaşmasını sağlamaktadır. Bu tezin odak noktası göz önüne alındığında medya sadece bilgilendirme işlevi çerçevesinde ele alınmıştır. Güvenlikleştirmenin başarılı olabilmesi için alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirme hareketlerini kabul etmesi gerekmektedir. Ancak güvenlikleştirme ile ilgili çalışmalarda genellikle alımlayıcı kitlenin rolü göz ardı edilmektedir. Bu tez ise güvenlikleştirmede ağırlıklı olarak alımlayıcı kitleye, yani Fransa'daki Müslüman azınlığa odaklandığından alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirmeyi kabul edip etmediğinin anlaşılabilmesi için Stuart Hall'un Kodlama-Kodaçımama Modelinden yararlanmaktadır.

A. Çalışmanın Örnek Olayı: Fransa

Fransa, The Economist'in Demokrasi Endeksine göre dünyada yirminci sırada gelerek ileri demokrasiler arasında gösterilen ülkelerden birisidir (2019: 47). Ancak Kasım 2015 saldırılarından itibaren almış olduğu güvenlik önlemleri, bazı sivil özgürlükleri zedelemiş ve Fransız toplumu içinde Müslümanların marjinalleşmesine sebep olmuştur. Hatta rapora göre, 2019 yılına kadar Fransa, genel olarak sivil özgürlüklerin zedelenmesinden ötürü kusurlu demokrasi sınıfında kategorize edilmiştir (The Economist Intelligence Unit, 2019: 48). Fransa'yı bir liberal demokrasi olarak tanımladıktan sonra, önemli olan liberal demokrasilerin, demokratik meşruiyet ve karakterini korurken terörizme ne şekilde cevap verdiğini belirlemektir. Wilkinson'a (1977: 121) göre, terörle mücadele stratejisinin birincil amacı, liberal demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün korunması ve sürdürülmesi olmalıdır.

Terörizmi ve siyasi şiddeti yok etme hedefi bile, bu birincil amaçtan daha önemli olamaz. Benzer şekilde, Chalk'a göre (1998: 386), terörizme karşı herhangi bir liberal demokratik cevapta öncelikle anayasal hukuk ve düzen korunmalıdır. Liberal demokratik bir devletin bunu başarabilmesi için terörizme karşı yürüttüğü mücadele, sınırları belirli, inandırıcı ve hesap verebilir olmalıdır (Chalk, 1998: 386-387). Ancak Tsoukala'nın işaret ettiği üzere (2006a: 608), söz konusu terörle mücadele olduğunda, çoğu liberal demokratik ülke, bazı demokratik ilkelerden fedakârlık etmedikçe terör meselesi ile verimli bir şekilde savaşılamayacağını düşünmektedir.

Crelinsten ve Schmid'e (1992: 315) göre, bir devletin terörizm algısı o devletin terörizmle mücadele yöntemlerini etkilemektedir. Geleneksel olarak liberal demokrasilerin terörle mücadele biçimleri üç şekilde sınıflandırılmıştır: uzlaşmacı, ceza yargılaması ve savaş durumu. Kısaca özetlemek gerekirse, uzlaşmacı model, terörizmi bir siyasi problem olarak değerlendirir ve modelin temel amacı terörizmin kökenlerini araştırarak terörizmi bitirmektir. Ceza yargılaması modeli, terörizmi bir suç olarak görür ve hukuk normları içerisinde teröristleri cezalandırmayı hedefler. Son olarak savaş durumu modeli, terörizmi bir savaş nedeni olarak nitelendirir ve terörizmi tamamen bitirmek için askeri birlikleri kullanır (Perliger, 2012: 494).

AB üyesi ülkelerde, terörizmle mücadele kapsamında bazı önlemlerin alınması ve olağanüstü hâl durumu uzun yıllardır var olan bir olgu olsa da sivil özgürlüklerin kısıtlanması ve güvenlik güçlerine verilen yetkilerin arttırılması özellikle 11 Eylül sonrası dönemde ortaya çıkmıştır (Tsoukala, 2006a: 607). Fransa, terörizmle mücadele konusunda çok zayıf olduğundan ve uyguladığı *sanctuary doctrine* stratejisi sebebiyle 1980'lerde ve 1990'ların başında uluslararası teröristlerin tercih ettiği ülkelerden birisiydi (Foley, 2013: 17). Yine de 1990'ların sonuna doğru, Fransa terörle mücadele konusunda gözle görülebilir şekilde gelişmiştir. 1998 yılında Dünya Kupası organizasyonuna, 2000 yılında Strasbourg Katedraline ve 2001 yılında Paris'teki Amerikan Elçiliğine yönelik planlanan terör saldırılarının engellenmesi bunu kanıtlamaktadır (Shapiro ve Suzan, 2003: 68).

Özellikle Kasım 2015 saldırılarından sonra Fransa, olağanüstü hâl ilanı ve bununla bağlantılı olarak ev aramaları, ev hapsi ve benzeri gibi önlemleri kapsayan kanunlar çıkarmıştır. Bunların dışında, bu tezin konusu bağlamında belki de en

önemlisi Cumhurbaşkanı François Hollande'ın yapmış olduğu (13 Kasım 2015 ve 16 Kasım 2015 tarihli) iki önemli konuşması güvenlikleştirici hareket olarak tanımlanabilir. Hollande'ın yaptığı iki konuşma da acil olarak alınması gereken güvenlik eylemlerine çağrıda bulunması güvenlikleştirme hareketini başlatan söz edimini oluşturmaktadır. Ayrıca, konuşmalarında tekrar tekrar Fransız vatandaşlarının güvenliği ve korunmasından bahsetmesi Fransız vatandaşlarına yönelik bir varoluşsal tehdit olduğunu göstermektedir. Hollande'ın bu konuşmaları acil durum önlemlerinin alınmasının önündeki bütün engelleri kaldırmaya yöneliktir ve dolayısıyla demokratik değerleri korumaktan ziyade teröre güçlü bir cevap vermeyi talep etmektedir. Özellikle Hollande'ın iki konuşmasında da kullandığı “Fransa savaştadır” ifadeleri (Hollande, 2015d; 2015e) ve *Opération Sentinelle*'in (bkz. s. 145) başlatılması gibi uygulamalar Perliger'in sınıflandırmasında savaş durumu modeline birebir uymaktadır.

Balzacq'a göre, güvenlikleştirme teorisinin ampirik literatüründe vaka çalışması yapmak birincil araştırma stratejisidir (2011b: 32). George ve Bennett'e göre, vaka seçimi için birincil kriter çalışmanın araştırma hedefi ile alakalı olmalıdır (2005: 83). McDonald'a göre (2008b: 573) ise, güvenliğin inşası ile ilgilenenler, belirli güvenlik önlemlerinin mümkün olduğu sosyal, politik ve tarihsel bağlamlara dikkat etmelidir. Bu bağlamda terör saldırıları sonrası Fransa güvenlikleştirme teorisinin uygulanması açısından en olası vaka analizi için anlam kazanmaktadır. Fransa'da “İslami” terör tehdidi üzerinden kurgulanan güvenlikleştirme hareketlerinin genel olarak başarılı olmasının sebebi ilk etapta Fransız Müslümanlarıyla günümüzde bile entegrasyon çerçevesinde barışamamış olmasıdır. Daha sonra inceleneceği üzere, Fransa'nın çıkarmış olduğu 2004 tarihli okullarda dinî göstergelerin yasaklanması ve 2010 tarihli peçe yasağı kanunları bunun bir göstergesidir. Diğer taraftan, Fransa daha öncesinde Cezayirli terörist gruplar tarafından kolonizasyon dönemi konusunda suçlanarak ve kafir olarak nitelendirilerek çeşitli saldırılara uğramıştır (Hecker ve Tenenbaum, 2017: 4). Dolayısıyla, Fransız değerlerine yönelik saldırılar daha önce de gerçekleştirilmiştir. İslam, Fransa özelinde pek çok bağlamda bir tehdit objesidir ve halihazırda entegrasyon çerçevesinde uzun vadede güvenlikleştirilen İslam'ın ve Müslümanların saldırılar sonrasında yine birer tehdit unsuru olarak kabul edilip terör saldırıları üzerinden güvenlikleştirilmesi kolaylaşmıştır.

Diğer taraftan güvenlikleştirme teorisi, pek çok ülke vaka kabul edilerek test edilmiş olsa da literatürde en çok araştırılan konu Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında gerçekleştirdiği güvenlikleştirme adımlarıdır. Fransa'nın Avrupa'daki en çok Müslüman nüfusa sahip ülke olması ve yaşadığı "İslami" terör saldırıları sonrası atılan güvenlikleştirme adımları Fransa'yı ilgi çekici kılmaktadır. Ayrıca Fransız İslamofobisi ve İslam ile Fransız cumhuriyetçi değerleri arasındaki çatışmalar hakkında bol miktarda literatür oluşmuş ve Müslümanlar genellikle göç ve sosyoekonomik entegrasyon açısından tartışılmaktadır. Fransa'da yaşayan Müslümanlar üzerinden yapılan çalışmalarda meselenin güvenlik boyutu çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı, Fransa başta güvenlikleştirme teorisi olmak üzere, liberal demokratik bir ülkenin teröre verdiği tepki konusunda ve Müslüman vatandaşların güvenlikleştirilmesi meselesinde pek çok test imkânı tanıyan bir vakadır.

B. Güvenlikleştirme Sürecinde Medyanın Rolü

Williams'ın (2003: 512) ifade ettiği üzere, güvenlikleştirme teorisinin, güvenlik uygulamalarında hem ampirik açıklama hem de etik değerlendirme ile ilgili sorunları yeterince ele alabilmek için, çağdaş siyasi iletişim araçları, yapıları ve kurumları hakkında daha geniş bir anlayış getirmesi gerekmektedir. Williams'ın bu ifadesinin sebebi, güvenlikleştirme teorisinin Buzan ve diğerlerinin (1998) ortaya attığı ilk halinde medyanın rolüne dair bir atıf bulunmamasıdır. Ayrıca günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle, güvenlikleştirme sürecinin aldığı şekiller ve kurumsal bağlantılar sadece söz edimine odaklanılarak açıklanamamaktadır (Williams, 2003: 512).

Güvenlikleştirme sürecinin ana unsurları belirlendiği andan itibaren, önemli olan, kitle iletişim araçlarının bu güvenlikleştirme sürecinde nerede durduğudur. Belirli konuların güvenlikleştirilmesi sürecine medyanın çeşitli kaynaklardan elde ettiği bilgileri toplayıp aktarması da dâhildir. Medyanın bu noktada, pasif bir şekilde bilgi toplama ve aktarma görevi yaptığını söylemek doğru bir ifade olmaz. Ele alınan konuların niteliği ve kapsamı, bu konuların bilgi kaynakları, ne tarz haberlerin içine

yerleştirileceği ve benzeri değişkenler kamuoyunun şekillenmesine sebep olarak güvenlikleştirmeyi aktif olarak etkilemektedir.

Yine de bu tezin incelemek istediği konu kapsamında, medya bir aracı olarak görülecektir. İletişim çalışmalarında öncü araştırmacılardan Harold Lasswell'e göre (1948: 38), medyanın üç işlevi bulunmaktadır: bilgilendirme, toplumun farklı kesimleri arasında karşılıklı bağlılık kurma ve kültürel mirasın aktarılması. Daha sonra, 1960 yılında Wright bu işlevlere bir ekleme yaparak medyanın eğlendirme işlevini ortaya koymuştur (Wright, 1960: 609). Lasswell'e göre, kitle iletişimin ilk işlevi olan bilgilendirme, dünyada neler olup bittiği ile alakalı bilgi arayan kişiler için göz ve kulak görevi görmektir (1948: 38). Günümüzde, internet, televizyon, gazete ve benzeri, kişinin çevresinde neler olup bittiğini öğrenmesinin ana kaynağıdır. Toplum genel olarak, bilgi alma amacıyla kitle iletişim araçlarına güvenmektedir.

Bu tezde medyanın Lasswell'in sıraladığı medya işlevlerinden bilgilendirme işlevine vurgu yapılacaktır. Bu doğrultuda, medya, bir tarafta toplum, diğer tarafta da hükümet, politikacılar, yetkililer ve kurumlar olmak üzere, bunların arasında bir arabulucu rolünde değerlendirilecektir. Zira, medyanın bilgilendirici işlevi kapsamında, medyanın görevi, vatandaşları hükümetin faaliyetleri konusunda bilgilendirmektir. Medyanın başka çeşitli işlevleri elbette ki bulunmaktadır ve bunlar bazı durumlarda aktif olarak toplumu yönlendirmeyi de kapsamaktadır. Bu durum akılda bulundurularak, bu tezde medya sadece bir iletişim aracı olarak görülecektir ve medyanın aktif olarak güvenlikleştirme sürecine katıldığı durumlar göz ardı edilecektir. Bu tez, güvenlikleştirme sürecinin Müslüman azınlıklar üzerindeki etkisi araştırdığından, güvenlikleştirme hareketi kapsamında çıkarılan kanunlara, uygulamalara ve siyasi elitlerin söz edimlerine odaklanılacaktır. Bu doğrultuda, medya sadece bu kanunlar, uygulamalar ve söz edimlerinin topluma ulaştırılması konusunda bir aracı olarak görülecektir.

Bu bağlamda belli başlı gazetelerin yapmış olduğu haberler tercih edilmiştir. Bu gazeteler tercih edilirken, 1923 yılında kurulmuş olan Basın ve Medya Sayıları İttifakı'na (*Alliance pour les chiffres de la presse et des médias* – ACPM) göre en yüksek tirajlar (ACPM, 2020) göz önüne alınmıştır. Bu ittifak, görevi gazetelerin, süreli yayınların ve diğer reklam araçlarının dolaşımını, dağıtımını ve

numaralandırılmasını kapsayan bir meslek kuruluşudur¹. Tercih edilen bu gazetelere ek olarak, farklı bakış açıları sunmak adına bu gazetelerde yayınlanan çeşitli araştırmacılarla yapılan röportajlar ve yine çeşitli araştırmacıların bu gazetelere yazmış olduğu analizler ikincil kaynak olarak kullanılmıştır. Birçok farklı gazeteden yararlanılmasının başlıca sebebi çeşitli olayların farklı görüşten gazetelerde nasıl yansıtıldığını görebilmektir. Ayrıca bazı olaylar her gazetede haber olmamaktadır. Bu sebeple ilgili haberlerin bulunduğu gazetelerden faydalanılmıştır. Olayları gazetelerden takip etmek aynı zamanda araştırmacıya tarihsel süreci izlemek konusunda da yardımcı olmaktadır.

Fransa’da yazılı basında bazı gazeteler günlük, bazı gazeteler ise haftalık olarak basılmaktadır. Araştırma geçmişe yönelik olduğundan ve araştırmacı coğrafi olarak Fransa’da bulunmadığından dolayı, tercih edilen gazetelerin haberlerine gazetenin internet sayfası üzerinden erişim sağlanmıştır. Yazılı olarak basılmayan ve internet üzerinden yayınlanan gazetelerde de yine ACPM’ye göre en çok tıklanan gazete haber siteleri baz alınmıştır (ACPM, 2021). İlk olarak tercih edilen gazete Fransa’nın referans gazetesi olarak bilinen ve merkez sol görüşlü *Le Monde*’dur. Günlük olarak basılan *Le Figaro* gazetesi, sınırlı editoryal düzenleme ile günün haberlerini ham olarak açıklayan sağ görüşlü bir gazetedir. 1973 yılında Jean-Paul Sartre ve Maurice Clavel tarafından kurulan *Libération* gazetesi yine Fransa’nın en yüksek tirajlı gazetelerindendir ve sol görüşlüdür. Haftalık basılan *L’Express* gazetesi 1953 yılında *Les Echos* gazetesinin haftalık eki olarak doğmuştur (L’Express, 2008). Yine haftalık basılan *Le Point*, 1972 yılında *Time* dergisi gibi Amerikalı haber dergilerinden esinlenerek kurulmuştur (Le Point, t.y.). Kendisini sağ görüşlü bir gazete olarak konumlandırmasına rağmen, her görüşten kişilerle röportajlara ve analizlere sık sık yer vermektedir. Bölgesel bir gazete olmasından ötürü çok fazla kaynak gösterilmese de saldırıların büyük çoğunluğu Paris’te gerçekleştiği için bazı noktalarda *Le Parisien* gazetesinden de faydalanılmıştır. İnternet üzerinden habercilik yapan *Médiapart*, geleneksel basına göre daha alternatif bir bakış açısı sunmaktadır. “Sadece okuyucularımız bizi satın alabilir” sloganından da anlaşılacağı üzere herhangi bir büyük medya holdingine bağlı olmadan, okuyucuların aboneliği ile gelir sağlayan

¹ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: <https://www.acpm.fr/L-ACPM/Missions-et-activites>

ve sadece internet üzerinden haber, analiz ve röportaj paylaşan bir oluşumdur (Plenel, 2008). Fransız devletinin resmi radyo kurumu *Radio France* grubunun bir parçası olan *Franceinfo*, özellikle siyasi meseleleri takip açısından güvenilir kaynak olarak gösterilmektedir. Bütün bunlara ek olarak, Fransa'nın yurtdışındaki sesi olması için eski Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın girişimiyle kurulan *France24* (Cettour-Rose, 2006) da yararlanılan kaynaklar arasındadır. Son olarak, bazı meselelere uluslararası olarak nasıl yaklaşıldığını gözlemleyebilmek açısından *The New York Times*, *BBC*, *CNN*, *Euronews* gibi uluslararası güvenilirliği bulunan Fransa dışından gazetelerden de yararlanılmıştır.

C. Araştırma Sorusu

Güvenlikleştirme sosyal olarak inşa edildiğinden ve medya da kavramları ve anlamları tanımlamakta çok önemli bir rol oynadığından ötürü, güvenlikleştirme teorisi bu çalışmanın verilerini analiz etmek için uygun bir çerçeve olarak görünmektedir. Bu teori, araştırmacıya neyin tehdit olarak ele alınacağı ve neye yanıt verilmesi gerektiği konusunda ortak bir anlayış oluşturma süreçlerini (Buzan vd., 1998: 26) anlamasını sağlar. Bu teori kullanılarak, Fransa'da gerçekleştirilen çeşitli terör saldırıları bağlamında güvenlikleştirme adımlarının nasıl atıldığı, hangi siyasi seçimlerin yapıldığı, neyin/kimin tehdit olarak algılandığı ve güvenlikleştirmenin hangi koşullar altında yapıldığı anlaşılabilir.

Fransa'nın almış olduğu önlemlerin güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde çeşitli incelemeleri yapılmış olsa da Müslüman azınlıklara dair henüz herhangi bir çalışma yapılmadığı ve meselenin farklı boyutlarının incelenmediği gözlemlenmiştir. Bu durum, bu azınlık üzerinde oluşan etkilerin incelenmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: Fransa'da terörist saldırılarla beraber ortaya çıkan güvenlikleştirme hareketlerinin Müslüman azınlıklar üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur ve Müslüman azınlık bu güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul etmiştir? Bu temel araştırma sorusunun yanıtlanabilmesine yardımcı olacak diğer alt araştırma soruları ise şunlardır:

- a. Güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde politik bir sorun nasıl bir güvenlik sorununa dönüşür?

- b. Fransa terörizmle mücadele edebilmek amacıyla ne çeşit güvenlik önlemleri almıştır?
- c. Fransa’da alınan güvenlik önlemleri güvenlikleştirme teorisi çerçevesinden değerlendirilebilir mi?
- d. Müslüman azınlıklar ve Fransa’da terör tehdidi arasında bir bağlantı tespit edilebilir mi?
- e. Fransa’da yaşayan Müslüman azınlık çerçevesinde, bu azınlık bu güvenlik önlemlerinden olumlu veya olumsuz şekilde etkilenmiş midir?
- f. Bu saldırılar sonucunda Müslümanlara göre Fransız toplumunun Müslüman algısı ne şekilde değişmiştir?
- g. Müslüman azınlıklar kendilerini Fransız toplumunun bir parçası olarak görüyorlar mıdır? Eğer görüyordular ise, bu süreçten sonra artık kendilerini farklı bir grup olarak mı tanımlamaktadırlar?
- h. Müslüman vatandaşlar güvenlikleştirilmiş vatandaşlar olarak değerlendirilebilir mi?
- i. Müslüman vatandaşlar güvenlikleştirme hareketlerini kabul etmiş midir? Güvenlikleştirme Müslümanlar nezdinde başarılı olmuş mudur?

Hayes’in belirttiği gibi (2012: 72) güvenlikleştirme öncelikle bir söz edimi olduğunda ampirik veri söz edimine odaklanmalıdır. Bunu takiben, çalışmanın ampirik verisi 2015 yılında gerçekleşen Charlie Hebdo saldırılarından itibaren günümüze kadar olan süreçte siyasi elitlerin yapmış olduğu konuşmalar, çıkarılan güvenlik konusundaki kanunlar ve benzeri resmi dokümanlardan elde edilmiştir. Buna ek olarak, Müslüman azınlıklar üzerindeki etkinin anlaşılması açısından bu azınlıkların, *Collectif Contre l’Islamophobie en France* ve *Action des Droits des Musulmans* gibi derneklerinin, kuruluşlarının ve benzerinin yayınlamış olduğu raporlar, bildiriler, basın açıklamaları ve benzeri incelenmiştir. Ayrıca Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi uluslararası insan hakları kuruluşlarının Fransa özelinde yayınlamış olduğu raporlar da değerlendirmeye katılmıştır.

Siyasi elitlerin yapmış olduğu konuşmalar, Fransa’daki toplum hayatını ilgilendiren neredeyse bütün arşivleri içeren ve Fransız devletine ait *Vie Publique* isimli internet sitesinden toplanmıştır. Yalnızca François Hollande’ın 13 Kasım 2015

gecesi yapmış olduğu konuşmanın metni, bu internet sitesinde mevcut olmadığı için bu metne *L'Express* gazetesinin internet sitesinden erişilmiştir. Diğer taraftan çeşitli siyasi aktörlerin çıkan kanunları gerekçelendirdikleri konuşmalara, Ulusal Meclisin ve Senatonun resmi internet sitelerinden ulaşılmıştır. Siyasi elitlerin yapmış olduğu konuşmalar, güvenlikleştirme teorisini takiben söz edimi olarak kabul edilmiştir. Güvenlikleştirmenin başarılı olması ve alımlayıcı kitle tarafından kabul edilebilmesi için güvenlikleştirici aktörün tehdit sunumunda ve oluşturulmasında meşru kabul edilmesi gerekir. Bu durumda, terörizmin güvenlikleştirilmesinde meşru aktörler, başta cumhurbaşkanı olmak üzere bütün hükümet yetkilileridir. Bu çalışma, sadece terörist saldırılarla ilgili ve saldırıları takip eden konuşmalardan değil, aynı zamanda terörist tehdide tepki olarak farklı mevzuat ve tedbirleri açıklayan ve/veya meşrulaştıran konuşmalardan da yararlanmıştır. Bu konuşmalara çeşitli gazeteler aracılığıyla erişim sağlanmıştır. Zaman aralığı Charlie Hebdo saldırılarından günümüze kadar olan süreci kapsadığından, konuşmalarından yararlanan hükümet yetkililerinde 2017 seçimleri itibariyle değişiklikler olmuştur. Dolayısıyla, Ocak 2015'ten Mayıs 2017'ye kadar geçen sürede, Cumhurbaşkanı François Hollande ve onun hükümeti konuşmacı olarak değerlendirilmişken, Mayıs 2017'den sonra Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve hükümeti konuşmacı olarak alınmıştır. Devletin kurumlarının ürettiği eylem planları, tanıtım broşürleri, özel dosyalar ve benzeri dokümanlara Fransız devletinin resmî kurumlarının resmî internet siteleri üzerinden erişilmiştir. Kanun metinlerine, meclis tutanaklarına ve benzeri meclise ve senatoya dair dokümanlara ise yine meclis ve senatonun resmî internet sitesinden ulaşılmıştır. Bütün konuşmaların ve kanun metinlerinin Türkçe çevirisi bu tezin yazarına aittir. Hukuki metinler kaynakçada "Hukuk Metinleri" başlığı altında kronolojik sırada verilmiştir.

Çalışmanın bir kısmında da Fransız toplumunun terörle ilişkisi ve saldırılar sonrası oluşan tepkisi hakkında sorular yönelten ve halka açık olarak yayınlanan anket çalışmalarından yararlanılmıştır. Anketlerin büyük bir kısmı *Institut Français des Opinion Publique* (IFOP) tarafından gerçekleştirilmiştir. Fransa'da çok saygın olarak kabul edilen bu kurum, Fransa'nın ilk kamuoyu yoklaması kurumudur ve düzenli olarak Fransa ve terör tehdidi ile ilgili anket çalışmaları yayınlamaktadır. Fransız

medyasında da bu çalışmaların sonuçlarının sık sık yayınlanması enstitünün güvenilirliğini kanıtlar niteliktedir. Aynı zamanda, anketler her zaman aynı metodoloji ile yapılmaktadır: 18 yaşın üzerindeki 1000 ila 2000 Fransız vatandaşından oluşan temsili gruba çevrimiçi anketler yapılarak sonuca varılmaktadır. IFOP dışında başka çeşitli anket firmalarının yapmış olduğu çalışmalardan da yararlanılmıştır. Bu anketler tercih edilirken, güvenilirlik açısından ana akım medyada haber olup olmadığına bakılmıştır. Sonrasında ise anket firmaları incelenmiştir.

D. Söz Edimi Olarak Değerlendirilen Konuşmaların İncelenmesi Hakkında

Buzan ve diğerlerine göre (1998: 25) güvenlikleştirmeyi araştırmak isteyenler öncelikle söz edimi üzerine çalışmalıdır. Bunu takiben, söz edimini incelemenin yolu söylem analizi yöntemidir. Fransa özelinde söylem analizi metodunun kullanılması bu çalışmanın yanıtına ulaşmaya çalıştığı soru açısından da anlamlıdır. Zira Charlie Hebdo saldırılarından bu yana her saldırıdan sonra siyasi elitler değişse bile, yapmış oldukları konuşmalardaki argümantasyon hep aynı doğrultuda seyretmiştir. Siyasi elitlerin söz edimleri, iktidardaki konumları gereği hem yasa yapımı sürecinde hem de genel olarak alınması planlanan veya alınan önlemlerin toplum nezdinde kabul edilmesi veya reddedilmesi sürecinde etkili olmaktadır. Bu tez kapsamında, bu söz edimlerinin ne tür söylemler olduğunun incelenmesi önemlidir. Çünkü bu tez temelde, bu söz edimlerinin Fransa’da yaşayan Müslüman azınlıklar üzerinde ne tür etkileri olduğunu araştırmaktadır. Bu çerçevede bu söz edimlerinin incelenmesi amacıyla eleştirel söylem analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu noktada önemli olan, söylem analizinin içerik analizi olmadığıdır. İçerik analizi, oldukça mekanik bir sınıflandırma sürecidir. Bunun yerine, eleştirel söylem analizi anlamsal içerikle ilgilenmektedir. Eleştirel söylem analizinde, diğer birçok yöntemde olduğu gibi çeşitli bakış açıları bulunmaktadır. Bununla birlikte, genellikle eleştirel söylem analizinin hem araştırdığı metinlere hem de incelenen konulara yönelik eleştirel bir duruş sergilediği kabul edilmektedir. Hammersley’e göre (1997: 238), söylem analizine “eleştirel” kelimesinin eklenmesi, metinlerin ve bağlamların değerlendirilmesinde herhangi bir kısıtlamanın terk edilmesi anlamına gelmektedir.

Eleştirel söylem analizi yöntemi, genel olarak söylem analizi yönteminin bir parçası olarak 1980'lerde oluşmaya başlamıştır. Bu yöntemin oluşturulmasında en büyük katkısı olan araştırmacılar Norman Fairclough, Teun Van Dijk ve Ruth Wodak'tır. Fairclough'ya göre (1992: 64), söylem dünyayı tanımlamanın tarafsız bir yolu değil, daha çok anlam üzerinden dünyayı anlamlandırmanın ve dünyayı inşa etmenin bir yoludur. Bu nedenle, siyasi söylemler sadece gerçekliğin bir anlatımı değil, aynı zamanda dil yoluyla gerçekliğin inşasını sağlamaktadır. Buradan hareketle, söylem analizi yöntemi siyasi ve kurumsal uygulamaların nasıl normleştirildiğinin anlaşılmasında kullanılabilir (Jackson, 2005: 147-148). Bu çalışma kapsamında, Fairclough'un eleştirel söylem analizi modeli kullanılmıştır.

Fairclough, genel olarak söylem analizini direkt olarak metin analizine yoğunlaştığı ve metin ile toplum arasındaki ilişkiyi basit ve yüzeysel algıladığı için eleştirmektedir. Fairclough'un yaklaşımıyla metin analizi, metinler ve toplumsal süreçler ve yapılar arasındaki bağlantılara ışık tutmak için kullanılabilir (Jørgensen ve Philips, 2002: 64). Fairclough'un eleştirel söylem analizi modeli söylemleri sosyal ve kültürel olarak oluşturulmuş olarak algılar. Dolayısıyla sosyal ve kültürel olarak oluşturulan söylemler zaman içerisinde değişmektedir. Söylem ve söylemsel uygulamanın herhangi bir örneği, aynı anda hem sözlü veya yazılı bir metni hem söylem pratiğini (metin üretimi ve metin yorumlama) ve hem de sosyokültürel uygulamayı bir arada bulundurur. (Fairclough, 1995: 97). Ayrıca, Fairclough'ya göre (a.g.e), bir söylem sosyokültürel pratiğin çeşitli düzeylerinde görülebilir: durumsal düzey, kurumsal düzey ve toplumsal düzey. Bu durumda, sosyokültürel uygulama, birbiriyle ilişkili üç politika analizi düzeyi olarak düşünülebilir. Bu tezin amacı doğrultusunda, durumsal düzeyde analiz, teröristler hakkındaki söylemlerin nasıl konumlandırıldığını ve teröristlerin söylemsel uygulamada nasıl temsil edildiğini kapsamaktadır. Kurumsal düzeyde analiz, egemen kurumsal düzenlemelerin ve terörle mücadele konusundaki yasa yapımı ve yasa değişikliklerinin incelenmesini içermektedir. Toplumsal düzeyde analiz ise, terörle mücadele konusundaki yönetim yapılarının ve metinlerinin yarattığı sosyal değişimi incelemektedir.

Fairclough'un söylem analizi, belirli bir söylemsel uygulamanın, siyasi, ideolojik ve sosyal sonuçlarının ne olduğuna dair çıkarımlar yapılabilmesini

sağlamaktadır (Jørgensen ve Philips, 2002: 88-89). Güvenlikleştirme teorisi ile birlikte değerlendirildiğinde, bu yaklaşım güvenlikleştirme hareketine dair alımlayıcı kitlenin ne tepki verdiğini incelemek açısından anlamlıdır. Aynı zamanda, bu yaklaşım güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki sosyal etkileşimi de bir ölçüde barındırdığı için bu tez açısından önemli bir yere sahiptir. Zira eleştirel söylem analizi dilde tezahür edildiği şekliyle baskı, ayrımcılık, güç ve kontrol gibi görünen ve görünmeyen yapısal ilişkilerle ilgilenmektedir (Weiss ve Wodak, 2003: 15). Diğer taraftan konuşmanın amacı izleyiciyi belli bir eylem tarzının doğru olduğuna ikna etmek olabilir (Fairclough & Fairclough, 2012: 18). Bu durum da sadece güvenlikleştirme teorisinin amacıyla uyumlu değil, aynı zamanda da seçilen vaka çalışmasında birbirine paralel pek çok alımlayıcı kitleden birini oluşturan Fransa’da yaşayan Müslüman azınlık alımlayıcı kitlesinin güvenlikleştirme hareketlerine karşı tepkisini ölçmek için de uygundur. Buradan hareketle, Jørgensen ve Philips’in dediği gibi, okuyucuların metinleri nasıl yorumladığını anlayabilmek amacıyla alımlayıcı kitle araştırması yapılabilir (2002: 82). Jørgensen ve Philips devamında çok az araştırmacının eleştirel söylem analizini tamamladıktan sonra bu yola başvurduğunun altını çizmektedir (a.g.e.). Bu ifade, bu çalışmanın önemini bir kez daha yansıtmaktadır. Zira bu çalışma hem birbiriyle uyumlu güvenlikleştirme teorisi ve eleştirel söylem analizi metodunun uygulanmasını içermektedir hem de kodlama – kodaçıklama modeli kullanılarak alımlayıcı kitle araştırması yapmaktadır.

Ancak bu noktada araştırmanın bir kısıtı bulunmaktadır. Fairclough’un eleştirel söylem analizi modeli, bir olgunun başka bir olguyla diyalektik bir ilişki içerisinde olduğunu nasıl gösterebileceğini açıklamamaktadır (Jørgensen ve Philips, 2012: 89). Bu haklı eleştiri bu tezin konusu için de geçerlidir. Zira toplumda yaşanan bazı değişimlerin direkt olarak siyasi elitlerin söz edimiyle bağlantılı olduğunu kanıtlamak pek mümkün gözükmemektedir. Örneğin, yukarıda bahsedildiği gibi, medyanın haberleri yansıtmı biçimi de kişilerin fikirlerini yönlendiriyor veya genel olarak dünyanın içinde bulunduğu daha fazla güvenlik atmosferi de toplumların taleplerini şekillendiriyor olabilir. Bu çalışmanın konusu çerçevesinde de Fransa’da yaşayan Müslüman azınlıkların güvenlikleştirme hareketlerine yönelik olumlu veya olumsuz karşılaştıkları tüm durumlar doğası gereği pek çok faktörün bir araya

gelmesinden oluşmaktadır. Ancak bütün bu faktörleri hep birlikte değerlendirmenin olanağı bulunmamaktadır. Dolayısıyla araştırmanın yapılabilirliği açısından analiz yapılırken sadece bazı faktörler dikkate alınmıştır. Yine de bu engeli bir nebze de olsa aşabilmek adına katılımcılara yöneltilen sorularla genel olarak meselenin bağlamı araştırılmaya çalışılmıştır. Böylece söz edimi kaynaklı toplumsal değişimlere odaklanmanın yanı sıra, genel atmosfere karşı Müslüman azınlığın verdiği tepkiler ölçülmek istenmiştir.

E. Stuart Hall'un Kodlama – Kodaçımılama Modeli

1. Model Hakkında

1960'lı yıllarda İngiltere'de Birmingham Üniversitesi çatısı altında ortaya çıkan Kültürel Çalışmalar alanı, kültür ve iktidar ilişkilerini incelemek için farklı disiplinlerin bakış açılarının seçilerek kullanılabildiği disiplinlerarası bir alandır. Kültürel Çalışmalar, bir topluma ait belirli değerleri, inançları, yaşam rutinlerini ve alışılmış davranış biçimlerini oluşturan uygulamalar, kurumlar ve sınıflandırma sistemleri ile ilgilenmektedir. Kültürel Çalışmaların keşfetmeye çalıştığı güç biçimleri cinsiyet, ırk, sınıf, sömürgecilik ve benzeri konuları kapsayacak şekilde çeşitlidir. Bu güç biçimleri arasındaki ilişkileri inceleyen Kültürel Çalışmalar, iktidar hakkında çeşitli aktörler tarafından kullanılabilecek düşünme yolları geliştirmeye çalışmaktadır (Barker, 2005: 7).

Kültürel Çalışmalar alanının öncüleri, savaş sonrası dönemde işçi sınıfı kültürü hakkında araştırmalarıyla tanınan Raymond Williams, Edward Thompson ve Richard Hoggart'tır. Bu ilk dalga araştırmacılar, yerleşik üniversitelerde kutsal kabul edilen geleneksel düşüncenin geleneklerine karşı düşünceler ortaya koymuşlardır. Genel olarak projeleri, işçi sınıfı kültürünün Akademide bir çalışma alanı olarak kabul edilmesini kapsamaktaydı (Rojek, 2007: 69). Bu Kültürel Çalışmaların merkezinde Marksizm, kültüralizm, yapısalcılık, postyapısalcılık, psikanaliz, feminizm, postkolonyalizm ve ırk ve etnisite teorileri bulunmaktadır (Barker, 2005: 11).

Richard Hoggart merkezin kurucu direktörüdür ve direktör olarak ilk eylemlerinden bir tanesi 1964 yılında öğretime katılma ve öğretimi geliştirme konusunda destek vermesi için Chelsea College'tan Stuart Hall'un merkeze

katılmasını sağlamak olmuştur (Rojek, 2007: 70). Bazılarına göre, Hall'un merkezde çalıştığı 1964-1979 yılları, merkezin altın çağını oluşturmaktadır (Rojek, 2007: 71). Hall'un bu dönemde katılmış olduğu bir kolokyum için hazırladığı ve Kodlama – Kodaçımılama Modelini açıkladığı Eylül 1973 tarihli makalesi, Birmingham'daki bu merkezin ulusal ve uluslararası manada ilgi uyandıran ilk çalışmalarından bir tanesidir. Ancak çalışmanın asıl ününü kazanması 1980 yılında Hall'un editörlüğünü yaptığı *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies* isimli kitapta tekrar yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir. Aslında yaygın olarak kitle iletişim araştırmalarına bir katkı olarak görülse de Hall'un göstermek istediği ideolojinin nasıl dilin içine girdiği ve nasıl bu yolla öznelliği sorguladığıdır (Rojek, 2007: 74).

İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneği içerisinde izleyici araştırmasına aktif izleyici bakış açısıyla yaklaşılmıştır. Model, izleyicilerin ne pasif ne de homojen olduklarını, bunun yerine heterojen ve aktif olduklarını savunmaktadır. Farklı sosyal ve kültürel grupların deneyimlerine, sosyokültürel geçmişlerine ve ideolojik bakış açılarına bağlı olarak bir medya metnini çeşitli şekillerde yorumladıklarını varsaymaktadır (Morley, 1995: 305-306). Morley'in de bahsettiği gibi, Hall, o güne kadarki bu baskın izleyici görüşünün aksine, medya metnlerinin insanlara ne yaptığından ziyade medya metninin nasıl yorumlandığı ile ilgilenmiştir. Hall'un Kodlama – Kodaçımılama modeli, süreçteki izleyicileri, medya metni üreticilerini ve kültürü sentezleyen döngüsel bir çerçeve önermektedir (s. 301). Hall'un çerçevesi, medya metnlerinin, metinsel biçim ve çoklu yorumların anlaşılmasıyla değerlendirilebileceğini varsaymaktadır (Roddock, 2001: 125).

Hall makalesinde, geleneksel iletişim modelinin doğrusal olması, (gönderen/mesaj/alıcı), mesaj alışverişine odaklanması ve mesaj alışverişi içerisindeki farklı anlardaki karmaşık yapılara odaklanmaması sebebiyle eleştirmektedir. Hall'a göre, iletişim yöntemi, iletişimin tüm bileşenleri hesaba katıldığında geleneksel modeldeki kabullerden çok daha karmaşık bir yapıdadır. Bu nedenle, üretim, dolaşım, dağıtım/tüketim ve yeniden üretimi içeren, birbirine bağlı ama aynı zamanda da otonom bir iletişim modeli geliştirmiştir. Hall daha sonra bu modeli, Karl Marx'ın meta üretimi modeli ile karşılaştırarak metaların nasıl tekrardan üretildiğini göstermektedir. Buna göre, Marx'ın anlayışı ile beraber düşünüldüğünde, söylemsel

Üretim, modern toplumdaki ve modern medya sistemlerindeki diğr üretim türlerinden ayrılmaktadır (Hall, 2005: 117).

Hall, daha sonra bu dört aşamayı açıklamaktadır. Üretim aşamasında, mesajın inşası veya kodlaması başlamaktadır. Bu sürecin kendi söylemsel yönü bulunmaktadır çünkü kendisine ait anlamlar ve fikirlerden oluşmaktadır. Mesajı yaratan kişi, mesajı oluştururken toplumun egemen ideolojilerinden, inançlarından ve değerlerinden beslenmektedir (Hall, 2005: 117-118). Dolaşım aşaması bireylerin olayları görsel veya yazılı olarak nasıl algıladıkları ile ilgilidir. Mesajların nasıl dolaşıma girdiği, alımlayıcı kitlenin mesajı nasıl alacağını ve nasıl kullanacağını belirlemektedir (Hall, 2005: 118-119). Dağıtım/tüketim aşamasında, yayıncıların anlamlı bir söylem biçiminde kodlanmış mesajlar vermesi gerekmektedir ki mesaj alıcı tarafından başarılı bir şekilde fark edilebilsin. Sonuç olarak mesaj anlamlı bir şekilde kodaımlanmış olur ve alıcı tarafından kabul edilir. Bununla birlikte, bir mesajın kodaımlanması için aktif alıcılar gerekmektedir. Son olarak, yeniden üretim aşaması alıcıların, bir mesajı kendi deneyim ve inançlarına göre yorumlamasından sonrasını oluşturur. Kodaımlanan anlamlar, algısal, bilişsel, duygusal, ideolojik veya davranışsal sonuçları olan anlamlardır. Yeniden retim aşamasında, alıcılar bir mesaja maruz kaldıktan sonra, o mesaja göre hareket edip etmediği görülür (Hall, 2005: 119).

Stuart Hall’a göre, söylemsel üretimdeki anlamlar ve mesajlar, kodların işleyişi yoluyla düzenlenir. Her aşama, iletilen mesajı etkilemektedir. Bu nedenle, bir söylem tamamlandığında, kabul edilmesi ve etkili olması için sosyal pratiklere dönüşmesi gerekir. Eğer herhangi bir anlam kabul edilmezse, herhangi bir tüketim de gerçekleşmez. Yukarıda bahsi geçen her bir aşama, kendi içerisinde özerk olmakla beraber aynı zamanda kendisinden sonra gelen aşamayı belirler. Yine her bir aşama, iletişim sürecinin gerçekleşmesi için önemli olsa da bir aşamanın diğerini izleyeceği kesin değildir. Her bir aşama iletişimin kesilmesiyle sonuçlanabilir (Hall, 2005: 120).

Söylemsel biçim, iletişim sürecinde önemli bir rol oynadığından dolayı Hall, kodlama ve kodaımlamanın belirli anlar olduğunu öne sürmektedir. Örneğin, bir olay olduğu gibi ham haliyle iletilemez. Bunun gerçekleşmesi için kişinin olayın gerçekleştiği yerde olup olayı görmesi gerekir. Bunun yerine, olaylar görsel işitsel şekillerde alıcıya iletilir. Bu arada da mesajlar üretim ve dolaşım süreçlerinden geçmiş

olurlar. Bundan sonra ise kodaçımllama başlar. Bu da dağıtım/tüketim ve yeniden üretim aşamalarını kapsamaktadır. Sonuç olarak olay bir hikâye haline gelmektedir (Hall, 2005: 118).

Hall, kodlama ve kodaçımllamanın tamamen simetrik olamayabileceğinden ötürü, söz konusu mesajın amaçlanan anlamı ve yorumlanan anlamı arasında bir fark olabileceğini vurgulamaktadır. İletişimsel alışverişteki anlama ve yanlış anlama dereceleri simetri ve asimetri derecelerine bağlıdır. Simetri ve asimetri, kodlayıcı ve kodaçımllayıcı arasındaki denklikten veya kodlayıcı ve kodaçımllayıcının denk olmamasından kaynaklanmaktadır (Hall, 2005: 119-120).

Hall'un teorileştirmesinin merkezinde, medya kurumlarının metinleri önceden belirlenmiş veya tercih edilen bir okumayla kodladığı fikri yer almaktadır. Hall, şifreli mesajları değişmez ve eleştirel olmayan yollarla kabul ettiği varsayılan medya izleyicileri için belirli düzenliliklerin olmadığı konusunda ısrar etmektedir (Hall, 2005: 125-127). Aksine, sosyal olarak konumlanmış bireyler olarak kabul edilen izleyiciler, kendi sosyal ve kültürel konumlarına uygun olarak medya mesajlarını aktif şekilde çözmektedir. Hall genel olarak, medya metinlerinin tekil bir okuma etrafında tamamen kapalı olmadığını, bunun yerine çoklu anlamlar taşıyan metinleri içerdiğini savunmaktadır. Bu nedenle, Hall izleyicilerin çeşitli metinlere çeşitli yorumlar getirdiklerini kabul etmektedir (Ruddock, 2001: 125-126). Kodlama – Kodaçımllama Modeline göre, izleyiciler tarafından getirilen bu çeşitli yorumlar, medya metinlerinin kodaçımllamasının üç farklı varsayımına denk düşmektedir (Hall, 2005: 125).

İlk varsayım, izleyicilerin medya metni üreticilerinin tercih ettiği anlamı paylaştığı baskın veya hegemonik okumadır. Buna göre, izleyiciler hâkim bakış açısında yer alır ve amaçlanan söylemi tamamen kabul eder, paylaşır ve yeniden üretir (Hall, 2005: 125-126). İkinci olarak, izleyiciler tercih edilen anlamı kabul edebilir ancak kendi deneyimleri ve ilgi alanları çerçevesinde bu anlama çeşitli yorumlar getirir. Buna müzakereci okuma denmektedir (Hall, 2005: 126). Üçüncü varsayımına göre, izleyiciler tamamen karşıt ve üreticinin niyetlerini reddeden bir Kodaçımllama yoluna giderler. Hall bunu muhalif veya karşı-hegemonik okuma olarak adlandırmaktadır (Hall, 2005: 127).

Her ne kadar farklı çeşitlerde uygulanmış olsa da Hall'un modeli kusursuz değildir. Model üzerine çalışan araştırmacılar sorunlar konusunda birkaç ortak noktada buluşmuşlardır. Öncelikle, ilk sorun çok anlamlılıkla ilgilidir. Hall'un belirlemiş olduğu üç okuma varsayımı, izleyicinin metinde ima edilen anlamı ilişkin bilinçli bir farkındalığı olduğuna dayanmaktadır. Çünkü çok anlamlılığı yalnızca çağrışımsal anlam düzeyinin bir özelliği olarak görmektedir. Ancak gerçekte, çok anlamlılık izleyicinin metinden veya izlediğinden yeni anlamlar çıkarabilmesini ifade etmektedir. Metin üreticisi, izleyicinin algıladığı anlamları ima etmek istememiş olabilir. Bu nedenle, çok anlamlılık durumu ile muhalif okuma pozisyonu her ne kadar birbiriyle bağlantılı olsalar da analitik olarak iki farklı süreç şeklinde görülmelidir (Morley, 2006: 110, Schröder, 2000: 236). İkinci sorun, estetikle ilgilidir. İzleyiciler, metinde kullanılan kelimelerle ilgili olarak veya metinde kullanılan örneklerle ilgili olarak çeşitli yorumlarda bulunarak metne estetik açıdan karşı durabilirler (Schröder, 2000: 248). Başka bir ifadeyle, izleyiciler, aslında baskın okuma yapabilecekleri bir durumda kullanılan metnin estetiği nedeniyle muhalif bir okuma gerçekleştirebilirler. Son sorun ise, kodlamanın pozisyonları ile ilgilidir. Stuart Hall'un çalışması izleyicinin kodaçıklama pozisyonlarına odaklanmıştır ve kodlayıcının pozisyonlarına değinmemektedir. Dolayısıyla, kodlama sürecinin her zaman baskın okuma pozisyonunda gerçekleştiğini düşünmektedir (Ross, 2011: 4).

2. Konuşmaların Etkisi

Hall, metinlerde temsil ve anlamı analiz etme yaklaşımları konusunda da çeşitli çalışmalar yapmıştır. Dilbilimsel dönüşümden (Rorty, 1967) bu yana bilim insanları anlamın dil aracılığı ile temsil edildiğini kabul etmektedirler. Bu bakış açısına göre dil, yalnızca sözlü ve yazılı anlamları değil, işaret ve sembolleri de ifade etmektedir. Yani, nesnelerin kendilerine ait anlamları bulunmamaktadır. Anlamlar toplumda iletişim yoluyla yaratılmaktadır. Sonuç olarak, anlamlar zaman içerisinde değişiklik gösterebilir veya farklı insan grupları arasında farklı şeyler ifade edebilir. Bir kişi işaretlerle konuştuğunda veya yazdığında, bir anlam kodlanmış olur ve bu işaretler dinleyen kişi tarafından kodaçıklanır. Ancak kodaçıklama sadece zihnin halihazırda depoladığı belirli kavramlar çerçevesinde gerçekleşir. İletişimin mümkün olabilmesi için, insanların aynı kavramsal haritalara sahip olması ve karşılıklı olarak aynı

anlamları üretmeleri ile gerekir. Hall, buna örnek olarak trafik lambalarını gösterir. Kırmızı lamba “dur”u simgeler. Bununla birlikte, bu “dur” anlamı sosyal olarak üretilmiştir. Kırmızı her zaman durma manasına gelmez ve eğer farklı bir şekilde kabul edilmiş olsaydı başka herhangi bir renk de “dur” manasına gelebilirdi (Hall, 1997: 19-22).

Hall’a göre, söylemlerin döngüsünün tamamlanması ve etkili olması isteniyorsa, bu söylemlerin sosyal pratiklere dönüşmesi gerekmektedir (Hall, 2005: 117). Hall’un terminolojisinde sosyal pratikler kavramı bir yapının aktif olarak yeniden üretildiği yol olarak tanımlanmaktadır (Hall, 1985: 103). Bu durumda, bir söylem veya söz edimi ne kadar çok yeniden üretilirse, o kadar etkili olur. Bu nedenle, söylemin etkili olup olmadığını ölçmek için bakılması gereken kriterlerden bir tanesi bu söylemin ne derece harekete geçirilmiştir. Diğer kriter ise söylemin yeniden üretilme derecesidir. Sonuç olarak bir söylem, ne kadar çok kişi tarafından harekete geçirilip yeniden üretilirse o kadar etkili olur.

Buradan hareketle Hall, üretim sürecinin her zaman söylemsel bir yönü olduğunu ve baştan sona anlamlar ve fikirler ile çerçevelendiğini belirtmektedir (Hall, 2005: 118). Bu noktada Hall’a göre, öznenin iki işlevi bulunmaktadır. Öncelikle mesaj üretiminde veya kodlama anında özne, bir mesaj oluşturabilmek adına belli bir semboller sisteminden çeşitli nesneleri bir araya getirmektedir. Mesajı alan veya kodaçımlayan özne ise mesajı belli bir semboller sistemine göre algılamış olur. Bu iki sürecin ortak noktası, mesajın belli bir semboller sistemine eklemlenmesidir. Mesaj üretimi sırasında üretici özne mezkûr semboller sisteminden nesneleri alır ve verilmek istenen mesaj doğrultusunda düzenler. Bir mesajın alınması ise o mesajın ortak paylaşılan bu semboller sistemine ne şekilde eklemlenebileceğinin değerlendirilmesidir. Alıcı, üreticinin semboller sisteminin hangi parçasından belirli nesneleri tercih ettiğini anlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, alıcı mesajı yorumlar. Bu durumda, alıcı iki rol üstlenmiş olur. Öncelikle, mesajı semboller sisteminin hangi parçası çerçevesinde değerlendireceğine karar verir. Sonrasında ise, bu mesaja yönelik bir okuma pozisyonu belirler. Bu noktada üretici ile alıcı arasındaki fark şudur: üretici, mesajın üretim aşamasında belirli sembolik nesneleri ve bunların sırasını belirlerken; alıcı, neden bu nesnelerin bu sırayla seçildiğini değerlendirir. Yine bu doğrultuda, alıcı

bu değerlendirme sonucunda çeşitli okuma pozisyonları arasından bir pozisyon seçerken, üretici olası okuma pozisyonlarını sınırlandırmak amacıyla mesajını ona göre üretmektedir (Hall, 2005: 119). Sonuç olarak buradan hem üreticinin hem de alıcının eksik bilgisi olduğu çıkarımı yapılabilir ve dolayısıyla herhangi bir mesaj iletimi sırasında, üreticinin tam olarak ne ima ettiğinin anlaşılması veya alıcının nasıl bir okuma pozisyonu belirleyeceği önceden garanti edilemez.

Bu yorumlama esnekliği, anlamların kişiden kişiye ve zamana göre değişmesine sebep olmaktadır. Hall bu durumu açıklayabilmek için, yananlam (*connotation*) ve düzanlam (*denotation*) kavramlarını kullanmaktadır. Basitçe tanımlamak gerekirse, yananlam herhangi bir gösterenin (*signifier*) esnek ilişkili anlamlar kümesidir. Diğer taraftan düzanlam ise, gösterenin daha katı ilişkili anlam kümesidir. Bir söylemin etkili olması için toplumsal olarak yeniden üretilmesi gerekiyorsa, düzanlam yananlama göre daha etkili bir söylem biçimidir. Çünkü, anlamlar kümesi ne kadar düzanlamsal olursa o kadar kabul görür. Diğer taraftan yananlam içeren anlamlar kümesi daha çok tartışmaya açıktır. Bu nedenle, düzanlamsal söylemler iletişim için çok önemlidir (Hall, 2005: 122-123).

Hall, söylemsel üretim ve yorumlamada kullanılan kodlarla sağlanan iktidar hakkında şöyle söylemektedir: “Bu kodlar, gücün ve ideolojinin belirli söylemlerde anlam ifade etmesi için kullanılan araçlardır” (Hall, 2005: 123). Düzanlamsal anlamları değiştirmek daha zordur ve yananlamın esnekliği anlamda istikrarsızlık yaratmaktadır. Yine de düzanlam da içerse yananlam da içerse bir mesajın belirli bir formulasyon şekli bulunmamaktadır ve/veya alınan mesajın belli şekilde yorumlanması gibi bir durum söz konusu değildir. Bu doğrultuda Hall, dilin güç üreten işlevinin en çok kullanıldığı koda baskın veya dominant kod demektedir. Hall bu kodlamayı “belirlenmiş” olarak isimlendirmez çünkü; bir olayı sınıflandırmak ve kodaçımllamasını yapmak için her zaman tek bir yorum bulunmamaktadır. Baskın kod isimlendirmesini uygun görmüştür, zira Hall’a göre tercih edilen okumalar kalıbı bulunmaktadır. Bir çağrışım veya bir anlam toplum olarak ne kadar tercih edilirse, o çağrışım veya anlam o kadar otomatik yani ideolojik hale gelmektedir (Hall, 2005: 123-124). Bu durum eğer söylemden sonuç elde etmek isteniyorsa, çok önemli bir hal almaktadır. Dilin güç üretme işlevi, insanlar arası ilişkilere dayandığına göre anlamlı

çağrışımlar her zaman siyasidir. Eğer siyaseti, toplumların veya belirli toplulukların temsilcileriyle yapmış oldukları müzakere ve/veya iş birliği şeklinde ele alırsak, bu müzakere ve iş birlikleri söylemler veya somutlaştırılmış uygulamalar aracılığı ile gerçekleşir. Bir uygulamayı siyaseten somutlaştırabilmek için ise, etkili bir iletişim şekli gerekmektedir, başka bir ifade ile sosyal olarak yeniden üretilebilmelidir. O halde siyaset, iktidar sağlayan veya iktidarın el değiştirmesine sebep olan davranışların sosyal olarak yeniden üretilmesini gerektirmektedir. Bu noktada Stuart Hall'un ve güvenlikleştirme teorisyenlerinin aynı görüşte olduğu söylenebilir. Hem Hall hem de güvenlikleştirme teorisyenleri söylemlerin etkili olup istenilen sonucu alabilmesi için sosyal olarak kabul edilip yeniden üretilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Bütün bunlardan hareketle, siyasetin mesaj üretme şeklinde meydana geldiği söylenebilir. Siyaseti de bir mesaj şeklinde değerlendirdiğimiz takdirde, Hall'un mesajın etkili olması ile ilgili söylediklerine (Hall, 2005: 117) geri dönerek, bir siyasi mesajın da etkili olması için sosyal pratiklere dönüşmesi gerektiği çıkarımında bulunulabilir. Ancak etkili bir siyasi mesaj üretmek her zaman kolay değildir. Etkili bir siyasi mesaj üretmenin en önemli parçası ve belki de en büyük zorluğu mesajın anlamının baskın ideolojinin kullanımını gerektirmesidir (Hall, 2005: 123). Herhangi bir söylemin, üretici ve alıcı tarafından anlamlı olabilmesi için, baskın veya toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmiş çağrışımlardan oluşması gerekmektedir. Yani bir tür ideoloji olmazsa, iletişim mümkün olamayabilir. Hall'a göre, kodaçımamada okuma pozisyonları arasında geniş farklılıklar olsa da kodlama ve kodaçımamama alanları arasında bir dereceye kadar karşılıklılık olmalıdır, aksi takdirde etkili bir iletişimsel alışverişten söz edilemez. Yine de bu iletişim veya Hall'un deyiimiyle "yazışma" verili değildir, inşa edilir (Hall, 2005: 125). Diğer taraftan, paylaşılan ideolojik temellerin gerekli olduğu iletişim hallerinde üreticinin alıcı ile aynı ideolojik anlamlar kümesine göre hareket edeceğinin bir garantisi bulunmamaktadır. Bazı anlamlar bazen daha yaygın olurken, bazen ise tam tersi bir pozisyonda bulunmaktadır.

Bu noktada, Hall, yaygın anlamların nasıl değiştiğini açıklamaktadır. Hall baskın veya egemen anlamlardan bahsederken, tüm olayların nasıl ifade edileceğini yöneten tek taraflı bir süreçten bahsetmemektedir. İletişim süreci, yananlamsal olarak ifade edilen baskın tanımların sınırları çerçevesinde olayı kodaçımamama tarafında

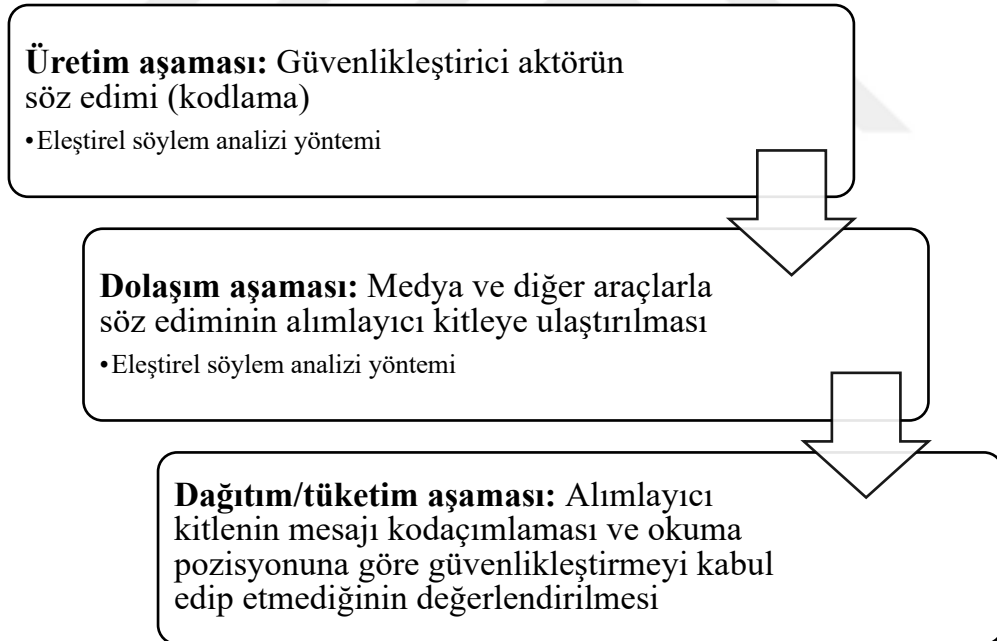
kabul ettirmek, inandırıcılık kazandırmak ve meşru taraf olarak yönetmek için gerekli çalışmadan oluşur (Hall, 2005: 124). Dolayısıyla, anlamlı çağrışımlar üretebilmek çalışma gerektirir. Somutlaşmış bir ihtiyaç söz konusu olduğunda, bu ihtiyaç bir söz edimi aracılığı ile ortaya çıkarılabilir. Eğer bir bu söylem sonucunda bir yanıt ortaya çıkarsa, bu yanıt birtakım insanlar için belli bir anlamı değiştirebilir. Eğer bir siyasi mesaj kesinlikle etkiliyse, nihayetinde anlamlar baştaki ihtiyacı yansıtmaya kadar dönüşecektir.

İnsanlar bazen öngörülemez davranışlarda bulunabilir. Bu aslında insan doğasının bir parçasıdır. Ancak siyasi hayatta veya sosyal hayatta önemli olan bir davranışın veya eylemin toplum tarafından ne derece yeniden üretildiğidir. Başka bir ifade ile, ne kadar ideolojik hale geldiğidir. Bunu güvenlikleştirme teorisi ile beraber düşündüğümüzde, güvenlikleştirme hareketinin ne derece kabul edildiğini çeşitli alımlayıcı kitleler tarafından ne derece yeniden üretildiği ile bağdaştırabiliriz.

3. Neden Kodlama ve Kodaçımılama Modeli?

Stuart Hall'un yönteminin Müslüman azınlıkların yaşanan saldırılar sonrası yapılan güvenlikleştirme hamleleri ile ilgili ne hissettikleri ile ilgili tercih edilmesinin nedeni, Stuart Hall'un iletişimi anlama modelinin kompleks yapısıdır. Hall, bir metnin anlamını konumlandırırken, üretici, metin ve alımlayıcı kitle arasında karmaşık bir iktidar etkileşimi olduğunu savunmaktadır. Diğer taraftan güvenlikleştirme süreci bir tür "çağrı (mesaj) ve yanıt" sürecidir. Bir aktör, bir şeyin güvenlik meselesi olduğuna dair bir çağrıda bulunur ve alımlayıcı kitle de bunu kabul ederek yanıt vermelidir. Güvenlikleştirici aktörün argümanı, acil durum önlemlerini meşrulaştıracak şekilde alımlayıcı kitleyi ikna etmelidir. Alımlayıcı kitle bu argümanı kabul etmezse, güvenlikleştirme başarısız sayılacaktır (Roe, 2004: 281). Güvenlikleştirme süreci, bir tür çağrı ve yanıt sürecine indirgendiğinde Stuart Hall'un kodlama ve kodaçımılama modeli bu sürecin değerlendirilmesi konusunda metodolojik olarak anlam kazanmaktadır. Bu model kullanılarak Fransa'da gerçekleşen Müslümanların güvenlikleştirilmesi meselesinin Fransız Müslümanları tarafından nasıl algılandığını ve kabul edilip edilmediğini dolayısıyla Fransız Müslümanları üzerinde başarılı olup olmadığı ölçülebilecektir.

Kodlama-kodaçıklama modeli güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde alımlayıcı kitle araştırması yapmak için faydalı bir araç sunmaktadır. Bu tezde kullanılan model Şekil 1’de gösterilmiştir. Bu modele göre güvenlikleştirici aktör kodlama aşamasında söz ediminde bulunmakta ve medya aracılığıyla mesajını iletmektedir. Hem eleştirel söylem analizine göre hem de güvenlikleştirme teorisine göre söz edimi bir inşa süreci olduğundan, söz ediminin incelenmesinde eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Medyanın güvenlikleştirmedeki rolüne odaklanan başka çalışmalar bu noktada medyanın söz edimini nasıl yansıttığını da eleştirel söylem analizi yöntemiyle inceleyip alımlayıcı kitle araştırması yapabilir. Mesaj bir kere alımlayıcı kitleye iletdikten sonra alımlayıcı kitle kendi bildiklerinden hareketle bu mesajı kodaçıklamaktadır. Böylece alımlayıcı kitlenin söz edimini ve dolayısıyla güvenlikleştirme hareketini kabul edip etmediğini anlayabilmek için alımlayıcı kitleyi oluşturan kişilerin okuma pozisyonlarına bakılmaktadır.

Şekil 1. Güvenlikleştirme çalışmalarında alımlayıcı kitle araştırması modeli

Bu çalışmada olağanüstü hâl ilanı sonrası Cumhurbaşkanı François Hollande’ın ve diğer hükümet yetkililerinin yaptığı konuşmalar, daha sonra Cumhurbaşkanlığına seçilen Emmanuel Macron’un açıklamaları, hükümetin yayınlamış olduğu çeşitli istatistikler, kanun metinleri ve saldırılara kadar olan süreçte Müslümanları etkileyen uygulamalar kodlama işleminin (mesaj üretiminin) birincil

ifadeleri olarak görülmektedir. Hükümet, çeşitli kitle iletişim araçları vasıtası ile birçok mesajı kodlamaktadır. Özellikle 2015 Kasım saldırılarından itibaren Müslümanların güvenlikleştirilmesi meselesi hızlanarak ulusal kimlik ve biz-onlar ayrımı çerçevesinde ilerlemiştir. Bu mesele ileriki başlıklarda detaylı olarak incelenecektir. Hükümetin mesaj verme ve kodlama konusunda tekel pozisyonunda olduğu düşünüldüğünde, bu mesajlar baskın kodlama biçiminde değerlendirilecektir. Bu mesajlar, “İslami” terör anlatısının hedef kitlesi (bu durumda bütün Fransız vatandaşları) tarafından kabul görmesini amaçladığı mesajlardır.

Ancak bu tezin konusu bağlamında, kodaçıklama sürecinde bütün Fransız vatandaşlarının okumaları değerlendirilmeyecektir. Fransa’da gerçekleştirilen saldırılardan sonra aslında terörün güvenlikleştirilmesinin birincil hedefi, dolayısıyla alımlayıcı kitlesi bütün Fransız vatandaşları olsa da alımlayıcı kitle konusunda Kopenhag Okulunun eksikliklerini ortaya çıkaran çeşitli araştırmacılardan hareketle Müslüman azınlık alımlayıcı kitle olarak alınacaktır. Zira, öncelikle Balzacq’ın belirttiği gibi bir güvenlikleştirme hareketinde birden fazla alımlayıcı kitle olabilir (2005: 172). Benzer şekilde Vuori, güvenlikleştirme hareketinde birbirine paralel alımlayıcı kitleler olabileceğini savunmaktadır. Bu noktada önemli olan, kimin ikna edilmesi gerektiğidir ve bu ikna edilmesi gereken alımlayıcı kitle, güvenlikleştirmenin gerçekleştirileceği kültürel ve siyasi sisteme göre farklılık göstermektedir (2008: 72). Bu doğrultuda, çeşitli alımlayıcı kitleleri ikna etmek için onlara uygun şekilde argümanlar ve farklı ikna mantıkları gerekmektedir (Léonard ve Kaunert, 2011: 74). Fransız vatandaşlarının katılımıyla gerçekleştirilen çeşitli anketlerde Fransızlar, “İslami” terör saldırıları sonrası uygulanan olağanüstü hâl önlemleri ve çıkarılan terörle mücadele yasalarını büyük çoğunlukla onaylamaktadır (Clavel, 2016; IFOP, 2016). Bu durumda genel Fransız toplumunun güvenlikleştirme hamlelerini kabul ettiği, O’Reilly’nin bahsettiği (2008: 67) yeterli çoğunluğa ulaşıldığı ve güvenlikleştirme hareketinin başarılı olduğu sonucuna varılabilir. Diğer taraftan, genel Fransız toplumuna paralel bir alımlayıcı kitle oluşturan Müslüman azınlıkların katılımıyla özel olarak bu konuyu araştıran herhangi bir anket çalışması yapılmamıştır. Bu noktada, Müslüman azınlığın terörün güvenlikleştirilmesi ile ilgili ne düşündüğünü bilmiyoruz. Müslüman azınlıklar dışarıda bırakıldığında nüfusun kalanını oluşturan

Fransızlar için kimlikleri ve içinde bulundukları sosyal düzen tehdit edildiğinde, Fransızların genelinin bunu bir güvenlik meselesi olarak kabul edip bu konuda olağanüstü güvenlik önlemleri alınmasını desteklemesi olağan ve doğal gözükmetedir. Diğer taraftan bu durum, Fransa'nın kültürüne ve yaşam biçimine entegrasyon çerçevesinde güvenlikleştirilen ve birer tehdit objesi haline gelen Müslüman azınlığın dışlanmasına ve farklı bir paralel alımlayıcı kitle oluşturmaya neden olmaktadır. Daha farklı ifade etmek gerekirse, Fransa'da isimlendirildiği şekilde “İslami terör” özelinde gerçekleştirilen bu güvenlikleştirme hareketlerinden direkt olarak etkilenen en başta Müslüman azınlıklardır (Bogain, 2020).

Alımlayıcı kitlenin kim olduğunun belirlenmesi aslında vaka bazlı olarak değişmektedir. Farklı güvenlikleştirme örneklerinde farklı alımlayıcı kitleler ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, belli bir alımlayıcı kitle tanımı bulunmamaktadır. Yine de belirli bir alımlayıcı kitlenin bulunmaması olumsuz olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü alımlayıcı kitle keskin olarak tanımlanırsa, alımlayıcı kitle bağlamdan arındırılmış olur ve farklı güvenlikleştirme durumlarında ortaya çıkacak farklı alımlayıcı kitlelerin görülmesini engeller. Sonuç olarak da paylaşılan güvenlik değerlerinin inşasında alternatif sesleri marjinalleştirme riski taşır (Côté, 2016: 8). Vuori'nin düşüncesini takiben, bu teze göre bu noktada asıl olarak ikna edilmesi gereken Müslüman azınlıklardır. Zira gerek cami kapatma gerek diğer özgürlüklerinin kısıtlanması meselelerinde terörle mücadele kapsamında haklarından belki de en çok taviz vermek zorunda kalan Fransız Müslümanlarıdır. Dolayısıyla bu tez kapsamında, alımlayıcı kitleyi bu kişiler oluşturmaktadır. Bu çerçevede kodaçıklama sürecinde bu tezin araştırma konusunun başrolü olan ve alımlayıcı kitleyi oluşturan Müslüman azınlık grubuna dâhil bireylerin kodaçıklaması ele alınacaktır. Bu kodaçıklama, Hall'un öngördüğü üzere üç şekilde gerçekleşebilir: baskın kodlamayı onaylama, müzakere edilmiş bir yanıt üretme veya muhalif bir yanıt vererek mesajı reddetme. Sonuç olarak, birbiriyle ilişkili bu iki süreç kodlama-kodaçıklama işlemini oluşturur.

F. Katılımcılara Yöneltilen Sorular ve Görüşmeler Hakkında

Görüşme yapılan kişiler, Île-de-France'ta yaşayan Müslüman azınlık grubuna dahil kişilerden kartopu örnekleme yoluyla seçilmiştir. Görüşmeciler başlangıçta

Fransa'daki bazı Müslüman dernekleri ve sosyal medya aracılığıyla bulunmuştur. İlk görüşmeciler, ek katılımcılara ulaşmak için bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır. Görüşmecilere sorulan soruların tam listesine Türkçe olarak EK-I'den, Fransızca tercümesine ise EK-II'den ulaşılabilir.

Katılımcıların sosyoekonomik durumları ve siyasi yönelimleri ile ilgili sorular, bunların katılımcıların cevapları üzerinde fark edilir bir etkisinin olup olmadığını belirlemek için dahil edilmiştir. Mülakat sırasında hem evet/hayır soruları hem de açık uçlu sorular sorulmuştur. Bunun sebebi bir taraftan katılımı arttırmak, diğer taraftan ise fazla izlenimci bir mülakat gerçekleştirmekten kaçınmaktır. Bu şekilde iki farklı soru şekliyle, daha büyük araştırma gruplarında elde edilebilecek zenginlik yakalanmaya çalışılmıştır. Sorular hazırlanırken tezin çeşitli bölümlerinde ele alınan entegrasyon konusu ile ilgili bazı sorunlardan yola çıkılmıştır. Diğer sorular ise bazı kanun maddelerinden ve François Hollande'ın konuşma metinlerinden kesitler verilerek hazırlanmıştır.

Katılımcılara saldırılar öncesi durum ve medya ve benzeri ile ilgili sorulan sorular Müslüman azınlık grubunun entegrasyon çerçevesinde kurumsal olarak güvenlikleştirilme seviyesini ölçmek amaçlı sorulmuştur. Güvenlik uygulamaları hakkında sorulan sorular iki türlü sorulmuştur: Öncelikle katılımcılara güvenlikle ilgili genel ve açık uçlu sorular sorulmuştur. Sonrasında ise çeşitli kanunlardan ve François Hollande'ın konuşma metinlerinden kesitler verilerek katılımcıların bunlarla ilgili düşünceleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Böylece kodlama – kodaçıklama modeli sayesinde Müslümanların güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul ettiği analiz edilmiştir.

Genel olarak kodlama – kodaçıklama modelini kullanan araştırmacılar iletişim alanında çalıştıklarından üzerinde araştırma yapmış oldukları televizyon dizisi, film, gazete haberi ve benzeri içerikleri katılımcılara izletip veya okutup hemen arkasından sorularını yöneltmektedirler (bkz. Worthington, 2008: 344-367; Cooper, 2003: 513-533; Morley ve Brundson, 1999; ve benzeri). Bu tez direkt olarak siyasi elitlerin yaptığı konuşmaların Müslüman azınlıklar üzerindeki etkisini ölçmenin yanı sıra, genel olarak Fransa'da oluşan güvenlikleştirme bağlamının bu azınlık üzerindeki etkisini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, katılımcılara hem bazı kanun

metinlerinden bir içerik kesiti sunulmuş hem de katılımcıların içinde bulundukları güvenlik atmosferine verdiği tepkiler ölçülmek istendiği için genel sorular da sorulmuştur. Bundan dolayı sadece spesifik bir metne odaklanılmadan Müslüman azınlık grubuna üye kişilerin hem alınan güvenlik önlemleri konusundaki düşünceleri hem de içinde bulundukları atmosfere yönelik düşünceleri konusunda veri elde edilmiştir.

COVID-19 salgını sebebiyle, mülakatlar uzaktan görüşme şeklinde gerçekleştirilmiş ve İstanbul Üniversitesi'nin etik yönergesine uygun hareket edilmiştir. Bu çerçevede İstanbul Üniversitesinden Etik Kurul onay belgesi alınmıştır. Görüşmeler 1 Ağustos – 28 Şubat 2021 tarihleri arasında Zoom uygulaması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Toplamda 28 görüşme yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların rızası alınarak kaydedilmiş ve transkripsiyonu yapılmıştır. Görüşmeciler devlet memurları, gazeteciler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, özel sektör çalışanları ve kendi işletmelerine sahip kişilerden oluşmaktadır ve orta gelir grubuna mensuptur. Katılımcılar 20-47 yaş arasındaki 15 erkek ve 13 kadından oluşmaktadır. Katılımcılardan 1 erkek (menşe ülke Kongo) ve 2 kadın (menşe ülke Fransa) Hristiyanlık dinine mensupken sonradan İslam'ı tercih etmiştir. Katılımcıların 11'inin menşe ülkesi Türkiye, 8'inin Cezayir, 4'ünün Fas ve 2'sinin Tunus'tur. Türk kökenli 2 kişi dışında bütün katılımcılar Fransız vatandaşıdır. Vatandaşlığı bulunmayan iki kişi süresiz oturum izniyle Fransa'da bulunmaktadır ve çocukları Fransız vatandaşıdır.

G. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtlılıkları

Araştırma örnek olay incelemesi için Fransa'yı seçtiğinden dolayı Fransa'daki gibi terör saldırılarına maruz kalan diğer ülkeler incelenmeyecektir. Bu şekilde bir araştırmanın farklı ülkelerde farklı sonuçlar doğurması mümkündür. Zira yukarıda bahsedildiği üzere, her demokratik ülkenin terörizme bakış açısı ve terörizmle mücadele faaliyetleri aynı yöntemle işlememektedir. Benzer şekilde, demokratik olmayan ülkelerde de teröre karşı verilen cevaplar çeşitlilik göstermektedir. Devletin teröre karşı verdiği tepkiler dışında bir ülkenin kültürü, bünyesinde bulundurduğu azınlıkların çoğunlukla olan uyumu ve içinde bulunduğu topluma entegrasyonu ve benzeri değişkenler de farklı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Metodolojik düzeyde araştırmanın nitel kısmında incelenen konuşmalar sadece terörizm söylemi ve terörle mücadele meselesine odaklanmaktadır. Bu konuşmalar belli bir zaman aralığını kapsadığından ve belirli kişilerin söz edimlerine odaklanıldığından Fransa'nın terörle mücadele yöntemlerini ve Fransa'daki terörizmi bitirmek adına atılan adımları bir noktaya kadar temsil edebilir. Bu çalışmada genel olarak Fransa'nın terörle mücadelesinin bir değerlendirmesi yapılmamaktadır. Bu çerçevede Fransa'nın belli bir zaman aralığında karşılaşmış olduğu terörist eylemlerin sonucunda atılan adımlar ve bunların Fransa'da bulunan Müslüman azınlıklar üzerinde yarattığı etki araştırılmaktadır. Fransa'nın terörizmle mücadelede ülke dışında atmış olduğu adımlar veya uluslararası terör tehdidine karşı verdiği mücadele incelenmeyecektir. Bu durum, Fransa'da belli bir zaman diliminde terör konusundaki söz ediminin etkisini anlayabilmek açısından özellikle tercih edilmiştir ancak doğal olarak büyük resmin görülmesini engellemektedir. Yine aynı düzeyde, medyanın rolü ve medyanın söyleminin güvenlikleştirmenin başarılı veya başarısız olmasındaki etkisi göz ardı edilmiştir. Medya sadece haber verici göreviyle tezde yer almaktadır. Bu da yine resmin tamamının görülmesinde bir engel teşkil etmektedir. Ancak tezin hem yapılabirliği hem de araştırdığı temel sorusu göz önüne alındığında metodolojik olarak bu yöntemin doğru olduğu düşünülmüştür.

Son olarak, yazarın kişisel ve eğitimsel önyargıları yazarın Fransa'da eğitim aldığı ve bir azınlık grubu mensubu olarak Fransa'da yaşadığı düşüncesi akılda tutularak değerlendirilmelidir. Zira bu tezin yazarı tezin odak noktasını oluşturan saldırılar gerçekleştiğinde ve olağanüstü hâl uygulamasının bir kısmında Fransa'da bulunmuş ve tez boyunca vurgulanan güvenlik atmosferini birebir tecrübe etmiştir. Bu tez boyunca objektifliği sağlamak temel amaç olsa da bu kişisel ve eğitimsel önyargılar bulguların yorumlanmasında bir etkiye sahip olabilir. Bunlara rağmen, bu tezin sonucunun Fransa'da terörizm tehdidi ve bu bağlamda bir azınlık grubu olan Müslümanların güvenlikleştirilmesine yönelik gelecek araştırmalar için bir temel oluşturacağı umulmaktadır. Aynı zamanda İslam'ın güvenlikleştirilmesi ile ilgili gelişmekte olan literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

FRANSA'DA ENTEGRASYON VE GÜVENLİKLEŞTİRME İLİŞKİSİ

A. İslam'ın Güvenlikleştirilmesi

Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 saldırıları, Amerikan dış politikası için Teröre Karşı Savaş'ın (*War on Terror*) başlatılmasında önemli bir rol oynamıştır. Dünya Ticaret Merkezine yapılan 11 Eylül saldırıları ve bunun sonucu olarak doğan Teröre Karşı Savaş politikasının etkileri doğal olarak hem Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan hem de Avrupa'daki Müslümanlara yayılmıştır. 11 Eylül saldırısından sonra özellikle yoğun Müslüman göçmen nüfusa sahip Avrupa ülkelerinde Müslümanlara yönelik şüpheyle yaklaşılmaya başlanmıştır. Aslında Avrupalı Müslümanların sadece çok küçük bir kısmının uluslararası terörizm ağının bir parçası olmasına rağmen, bu tarz terörizmin dünyada gittikçe artması hem İslam'ın hem de Müslümanların damgalanmasına sebep olmuştur.

Bu noktada İslam'ın güvenlikleştirilmesine geçmeden önce genel olarak dinin güvenlikleştirmesinden bahsetmek gerekmektedir. Laustsen ve Wæver'e göre, bir dinin güvenlikleştirilmesi o dini zayıflatmaktadır (2000: 726). Zira böylece din, ilahi özelliğinden uzaklaşıp siyasi bir boyut kazanmakta ve birdenbire devletle, hükümetle veya siyasi ideolojiyle ilgili hale gelmektedir. Bunlardan özellikle ideoloji, dine zarar vermektedir. Bu durumda bir dinin güvenliksizleştirilmesi aynı zamanda o ideolojinin güvenliksizleştirilmesi, yani dine din olduğu için saygı duyulması anlamına gelmektedir (Laustsen ve Wæver, 2000: 726). Pek çok vakada görüldüğü üzere, ideolojiler dini suiistimal etmektedir, çünkü o ideolojinin aslında din olduğunu iddia etmektedirler. Fransa örneğinde dinin ideolojik nedenlerle güvenlikleştirilmesi vatandaşların ve ulusun liberal ve demokratik haklarının ihlaline yol açmaktadır.

Güvenlikleştirme teorisi ortaya atıldığı günden itibaren pek çok araştırmacı tarafından terörizm ve terörle mücadele önlemleri bağlamında incelenmiştir. Son zamanlara kadar göz ardı edilmiş olan İslam'ın güvenlikleştirmesi meselesi de bu akademik tartışmada kendisine yer bulmaya başlamıştır. Richard Jackson, 2015 yılında yayınlamış olduğu *The Epistemological Crisis of Counterterrorism* isimli makalesinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin terörle mücadele politikasındaki siyasi

söylemi araştırmıştır. Benzer bir araştırmayı ise Baker-Beall Avrupa Birliği üzerinden yapmıştır (Baker-Beall, 2009). Her ikisi de bu terörle mücadele söyleminin sonuçlarına odaklanmıştır. Jackson'ın makalesi (2015) önleyici savaş, toplu gözetleme, işkence ve radikalleşmeyi önleme programlarının nasıl ters etki yaptığı üzerine yoğunlaşmıştır. Jackson, terörizmin anlaşılması ve yorumlanmasındaki sorunları epistemolojik bir kriz olarak nitelendirmektedir. Bu epistemolojik kriz, bilinenden (gelecekte bir terörist saldırı olacağı), bilinmeyenden (bu terörist saldırının nerede, ne zaman, nasıl olacağı) ve ahlaki bir zorunluluktan (bilinmeyen ama kaçınılmaz olan terörist eylemin engellenmesi zorunluluğu) oluşur. Bu üçünün yarattığı gerilim, terörle mücadele söyleminin kalitesini ve etkili bir terörle mücadele uygulamasını engellemektedir (Jackson, 2015: 35-36). Baker-Beall ise diğer araştırmacıların terörle mücadele söyleminin incelenmesinden ziyade ABD ve Avrupa Birliği'nin terörle mücadele politikalarının karşılaştırmasını yaptığını ortaya koymuştur (2009: 189). Bu nedenle alandaki bu eksikliği tamamlama gayretiyle Baker-Beall, Avrupa Birliği'nin terörle mücadele söyleminin nasıl inşa edildiğini incelemiştir. Bu inceleme sonunda, AB'deki terörizmle mücadele politikasının söylemsel inşasında, toplumsal olarak inşa edilmiş olan terörist öteki tehdidinin, göçmen öteki tehdidiyle birleştirildiğini ortaya koymuştur. Bunun sonucunda ise, göç ve sığınma politikaları güvenlikleştirilmektedir (2009: 189-190). Baker-Beall'in makalesi, güvenlikleştirme teorisinin yeniden kavramsallaştırılmasının analizine dayanmaktadır. Buna göre, güvenlik tehdidi günlük rutinler ve profesyonellerin veya güvenlik aktörlerinin kullandığı teknolojiler aracılığı ile inşa edilir (2009: 193). Avrupa Birliği'nin başlıca terörle mücadele politikalarını içeren belgeleri inceleyen Baker-Beall, kullanmış olduğu iki seviyeli eleştirel söylem analizi methodology ile iki ana anlatım belirlemiştir. Birincisi, Avrupa Birliği'nin küreselleşmiş ve açık toplumuna bir tehdit oluşturan terörist ötekinin inşasıdır. Buradan hareketle ise ikinci bir inşa süreci bulunmaktadır. Bu da göç ve sığınma politikalarının sınırlandırılmasını savunarak göçmen ötekinin inşasıdır. Dolayısıyla terörist öteki ile göçmen öteki birbiriyle ilişkilendirilmiş bulunmaktadır (Baker-Beall, 2009: 194-198). Her iki araştırmacının da yapmış olduğu analizler, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliğindeki terörle mücadele konusundaki siyasi söylemi ortaya koyarak terörle mücadele

araştırmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmışlardır. Ancak bu tezin incelediği alan bağlamında, Müslüman öteki yerine göçmen ötekiye odaklanmış olsa da Baker-Beall'ın güvenlikleştirme çerçevesinde iki seviyeli eleştirel söylem analizi incelemesi önemlidir.

İslam genel anlamda günümüzde çokça araştırılan bir konu başlığı olsa da siyaset ve din arasında kompleks bir ilişki bulunduğu ve farklı disiplinleri bir araya getirdiğinden dolayı sadece birkaç araştırmacı İslam'ın güvenlikleştirilmesi ile ilgilenmiştir. Jocelyne Cesari (2009b) bu siyaset araştırmaları ve dini araştırmalar arasındaki boşluğu doldurma amacıyla Avrupa'da İslam'ın güvenlikleştirilmesi ile ilgili bir makale yazmıştır. Bir güvenlik tehdidi olarak İslam'ın siyasi ve akademik söylemini inceleyen Cesari'ye göre göçmen geçmişi, etnisite, sosyoekonomik yoksunluk gibi faktörler teröre karşı savaş konsepti ile bir din olarak İslam'la birleştirmektedir (2009b: 2). Makale, Avrupalı hükümetlerin uygulamış olduğu terörizmle mücadele politikalarının ve söylemlerinin Müslümanları güvensiz ve tehdit altında hissetmelerine sebep olarak, muhafazakarlıktan radikalleşmeye itilme sürecini açıklamaktadır (Cesari, 2009b).

Cesari'nin başka bir makalesine göre, Avrupa ve Kuzey Amerika'ya Müslüman göçü, yeni bir kültürlerarası alanın oluşmasının başlangıcı olarak görülebilir. Bu alan, bireylerin artık ulusal bağlam ve sınırlardan kopuk olarak farklı kültürel referansları ve değerleri yaşadıkları bir alan olarak karşımıza çıkar (Cesari, 2009a: 160). Bu kültürlerarası alan doğal olarak bir ulusötesi dinin oluşmasına yol açmıştır ve dolayısıyla Avrupa'daki seküler kamusal alan çerçevesinde bazı gerilimlere sebep olmaktadır. Halihazırda var olan bu gerilimlerin üzerine, 11 Eylül saldırıları gerçekleştikten sonra, Avrupa'da yaşayan Müslümanlar güvenlik paradigması altında değerlendirilmeye başlanmıştır. Müslüman nüfusun bu şekilde güvenlikleştirilmesi, Müslümanların siyasi aktörler olarak görünüşünü de değiştirmiştir. Bu güvenlikleştirici bakış açısı, Avrupa'ya yaşayan Müslümanları “öteki” olarak inşa etmektedir ve homojen bir yapı olarak algılamaktadır. Dolayısıyla, Müslümanlar veya bu şekilde tanımlanan diğer toplumlar sadece dini kimlikleriyle tanınır hale gelmişlerdir ve bu nedenle Benedict Anderson'un tabiriyle, ulusu oluşturan hayali cemaatin bir parçası olarak görülmemektedirler.

Croft İngiltere’de İngiliz kimliğinin yıllar içinde nasıl radikal öteki veya cihatçı İngiliz Müslüman ile çelişecek şekilde inşa edildiğini incelemiştir (2012: 15). Croft burada güvenlikleştirmenin, güvenlikleştirici aktör ve güvenlikleştirilen nesnenin kimliğini aynı anda şekillendirdiğini düşünmektedir. Bu nedenle Croft kimlik, söylem ve güvenlik arasındaki ilişkiyi anlamaya yardımcı olacak ontolojik bir güvenlik yaklaşımı benimsemiştir (2012: 17). Baker-Beall’in ortaya koyduğu terörist öteki veya göçmen ötekiye benzer bir söylemsel yapıya odaklanan Croft, Hansen (2006: 45) tarafından geliştirilen ve Paris Okulunun da katkıda bulunduğu ötekilik kavramının nasıl başarılı bir güvenlikleştirme sonrasında radikal ötekinin inşasına sebep olduğunu araştırmıştır (Croft, 2012: 88). Croft tarafından geliştirilen bu sağlam teorik çerçeve, kimliğin oluşumu ve uzun bir süreçte bir nesnenin nasıl güvenlikleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Croft’un söylemlerle şekillenen farklı kimlikler tipolojisi, orijinal güvenlikleştirme teorisini genişleterek başka araştırmacılara yeni alanlar açmıştır.

Mavelli, Croft’un izini takip ederek güvenlik ve din arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla aynı teorik çerçeveyi kullanmıştır. Mavelli’nin bakış açısı ilginçtir, çünkü güvenlikleştirmeyi terörizm ve terör eylemleri sonrası alınan acil müdahale önlemlerine dayandırmamıştır. Bunun yerine, Müslümanların güvenlikleştirilmesinin dinin ve Hristiyanlığın güvenlikleştirilmesinin tarihsel süreci içerisinde nasıl anlaşılması gerektiğini araştırmaktadır (Mavelli, 2013: 162). Araştırma, dinin ve Hristiyanlığın bu tarihsel güvenlikleştirmesinin laiklik fikrini nasıl oluşturduğunu ve Batı’da İslam’ın bu dinin özel alana itilmesi halinden yani laiklikten nasıl kaçmış olarak algılandığını ve dolayısıyla bir tehdit olarak algılanmaya başladığını incelemektedir. Makaleye göre, Müslüman öznelliklerinin güvenlikleştirilmesi, laik öznellik biçimlerinin inşası ve yeniden üretilmesini kapsayan bir süreçtir (Mavelli, 2013: 162). Son olarak Mavelli, Fransa’nın eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin 2009’daki bir konuşmasıyla başörtüsü ve burkanın güvenlikleştirilmesine ilişkin bir vaka çalışması sunmuştur. Bu vaka çalışmasında tehdidin cinsiyetçi söylemsel yapısını araştırmıştır (Mavelli, 2013: 172). Mavelli’nin tercih ettiği bakış açısından bakıldığında, din ve güvenlik çerçevesinde Fransa’nın kendine has laikliği ve tarihi uygun bir araştırma alanı sunmuştur.

İslam'ın güvenlikleştirilmesine başka bir açıdan yaklaşan bir yayın da Fox ve Akbaba'ya aittir (2013). Makalelerinde cevaplamaya çalıştıkları temel soru, Batı demokrasilerinin bünyesinde bulundurdıkları Müslüman azınlıklara diğer azınlıklara göre farklı davranıp davranmadıklarıdır. Bunun devamında ise, bu davranışın 11 Eylül saldırılarından sonra değişip değişmediğini araştırmaktadırlar. Konu ile ilgili yapılan diğer çalışmaların sadece birkaç ülkeye odaklanmalarından ve Müslümanların diğer azınlıklarla karşılaştırmasına yer vermemelerinden dolayı oluşan boşluğu değerlendirmişlerdir (2013: 2). İslam'ın güvenlikleştirilmesi ülkeden ülkeye değişmekle beraber belli başlı uygulamalar tespit edilebilmiştir. Öncelikle, 11 Eylül olayları başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, çoğu Batı demokrasisinde tehdit anlayışını değiştirmiştir ve bu durum yeni güvenlik politikalarının oluşmasına sebep olmuştur (2013: 4-5). İkinci olarak, Avrupa'da imamlar güvenlik temelli bir tartışmaya sebep olmuştur. Bazı ülkelerde, radikal olduğu düşünülen imamların ülkeden sınır dışı edilmelerinin kolaylaştırılması gündeme gelmiştir (s. 5). Üçüncü olarak pek çok Avrupa ülkesinde görüldüğü üzere, aşırı sağ partilerin ve göçmen karşıtı politikaların yükselişi gözlemlenmiştir (s. 6). Daha sonrasında ise, İslami kurumların ve ibadetlerin sınırlandırılması söz konusu olmuştur (s. 7). Konu ile ilgili diğer bütün yayınlardan farklı olarak, Fox ve Akbaba nicel bir araştırma yapmışlardır ve nihayetinde çeşitli değişkenler kullanarak vardıkları sonuca göre, özellikle 11 Eylül'den sonra genel olarak dini ayrımcılığın arttığını ancak bundan en çok Müslümanların etkilendiğini kanıtlamışlardır (s. 17).

Bunlara ek olarak, Eroukhmanoff'un uzaktan güvenlikleştirme kavramını geliştirdiği makalesinden bahsedilebilir (2015). Eroukhmanoff, Croft tarafından geliştirilen teoriyi, Amerika Birleşik Devletleri'nde İslam'ın güvenlikleştirilmesini incelerken kullanarak teoriye katkıda bulunmuştur. Croft'un öteki tipolojisini temel alan Eroukhmanoff, benlikten ontolojik olarak uzak ve bağlantısız bir kimlik olarak uzak ötekiyi formüle etmiştir. Bunun sonucunda da uzaktan güvenlikleştirme kavramını ortaya atmıştır (2015: 248). Araştırmacının söz edimi olarak kabul edilen radikalleşme karşıtı raporların söylem analizi yoluyla vardığı sonuç güvenlikleştirmenin Kopenhag Okulunun bahsettiği şekilde direkt olarak yapılmadığıdır. Bunun yerine, metaforlar ve öfemizm (örtmece) kullanılarak ve direkt

olarak Müslümanları işaret etmeden uzaktan bir güvenlikleştirme gerçekleştirilmektedir (2015: 250). Bu söylem analizi, bahsi geçen radikalleşme karşıtı raporlardaki benliğin dilsel farklılaşmasının Müslümanları insanlıktan çıkaran temel varsayımları nasıl ortaya çıkardığını göstermiştir. Eroukhmanoff, bu insanlıktan çıkarma eylemini Baumeister tarafından 2001 geliştirilen “şeytani ve zalim” söylemine dayandırmaktadır (Eroukhmanoff, 2015: 256). İslam dinin doğasında var olduğu söylenen bu şiddete ilişkin bu varsayımlar, üst düzey güvenlikleştirici aktörler tarafından dil hileleri kullanarak inşa edilmektedir (s. 257). Bu makalenin metodolojik olarak tehdidin dilsel ve söylemsel inşasına odaklanması, güvenlikleştirme teorisine yaptığı katkılardan dolayı önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, tek başına söz ediminin değerlendirmeye alınmış olması alımlayıcı kitlenin rolünü ve genel bağlamı açıklamaması açısından makaleyi sınırlandırmıştır.

B. Fransa’da İslam’ın Güvenlikleştirilmesi

1. Fransa’da Yaşayan Müslüman Nüfus Hakkında

Fransa’nın Müslümanlarla olan ilişkisinin tarihi aslında Orta Çağa kadar götürülebilir. Ancak Fransa’nın Müslüman kültürü ile ilk direkt karşılaşması 1830 yılında Müslüman nüfusa sahip ilk kolonisi olan Cezayir’in fethi ile olmuştur. Fransa’nın kendi topraklarındaki Müslüman varlığı ise dünya savaşları sırasında ortaya çıkmıştır. Bu süreçte sömürgelerden çağırılan kişiler Fransız ordusunda hizmet etmiştir ve Fransa’da fabrikalarda azalan Fransız işçilerin yerini doldurmuştur. Fransız devleti bu göçü desteklemek için 1917 yılında oturma izni belgesini oluşturmuş (About, 2007: 127) ve 1926 yılında Paris’te ilk caminin açılışını yapmıştır. Savaş sırasında göç kısıtlı kalmışsa da Fransa’da yaşayan Müslümanların sayısı özellikle Cezayir Bağımsızlık Savaşı sırasında Fransa tarafında savaşan Cezayirlilere sığınma hakkı verilmesiyle 1960’larda artmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan ekonomik büyüme sırasında Fransa’ya pek çok Müslüman ülkeden işçi akını olmuştur. 1970’lerde bu ekonomik büyüme sona erdiğinde neredeyse Fransa’nın her şehrinde Müslüman nüfus bulunur hale gelmiştir ve çok azının geldiği ülkeye geri dönmesiyle beraber, Fransa artık büyük bir Müslüman topluluğunun ülkeye kalmak için geldiğini anlamıştır (Viorst, 1996: 78). Günümüzde, Fransa’daki birçok Müslüman vatandaşlığa

sahip olup iki veya üç nesildir Fransa'da yaşamaktadır. Müslümanların büyük bir kısmı eski sömürge ülkeleri Cezayir, Fas, Tunus, Senegal ve Mali'den Fransa'ya göç etmiştir (Esposito, 1999: 607-608). Çok küçük bir azınlık ise Müslümanlığa geçmiş Fransızlardan oluşmaktadır. Fransa'da yaşayan Müslümanların çok büyük bir çoğunluğunun Fransız vatandaşı olması, sosyal olarak imtiyazsız bir grup olması ve siyasi olarak seslerini çıkarmalarının çok mümkün olmaması (Hamel, 2002: 294) güvenlikleştirmeye kendine has bir dinamik kazandırmaktadır. Zira bu durum bu kişilerin Fransa'yla ve Fransızlıkla ilgili ilişkileri hakkında kuşku yaratmaktadır.

Laiklik ilkesi gereğince, Fransa, dini bağlılıkları kişinin özel hayatı ile ilgili kabul etmektedir ve dolayısıyla bununla ilgili olarak herhangi bir resmi istatistik bulunmamaktadır. Ayrıca 6 Ocak 1978'de çıkarılan Veri Koruma ve Özgürlükler Yasası gereğince, herhangi bir kişinin ırkını veya etnik kökenini, siyasi, felsefi, dini, sendikal bağlılığını, sağlığı ile ilgili bilgilerini veya cinsel yönelimlerini doğrudan ortaya çıkaracak verilerin toplanması ve işlenmesi yasaktır (78-17 sayılı kanun, madde 6). Dolayısıyla, Fransa'da tam olarak kaç Müslüman yaşadığının verisi resmi kaynaklarda bulunmamaktadır. Fransa'nın bu dinî nüfus sayımlarına karşı direnişi ve yalnızca anketlere dayanan dinî bağlılık tahminleri nüfus içindeki dinî toplulukların analiz edilmesini zorlaştırmaktadır. Ancak yapılan bazı anketlerden Fransa'da yaşayan Müslüman nüfus hakkında kabaca da olsa bir bilgi edinmek mümkündür. 2010 yılında *Institut National d'Études Démographiques* tarafından yapılan *Trajectoires et Origins* isimli araştırmaya göre, Fransa'da 18-50 yaş arasındaki nüfusun %8'i (5,4 milyon kişi) Müslümandır. Amerikalı Pew Research Center'in 2017'nin sonlarında yayınlamış olduğu anket sonuçlarına göre 2016 yılında Fransız nüfusunun %8,8'i (5,7 milyon kişi) Müslümandır.

Suriye İç Savaşı sonrası oluşan insani kriz ve Fransa'da gerçekleşen terörist saldırılardan çok önce bile Fransa'da Müslüman göçmenlerin toplumun kalaniyla entegrasyonunda eksiklikler olduğu ve çeşitli güvenlik tehditleri oluşturdıkları algısı bulunmaktaydı (Bourbeau, 2011: 129). 1989 yılında Müslüman kadınların okula başörtüsü ile gelmesi, 1990'larda Cezayir İç Savaşı dolayısıyla oluşan karışıklıklar, 2005 yılındaki isyan başta olmak üzere 2000'li yıllarda Müslüman Paris banliyölerinde çıkan isyanlar bu algının sebepleri arasında sayılabilir (Hussey, 2014:

9). Bütün bu olaylar Fransız devletinin güvenliği ile ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, Fransa’da güvenlikleştirmenin tarihsel bir arka planı bulunmaktadır ve güvenlikleştirme, direkt olarak terörist saldırılardan sonra başlayan yeni bir olgu değildir.

11 Eylül saldırıları gerçekleşikten sonra, Fransa’daki bütün Müslüman federasyonları saldırıyı kınamıştır (Ternisien, 2001a). IFOP’un Le Monde gazetesinde yayınlanan araştırmasına göre, Fransız Müslümanlarının %90’ı terörizmin kendi dinlerinin tam karşısı bir olgu olduğunu söylemiştir. Diğer taraftan, katılımcıların %68’i, Amerika Birleşik Devletleri’nin Orta Doğu’da yürütmüş olduğu politikaların bazı radikal İslamcıları kızdırmış olmasını anlayabildiklerini açıklamıştır. Katılımcıların %70’i Fransa’nın terörizmle mücadelede Amerika Birleşik Devletleri’ne yardım etmesini olumlu bulurken, neredeyse aynı yüzde (%69) terörizme yardım ve yataklık eden ülkelere karşı Fransa’nın müdahalesine karşı çıkmıştır. Araştırmanın katılımcıları genel olarak Fransız toplumunu temsil edecek şekilde değiştirildiğinde ise, katılımcıların %49’u Fransa’nın savaşa girmesini onaylarken, diğer %49 Fransa’nın herhangi bir savaşın içinde direkt olarak yer almaması gerektiğini savunmuştur. Müslüman katılımcıların %83’ü ve toplumu temsil eden katılımcıların %88’i Fransa’nın herhangi bir İslam devletine savaş açması durumunda Fransız topraklarında da terör saldırısı riski olacağını düşünmektedir. Bu noktada ilginç olan, Müslümanların, Fransa’nın herhangi bir İslam devletine karşı askeri hareketinin olası iç sonuçları konusunda genel nüfusa göre daha az endişeli olmasıdır. Müslüman katılımcıların %78’i Fransa’nın herhangi bir İslam devletine yönelik askerî harekât gerçekleştirmesinin toplumun farklı kesimleri arasında ciddi sorunlar yaşanabileceğini düşünürken, bu oran toplumun genelini temsil eden katılımcılar arasında %84’tür. Son olarak Müslüman katılımcıların %60’ı, 11 Eylül saldırılarından sonra kendilerine yönelik davranışlarda bir değişiklik olmadığını belirtmiştir (Ternisien, 2001b). Ancak bu tez çerçevesinde gerçekleştirilen saha araştırması bu düşüncenin değiştiğini göstermiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 2015 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen saldırılardan sonra iş yerlerinde ve toplu ulaşım araçları gibi toplu yerlerde kendilerine yönelik davranışlarda negatif yönlü bir değişiklik olduğunu belirtmiştir.

Kendilerini Müslüman olarak nitelendiren teröristlerin gerçekleştirmiş olduğu saldırılardan sonra, toplumunda Müslüman azınlıklar bulunduran ülkelerde bölünmüş bağlılık tartışmasının yapılması kaçınılmazdır. GALLUP'un 2009 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre, Fransızların %35'i, Almanların %45'i ve Hollandalıların %49'u Müslüman göçmenlerin bulundukları ülkelere sadık olmadıklarını düşünmektedir (GALLUP, 2009). Özellikle sağ partilerin ortaya attığı bu sadakat ve bağlılık tartışması, Müslümanların hem o ülkenin vatandaşı hem de Müslüman olup olamayacağının sorgulanmasıdır. Fransızların bir kısmı Müslüman göçmenlerin ülkeye sadık olmadığını düşünse de 11 Eylül saldırılarından sonra, Fransa'da bölünmüş bağlılık tartışması pek yapılmamıştır. Bu, Fransa'nın Irak Savaşı sırasındaki tutumundan kaynaklanmış olabilir. Aynı zamanda, bunun sebebi Fransa'da ülkeye sadakat tartışmasının 11 Eylül saldırılarından önce de var olması da olabilir. Bu tartışma, ülkede ilk olarak Körfez Savaşı ve Cezayir İç Savaşı sırasında ortaya çıkmıştır (Cesari, 1991: 125). Körfez Savaşı ile alakalı olarak Fransa'nın tutumunun, Fransız Müslümanlar ile Fransız toplumu arasındaki uçurum açısından çeşitli sonuçları olmuştur. Müslümanların genel toplumdan kopmasına sebep olmuş ve genel toplum gözünde Müslümanların Fransız toplumuna katılma konusundaki seferberliği ve iddiaları konusunda şüphe oluşmuştur. Son olarak da Sosyalist Parti ile beraber ilk kez toplumun iki farklı kesimleri arasında bir mesafe yaratılmış ve Arap duyarlılığı kavramı ortaya çıkmıştır (Cesari, 1991: 128).

Sadakatle ilgili sorunları belirginleştiren diğer bir faktör de rehine krizleridir. Müslüman organizasyonların rehine krizlerinde takındıkları tavırlar bir sadakat kanıtı veya ihanet olarak algılanmaktadır. Örneğin; iki Fransız gazeteci Georges Malbrunot ve Christian Chesnot, daha sonra ayrıntıları ile bahsedilecek olan 2004 yılında çıkarılan okulda dini sembollerin kullanılması yasağı kanununun kaldırılmasını isteyen Irak'taki bir İslamcı grup tarafından kaçırıldığında (Boltanski ve François, 2004), Fransa Müslüman İnanç Konseyi (*Conseil Français du Culte Musulman – CFCM*) bu gazetecilerin kurtarılmasında rol oynamıştır. Rehine krizinin kanunun uygulanmasında herhangi bir aksaklığa sebep olmaması ilginçtir. Gazetecileri kaçıran kişiler yasağın kaldırılmasını talep ederken, Müslüman liderler hukuka saygı çağrısında bulunmuş ve insan kaçırmaı kınamışlardır. Hatta CFCM tarafından

Bağdat'a diplomatik görevli bir ekip gönderilmiştir (Le Monde, 2004) ve bu küresel ümmet kavramına karşı Müslüman liderlerin bir karşı duruşu olarak yorumlanabilir. Bu konu ile ilgili olarak Laurence ve Vaïsse, Müslüman liderler ile Fransız hükümet yetkilileri arasında ciddi bir çatışmaya yol açabilecek olan bir olayın tam tersine büyük bir yakınlaşmaya sebep olduğunu iddia etmektedir (2006: 172).

Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen 11 Eylül saldırılarının güvenlikleştirme açısından Avrupa'daki Müslümanlar üzerinde çeşitli sonuçları olmuştur. Fransa gibi geniş bir Müslüman azınlık bulunduran ülkelerde çok daha önceden başlamış olsa bile, 11 Eylül saldırıları Müslüman olan veya bu şekilde algılanan her bir bireyin bir tehdit olarak değerlendirildiği bir retoriğin özgürce ifade edilebilmesine neden olmuştur. Müslümanların entegrasyonu ve giderek artan kamu alanında görünür dindarlık tartışmalarıyla iç içe geçmiş güvenlikleştirme perspektifi, Müslümanların bulundukları ülkeye sadakatlerine ilişkin şüpheleri ortaya çıkartmıştır. Çalışmaya katılan görüşmecilere kendilerini hangi kültüre veya topluma daha yakın hissettikleri sorusu sorulduğunda bazı katılımcılar bu soruya tepki göstermiş, sadakat tartışması üzerinden sıklıkla bu soruyla karşılaştıklarını ve bu sorudan hoşlanmadıklarını belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde Fransa'da doğup büyümüş katılımcıların her iki kültürü veya toplumu (menşe ülke ve Fransa) de sahiplendiği, menşe ülkede doğup büyüdüktan sonra Fransa'ya göç etmiş katılımcıların ise kendi menşe ülkesinin kültürünü veya toplumunu benimsediği gözlenmiştir.

2. Entegrasyon ve Güvenlikleştirme

11 Eylül saldırıları, çeşitli terörle mücadele mevzuatı ve politikaları yoluyla güvenlikleştirme hareketlerinin artmasına sebep olmuştur. Bu güvenlikleştirme, Avrupa'daki Müslümanları Avrupa toplumlarının düşmanı olarak gösteren bir söylemi geliştirmiştir. Peki bu güvenlikleştirme neyi ima etmektedir? Fransa, entegrasyon modelleri arasından kültürel asimilasyon modelinin en güçlü temsilcisidir ve genellikle çok katı uygulamalar çerçevesinde bu modeli uygulamaktadır. Grupları etnik, kültürel veya dini temelde kesinlikle tanımaz ve bu şekilde bir tanımlamayı da ırkçılık olarak değerlendirir (Poutignat ve Streiff-Fenart, 1995: 9). Fransa'nın modeli

yurttaşlık kültürüne bireysel entegrasyon, laiklik ve bunun sonucunda kamuya açık din göstergelerinin güçlü bir şekilde reddedilmesi üzerine kuruludur. Dinî göstergelerin yasaklanması, Fransız kimliğinin tanımını daraltmakta ve kültürel benzerlik yoluyla bir eşitlik duygusu elde etmek amacıyla, Fransızlık lehine herhangi bir azınlık kimliğinin yok edilmesini destekleyen bir asimilasyon biçimi oluşturmaktadır (Wiles, 2007: 703). Toplumun kimlikler koleksiyonuyla ayrıştığı durumda vatandaşlık bağının aşınacağı düşünüldüğünden devlet kültürel farklılıkların yerleşmesini engellemeye çalışmaktadır.

Didier Bigo ve Jef Huysmans daha önce bahsedildiği üzere güvenlikleştirme kavramının kapsadığı alanı genişleterek, güvenlikleştirmenin sadece bir söz ediminden ibaret olmadığını, zamanla kurumsallaştığını ve bazı bürokratik ve siyasi uygulamaları belirlediğini ifade etmişlerdir. Bigo'nun gösterdiği üzere, güvenlikleştirilen konu ile ilgili siyasi söylem ve uygulama düzeyleri arasında farklılıklar bulunmaktadır (Bigo, 2002; Huysmans 2000). Bigo'ya göre, güvenlikleştirme sadece siyasi elitlerin gerçekleştirmiş olduğu başarılı söz edimleri sonucunda oluşmaz, aynı zamanda toplumun fişlenmesi, risk değerlendirmesi, istatistiksel hesaplamalar, kategorize etme gibi idari uygulamalarla da gerçekleştirilir (2002: 65-66). Yukarıda bahsedildiği üzere Bourbeau (2014: 190), bunu güvenlikleştirme teorisinin rutin mantığı olarak isimlendirmektedir.

11 Eylül sonrası dönemde, Birleşik Krallık'ta göç ve ilticanın nasıl güvenlikleştirildiğini incelemek amacıyla meclis konuşmalarını analiz eden Huysmans ve Buonfino (2008) siyasi elitlerin ve kamusal tartışmaların göç ve terörizmi bağdaştırmak istemediğini ortaya koymuştur. Ancak bu güvenlikleştirme yok demek değildir. Huysmans ve Buonfino bu araştırma sonucunda güvenlikleştirme teorisinin klasik versiyonunun açıklayamadığı, daha incelikli bir güvenlikleştirme çeşidini tespit etmiştir. Böylece, iki farklı güvenlikleştirme sürecini açığa çıkarmışlardır: istisna politikası ve huzursuzluk politikası (2008: 767). Bu anlamda istisna politikası güvenlikleştirme teorisinin klasik versiyonunun belirttiği şekilde, topluma yönelik varoluşsal tehditlerin olduğu anlarda uygulanmakta ve 11 Eylül'de Amerika'da ve 2005 yılındaki Londra saldırısı sonrası İngiltere'de olduğu gibi kriz anlarında ortaya çıkmaktadır (2008: 785). Diğer taraftan, huzursuzluk

politikası devletin topraksal ve işlevsel bütünlüğüne yönelik varoluşsal tehditlere odaklanmaz. Daha ziyade uzun süreli ve teknokratik tartışmalar yoluyla toplumun daha büyük bir bölümünün kontrol edilmesini sağlayacak yeni teknolojilerin kabul edilmesini sağlamaktadır (2008: 785). Huzursuzluk politikasının temel özelliği, korku ve inançların siyasi alışverişini kolaylaştıran tehdit ve huzursuzluğun sürekli olarak inşa edilmesidir (2008: 782). Bu iki farklı güvenlikleştirme şekli genel olarak göç bağlamında kavramsallaştırılmış olsa da Fransa'da Müslümanların entegrasyon üzerinden güvenlikleştirilmesini açıklamak için yararlı teorik araçlar sunmaktadır.

Bu çalışmanın iddialarından birisi de buna dayanmaktadır. Buna göre, Fransa'da Müslümanlar terör saldırılarını gerçekleştirenlerin kendilerini Müslüman olarak tanımlamalarından dolayı sadece dönemsel olarak değil, kurumsal ve sürekli olarak güvenlikleştirilmektedir. Terör saldırıları bunun söz edimi ile de gerçekleşmesine olanak sağlamıştır. Dolayısıyla, bu bölümde Fransa'daki Müslümanların güvenlikleştirilmesinin ne demek olduğunu ve ima edilen algıları anlamak amacıyla Fransa'nın entegrasyon modeli üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda, Fransa'nın anayasasında konu ile ilgili maddelere, vatandaşlık meselesine, eğitimde kültürel çeşitliliğe, medyada Müslümanların temsiline ve belki de en önemlisi Fransız laiklik algısının entegrasyondaki yerine bakılacaktır.

a) Anayasa ve Vatandaşlık

Fransız Anayasası'nın ilk maddesine göre Fransa bölünmez, laik, demokrat ve sosyal bir Cumhuriyettir. Bu madde aynı zamanda, köken, ırk veya din ayrımı yapılmaksızın yasa önünde tüm vatandaşların eşitliğini sağlamayı garantiye alır ve tüm inançlara saygı gösterir (Constitution de la République Française, madde 1). Bu maddeden de anlaşıldığı gibi, tanınmış yasal bir azınlık bulunmamaktadır. Bu nedenle, herhangi bir grup için özel bir muamele yapılamaz. Anayasanın yine bu maddesi gereğince, Fransa'da resmî olarak bir pozitif ayrımcılıktan söz edilemez. Böyle bir politikanın uygulanması, kamu hizmetlerinin evrenselliği ve eşitliği, tarafsızlık ve Fransız ulusunun bölünmezliği gibi Fransa'nın cumhuriyetçi ilkelerine aykırıdır. Dolayısıyla, pozitif ayrımcılık gibi bir durum Fransa'nın 1789 kurucu ilkelerini sorgulamak anlamına gelmektedir. Sonuç olarak Fransız kanunlarının hiçbirisinde

pozitif ayrımcılık terimi görülmemektedir. Bunun yerine çoğunlukla “eşit erişim” terimi kullanılmaktadır (Boëton, 2003: 180).

Fransız vatandaşlığına sahip olma hakkı, Fransız Medeni Kanunu’nun aşağıdaki maddesine göre gerçekleşmektedir: “Kimse Fransız topluluğuna asimilasyonunu kanıtlamadığı ve Fransızca dilinde yeterli seviyeye sahip olmadığı takdirde Fransız vatandaşlığına alınmaz” (Code Civil, madde 21-24). 2003 yılında eklenen bu madde ile Fransız vatandaşı olmak daha da zorlaştırılmıştır. Ayrıca, bu gereklilikler 16 Haziran 2011 tarihli, Göç, Entegrasyon ve Vatandaşlık yasası ile arttırılmıştır. Buna göre, vatandaşlığa kabul için adaylar Fransız tarihi, kültürü ve toplumu hakkında yeterli bilgiye sahip olmalı, hak ve görevler şartı imzalamalı ve Cumhuriyetin temel ilke ve değerlerine uymalıdır (Code Civil, madde 21-24). 1973 yılından bu yana, Fransız vatandaşlığı elde edildiği takdirde halihazırda sahip olunan diğer vatandaşlığın terk edilmesi zorunluluğu kaldırılmıştır. Dolayısıyla, Fransa geleneksel olarak çifte vatandaşlığı kabul etmektedir (Vie Publique, 2019). Ancak zaman zaman özellikle de 11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkan güvenlikleştirme çerçevesinde çifte vatandaşlık ilkesi konusunda çeşitli tartışmalar çıkmaktadır. Örneğin, Haziran 2011’de aşırı sağ parti *Front National*’in başkanı Marine Le Pen, 577 milletvekiline mektup yazarak çifte vatandaşlığın kaldırılması konusunda bir yasa yapılmasını talep etmiştir. Zira Marine Le Pen’e göre çifte vatandaşlık devletin faaliyetlerini zayıflatacak ikili bir bağlılığa sebep olur (Le Monde, 2011).

Vatandaşlığa kabul edilen kişi sayısı yıllar içerisinde benzer seyretse de (Ministère de l’Intérieur, 2021b) dinî sebepler dolayısıyla vatandaşlık başvurusu reddedilen kişilerin sayısında bir artış bulunmaktadır. Örneğin, 2008 yılında bir Fransız vatandaşı ile evli ve üç çocuğu da Fransa’da doğmuş, ayrıca iyi seviye Fransızca bilen Fas asıllı bir kadının vatandaşlık başvurusu burka giydiği gerekçesi ile reddedilmiştir. Başvurunun reddedilme kararında, kadının burka giydiği ve sosyal hizmetlerin raporlarına göre kocasına ve ailesindeki diğer erkeklere tam bir teslimiyet halinde yaşadığı belirtilmiştir. Daha sonra Danıştay’a taşınan davada Danıştay kadına vatandaşlık verilmemesini haklı bulmuştur. Danıştay’ın vermiş olduğu karara göre, kişinin dinin radikal bir uygulaması çerçevesinde Fransız toplumunun değerleri ile bağdaşmayan davranışları ve özellikle cinsiyet eşitliği ilkesini benimseyememesi

nedeniyle vatandaşlık başvurusu reddedilmiştir (Le Bars, 2008). Benzer bir olay 2018 yılında Cezayir asıllı bir kadının vatandaşlığa kabul seremonisinde dinî sebeplerle iki erkeğin elini sıkıması üzerine yaşanmıştır. Normal şartlar altında vatandaşlık başvurusu kabul edilen kadının bu hakkı seremonide yaşanan bu olay neticesinde geri alınmıştır. Yine Danıştay’a taşınan olayda, Danıştay “asimilasyon hatası” gerekçesiyle kadının vatandaşlığının geri alınmasını onaylamıştır (Le Point, 2018). Dinî inanışlarını Fransız değerlerinin önüne koyan vatandaş adayları vatandaşlık verilmeye değer görülmemiştir.

b) Müslümanlar ve Medya Temsili

Yapılan çeşitli iyileştirme çabalarına rağmen azınlıklar eğitimde geri kalmaktadır. Bunun sonucunda profesyonel ve toplumsal hayata katılmada sorunlar yaşamaktadır. Dolayısıyla, medyada da görünür olamamaktadırlar. Azınlıkların medyada temsili konusunda uzman akademisyen Virginie Sassoon’a göre, gazetecilik okullarında eğitim alan azınlık gruplarına dahil olan öğrenci sayısı oldukça azdır (Bougon ve Recoquillon, 2019). Diğer alanlarda olduğu gibi, Fransız medyasında da kültürel çeşitliliği görmek pek mümkün değildir.

Fransız Görsel-İşitsel Yüksek Konseyi (*Conseil Supérieure de l’Audiovisuel* – CSA) sosyal uyum ve görsel-işitsel iletişim alanında ayrımcılıkla mücadele çerçevesinde eylemlerde bulunmaktan sorumludur. Özellikle radyo ve televizyon hizmetlerinin editörleri ile beraber çalışarak, programlarda Fransız toplumunun çeşitliliğinin yansıtılmasını sağlamayı amaçlamaktadır (2006-396 sayılı kanun, madde 47). Buna ek olarak, görsel-işitsel iletişim ve yeni kamu televizyonu hizmeti ile ilgili 5 Mart 2009 tarihli kanun, CSA’nın rolünü Fransız toplumunun çeşitliliğinin temsil edilmesi lehine güçlendirmiştir (2009-258 sayılı kanun). Son olarak, 27 Ocak 2017 tarihli eşitlik ve vatandaşlık ile ilgili kanun ile, CSA’ya Fransız toplumunun çeşitliliğinin temsil edilmesini sağlamak ve bu temsilin önyargısız olması ile ilgili sorumluluklar yüklemiştir (2017-86 sayılı kanun, madde 182). CSA’nın 2019 yılı basında kültürel çeşitlilik raporuna göre, bütün çabalara rağmen ortalama bir beyaz Fransız’ın medyadaki görünürlüğü 2018 yılına göre artarak %85’e yükselmiştir (CSA, 2020: 5). Kalan %15’in içerisinde etnik olarak hangi grupların temsil edildiği

değerlendirildiğinde ise, ilk sırada %47 ile siyahiler, ikinci sırada %23 ile Araplar görülmektedir. 2018 yılına göre, siyahilerin temsili %3 azalırken, Arapların temsili %4 artmıştır (CSA, 2020: 10).

Niceliğin ötesinde yapılan yayınların niteliği önemlidir. Her ne kadar bu tez medya söylemi analizi yapmasa da Müslümanların medyada nasıl temsil edildiği güvenlikleştirilerek dışlanmış vatandaş deneyimi açısından önemlidir. Müslümanlar tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları Fransa’da İslam’ın Fransız kültürü ve yasalarıyla bağdaşmadığı düşüncesini doğurmuştur. Müslümanlar homojen bir grup olarak görülerek bütün topluluğun aynı düşünce ve inanç sistemine sahip olduğu görüşü hâkim olup Müslümanlar medyada yanlış temsil edilmektedir (Abdesselam, 2019: 579). Ocak 2015’te gerçekleşen Charlie Hebdo saldırılarından sonra medyadaki söylem inşası İslam ve terörizmin aynı şeyi ifade ettiği yönündedir (Połońska-Kimunguyi ve Gillespie, 2016: 12). Bu bağlantı Arapların ve Müslümanların olumsuz anlamda “öteki” olduğunun altını çizmektedir. Olumlu “öteki” ise Fransız değerlerini kendi inancının önüne koyan asimile Müslüman’dır (a.g.e.: 13).

Yapılan saha araştırması da bu verileri destekler niteliktedir. Katılımcıların tamamı (Görüşmeci 1 hariç) azınlıkların ana akım medyada neredeyse hiç temsil edilmediğini, temsil edildiğinde ise kötü temsil edildiğini düşünmektedir. “*Haberleri sunan veya genel olarak sunuculuk yapan bir tane bile Arap, Çinli göremezsiniz*” (Görüşmeci 7, 2021). Müslüman azınlık söz konusu olduğunda da benzer bir durum gözlenmektedir: “*Televizyondaki tartışmaların çoğu Müslümanlar ile ilgili. Hristiyan ve ateist Fransızlar televizyonda İslam’ı tartışıyor. Sinema ve benzeri görsel medyada Müslümanları karikatürize bir şekilde gösteriyorlar*” (Görüşmeci 15, 2021). “*Ne zaman bir olay olsa ancak o zaman görüyoruz Müslümanları gazetede*” (Görüşmeci 6, 2021). “*Olayın ardından kişinin hangi ülkeden göç ettiği ve hangi dine inandığından bahsediyorlar. Ama bir Fransız’a bunu yapmıyorlar*” (Görüşmeci 11, 2021). Bazı katılımcılar Fransız futbol milli takımını örnek göstererek özellikle siyahiler ve Arapların sadece spor programlarında kendilerine yer bulabildiğini söyledi. Diğer taraftan “*beyaz ırktan olup televizyonda görülebilenler sadece Yahudiler*”dir (Görüşmeci 7, 2021). Yahudiler genel olarak tamamen Fransız toplumuyla bütünleşmiş şekilde ve olumlu bir imajla gösterilirken, Müslümanlar entegre olamamış

(hatta Fransız toplumunun değerleriyle çelişen) bir grup olarak sunulmaktadır. Müslümanlar medyada en iyi ihtimalle belirsiz, en kötü ihtimalle de olumsuz bir şekilde temsil edilmektedir (Bharat, 2020: 2).

Katılımcılar televizyona çıkabilen Müslümanlar ile ilgili iki farklı tespitte bulunmuştur. Bir yandan Fransa’da yaşayan Müslüman topluluğu temsil etmeyen, entegre olamamış ve kötü Fransızca konuşan kişiler televizyonda gözükmektedir. *“Onlara göre Müslümanları ve İslam’ı temsil eden kişi Fransızca’yı doğru düzgün konuşamayan bir imam”* (Görüşmeci 17, 2021). Öte yandan Müslüman kimliğini geri plana koymuş ve “Fransızlaşmış kişiler”, Połńska-Kimunguyi ve Gillespie’nin ifadesiyle (2016: 13) olumlu ötekiler tartışma programlarında kendisine yer bulabilmektedir: *“Kendi kimliğini, kültürünü, geçmişini inkâr eden hatta aynı kökenden olduğu insanlara, aynı dinden olduğu insanlara küfreden, bu insanları aşağılayan kişiler medyaya çıkma şansı buluyor”* (Görüşmeci 23, 2021). Kendisi de gazeteci olan bir katılımcı bu durumu şöyle özetliyor: *“Müslümanlarla ilgili bir haber yapıldığında, bir televizyon kanalı röportaj yaparken Müslümanlığı savunacak kişiler için Fransızca konuşmayı bilmeyenlere mikrofon uzatırlar. Bunun tam tersi bir şekilde haber yapılırken de mikrofonu mutlaka Fransız’dan daha Fransız gözüken, çok iyi Fransızca konuşan kişilere uzatırlar. Durum gazetelerde de aynı şekilde işliyor. Kendi kimliğini, geçmişini ve kültürünü reddetmeyen kişiler ya negatif bir sebepten medyada yer alıyor ya da neredeyse hiç yer almıyorlar”* (Görüşmeci 24, 2021). Bu temsil sorunu ile bağlantılı olarak medyaya yönelik bir güven probleminin de ortaya çıktığı söylenebilir. *“‘Allah-u Ekber’ dedi şunu yaptı, bunu yaptı diye anlatıyorlar. Ama gerçekten böyle midir, bilmiyoruz”* (Görüşmeci 6, 2021). Bu bağlamda katılımcılar ana akım medyayı takip etmediklerini, Médiapart gibi alternatif gazeteleri veya Youtube üzerinden yayın yapan bağımsız gazetecileri tercih ettiklerini belirtmiştir.

c) Eğitimde Kültürel Çeşitlilik

Fransa’nın entegrasyon modelinin en önemli ayaklarından bir tanesi eğitim meselesidir. Bu alanda kültürel çeşitliliklerin yok sayılması veya bunlara çok az yer verilmesi Fransa’da bugün hala çok tartışılan bir konudur. Fransa’da ilköğretim, Üçüncü Cumhuriyet (1870-1940) döneminde Jules Ferry’nin kendi ismiyle tanınan

1881 ve 1882 tarihli yasalarla devlet okullarında ücretsiz, laik ve zorunlu hale getirilmiştir (Sénat, t.y.). Laiklik fikri Fransız Anayasasına girmeden önce eğitimde uygulanmıştır. Üçüncü Cumhuriyet'ten miras alınan bu cumhuriyetçi okul (*école républicaine*) sistemi, ulusal uyumun bozulması korkusu sebebiyle herhangi bir kültürel çeşitliliğin okulda ve okul müfredatında yer almasına karşı direnç göstermektedir. Çünkü bu anlayışa göre okulun misyonu, ortak bir kültüre sahip bir toplum yaratılması amacıyla cumhuriyet değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasıdır. Okul bir nevi laikliğin tapınağıdır (Lizotte, 2020: 4). Sonuç olarak eğitim, ulusal ve laiktir ve hiçbir başka azınlığı veya topluluğu tanımaz. Dolayısıyla da her çocuğun hakkı olan eğitim, vatandaşlığa hazırlık ve rasyonel bilgiye erişim çerçevesinde gerçekleşir ve her bir çocuğun kendi sosyokültürel özelliklerini okulun dışında bırakmaları beklenir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki ekonomik büyüme sonucunda doğan işçi ihtiyacı sebebiyle ve dekolonizasyon süreciyle birlikte Fransa çok yoğun bir göç almıştır. İlk etapta göçmenler ile ilgili herhangi bir eğitim çalışması yapılmamıştır. Ancak aile birleşmeleri ile beraber göçmenlerin çocukları da Fransa'ya giriş yaptığından, göçmen çocukların eğitim sistemine entegre edilmesi ve Fransız toplumuna uyumu meselesi ortaya çıkmıştır. Bu noktadan itibaren eğitim ile ilgili çeşitli yaklaşımlar oluşturulmuştur. 1970'ler, yabancı ebeveynlerin çocuklarının hem Cumhuriyet değerleri çerçevesinde asimile edilmeye çalışıldığı hem de ülkelerine geri dönecekleri düşüncesiyle marjinalleştirildiği yılları temsil eder. 1974 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle, Fransa'ya göç durdurulmuş ve yabancı nüfus stabilize edilmeye çalışılmıştır (Barral, t.y.). Bu bağlamda, göçmen çocukların okullardaki kabulünü sağlama ve özgün kültürleri tanımaya yönelik tedbirler alınmıştır. 1980'lerde ise, artık yavaş yavaş çokkültürlülüğün müfredata girdiği gözlemlenir (Kerzil, 2002: 142). Fransız okul sistemi kültürel çeşitliliği tanımış ve ebeveynler, dernekler ve kentsel topluluklar gibi dış ortaklara açılmıştır. Öncelikli Eğitim Bölgeleri (*Zones d'éducation prioritaires – ZEP*) oluşturularak kültürel ve sosyal olarak okuldan uzak olan kişilere destek verilmiştir (81-238 sayılı genelge). 1989'da İslami başörtüsü meselesinin bir sorun olarak ortaya çıkmasından sonra ise 1990'lar öğrencileri farklılıkları görmezden gelen bir duruşla entegre etmeyi amaçlayan

cumhuriyetçi söylemin geri gelmesine sahne olmuştur (Levy, 2016: 658-659). 2000’li yıllardan itibaren, öğretmen eğitiminde ve anaokulundan liseye müfredatta kültürel çeşitlilik dikkate alınmıştır. Ancak kültürlerarası öğretim uygulamaları, eğitim sistemine dahil olanların iyi niyetine, motivasyonuna ve ilgisine bağlı olarak okullara ve sınıflara göre değişkenlik gösterir ve homojen değildir (Meunier, 2013: 95).

d) Laiklik

Fransa’nın entegrasyon modelinin oluşmasındaki en önemli faktörlerden ve Fransa’nın özellikle Müslüman azınlıklara yönelik sergilediği duruşun en önemli sebeplerinden bir tanesi Fransız tipi katı laiklik anlayışıdır. Dinî ibadet özgürlüğü, devlet ve dinin birbirinden ayrılması ve bireylerin dinî inançları ne olursa olsun devlet nezdinde eşitliği ilkelerine dayanan laiklik kavramı 1905 yılında konu ile ilgili çıkarılan kanunla garanti altına alınmıştır (Loi de 1905). Laiklik daha sonra anayasaya da girerek Fransa Cumhuriyeti’ni tanımlayan temel ilkelerden birisi haline gelmiştir (Constitution de la République Française, madde 1). Laiklik konusu Fransız toplumunun ve hükümetinin en hassas olduğu noktalardan birini temsil etmektedir. Müslüman göçmenler ve nesilleri için ise laiklik Fransa’nın asimilasyon modelinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Laiklik konusu Müslüman azınlık için çoğu zaman güvenlik endişeleriyle ilgili olarak harekete geçirildiği için bu tezde incelemeyi gerektirmektedir.

19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında, laikliğin savunucuları Katolikliğin laiklikle bağdaşmadığını düşünmekteydi. Buna karşılık, İslam onlara göre (engizisyon olmaması sebebiyle) daha hoşgörülü, daha az katı olduğu ve (ruhban sınıfı olmaması sebebiyle) daha az din adamını kapsadığı için laiklikle daha uzlaşabilir bir din olarak değerlendirilmekteydi (Baubérot ve Milot, 2017: 52). Ancak bu teorik ve olumlu bakış açısı, gerçekte test edilmiş değildir. Öncelikle, Müslümanların çoğunlukta olduğu sömürge ülkelerde 1905 yasının 43. maddesi gereğince² laiklik prensibi neredeyse hiç uygulanmamış ve dolayısıyla İslam ve laiklik arasındaki ilişkinin nasıl olabileceğinin görülmesini engellemiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru ise,

² Bu maddeye göre, bu yasanın Cezayir ve diğer kolonilerde uygulanmasının koşullarını o bölgenin kamu idaresi belirleyecektir.

Müslümanların çoğunlukta yaşadığı eski kolonilerden gelen göçmenler Fransız vatandaşlığı almaya başladıklarında Fransız ulusuna aidiyetlerinin sorgulanması, İslam ve laikliğin uyumu meselesini ulusal bir tehdit olarak algılanacak kadar ileri götürülmüştür (Lorcerie, 2012: 90-91). Yine de aslında Müslümanların bir ilke olarak laikliği kabul ettiği gözlenmiştir: *“Laiklik harika bir kavram. Laiklik Fransızların kendilerini Kilise’den kurtarmasına hizmet etmiş. Laiklik bizim için müthiş bir fırsat ve entegre olmamıza yardımcı olabilir”* (Görüşmeci 4, 2021). Ancak uygulama açısından günümüzdeki laiklik “ikiyüzlü” ve dışlayıcıdır: *“Uygulama Müslümanlar için çok agresif. Yahudiler söz konusu olduğunda tarihsel bir mahcubiyet söz konusu olduğu için daha hoşgörülü davranıyorlar. Fransa kendisini Yahudi-Hıristiyan geleneğe sahip bir ülke olarak tanımlıyor. Bu yüzden Yahudi ve Hıristiyanlara karşı tolerans yüksek. Ama Müslümanlar için uygulama tamamen farklı”* (Görüşmeci 12, 2021). *“Biri başörtüsü, biri kippa, diğeri ise haç takmış üç farklı kişi düşünün. Üçünün karşılaştığı laiklik uygulaması ve sahip olduğu din özgürlüğü aynı değil. Fransız laikliği Müslümanları hapsedme üzerine kurulu”* (Görüşmeci 15, 2021). *“Fransa’daki Musevi cemaatinin %90’ı çocuklarını kendi okullarına gönderir. Bu okullardaki öğrencilerin %99’u Musevi’dir. Müslümanların okulları söz konusu olduğunda ‘siz sadece Müslümanların gidebileceği okullar açıyorsunuz’ diyerek Müslüman okullarını kapatıyorlar. Fransa’nın laiklik kavramını Müslümanlara uygulamadığını düşünüyorum”* (Görüşmeci 24, 2021). *“İslam’la ilgili bir konu varsa, bu laikliğin alanına giriyor. Eğer İslam’la ilgili değilse laiklik devreye sokulmuyor”* (Görüşmeci 25, 2021). Bu açıdan değerlendirildiğinde İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda laiklik, güvenlikleştirmenin araçlarından biri olarak harekete geçirilmektedir. Yahudi veya Hıristiyan inançları ve okulları tehdit olarak algılanmazken, Müslümanların dinî ibadetleri ve/veya okulları Fransız kimliğine karşı birer tehdit nesnesi haline getirilmekte ve Müslüman ötekiye ait olan her şey alınan önlemler ve katılımcıların bahsettiği uygulamalarla yok edilmeye çalışılmaktadır. Saha çalışmasında katılımcıların büyük bir kısmının buna şiddetle karşı çıktığı gözlenmiştir.

“90’larda ben okula giderken de okulda laiklik uygulanıyordu. Hiçbir zaman dinden bahsetmezdik. Herkes birbirine gerçekten saygı duyardı ve bütün dinlere eşit

mesafede durulurdu” (Görüşmeci 14, 2021). 1990’lardan bu yana İslam’ın Fransız kamusal alanında görünürlüğünün artması, o güne kadar bilinmeyen ve gittikçe artan gerilimlere yol açmıştır. Bu bağlamda da laiklik prensibi İslam sorununu özel olarak ele almak için benzeri görülmemiş bir şekilde seferber edilmiştir. Siyasi ve medyatik gündem de buna büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Fransız toplumunda ve siyasetinde Müslümanlığın laiklik çerçevesinden sorunsallaştırılmasına sebep olan en önemli olay 1989 yılında Creil’de bir okulda gerçekleşmiştir. 18 Eylül 1989’da üç Müslüman kız öğrenci, okulda başörtüsü taktıkları için okuldan uzaklaştırılmışlardır. O güne kadar konuşulmayan başörtüsü meselesi, o günden sonra bütün medya platformlarında ve siyasette tartışılmaya başlamıştır. Öğrencilerin okulda başörtüsü takıp takamayacağı kararı pek çok sorun yarattığından 2003 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Jacques Chirac okulda ve diğer kamusal alanlarda dinî sembollerin kullanımı ile ilgili bir rapor hazırlanması ve bu rapor sonucunda bir kanun çıkarılması doğrultusunda bir komisyon kurulması için Bernard Stasi’yi görevlendirmiştir. Böylece Stasi Komisyonu olarak bilinen komisyon kurulmuştur.

Stasi Komisyonunda bulunan kişiler Bigo’nun güven(siz)lik uzmanları (1996: 54) olarak nitelendirilebilir. Zira bu komisyondaki kişilerin temel görevi neyin “Fransız cumhuriyetinin kurucu ilkesi” (Commission de Reflexion sur l’Application du Principe de la Laïcité dans la République, 2003: 9) laikliği tehdit ettiğini ve dolayısıyla nelerden korkulması gerektiğini belirlemektir. Laikliğin güven(siz)lik uzmanları başörtülü bir Müslüman kadının devletin cumhuriyetçi kimliğine yönelik bir tehdit teşkil ettiği konusunda uzlaşmıştır. Stasi Komisyonu tarafından gerçekleştirilen İslam’ın güvenlikleştirilmesi, bir grup güven(siz)lik uzmanının evrensel ve doğru dinî deneyimin cisimsiz ve bilişsel olduğu (Mavelli, 2013: 176) sonucuna varan politik-bürokratik bir uygulamadır. Stasi Komisyonu başörtüsünün güvenlikleştirilmesi konusunda önemli bir rol oynamış olsa da başörtüsünün bir tehdit olduğu düşüncesini yaratmış değildir. 2003 yılına kadar yaklaşık 100 civarı kız öğrenciyi okulda başörtüsü taktıkları gerekçesiyle okuldan atan okul müdürleri (Blavignat, 2018) başka bir güven(siz)lik uzmanı grubunu oluşturmaktadır. Komisyon, cumhuriyetin değerlerinin savunulmasıyla görevli okul müdürlerinin söylemini yeniden üretmiş ve pekiştirmiştir.

Sunmuş oldukları rapor okulda dinî sembollerin yasaklanmasını tavsiye etmiş (a.y.: 58) ve bunun sonucunda 15 Mart 2004'te çıkartılan yasa, devlet okullarında, kolejlerde ve liselerde, öğrencilerin görünüşte dinî bir bağlılığı gösteren işaret ve kıyafetleri yasaklamıştır (2004-228 sayılı kanun, madde 1). Bu kısa yasa, 18 Mayıs 2004'te kanunun nasıl uygulanacağına dair yorumlayıcı bir genelge ile tamamlanmıştır. Genelgede açıklandığı üzere, bu kanunun yasaklamış olduğu dini semboller İslami başörtüsü, Yahudi kipa veya aşırı büyüklükteki bir haçtır. Ancak yasa, öğrencilerin gözükmeyecek şekilde gizli takmış oldukları dini sembolle karşı bir yasak içermemektedir (18 Mayıs 2004 tarihli genelge, madde 2.1). Her ne kadar çeşitli dinî semboller yasaklanmış olsa da 11 Eylül sonrası dönemdeki siyasi bağlam, başörtüsünün ve genel olarak Müslümanların yasağın birincil hedefleri olduğu yönündeki varsayımı güçlendirmektedir. Laurence ve Vaïsse yasağın belirli dinî eğilimlerin gelişmesini azaltmaya ve Fransa'nın Müslüman nüfusu arasındaki çifte bağlılığın potansiyel gelişimini engellemeye yönelik bir çabanın ürünü olduğunu belirtmektedir (2006: 167).

2007 yılında Başbakan Dominique de Villepin'ın talebi üzerine *Haut Conseil à l'Integration* (Entegrasyon Yüksek Konseyi) Kamu Hizmetlerinde Laiklik Şartnamesi'ni (*Charte de la laïcité dans les services publics*) hazırlamıştır (5209 sayılı genelge). Buna göre, kamu görevlileri hiçbir şekilde dinî aidiyetlerini gösteremez. Kamu hizmetinden faydalanan kişiler ise kamu hizmetinin tarafsızlığına ve güvenliğine zarar vermeyecek şekilde dinî aidiyetlerini gösterme hakkına sahiptir (a.y.). Örneğin, bir kişi belediye binasında işlem yaparken başörtülü olabilir; ancak kimliğinde başörtülü fotoğraf olamaz (Machelon, 2014: 681). Bir devlet hastanesinde hemşire olarak çalışan bir görüşmeci bunu şöyle anlatıyor: “*Kamu Hizmetlerinde Laiklik Şartnamesini imzaladım ve bu sebeple hastanede görevli olarak bulunduğum sırada kesinlikle başörtüsü takamıyorum. Başörtüsü yerine farklı bir şekilde saçlarımı kapatmayı denediğimde de üstlerim beni uyardı, bunun yönetmeliğe aykırı olduğunu söyledi. Diğer taraftan, Afrikalı meslektaşlarım kendi kültürlerini temsil eden ve dinî anlamı olmayan bir başörtüsü takabiliyorlar*” (Görüşmeci 16, 2021). 2013 yılında ise ilk şartnameden hareketle, dönemin Milli Eğitim Bakanı Vincent Peillon tarafından bütün devlet okullarında geçerli olarak şekilde bir Laiklik Şartnamesi (*Charte de la*

laïcité à l'école) hazırlanmıştır (Le Point, 2013). “Ulus, öğrencilerin Cumhuriyet değerlerini paylaşması misyonunu okula yüklemektedir” mottosuyla hazırlanan bu Laiklik Şartnamesi bütün devlet ilk ve orta öğretim kurumlarında bulunmaktadır (Charte de la Laïcité, t.y.). İki şartname de bağlayıcılığı olmayan hukuki metinler (yumuşak hukuk) olsa da laiklik prensiplerini hatırlatarak bireylerin davranışlarının nasıl olması gerektiğini göstermektedir.

2010 yılında 2004 kanunun bir uzantısı olarak Burka veya Peçe Yasağı (1192 sayılı kanun) olarak bilinen bir kanun çıkarılmış ve Müslümanlık göstergelerinin engellenmesi meselesi sokağa taşınmıştır. Kanunun nasıl uygulanacağını açıklayan genelge bu kanunu hem laiklikle hem de güvenlikle bağlantılı olarak meşrulaştırmaktadır. Buna göre, birinin yüzünü gizlemesi, toplum halinde yaşamının asgari gerekliliklerini sağlamamaktadır. Ayrıca kimliğin gösterilmesinin gerektiği durumlarda (örneğin, bankada veya oy verme işlemi sırasında) güvenlik sorunu yaratmaktadır. Yasak, dönemin Cumhurbaşkanı Sarkozy tarafından şöyle meşrulaştırılmıştır: “*Cumhuriyet’te İslam dinine diğer dinler kadar saygı gösterilmesi gerekmektedir. Burka sorunu dinî bir sorun değildir. Özgürlük ve kadınların onuru sorunudur. Burka dinî bir işaret değil; kölelik ve aşağılanma işaretidir*” (Sarkozy, 2009). Yüzün gizlenmesi ilgili kişileri, Fransız Cumhuriyetinin özgürlük, eşitlik ve insanlık onuru gibi değerleriyle bağdaşmayan bir dışlanma durumuna düşürür. Fransız Cumhuriyetinin yüzü açıktır ve Cumhuriyet ortak değerler etrafında toplanma ve ortak bir kader inşası üzerine kurulduğundan, bahanesi veya yöntemi ne olursa olsun, dışlama ve reddetme pratikleri kabul edilemez (2 Mart 2011 tarihli genelge). Burka, Cumhuriyet değerlerinden özgürlük ve cinsiyet eşitliği açısından Fransa’nın hayatta kalmasını tehdit eden varoluşsal bir tehdittir.

Okullarda meydana gelen olaylar laik cumhuriyetin çöküşünün habercisi olarak görüldüğünden okula büyük önem atfedilmektedir (Lizotte, 2020: 4). Ocak 2015’teki Charlie Hebdo saldırılarından sonra, laik okul kavramı terörle mücadelede bir siper gibi görülmeye başlanmıştır. Rioux’nun (2015) da doğru bir şekilde işaret ettiği üzere, Fransız hükümetinin saldırılara vermiş olduğu ilk tepkiler güvenlik ve laiklik üzerinden şekillenmiştir. Saldırılarından kısa bir süre sonra 22 Ocak 2015’te dönemin Milli Eğitim Bakanı Najat Vallaud-Belkacem, “Cumhuriyet Değerleri için

Okulların Büyük Seferberliği”ni duyurmuştur ve laiklik bu seferberliğin merkezinde yer almaktadır. Kasım 2015 saldırılarından sonra da okul yine ön cephe gibi görülmüştür. Böylece Fransız okul sistemi öğrencilerin cumhuriyet normlarına bağlılıklarında algılanan eksiklikleri hedef alan bir mekanizma olarak kullanılmaktadır (Lizotte, 2020: 4). Okulda dinî göstergelerin yasaklandığı dönemde olduğu gibi okul müdürleri ve öğretmenlerden güven(siz)lik uzmanları olarak hareket etmeleri beklenmiştir. Temel görevleri İslam’ı radikalleşmenin önüne geçmek ve cumhuriyet değerlerini sorgulayan öğrencileri sistematik olarak rapor etmektir (Ministère de l’Éducation nationale, de l’Enseignement supérieur et de la Recherche, 2015).

Bu tür uygulamalar ve bunları meşrulaştıran argümanlar kamu düzeni ve güvenliğine hitap ettiği için İslam’ın güvenlikleştirilmesi meselesini ve güvenlikleştirilmiş vatandaşlığı örnekler niteliktedir. Benzer şekilde 2016 yılında, 14 Temmuz’daki Nice saldırısından hemen sonra Nice Belediyesi ve Côte d’Azur’daki diğer bazı belediyeler sahillerde haşama giyilmesini yasaklamıştır. *Ligue de Droits de l’Homme*’un (İnsan Hakları Birliği) konu ile ilgili Nice İdare Mahkemesine yapmış olduğu iptal başvurusu dinî inançları gösterişli bir biçimde gösteren bir kıyafet giymenin 14 Temmuz terör saldırısından sonra dinî köktencilikle bağlantılı olarak yorumlanabileceği gerekçesiyle reddedilmiştir (Lioult, 2016). Daha sonra, *Ligue de Droits de l’Homme* ve *Collectif contre Islamophobie en France*’ın (Fransa İslamofobi karşıtı birlik) Danıştay’a yapmış olduğu başvuru sonrasında Danıştay 14 Temmuz’da gerçekleşen de dahil olmak üzere terörist saldırılardan kaynaklanan duygu ve endişelerin itiraz edilen yasağı yasal olarak haklı çıkarmak için yeterli olmadığına karar vermiş (Le Monde, 2016h) ve yasak kaldırılmıştır. Ancak dinî sembollerin nasıl güvenlik meselesi haline geldiğini göstermesi açısından bu olay bir örnek niteliğindedir. Pek çok Müslüman kadın, Müslüman olduğunu açıkça belli eden başörtüsünü takmayı tercih ettiğinden güvenlikleştirilmiş vatandaş olma deneyimi güçlü bir şekilde cinsiyetle ilgili hale gelmektedir.

Laiklik ilkesinin dönemin siyasi ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya atıldığını ve farklı anlamlar kazandığını söyleyebiliriz. Baubérot (2012) bunu “yeni laiklik (*nouvelle laïcité*)” olarak tanımlamaktadır. Fransa’nın bu yeni laiklik anlayışı katılımcılara göre laikliğin çarpıtılmasıdır: “*Laiklik Fransız vatandaşlarına dini*

sebebiyle bir saldırı aracı haline geldi. Laiklik din karşıtlığı demek değildir. Aksine laiklik dinî özgürlükleri korur. Ama bugün laiklik oy toplamak için zayıf bir azınlığa karşı bir silah olarak kullanılıyor” (Görüşmeci 4, 2021). “Bence laiklik herkesin istediği dinî sembolü istediği gibi taşıyabilmesidir. Ama bugün laiklik bunu engellemek üzerine kurulu” (Görüşmeci 21, 2021). “Laiklik herkesin dinini istediği şekilde yaşayabilmesidir. Ama Fransa’da laikliğin anlamını değiştirdiler. Devleti yönetenler için laikliğin kendisi bir dine dönüştü” (Görüşmeci 20, 2021).

Entegrasyonun en temel araçlarından laiklik, Müslümanların entegrasyonunu engelleyen bir asimilasyon silahı haline gelmiştir. 1989 yılından bu yana uzun vadeli bir huzursuzluk politikası olarak ortaya çıkan okulda ve kamuda Müslüman olma meselesi, Charlie Hebdo ve sonrasında gerçekleşen çeşitli saldırılar sonrasında direkt olarak güvenlikleştirilmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında, 1905’te laiklik kanunun yapıldığı dönemde dinî kıyafetler aleyhine yapılmak istenen tüm değişiklikler reddedilmiştir (Baubérot, 2012). Ancak 1989’da başlayıp saldırılarla birlikte artan şekilde bu ilke büyük ölçüde anlam değiştirmiş ve laiklik dinin kamusal tezahürlerini engelleme aracına dönüşmüştür. Her dine özgü uygulamaların ve “sembollerin” değişkenliği göz önüne alındığında bunların yasaklanması söz konusu din için aynı şeyi ifade etmemektedir. Örneğin, Katolik bir kadının haçını kıyafetinin içine saklaması, Müslüman bir kadının başörtüsünü gizlemesinden çok daha kolaydır. Dolayısıyla bu yasaklar Müslümanları hedef alıyor gibi gözükmemektedir.

Müslümanların görünürlüğünü azaltma çalışmalarının güvenliğe nasıl bir katkısı olacağı tartışmalıdır. Fransız cumhuriyetçiliği, çeşitli kısıtlamalar ve laiklik çerçevesinde dinin kamusal tezahürlerinin engellenmesiyle entegrasyonun sağlanabileceğini iddia etmektedir. Ancak bu tür yasaklar ve laiklik vurgusu Müslümanların entegrasyonunu arttırmak yerine özellikle Müslüman kadınların daha fazla izole olmasına sebep olabilir. Başörtüsü veya burka bazı kadınların kamusal alanda kendisini daha rahat hissetmesini sağlarken, güvenlik adı altında İslami giysilere yönelik kısıtlamalar, aynı kadınlar için psikolojik sorunlar ve hatta fiziksel güvenliklerine dair sonuçlar doğurabilir. İslami giysilerin (cinsiyet fark etmeksizin) tek başına kamu düzenini veya güvenliğini tehlikeye atması pek mümkün gözükmemektedir. Bu tür kıyafetleri yasaklamak (kadınlar için) veya aşağı görmek

(erkekler için) toplumsal yaşamın en önemli kurallarından olan karşılıklı saygı ilkesine zarar vermektedir. Fransız hükümeti bütün gücüyle kişilerin laikliğe saygı göstermesini sağlamaya çalışmaktadır (veya zorlamaktadır). Her fırsatta yapılan laiklik vurgusu ve saldırıların gerçekleştiği dönemde laikliğin bir güvenlikleştirme aracı olarak kullanılması toplum nezdinde de Müslüman gözüken herkesin bir güvenlik sorunu olduğu algısını yaratmaktadır. Bu bağlamda Fransız hükümeti ve güvenlikleştirme neticesinde Fransız toplumu dinini evde bırakmak istemeyen Müslüman vatandaşların varlığına saygı göstermemektedir. Fransız hükümetinin temel hedefi bireysel hakların korunması ve bireyin özgürleşmesi ise kendisini insan haklarının diyarı olarak tanımlayan bir ülkede bu, tüm vatandaşların eşit haklardan yararlanması anlamına gelmelidir.

e) *Fransa İslam'ı*

Fransız tipi laiklik anlayışı yukarıda da gösterildiği şekilde Müslümanların ve İslam'ın entegrasyonu konusunda önemli bir engel konumundadır. Yasal olarak laiklik bütün dinlere eşit muamele ve tarafsızlık ilkelerini kapsamaktadır. Ancak bu iki ilke neyin dinî neyin laik olduğuna dair çeşitli anlatılar ve kültürel beklentiler aracılığıyla anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Fransa, dinin özel alanda kalması gerektiği düşüncesiyle hem hiçbir dinî oluşumu fonlamamakta hem de kamusal alandaki bütün dinî işaretleri silmeye çalışmaktadır. Bununla çelişkili bir şekilde ise ulusal düzeyde İslam'ı temsil edecek bir kurum yaratma çabasıdır. *“Laiklik çerçevesinde hiçbir dinin gözükmemesini istemiyorlar ama Fransa İslam'ı diye bir şey icat ediyorlar. Bunlar birbiriyle çelişiyor”* (Görüşmeci 11, 2021). *“Fransa İslam'ı devletin İslam'ın nasıl yaşanacağını kontrol etmekse, laiklik anlamını tamamen kaybeder. Daha da kötüsü, devlet İslam dinine müdahale ederse ve yeni bir İslam üretirse İslam devlet dini olur. Bu 1905 yasasına tamamen aykırıdır”* (Görüşmeci 17, 2021).

1989 öncesi dönemde devlet İslam'la ilgili konulara karışmamış; bu meseleyi Büyük Paris Camisine ve çeşitli Kuzey Afrika hükümetlerinin temsilcilerine bırakmıştır (Mattei ve Aguilar, 2016: 50). Devletin İslam'a karışmama yaklaşımı sebebiyle, Fransa'da bulunan camiler ve mescitler çoğunlukla diğer Müslüman ülkeleri tarafından fonlanmış ve imamlar Fransa'nın konsolosluklar aracılığıyla yaptığı talep üzerine yine bu ülkeler tarafından gönderilmiştir (Boubekeur ve Amghar,

2007: 47). Konsolosluk İslam'ı (*Islam Consulaire*) olarak adlandırılan bu model sayesinde Fransa köktendinciliğin önüne geçebileceğini; Müslüman ülkeler ise hem Avrupa'da İslam'ı kontrol edebileceklerini hem de göçmenleriyle olan bağlarını koruyacaklarını düşünmüştür (El Karoui, 2016: 32).

Fransız devletinin İslam dinini kontrol etme ve modernleştirme girişimlerine 1980'lerin sonunda başlamış olması tesadüf değildir. Zira bu dönemde hem medya hem de politika yapıcılarının çoğu göçmen sorununa “Müslüman sorunu” olarak yaklaşmaya başlamıştır (Hajjat, 2013: 154). 1990 yılında dönemin İçişleri Bakanı Pierre Joxe işsizlik ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalan Müslümanların sayısındaki fazlalık sebebiyle Müslümanların eşitlikçi bir koruma elde edebilmesi için *Conseil de réflexion sur l'Islam en France*'ı (Fransa İslam Düşünce Konseyi – CORIF) kurmuştur. Böylelikle Müslümanlar sisteme entegre edilerek kendi iç kurumlarını kurabilecektir (Mattei ve Aguilar, 2016: 51). Daha sonra kaldırılan bu kurumu takiben sırasıyla Charles Pasqua'nın bakanlığı döneminde (1993-1995) *Conseil représentatif des Musulmans de France* (Fransa Müslümanlar Temsil Konseyi – CRMF), Jean-Pierre Chevènement döneminde (1997-2000) *İstişare* ve son olarak Nicolas Sarkozy döneminde 2003 yılında *Conseil Français du Culte Musulman* (Fransa İslam Konseyi – CFCM) kurulmuştur (Ahearne, 2014: 326). Bütün bu kurumların varlığı özellikle Kuzey Afrikalı Fransızların Fransız vatandaşları yerine Müslüman olarak kabul edildiğini göstermektedir (Fellag, 2014).

İslam'ı kurumsallaştırmak aynı zamanda makbul İslam ve istenmeyen İslam arasında bir ayrım yapmak anlamına gelmektedir. Makbul İslam ulusal toplumla bütünleşmiş İslam; istenmeyen İslam ise uluslararası terörizmle bağlantılı ve ulusötesi ağlar aracılığıyla ithal edilen İslam'dır (Bonney, 2003). CORIF'in kurulduğu dönemde Joxe, İslam konusunda güvenlik, ulusallık ve modernleştirme üzerinden bir söylem kurmuştur. Joxe'a göre, Fransız imamlar yetiştirecek enstitüler kurularak radikal, hoşgörüsüz ve şiddet yanlısı imamların bulunduğu “vahşi” camilerin kurulmasına karşı mücadele etmek gerekmektedir (Jouanneau, 2009: 147-148). Benzer şekilde Chevènement amacının bir Fransa İslam'ı yaratmak olduğunu ve Müslümanlara Fransa topraklarında İslam'ın modernleştirme imkânı tanımak istediğini belirtmiştir (Chevènement, 1997). Sarkozy gizli kapaklı İslami

faaliyetlerden korktuğunu, çünkü bu gizliliğin radikalleşmeye sebep olduğunu vurgulamıştır (Coroller ve Licht, 2003). Son olarak Cazeneuve’e göre cumhuriyetçi bir İslam’a ihtiyaç vardır ve Müslümanların terörizmle, selefilikle ve dinî aşırılıklarla savaşmaları gerekmektedir. Çünkü birincil aidiyet cumhuriyettir (Le Roux, 2016). Hem sol hem de sağ hükümetlerin İslam’ı kontrol etme ve düzenleme denemelerini içeren bu ortak yaklaşım kolonyal dönemi hatırlatan bir “evcilleştirme” düşüncesini göstermektedir (Zeghal, 2005: 8). Saha araştırmasının ortaya çıkardığına göre de Fransa İslam’ı kavramı Müslümanlara devletin İslam dinini kontrol etmesi ve modernleştirme çabası dışında bir ifade etmemektedir: “*Bir tane İslam vardır. Fransa İslam’ıyla bizi gerçek İslam’dan uzaklaştırmaya çalışıyorlar. Onlara göre başörtüsü takmadan da Müslüman olabilirsiniz*” (Görüşmeci 21, 2021). “*Bir dini modernize edemezsiniz. İslam’ı Fransızlaştırmak tutarlı bir bakış açısı değil. İbadet kişiseldir ve İslam bir tanedir*” (Görüşmeci 5, 2021). “*Bizim yaşam tarzımızı ve ibadet etme biçimimizi kontrol etmek ve düzenlemek istiyorlar. Bütün bu düzenlemeleri sadece bizim dinimize uyguluyorlar. Din düzenlenemez*” (Görüşmeci 14, 2021). “*Cumhuriyetçi ve Fransız kültürüyle bütünleşmiş bir İslam yaratmak istiyorlar. Ama İslam Fransa’nın adı Fransa bile değilken, Fransızlar giyinmeyi bile bilmiyorken vardı*” (Görüşmeci 15, 2021).

CFCM Sarkozy’nin gerçekleştirdiği ikili görüşmeler sonucunda üç ana federasyonun birleşimiyle oluşturulmuştur: Cezayir etkisinin hâkim olduğu (Cesari, 2002: 40) Paris Büyük Camii, Müslüman Kardeşlerle ilintili (Khosrokhavar, 2010: 137) *Union des Organisations Islamiques de France* (Fransa İslami Organizasyonlar Birliği – UOIF)³ ve Fas etkisindeki (Cesari, 2002: 39) *Fédération Nationale de Musulmans de France* (Fransa Ulusal Müslüman Federasyonu – FNMF). CFCM’nin temel amacı İslam ile ilgili konularda kamu otoritesinin muhatabı işlevini görmek (Zeghal, 2005: 8) olsa da kurumun aynı zamanda bir sosyal gözetim aracı olarak hareket etmesi beklenmekteydi (El Karoui, 2016: 61). Bu beklenti Sarkozy’nin cumhuriyet yasalarına tamamen saygılı ve cumhuriyet değerlerine karşı bir söylem geliştirmeyen bir İslam isteğinden kaynaklanmaktadır (Sarkozy, 2003). Dolayısıyla CFCM’nin işlevi Müslüman kültürünü ve İslam’ın yorumlanmasını da kapsayacak

³ Yakın tarihte adını *Musulmans de France* (Fransa Müslümanları) olarak değiştirmiştir.

şekilde genişlemiştir (Zeghal, 2005: 8). Bu sebeple kuruluşunda avantaj olan üç federasyonun birleşmesi ortak bir İslam yorumlaması söz konusu olduğunda diasporanın etkisini ortaya çıkaran bir dezavantaja dönüşmüş ve Konsey işleyemez hale gelmiştir (El Karoui, 2016: 61). Bir Müslüman derneğinin temsilcisi bu durumu şöyle açıklıyor: “CFCM’in görevi Müslümanları temsil etmek değil; bir inancı temsil etmektir. CFCM iç gerilimlere maruz kaldı ve temsilciler kendi aralarında bölündü. Çünkü temsilciler sadece onları oraya atayan ülkelerin inanışlarını temsil ediyorlar. Cezayir’i temsil eden bir federasyon var, Fas’ı temsil eden bir federasyon var, vb. Hepsinin kendi çıkarları ve kendi ajandası var. CFCM bir çıkarlar bütününden oluşmaktadır ve bu çıkarların aynı noktada buluşması imkansızdır” (Görüşmeci 17, 2021).

El Karoui’nin (2016: 61) araştırmasına göre Fransa’da yaşayan Müslümanların yalnızca üçte biri CFCM’nin varlığından haberdardır ve bu üçte birin yalnızca %12’si bu kurum tarafından iyi temsil edildiğini düşünmektedir: “CFCM inançsız ve ibadet etmeyen gayrimüslimlerin kurduğu bir kurum. Bunu kabul etmem mümkün değil” (Görüşmeci 25, 2021). Aynı zamanda CFCM’de bulunan gruplar arasında güç savaşı yaşanmakta ve aynı zamanda hükümet de kendi siyasi ajandasına göre CFCM ile inişli çıkışlı bir ilişki sürdürmektedir: “Bugün CFCM ikiye bölünmüş durumda. CFCM’in şu anki genel sekreteri Türk asıllı olduğu için devlet Türklerle istişare etmeyeceğini söyledi. Sadece Büyük Paris Camii ve onun yakınındakilerle birlikte çalışacağını duyurdu. Paris Büyük Camii de yeni bir CFCM oluşturacağını söyledi ve bu yeni CFCM’e Müslüman Kardeşleri koydular. Biz de devlete ‘madem Müslüman Kardeşlere karşısınız, neden onlarla birlikte çalışıyorsunuz?’ diye soruyoruz. Bir ara Fas İslam’ını örnek aldılar. Türkiye’de daha seküler bir hükümet kurulsa Fransa İslam’ı Türk İslam’ıdır diyecekler” (Görüşmeci 13, 2021).

“Fransa İslam’ı entelektüel olarak Müslümanlar tarafından ortaya atılmış bir kavram değil. Sadece iktidar yarışının bir parçası” (Görüşmeci 12, 2021). “Fransa İslam’ını siyasetçiler kullanıyor. İslam politika değil; bir dindir” (Görüşmeci 10, 2021). Bununla ilgili olarak Fransa İslam’ının ne olduğu tartışma konusudur: “Fransa İslam’ı ne demektir? Fransa’daki hayatın gerçekliğine uygun bir İslam mı? Eğer öyleyse, tamam. Zaten tarih boyunca Müslüman topluluklar İslam’ı kendi yerel

kültürleriyle birlikte yaşatmıştır. Ama eğer Fransa İslam'ı Fransız devletinin Müslümanlara dinini nasıl yaşayacağını dayatma aracıysa, bunu kimsenin kabul etmesi mümkün değildir” (Görüşmeci 17, 2021). “Dolayısıyla Fransa İslam'ının hiçbir anlamı yok. Fransa İslam'ı kavramı fıkra gibi. Fransa İslam'ının tanımı her seferinde değişiyor” (Görüşmeci 13, 2021).

(1) Camiler ve İmamlar

Fransa'da camiler ve mescitler genellikle aynı ülkeden gelen ve belirli bir bölgede yaşayan, birbirine komşuluk ilişkisiyle bağlı göçmenlerin teşebbüsleriyle kurulmaktadır (Cesari, 1998: 25). Bu göçmenler ibadethanelerin finansmanı ve imamların gönderilmesi konusunda çoğunlukla menşe ülkelere bağımlıdır. Bu çerçevede aynı bölgede yaşayan farklı etnik kimliklerdeki Müslümanların büyük bir çoğunluğu kendi etno-millî ibadethanesini tercih etmektedir. Hatta aynı etnik kimlikten bireyler bile kendi görüşüne uygun camilerde ibadet etmektedir: *“Türk topluluğu kendi içerisinde bile bir arada değil. Bir sürü bölünmüş yapı var. Camiler bile farklı farklı. Diyanet camileri var, Milliyetçi Hareket Partisinin camileri var, Millî Görüş camileri var”* (Görüşmeci 9, 2021).

Aynı zamanda camiler ibadethane olmanın ötesinde ibadet edenlerin buluştuğu, dayanıştığı ve yardımlaştığı “stratejik bir topluluk alanıdır” (Godard ve Taussig, 2009: 101). Saha çalışması camiler ve etrafında kurulan Müslüman derneklerinin Fransa'da yaşayan bir Müslüman'ın ihtiyaç duyabileceği her alanda faaliyetler gerçekleştirdiğini göstermiştir. Camiler ve dernekler Kurban Bayramı'nda ve Ramazan boyunca çeşitli yardımların yapılması, evlilik ve cenaze işlemleri, zekât ve sadakaların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması vb. gibi dinî ibadetlerle ilgili faaliyetler yürütmektedir. Bu kurumlar aynı zamanda eşler ve/veya aileler arasında uzlaşmayı sağlamaktan, İslam tarihinin öğretilmesi ve Müslüman olmanın ne demek olduğunu anlatılmasına kadar geniş bir alanı kapsayan sosyal ve kültürel bir işlev de üstlenmektedir. Yine saha çalışmasına göre, dinî ve kültürel geleneğin yeni nesillere doğru bir şekilde aktarılması ve yeni neslin kendi dini ve kültürü içerisinde sosyalleşmesi camiler ve Müslüman dernekleri için önem arz etmektedir. İmamlar da hem yol gösteren hem de aracı olarak kilit bir roledir ve hutbelerle ibadet edenleri

yönlendirme imkanına sahiptir. Yukarıda sayılan Fransa'nın İslam'ı "evcilleştirme" girişimlerinin temelinde de camilerin ve imamların bu işlevleri yatmaktadır.

Fox ve Akbaba (2013) İslam'ın güvenlikleştirilmesinin dinî ibadetleri engellediği ve imamların güvenlik temelli tartışmalara yol açtığını iddia etmiştir. Bunu destekleyen şekilde, Arap ülkelerin etkisini azaltarak bir Fransa İslam'ı yaratma konusunda istekli (Gattegno ve d'Allons, 2018) Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un seçim vaatlerinin ikisi buna odaklanmıştır. Meselenin güvenlik boyutu 2015 ve sonrasındaki terörist saldırılarla bağlantılı olarak radikalizmle mücadele üzerine kuruludur. Bu çerçevede Macron, cumhuriyet değerlerine aykırı hareket eden ve teröristleri destekleyen ibadethane ve derneklerin kapatılacağını vaat etmiştir (En Marche, 2017). Cumhurbaşkanı seçildikten sonra çıkarılan ve olağanüstü hâlden çıkışı işaret eden İç Güvenlik ve Terörle Mücadele Kanunu Macron'un bu vaadini gerçekleştirmesini sağlamıştır. Henüz gerçekleşmeyen diğer seçim vaadi ise camilerin inşası ve Fransız imamların yetiştirilmesini finanse edecek bir *Fédération Nationale de l'Islam de France* (Ulusal Fransa İslam'ı Federasyonu) kurulmasıdır (En Marche, 2017). Bu federasyon cumhuriyet değerlerini anlayan ve kabul eden imamlar yetiştirilmesini sağlayarak İslam'ı Fransa'ya entegre edecektir. İmamların bir kısmının maaşlarının Müslüman ülkeler tarafından ödendiği düşünüldüğünde bu proje büyük önem kazanmaktadır.

Eski CFCM başkanı Dalil Boubakeur'ün bildirdiğine göre Fransa'da 2200 ibadethane bulunmaktadır (Le Monde, 2015d). Senato'nun 2016 yılında hazırladığı rapora göre ise ibadethane sayısı 2500'dür (Féret vd., 2016: 36). Bu ibadethanelerin çok büyük bir kısmı camiden ziyade minaresi bile bulunmayan küçük mescitleri veya Fransızca ifadesiyle dua odalarını (*salle de prière*) kapsamaktadır (Görüşmeci 13, 2021). Yine aynı Senato raporuna göre Türkiye'den 151, Cezayir'den 120 ve Fas'tan 30 olmak üzere toplamda 301 imam yurt dışından finanse edilmektedir (Féret vd., 2016: 36). Rapor, imamların yabancı ülkeler tarafından fonlanmasının dışında dört temel sorun tespit etmiştir. Bunlar imamların yeterince Fransızca bilmemesi, Fransa dışında yetiştikleri için Fransa'nın kültürel ve sosyal bağlamından habersiz olmaları, yabancı ülkelerin Fransa'daki Müslümanları bu imamlar üzerinden etkileyebilmesi ve bu imamların farklı menşe ülkelerden gelmelerinden dolayı birbirleri arasında hiçbir

iletişimin bulunmamasıdır (Féret vd., 2016: 39-40). Bu sorunları çözenin tek yolu Fransa'nın kendi imamlarını yetiştirmesi gibi gözükmeştir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Macron yurt dışından daha fazla imam kabul etmeyeceklerini duyurmuştur (Le Monde, 2020a).

Macron'un bu iki vaadi de kendisinden önceki yönetimlerin müdahaleci anlayışını yansıtır niteliktedir. Bu vaatler sayesinde radikalizmle mücadele edilecek ve imamlar yetiştirilerek Fransa İslam'ı yaratılacaktır. Sonuç olarak Fransa'nın kurucu ilkeleri "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" çerçevesinde herkesin birlik olması gerektiği düşüncesi hâkimdir: "Hepimizin birlikte Fransız olarak demokratik yollarla seçilmiş temsilcilerin oy kullandığı kanunlar altında özgürce yaşama arzusu bulunmaktadır" (Macron, 2020a). Müslüman azınlık Fransız cumhuriyetine uyum sağlamalı, asimile olmalı ve en nihayetinde Müslüman yerine Fransız olmalıdır.

C. Sonuç

Bu bölümde Fransa'da Müslüman kimliği entegrasyon çerçevesinden incelenmiştir. Fransa'da büyük bir azınlığı temsil eden Müslümanlar entegrasyon bağlamında çeşitli biçimlerde güvenlikleştirilmiştir. Fransız Müslümanlarının kamuda görünürlüğünün artması, 1989 Creil vakası ve 11 Eylül saldırıları gibi olaylar Fransa'nın Bleich'in (2009: 355) güvenlik/entegrasyon tepkisi olarak adlandırdığı cevabı vermelerine sebep olmuştur. Önceden beri var olan entegrasyon sorunu, ulusal ve uluslararası güvenlik gibi acil sorunlarla birleşmiştir. Göçmenlik, suç ve Müslümanların şiddetle ilişkilendirilmesi ile ilgili paralel endişelerle birlikte entegrasyon konusuna güvenlik boyutu da eklenmiştir. Yeterince asimile ol(a)madığı iddia edilen kişilere vatandaşlık verilmemiş, çifte vatandaşlığın ise bölünmüş bağlılığa yol açtığı tartışılmıştır.

Fransız cumhuriyetçiliği laikliği bir ilkeden ziyade bir değer olarak lanse edilerek İslam'ın bu değerle bağdaşmadığını iddia etmektedir. İslami uygulamalar toplumsal istikrarsızlığın temeli gibi gösterilerek bu uygulamalara alan açılması engellenmeye çalışılmıştır. Laiklik kamunun nötr olması prensibinden uzaklaşarak 2004 yasağı çerçevesinde kamu hizmeti kullanıcılarını da nötrleşmeye zorlamaktadır. Laikliğin bu şekilde ifade edilmesi Laborde'un (2008) "laisizm" olarak tanımladığı

devletin bireyi kendi iradesi dışında özgürleştirme girişimini temsil etmektedir. Burka Yasağı bunun en önemli örneğidir. Laikliği yine bir değer olarak alırsak, Fransa İslam'ı kavramı bu değerle büyük ölçüde çatışır niteliktedir. *“Paradoksal bir şekilde Müslümanların entegre olmadığından, özellikle Müslüman ve tesettürlü kadınların entegre olmadığından dem vuruluyor. Bunun yani sıra hem eğitim alanında hem de profesyonel anlamda birçok noktada hiçbir yere ulaşamıyorsunuz. Yani siz kapıları kapattıktan sonra, bu insanlar nasıl entegre olacak?”* (Görüşmeci 3, 2021).

Günümüz Fransa'sında asimilasyon ve güvenlik benzer yönetim ve düzenleme alanlarını kapsamakta ve beraber düşünüldüğünde güvenlik kaygısı ve terörle mücadele asimilasyonun yöntemlerini daha da sertleştirmektedir (Beydoun, 2016: 1298-1299). *“Bunları Fransız kamuoyuna ve dünya kamuoyuna normalleştirip kabul ettirebilmeniz için ağır ve planlı adımlarla ilerlemeniz gerekiyor. 2004 yılında ortaokul ve liselerde başörtüsü yasağı gelmişti. Benim de o dönemde kızlarım ortaokula gidiyorlardı. Biri yeni başlayacaktı hatta. O yasak geldiğinde, okula gidip müdürle görüşüp ‘Bu çocukların eğitim hakları ellerinden alınıyor. Eğitimci olarak en az benim kadar sizin de kaygılı olmanız gerektiğinizi düşünüyorum’ demiştim. Okul müdürü bana okulun kapısını gösterip şöyle demişti: ‘O kapıdan girdiğiniz andan itibaren sizin Allah’ınızın yasaları kalkar ve bizim Cumhuriyetimizin yasaları başlar’”* (Görüşmeci 27, 2021). Güvenlikleştirmeyi huzursuzluk politikası olarak uzun vadeli düşündüğümüzde okul ve okulda çalışan devlet memurları (öğretmenler, okul müdürleri vb.) güven(siz)lik uzmanları olarak hareket ederek tabanda güvenlikleştirmeyi devam ettirmektedir.

Temel olarak bakıldığında İslam'ın güvenlikleştirilmesi, terörün güvenlikleştirilmesi ile paralel olarak ilerlemektedir. İslami terörizm tehdidinin varlığı konusunda toplum ikna edildiği andan itibaren, buna yönelik tedbirler alınması sonucunda İslam da güvenlikleştirilmiş olur. Fransa asimilasyon modeli çerçevesinde Müslümanları azınlık olarak kabul etmeyerek ve radikalleşmenin kurbanları olarak değerlendirerek potansiyel birer terörist öteki olarak sunmaktadır. Bu noktada Paris Okulunun Michel Foucault'dan ödünç aldığı “öteki” kavramı önem kazanmaktadır. Paris Okulu, toplum pratikleri veya yönetimsellik tarafından marjinalleştirildiği öne sürülen “öteki” konusunda Foucault'dan esinlenmiştir. Bigo'nun belirttiği gibi, bazen

güvenlik öteki gruplara karşı istenmeyen yan etkiler yaratmaktadır (2006: 174). Örneğin, bugün Avrupa Birliğinde bu öteki çok açık bir biçimde göçmenler tarafından temsil edilmektedir, çünkü göçmenlerin parçası oldukları toplum dinamiğini tehlikeye attıkları düşünülmektedir (Huysmans, 2006: 100). Bu durum da Foucault ile uyumlu olarak Paris Okulu için tüm güvenlik endişelerinin merkezinde yer almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Fransa için öteki, Müslüman kimliğidir ve dolayısıyla terörle kolayca ilişkilendirilen Müslümanlık güvenlikleştirilmektedir. Bu doğrultuda, Fransa’da İslam’ın güvenlikleştirilmesi, Müslüman kimliğinin terörizm tehdidi bağlamında ulusal kimlik söyleminin dışında tutulmasıyla gerçekleşmektedir. Bazı söylemsel çerçevelerle ve asimilasyon politikasıyla belirli kimlik sınırları yaratılmakta ve Müslüman kimliği bunun dışında tutulmaktadır. *“Geçmişten günümüze Fransa’nın bütün uygulamalarının bütün amacı Müslümanları asimile ederek dinlerini ve kültürlerini yok etmek. Fransa artık Müslümanlarla yaşamayı öğrenmeli. Artık Müslümanları bir tehdit olarak görmemeli”* (Görüşmeci 27, 2021).

Aslında bu kültürel asimilasyon ve Müslümanların ötekileştirilmesi Fransa’nın ulusal güvenliği açısından da pek çok yönden terörist şiddeti engellemek için uyguladığı politikaları da zorlaştırmaktadır. Beydoun’a göre, terörist şiddetin engellenmesi için yürütülen politikaların temelinde, yerel kolluk kuvvetleri ve hedef topluluk arasında iş birliğine dayalı ilişkiler geliştirmesi bulunmaktadır. Ancak Fransa’nın Müslümanlara olan bakış açısı terörist şiddetin engellenmesi politikalarına zarar vermektedir. Öncelikle katı polislik uygulamalarının Fransız Müslümanları arasında radikalleşmeyi engellemek yerine teşvik etme ihtimali bulunmaktadır (2016: 1319). İkincisi, kültürel asimilasyon yaklaşımı, Müslüman ibadethanelerini radikalleşmenin kaynağı ve teşvik edildiği alanlar olarak belirlemektedir (2016: 1319). Ancak radikalleşen kişiler çoğunlukla ilişkilerini devletin kontrol edebileceği resmî ibadethaneler üzerinden değil; internet veya camiler dışındaki yerlerde kurmaktadır. *“Terör olayları öncesi ve sonrası yaşanan bütün olaylarda Fransa’da şu anda var olan ve hizmet veren camilerde yetişen insanlar şüpheli değil. Fransa’da camiler teröre hizmet etmiyor. Şiddet eğilimi olan çalışmalar üretmiyor. Tam aksine bu türde radikal oluşumları yok ediyor veya azaltıyor”* (Görüşmeci 26, 2021). *“Gençler İslam’ı*

camiler dışında yerlerden ve internetten öğreniyorlar. Böylece radikalleşiyor ve gerçeklikten tamamen kopuyorlar” (Görüşmeci 17, 2021).

Üçüncüsü, kültürel asimilasyoncu terörle mücadele felsefesi Müslümanları terörle mücadelede dışlanmış kişiler olarak tanımlamaktadır (Beydoun, 2016: 1321). Bu durumda, o bölgedeki Müslüman topluluk konusunda en fazla bilgiye ve istihbarata sahip olabilecek yerel cami imamlarıyla herhangi bir iş birliği kurulmamaktadır. Ragazzi’nin (2014: 10) terörle mücadele yetkilisi ile yapmış olduğu görüşmeye göre, Fransa’nın laiklik anlayışı sebebiyle imamlar veya Müslüman topluluğun dinî liderleri ile terörle mücadele konusunda resmi bir ortaklık kurulması kesinlikle mümkün değildir. Uygulamada, Fransa’nın istihbarat servisleri Müslüman topluluğun temsilcileriyle yakın ilişkiler geliştirse de bunlar güç dengesi bulunmayan ve gayri resmi bilgi alışverişleri olduğundan dolayı bu temsilciler resmi olarak tanınmamaktadır (Ragazzi, 2014: 10). Dördüncüsü, başörtüsü ve peçe yasakları Müslüman kadınları çeşitli haklarından mahrum bırakmıştır ve dolayısıyla da bu kadınların terörle mücadelede fayda sağlayacak birer ortağa dönüşmesi engellenmiştir (Beydoun, 2016: 1322). Teröristlerin teröriste dönüşme sürecinde kadınların güçlü bir rolü olduğu iddia edilmektedir. Kadınlar aile üyelerindeki radikalleşme ipuçlarını ve davranış değişikliklerini ilk fark eden kişilerdir ve böylece teröre karşı ilk savunma hattını oluştururlar (Saiya ve Manchanda, 2019: 1785).

Son olarak, Fransa’nın terörist şiddeti engelleme pratikleri devletin gereksiz ve mantıksız bir şekilde ortalama bir Müslüman ailenin özel hayatına karışmasına sebep olmaktadır (Beydoun, 2016: 1323). Dolayısıyla, bu yasaklardan etkilenen Müslüman aileler, kendilerini oldukları gibi kabul etmeyen Fransız devleti ile iş birliği içerisine girmek istememektedirler. *“Mesela bir kadının bir kadın doktor talep etmesini laikliğe aykırı görmeye başladılar. Bir kadının bir kadın doktor istemesinin sebebi o kadar farklı sebep olabilir ki yani bu dini olabilir, utangaçlık olabilir, derdini daha rahat anlatabilecek olabilir. Bunun Fransız değerleriyle ne ilgisi olabilir?”* (Görüşmeci 23, 2021). *“Onlar bizim değerlerimize saygı göstermiyorlar, biz niye onların değerlerine saygı gösterelim ki?”* (Görüşmeci 14, 2021).

Genel olarak Fransız devletinin söylemi ve Müslümanlara yönelik tutumu toplum içerisinde epistemolojik bir krize işaret etmektedir. Bu durum vatandaş

kimliğinin de sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Örneğin; Kasım 2015 saldırılarından sonra François Hollande'ın yapmış olduğu 16 Kasım 2015 tarihli konuşmasında ilk olarak ortaya attığı önerilerden bir tanesi bir vatandaşlıktan çıkarma uygulaması için Anayasada bir değişiklik yapılmasıydı (Hollande, 2015b). Bu öneri daha sonra hayata geçmemiş olsa da devlet söyleminde ulusal kimliğin ne olduğuna dair bir fikir edinilmesini sağlamaktadır. François Hollande'ın önerdiği şekilde veya daha sonra mecliste tartışılan şekli ile vatandaşlıktan çıkarma uygulaması, nüfusun tamamı için bir siyasi kapsayıcılık yerine eşitsiz bir vatandaşlık algısının oluşmasına sebep olmuştur (Beauchamps, 2016: 32). Çünkü önerinin ilk halinde ve daha sonra Senato'nun kabul ettiği şeklinde, vatandaşlıktan çıkarmanın çifte vatandaşlığı bulunan kişilere uygulanması söz konusuydu. Bu noktada çifte vatandaşlığı bulunan kişilerin çok büyük bir çoğunluğunun eski sömürgelerden veya Fransa'ya işçi olarak gelen Müslümanlardan oluştuğu düşünüldüğünde (INED, 2010: 120), hedef yine Müslümanlar olarak gözükmektedir.

Bu nedenle, Müslümanların Fransız devletine karşı olan güvensizlik duygusu, sadece terörle mücadele kapsamında hedeflenmelerinden dolayı değil, aynı zamanda kimliklerinin kabul edilmemesinden dolayı da oluşmaktadır. Müslümanlara yönelik söylem hem sosyal düzene hem de ulusal kimliğe tehdit çerçevesinde şekil aldığından, nüfusun geri kalanını oluşturan Fransızlar tarafından da güvenlikleştirmenin kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır. Fransa'da referans nesnenin ulusal kimlik ve liberal değerler olduğu güvenlikleştirmede, alımlayıcı kitle kendi benlik algısı tehdit altında olduğu için bunun korunmasını kabul etmektedir (Huysmans, 2004: 311). Dolayısıyla, sosyal düzeni ve ulusal kimliği korumak için başkalarına güç uygulandığında toplum tarafından insan hakları ihlallerinin kabulü söz konusudur (Lechte ve Newman, 2013: 13). Örneğin; IFOP'un yapmış olduğu bir anket çalışmasına göre, katılımcıların %84'ü, daha fazla güvenlik için kendi özgürlüklerinden vazgeçebilecekleri cevabını vermiştir (IFOP, 2015b: 20). Sonuç olarak, devletin Fransız Müslümanların sivil özgürlüklerine karışması, halihazırda var olan Fransa ve İslam'ın uyuşmadığı ve çatıştığı anlatısını yeniden üretmektedir (Beydoun, 2016, 1323).

Müslümanların Fransız toplumuna uyum ve entegrasyonu adı altında gerçekleştirilen uygulamalar bir arada düşünüldüğünde Huysmans ve Buonfino'nun

(2008) gösterdiği şekilde bir huzursuzluk politikasının inşa edildiği anlaşılmaktadır. Özellikle dinî semboller ve peçe yasağı bunun en temel örneklerini oluşturmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, Fransa’da yaşayan Müslümanların kurumsal olarak kontrol edilmeye çalışıldığı ve bir açıdan güvenlik meselesi haline getirildiği gözükmektedir. Böylece Müslüman göçmenlerin potansiyel düşman olarak yeniden inşa edilmesi neredeyse sürekli hale gelmekte ve normalleşmektedir. Ancak bu durum refah toplumunun dayandığı karşılıklı güven ve dayanışmayı zedelemektedir. Terörist tehditlerin algılanış biçimi aktif güvenin yerini aktif güvensizliğe bırakmasına sebep olmaktadır (Beck, 2002: 44). “*Toplumsal güvenlik adına bazı insanları özgürlüklerinden mahrum ettiler. Bu şekilde özgürlüklerinden mahrum bırakılanlar artık kendilerini güvende hissedemez*” (Görüşmeci 18, 2021).

TERÖR SALDIRILARI VE SÖYLEM

A. Fransa’da Yaşanan Çeşitli Terör Saldırıları

1. Terörle mücadele konusunda geçmişten bugüne Fransa

Fransa’da güvenlikleştirme hamlelerini aktif olarak başlatan 2015 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen saldırıları açıklamadan önce, Fransa’nın terörle mücadele konusundaki tecrübesi ile ilgili biraz bilgi vermemiz gerekmektedir. Fransa’nın ilk terörle mücadele yasası 1986 yılında çıkarılmıştır. Bu yasanın önemli olmasının sebebi, bir terörizmin tam tanımını yapmış olmasa da terörizm sayılacak olarak eylemleri ve bir terör olayı söz konusu olduğunda uygulanacak prosedürleri belirlemiş olmasıdır. Bundan sonraki yıllarda da çeşitli terörle mücadele yasaları yapılmış, 2006 yılında terör tanımının içine siber terörizm de eklenmiştir (Vie Publique, 2021).

Fransa’da terörle mücadele konusu 2009 yılında ilk olarak El-Kaide bağlantılı bir kişinin saldırı planı (BBC, 2009) ve 2012 yılı mart ayında gerçekleşen Toulouse ve Montauban’daki iki saldırının (Le Monde, 2012) ardından daha da gelişmeye başlamıştır. Merah Olayı olarak da adlandırılan 2012’deki bu saldırı sonrasında, o sırada yeni kurulmuş olan François Hollande hükümeti tarafından ceza kanununda değişiklik yapılarak, yurt dışındaki Fransız vatandaşlarının ve yurt dışında terörist kamplara katılmış kişilerin gerçekleştirdiği terör eylemlerine karşı kovuşturma mümkün kılınmıştır (Vie Publique, 2021). Kasım 2015 Paris saldırılarına giden süreçte, Hollande liderliğinde Valls hükümeti tarafından Kasım 2014’te halihazırda var olan terörizmle mücadele hükümlerini güçlendiren bir kanun ve Temmuz 2015’te Fransız istihbarat servisinin eylem araçlarını güçlendiren başka bir kanun çıkarılmıştır (a.y.).

Daha önce belirtildiği üzere Fransız ceza kanunu tam olarak bir terörizm tanımı yapmamaktadır. Bunun yerine, terörizm olarak değerlendirilebilecek eylemleri saymaktadır. Diğer herhangi bir suç gibi, bir terörist eylem de öncelikle bir yasa ihlal etme niyetini gerektirmektedir, ancak terörizmin karakteristik özelliği bunun özel bir niyetle yapılmış olmasıdır. Bu özel niyet, kamu düzenini bozma ve terörle birlikte rahatsızlık yaratma amacıdır (Menabe, 2016: 172). Ceza kanununun 421-1 maddesi ve onu takip eden diğer maddeler failleri tarafından izlenen amaç nedeniyle, terörizm

olarak sınıflandırılabilir su ların bir listesini oluşturur: yaşama hakkına kasıtlı saldırılar, v c t bütünlüğüne karşı kasıtlı saldırılar, adam kaçırma ve zorla hapsetme, hırsızlık, gasp, imha etme, bazı bilgisayar su ları, silahlar, patlayıcılar ve nükleer malzemelerle ilgili suçlar, terörizm övgüsü, bir terörist teşebbüsün finansmanı ve benzeri. Terörist bir suç için hazırlık eylemleri veya terörizm suçu niyeti dahi terörizm olarak değerlendirilmektedir (Code P nal, madde 421-1 – 421-8). Dolayısıyla birçok eylem türü terörizm olarak tanımlanabilir. Buradaki amaç, açıkça terörist amaçlarla işlenen fiillerin geniş bir şekilde ele alınmasına izin vermektir. Diğ er taraftan, bu son derece geniş ve belirsiz suç modeli, suçlar henüz işlenmeden bile yasal işlem başlatmayı mümkün kılmaktadır. Fransız istihbarat servisleri radikal ağlara bağlı olduğu şüphelenilen kişileri, bu ağları zayıflatmak ve bilgi edinme amacıyla tutuklayarak bu yasal hükümleri sık sık kullanmaktadırlar. Terör örgütlerinin faaliyetlerini kısıtlamanın yasal yolları, istihbarat toplama fırsatı ile birleştiğinde, terörizm saldırısı niyeti suçlamasına başvurmak, terörle mücadelede en çok kullanılan ve eski DST müdürü Pierre Bousquet de Florian'ın tabiriyle yasal önleyici etkisiz hale getirme doktrini haline gelmiştir (Ragazzi, 2014: 20).

Fransız toplumu, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, terör tehdidiyle yaşamaya alışmıştır ve Kasım 2015 saldırıları döneminin başbakanı Manuel Valls'in belirttiği üzere bu tehditle yaşamaya alışmak zorundadır (Le Figaro, 2015a). Fransız toplumu genel itibariyle devleti terörle mücadele konusunda desteklemektedir. Odoxa anket şirketinin yapmış olduğu çalışmaya göre, katılımcıların %55'i güvenlik için kendi özgürlüklerini kısıtlayabilecek istisnai önlemleri kabul etmektedir. Aynı zamanda katılımcıların %60'ı Fransa'nın terörle bir savaş halinde olduğunu düşünmektedir ve devleti bu savaşta desteklemektedir (Odoxa, 2019).

Fransa, onlarca yıldır terörist tehditlerle karşı karşıyadır. Bununla mücadele için, bir suçluyla uzaktan bile bağı olan herhangi bir kişiyi alıkoyma hakkından, daha gizli bir siyasi ortamda faaliyet göstermeye kadar pek çok yasadan yararlanan güçlü bir terörle mücadele cephanesi bulunmaktadır. Ayrıca, terör konusunda uzmanlaşmış terörle mücadele hâkim ve savcılarının var oluşu, bu hâkim ve savcılarının kolluk kuvvetleri ve istihbarat servisleriyle sürekli etkileşim halinde olması dolayısıyla merkezileşmeyi ve bilgiyi tek bir yerde toplamayı sağlamaktadır. Son olarak, Fransız

toplumu da bu mücadeleyi, kendi özgürlüklerinden vazgeçme pahasına dahi olsa büyük ölçüde desteklediğinden dolayı terörle mücadele konusunda Fransa'nın pek çok avantajı ve imkânı bulunmaktadır. Ancak Fransız hükümeti elindeki bütün bu imkân ve avantajlara rağmen saldırılar sonrası dönemde güvenlikleştirmeyi tercih etmiş ve İslam'ı ve Müslümanları Fransa'nın değerlerini tehdit ettiği iddia ederek meseleyi tamamen güvenlik temelli ele almıştır.

2. Saldırılar Silsilesi

11 Eylül saldırılarından sonra, dünyanın birçok yerinde terörizm kaynaklı ölüm ve yaralanmalarda önemli bir artış gözlenmiştir. Avrupa, son yıllarda, Mart 2004 Madrid tren saldırısı, Temmuz 2005 Londra bombalaması (Euronews, 2017), 2011 Oslo patlaması ve onu takiben Utøya silahlı saldırısı (BBC Türkçe, 2011) gibi korkunç terör olaylarına maruz kalmıştır. Fransa'da da 7 Ocak 2015'te Charlie Hebdo saldırıları gerçekleşmiştir. 7 Ocak sabahı, ağır silahlı iki kişi, İslam peygamberi Muhammed'in karikatürlerini yayınladığı gerekçesiyle Charlie Hebdo dergisinin gazeteci ve karikatüristlerinin yazı işleri toplantısı sırasında binaya girerek kısa süre içerisinde 12 kişiyi öldürmüş ve saldırılardan sonra izlerini kaybettirmiştir. Cumhurbaşkanı François Hollande yapmış olduğu konuşmasında "Bugün tüm Fransız Cumhuriyeti saldırıya uğramıştır. Teröristler ifade özgürlüğü, kültür, sanat, çoğulculuk ve demokrasinin ilkelerini hedef almıştır" ifadelerini kullanarak ulusal yas ilan etmiştir (Williams, t.y.).

Saldırıların bitişinin ertesi günü, Fransa'da o güne kadar hiç görülmemiş bir gösteri yürüyüşü düzenlenmiştir. "*Je suis Charlie*" (Ben Charlie'yim) mottosuyla düzenlenen ve *Marche Républicain* (Cumhuriyet Yürüyüşü) adı verilen bu yürüyüşe Avrupalı liderler başta olmak üzere dünyadan da pek çok lider katılmıştır (Le Monde 2015c). İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, Fransa'da gerçekleşen en büyük gösteriyi izleyen ikinci günde Başbakan Manuel Valls, Ulusal Meclis'te yaptığı konuşmasında, Fransa'nın terörizme, cihatçılığa ve radikal İslam'a karşı savaşta olduğunu açıklamış ve yapılan gösteri yürüyüşüyle Fransızların talep ettiği özgürlük ve laikliği korumak amacıyla önlemler alınacağını sözünü vermiştir (Valls, 2015a). Düşman radikal İslam olarak tanımlandıktan sonra, Fransız değerlerinin savunulması amacıyla alınan veya alınacak önlemlere karşı muhalefeti büyük ölçüde

engellenmiştir. Saldırıları takip eden iki hafta içerisinde büyük çoğunluğu Fransız Müslümanları olmak üzere 100'ün üzerinde kişiye terörü övme suçundan tutuklama yapılmıştır (Marshall, 2015: 44). Diğer taraftan, 2003 yılında kurulan İslamofobi karşıtı dernek *Collectif contre Islamophobie en France*'ın Şubat 2015'te yayınladığı rapora göre, olayları takip eden iki hafta içerisinde çok sayıda İslamofobik saldırı bildirilmiş ve Fransız Müslümanlarına karşı şiddet oranlarında dramatik bir artış görülmüştür (Franceinfo, 2015a).

Saldırıların hemen ardından, IFOP'un yapmış olduğu anket çalışmasına göre, Fransızların %66'sı Müslümanların Fransa'da uyum içerisinde yaşadığını ve sadece radikal İslamcıların bir tehdit unsuru oluşturduğunu düşünmektedir (IFOP, 2015a: 3). Charlie Hebdo dergisinin 2020 yılında Muhammed karikatürlerini tekrar yayınlaması üzerine yapılan bir başka IFOP araştırmasına göre, Fransızların %59'u ifade özgürlüğü çerçevesinde bu tarz karikatürlerin yayınlanmasını haklı bulmaktadır. Diğer taraftan bu anket çalışmasının en önemli özelliği ayrıca Müslüman katılımcılardan oluşan bir gruba da aynı soruları sormuş olmasıdır. Aynı soruya Müslümanların %69'u cevap olarak karikatürlerin yayınlanmasının gereksiz bir provokasyon olduğunu söylemiştir ve bu yayınları haklı bulmamıştır (IFOP, 2020a: 7). Yine aynı ankete göre, Fransızların %92'si, Müslüman Fransızların ise %82'si Charlie Hebdo saldırısını gerçekleştiren teröristleri kınamaktadır. Ancak gençlere bakıldığında bu oranlar her iki grupta da düşmektedir. 15-24 yaş arası Fransızların %79'u saldırıları kınarken, bu oran Müslüman gençlerde %74'tür (a.y.: 16-17).

Charlie Hebdo saldırısının şokunu henüz üstünden atamamış Fransa, 13 Kasım 2015'te terör örgütü IŞİD'in üstlendiği Paris ve Saint-Denis'deki saldırılara maruz kalmıştır. Bu saldırılar, güvenlikleştirme teorisine göre istisnai önlemler olarak değerlendirilen olağanüstü hâl kararnamesi, sanayi siteleri ve ulaşımın güvenliğinin güçlendirilmesi, kamu güvenliği kaynaklarının artırılması ve benzeri çeşitli güvenlik sonuçları doğurmuştur. Toplamda 131 kişinin ölümüne ve 413 kişinin yaralanmasına sebep olan saldırılar (Le Point, 2019), İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Fransa'nın karşılaştığı en kanlı olaydır.

Fransa, 13 Kasım 2015 Paris saldırılarının neredeyse hemen ardından bir büyük saldırı bu sefer Nice'te gerçekleşmiştir. Saldırının yapıldığı 14 Temmuz günü

Fransa’da Bastille Günü olarak kutlanan en büyük ulusal bayramdır. Bayram kutlamaları sırasında terörist 19 tonluk bir ağır yük kamyonunu orada bulunan kişilerin üzerlerine doğru sürerek toplamda 86 kişinin ölümüne ve yüzlerce kişinin yaralanmasına sebep olmuştur (Le Monde, 2016g).

Eski *Groupe d’Intervention de la Gendarmerie Nationale* (Ulusal Jandarma Müdahale Grubu – GIGN) müdürünün olayın hemen ardından yapmış olduğu tahmine göre, polisin karşı karşıya olduğu terörist IŞİD’in kendisine bağlılık hissedenlerin bulundukları yerlerde harekete geçmesi talimatına uymuş ve tespit edilmesi çok zor bir yöntem kullanmıştır (Europe1, 2016). Soruşturma sırasında bu tahminin bir ölçüde doğru olduğu ortaya çıkmıştır. IŞİD kısa süre içerisinde saldırıyı üstlenmiştir ancak IŞİD’in üstleniş biçimi ve saldırganın profili soru işaretlerine sebep olmuştur (Kodmani, 2016). Dönemin İçişleri Bakanı Bernard Cazeneuve, ilk etapta Tunus asıllı terörist Mohamed Lahouaiej Bouhlel’in iki üç ay gibi çok hızlı bir radikalleşme sürecinden sonra bu saldırıyı gerçekleştirdiğini iddia etmiştir (Le Parisien, 2016b).

Tanık ifadelerine göre terörist, saldırıyı gerçekleştirmeden kısa zaman öncesine kadar ramazan ayında oruç tutmuyordu, camiye gitmiyordu, alkol alıyordu ve domuz eti yiyordu. Hatta soruşturma kapsamında bilgisayarında homoseksüel pornografik içeriklere rastlanmıştı (Bonney, 2016). Radikalleşme konusunda çalışan uzmanlara göre, yetişkinlerde hızlı radikalleşme kavramı mantıklı değildir. Sosyolog Farhad Khosrokhavar’a göre, saldırının yöntemi IŞİD’i anımsatsa da motivasyonu bu yönde değildir. Teröristin daha önce depresyon tedavisi gördüğü, ruh sağlığının istikrarlı olmadığı ve her ne kadar son zamanlarda sakal uzatmaya ve camiye gitmeye başlamış olsa da normalde devamlı ibadet eden bir Müslüman olmadığı bilindiğinden bu saldırıyı dini sebeplerle gerçekleştirdiğini düşünmek yanlıştır. Bu, toplumun kendisinden alınmış bir intikamdır (Riou, 2016). İdeolojik öğelerin eksik olduğu bu saldırı, sosyoloğa göre IŞİD’in yöntemlerinin arkasına sığınan psikiyatrik bir vakadır ve bu saldırganla 13 Kasım 2015 saldırılarını düzenleyen teröristler arasında bir benzerlik bulunmamaktadır. Bu tarz saldırıları radikal İslam olarak nitelendirerek, devlet radikal İslam’ın her şeye kadir olduğunu ve buna karşı savaşılamayacağını düşündürmekte ve toplumu istikrarsızlaştırmaktadır (Hache, 2016). Saldırı ile ilgili yapılan soruşturmanın sonunda olayın bir terör saldırısı olarak nitelendirilip

nitelendirilmeyeceği bile tartışma konusu olmuştur (Le Parisien, 2020). Yine de bu durum hükümeti, terörle mücadele konusunda yeni yasalar çıkartmaktan ve 13 Kasım 2015 saldırıları sonrası ilan edilen olağanüstü hâli uzatmaktan alıkoymamıştır. Yukarıda bahsi geçen saldırılar dışında, küçük çaplı olarak nitelendirilebilecek pek çok başka “İslami” terör saldırısı da gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en çok yankı uyandıranı, öğretmen Samuel Paty’nin öldürülmesi günümüze kadar gelen süreçte güvenlikleştirme politikalarını hızlandıran etkenlerden birisi olmuştur.

B. François Hollande’ın Yaptığı Konuşmaların İncelenmesi

Kopenhag Okuluna göre, güvenlikleştirme sürecinin en önemli aşaması, söz edimidir. Ancak bu söz edimi, herhangi bir söz edimi veya herhangi bir sosyal inşa süreci değildir. Belirli bir söz edimini özel bir güvenlik eylemi, yani güvenlikleştirme haline getiren şey, meseleyi gündelik politikanın rutin normlarının ötesinde olağanüstü önlemler gerektiren varoluşsal bir tehdit olarak ortaya koymasıdır (Williams, 2003: 514). Bundan dolayı, Cumhurbaşkanı François Hollande’ın Charlie Hebdo saldırısı sonrası ve Kasım 2015 saldırılarının hemen ardından yapmış olduğu konuşmalar güvenlikleştirme sürecindeki söz edimini anlamak açısından önemlidir. Yine de Hollande’ın konuşmalarına geçmeden önce, Hollande’ın Sosyalist Parti üyesi bir cumhurbaşkanı olduğunu hatırlatmak gerekir. Fransız sosyalizm modeli, prensipte militarizm ve insan haklarının güvenlik sebebiyle kısıtlanmasına karşıdır (Bogain, 2017: 3). Dolayısıyla, Hollande’ın terörizme verdiği karşılığın gelebilecek her türlü eleştirilere karşılık meşrulaştırılması gerekmektedir. Bu sebeple Hollande, Amerikan Başkanı George W. Bush’ın 11 Eylül saldırıları sonrası başlattığı Teröre Karşı Savaş (*War on Terror*) retoriği çerçevesinde şekillenen konuşmalar yapmıştır.

1. Charlie Hebdo: Güvenlikleştirme Başlangıcı

François Hollande, Charlie Hebdo saldırılarının ardından güvenlikleştirme hareketi olarak değerlendirilebilecek dört konuşma yapmıştır. Bunlardan ilki, dergiye düzenlenen saldırı günü 7 Ocak’ta, ikincisi, üç gün süren saldırılar ve kovalamaca sonunda 9 Ocak günü, üçüncüsü, Charles de Gaulle uçak gemisinin IŞİD’le mücadelede destek için Orta Doğu’ya gönderildiği 14 Ocak’ta ve son olarak dördüncüsü, 5 Şubat günü basın toplantısı şeklinde olmak üzere yapılmıştır. Charlie

Hebdo saldırılarının gerçekleştiği 7 Ocak günü konuşan François Hollande, terörizm tehdidinin gerçek bir tehdit olduğunu söylemiştir. Tehdidi tanımlamak için terörizm ve köktendincilik gibi kavramlar kullanmıştır. Hollande’a göre, Fransa yıllardır gericilik ve aşırı şiddet eğilimli kişiler tarafından tehdit edilmektedir (Hollande, 2015a). Saldırüyı gerçekleştirenleri tanımlarken, cihatçı, köktendinci, terörist, fanatik ve benzeri gibi sözcükler kullanan Hollande, bu “katillerin” Fransa’nın çok iyi tanıdığı terörist organizasyonlara üye olduğunu savunmuştur (Hollande, 2015c). Diğer taraftan tehdidin hem içeriden hem de dışarıdan geldiğini vurgulamıştır (a.y.). 14 Ocak günü yapmış olduğu konuşması, tehdidin ne olduğunu çok çeşitli şekillerde tanımlarken, kim olduğuna dair bir fikir vermemektedir. Bu konuşmanın genel amacı bu bahsedilen tehdide karşı ne tür savunma stratejileri izleneceğini açıklamaktır (a.y.). Tehdidin kimden geldiğini söylemese de Hollande düşmanı korkak, barbar (2015a) ve gerici (2015b) olarak nitelemektedir. Bu sıfatlar, tehdidin olağanüstü doğasını göstermek için kullanılmıştır ve saldırganların sıradan yurttaşlar olmadıklarının altını çizmektedir. Böylelikle, terörist tehdit gerçek olsa bile, bunu gerçekleştiren kişilerin anormal olduğu anlatılmaktadır. Diğer taraftan, bu kişilerin İslam dini ile hiçbir ilgisi bulunmadığını vurgulayan Hollande, bu kişileri Yahudi marketi Hyper Cacher’e yapılan saldırı nedeniyle ırkçılık ve anti-semitizm ile ilişkilendirmektedir (Hollande, 2015b).

Hollande’a göre, Charlie Hebdo saldırıları bağlamında tehdit altında olan temel referans nesne cumhuriyetin kendisidir:

“Bugün tüm cumhuriyet saldırıya uğramıştır. Cumhuriyet, ifade özgürlüğüdür. Cumhuriyet kültürdür, yaratıcılıktır, çoğulculuktur, demokrasidir. Katiller tarafından hedef alınan şey budur. Saldırdıkları Fransa’nın uluslararası arenada her yere taşıdığı adalet ve barış idealidir ve askerlerimiz aracılığı ile terörizm ve köktendincilikle mücadele ederken taşıdığımız barış ve hoşgörü mesajıdır” (Hollande, 2015a).

Birkaç gün sonra yaptığı 14 Ocak tarihli konuşmasında, tehdit altında olan cumhuriyet kavramına özgürlük, kadın erkek eşitliği ve haysiyet gibi değerleri de eklemiştir (Hollande, 2015c). Referans nesnelerini bütün liberal demokratik ülkeler tarafından kabul edilen insan hakları ve insani değerler üzerinden kurgulayan Hollande, bu şekilde müttefiki olan demokratik ülkelerin sempatisini kazanmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, Fransa’nın cumhuriyetçi kimliğinin en önemli parçasını oluşturan

laiklik kavramının da altını çizen Hollande, laikliğin de teröristler tarafından hedef alındığını göstermektedir (2015c).

Hollande'ın Charlie Hebdo saldırıları sonrasında yapmış olduğu konuşmalarda bile güvenlikleştirme hareketi açıkça kendisini belli etmektedir. Durumun ender rastlanan bir olay olarak nitelendirilerek ve vahameti özellikle vurgulanarak acil cevap verilmesi gerektiği belirtilmiş olmaktadır (2015c). Bu saldırılara verilen karşılığın (VIGIPIRATE planının devreye sokulması ve fazladan polis güçlerinin göreve getirilmesi gibi) o güne kadar bir benzeri görülmemiştir. Aynı zamanda bu karşılığın verilme hızı da Fransa'nın yakın tarihinde görülmüş değildir (2015c). Terörizmle mücadelede sağlam adımlar atılmalı ve güç kullanılmalıdır ancak bu aşamada Hollande, var olan hukuk kuralları çerçevesinde hareket edileceğini belirtmiştir.

Hollande'a göre (2015b), bu durumla savaşmak için ellerinde olan en iyi ve tek silah, vatandaşların birlik ve beraberliğidir. Vatandaşların dayanışması ve Fransız özgürlük prensiplerine bağlı kalınması sayesinde Fransa bu terörist düşmanları yok edebilecektir (Hollande, 2015a). Hollande tarafından tehdit altında olduğu söylenen bu prensipler, aynı zamanda terörizmle savaşmak için birer silahtır. Toplumun bütünüünün üzerinde uzlaştığı bu prensiplere çağrı yaparak Hollande, bütün toplumu terörle mücadelenin bu şekilde olması gerektiği ile ilgili ikna etmeye çalışmaktadır. François Hollande'ın Charlie Hebdo saldırısı sonrası yaptığı konuşmalar birlikte değerlendirildiğinde, bunlar güvenlikleştirme sürecinde söz edimi kabul edilebilir konuşmalardır ancak terörle mücadelede keskin bir strateji değişikliği öngörmemektedir. Bu durum Kasım 2015 saldırılarından sonra açıkça değişmiştir.

2. 13 Kasım 2015: Güven Talebi

Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande'ın 13 Kasım 2015'teki konuşması, saldırılar hala gerçekleşmeye devam ederken yapılmıştır: “Ben konuşurken, Paris bölgesinde eşi görülmemiş boyutlardaki terörist saldırılar sürmektedir” (2015d). Konuşmanın bu özel zamanlaması hala kontrol altına alınamayan durumun vahametini göstermektedir. Ayrıca konuşmasını yaparken, özellikle de saldırıların bilançosunu açıklarken tonlaması çok derindir. “Onlarca kişi öldü, çok sayıda yaralı bulunuyor, bu bir terördür” (Hollande, 2015d). Cumhurbaşkanı

burada “terör” kelimesinde ısrar etmektedir. Ayrıca pek çok kez kullanılan terör, korku gibi sözcükler tehdidin ne derece tehlikeli olduğunu ve bunlara karşı acilen çeşitli önlemler alınması gerektiğini vurgulama amacındadır. Bunlardan dolayı iki büyük güvenlik kararı açıklanmıştır: olağanüstü hâl ilan edilmesi ve sınırların kapatılması.

“Terörle karşı karşıya olan Fransa, güçlü olmalı, büyük olmalı ve devlet yetkilileri sağlam olmalıdır. Ve olacağız. Ayrıca herkesi sorumlu olmaya davet etmeliyiz. Teröristlerin istediği bizi korkutmak ve yıldırma. Korkmak için gerçekten sebebimiz var. Korku var, ama bu dehşet karşısında kendini nasıl savunacağını, gücünü nasıl harekete geçireceğini bilen ve bir kez daha teröristleri yenecek bir ulus var” (Hollande, 2015d).

François Hollande, bu sözlerle sorunu tanımlamakta ve sadece dayanışma yapılmasını değil, sorumluluk alınmasını istemektedir. Burada mesajının genel çerçevesinin gelişmekte olduğunu ve dayanışmadan ziyade güvenlik konularına daha fazla odaklandığını gözlemlemek mümkündür.

Cumhurbaşkanı Hollande, devlet yetkililerini ve güvenlik güçlerini konuşmasının merkezine koymaktadır. Aynı zamanda, kendisini daha üstün bir konuma yerleştirmektedir ve alınan kararlardan “benim kararım” şeklinde bahsetmektedir. Sert bir tonlama ve üslup kullanarak, kendisini otoritesini kullanan ve krizin çözümünde kamu güvenine sahip olan bir devlet başkanı şeklinde tanımlamaktadır. Kendisini bir devlet başkanı olarak göstermekle kalmayıp aynı zamanda, simgesel bir savaş lideri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Zira konuşmasında savaşa dair pek çok kelimeyi kullanmaktadır: “savaş”, “yenilgi”, “saldırı”, “güvenlik güçleri”, “ordu”, “kurbanlar”, “yaralı”, “savunma”, “operasyonlar”, “öldürüldü”, “etkisiz hale getirildi” ve benzeri (Hollande, 2015d). Bu savaş lideri kavramı aynı zamanda, ulusal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün garantörü (Constitution de la République Française, madde 5) ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanı (a.y., madde 15) olduğu için Cumhurbaşkanı ulusal savunma konusunda geniş yetkiler veren Fransız Anayasası tarafından da desteklenmektedir.

François Hollande daha sonra, halkın kriz çözme konusunda güvenini isteyerek konuşmasını tamamlar. “Sizden ulusumuzu terör eylemlerinden korumamız için güvenlik güçleriyle yapabileceklerimize olan güveninizi korumanızı rica ediyorum” (Hollande, 2015d). Sonuç olarak, Fransa’yı ve milletini korumak ve güvenli kılmak amacıyla güvenlik adına alınan istisnai önlemler meşrulaştırmış olur.

3. 16 Kasım 2015: Aktif Güvenlikleştirme

François Hollande konuyla ilgili diğer konuşmasını 16 Kasım 2015'te Versailles Sarayında, "Kongre" şeklinde toplanan milletvekili ve senatörlere yapmıştır. 2008 yılında Fransız Anayasasında yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanı üç nedenden ötürü Kongre şeklinde toplantı düzenleyebilme hakkına sahip olmuştur: Anayasada değişiklik tasarısı önerisi, bir devletin Avrupa Birliğine kabulüne izin vermek ve bir beyanda bulunmak (Assemblée Nationale, t.y.). 16 Kasım 2015 günü uygulanan son senaryodur. Hollande bu şekilde kongre önünde konuşan üçüncü Fransız devlet başkanıdır. Hollande'dan önce 1851 yılında kendisine darbe yapılmadan bir ay önce Napoléon Bonaparte bu şekilde bir toplantı düzenlemiş, 2009 yılında ise Nicolas Sarkozy ülkedeki ekonomik kriz dolayısıyla milletvekili ve senatörlere hitap etmiştir (Lombart, 2017). Cumhurbaşkanı Macron ise bu nadir cumhuriyet geleneğini her sene gerçekleştirerek hesap verilebilirliği arttıracaklarını vaat etmiş ve Temmuz 2017 ve Temmuz 2018'de Kongre önünde iki konuşma yapmıştır. Ancak Macron için pek de parlak sonuçlar doğurmayan Sarı Yelekliler krizi ve sonrasında gelen COVID-19 pandemisi sebebiyle 2018'den beri bu vaadini yerine getirmemiştir (Michelon, 2021).

Cumhurbaşkanının böyle bir toplantı organize etmesindeki temel amaç neydi sorusunun cevabına ise konuşmasını analiz ederek ulaşabiliriz. Her şeyden önce cumhurbaşkanı bu sıkıntılı günlerde ulusunu bir araya getirmeyi amaçlayan bu toplantıyı düzenlemiştir. Hollande, konuşması sırasında bu toplantının "bu felaket karşısında ulusu bir araya getirmek" için gerekli olduğunu açıklamıştır (Hollande, 2015e). Ayrıca, konuşması Fransız topraklarında güvenliği sağlamak için alınan farklı kararları ortaya koymaktadır. Toplantının istisnai boyutu, cumhurbaşkanına cumhuriyet kurumları, ulusun bağımsızlığı, toprak bütünlüğü veya uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesi ciddi ve acil bir şekilde tehdit edilirse, gerekli önlemleri alma yetkisini veren Anayasanın 16. maddesi ile kanıtlanmaktadır. Bu konuşmanın bağlamı ve koşulları, cumhurbaşkanının sadece kriz hakkında bilgi vermesi açısından değil, aynı zamanda krizden sonra ülkeyi yeniden inşa etmek için gereken siyasi kararları farklı devlet makamlarına iletmesi açısından özeldir. Konuşmada yer alan

geleceğe dair bu vizyon, çeşitli aksiyonlar alınmasına yol açacak tarzda bir konuşma özelliğini kazanmasını sağlamaktadır.

Öncelikle, cumhurbaşkanı konuşmasına Fransa'nın savaşta olduğunu (Hollande, 2015e) ilan ederek başlar. Bütün konuşması, bu ilk cümlelerin ispatı niteliğindedir. Yaşanan duruma ilişkin gerçekleri ve nedenleri sunarak, düşmanı tanıtarak, terör eylemlerinin doğasını açıklayarak ve terörizmin neden olduğu zararı iyileştirmek için yapılacak düzeltici faaliyetleri ortaya koyarak kişileri bu savaş ilanına ikna etmek için gereken argümanları sunar. Bu tepki, krize müdahale stratejisinin krizin verdiği zarar kadar olması gerektiğini göstermektedir. Şiddetli hasar, kefareti gerektirmektedir (Coombs, 1995: 466). Aynı zamanda, Fransa'nın savaşta olduğunu ilan ederek, Hollande kendisini önceki konuşmasında olduğu gibi bir savaş lideri pozisyonuna getirmektedir ve bu şekilde bu hikâyede başrolde yer almaktadır. Birinci tekil kişiyi fazlaca kullanmaktadır ve sorun ister askeri, diplomatik veya siyasetle ilgili olsun, kendisini bütün kararları alan kişi olarak göstermektedir.

Bu konuşmada, biz/onlar karşılaştırması mevcuttur ve bu karşılaştırma onların kim olduğuna ve amaçlarına dair daha fazla bilgi vermektedir.

“Bu saldırılar cihatçı bir ordunun, IŞİD'in işidir. Bu grup, Fransa özgürlükler ülkesi olduğu için, insan haklarının ana vatanı olduğu için bizimle savaşıyor. Demokrasimiz bu korkak suikastçılardan çok daha çetin düşmanlara karşı zafer kazandı. Cumhuriyetimiz bu aşağılık katiller tarafından tehdit edilemez. Devletin tüm gücünü yurttaşlarımızın korunması için konumlandıracağım. [...] Cuma Günü teröristlerin temel hedefi bütün Fransa olmuştur. Yaşamı, kültürü, sporu ve kutlamaları seven Fransa. Renk, köken, din, ırk ayrımı gözetmeyen Fransa. Katillerin öldürmek istediği, Fransız gençliğindeki bütün farklılıklardır. Bu saldırılar kesin bir hedef peşindedir: Bizi burada bölmek, korku yaymak ve Orta Doğu'da terörizme karşı savaşmamızı önlemek için baskı yapmak” (Hollande, 2015e).

Retorik kullanımı dikkat çekicidir. Hollande, Fransız toplumuna ait sembollerden hareketle (Hall, 2005) Fransa'yı Fransa yapan tüm özelliklere vurgu yapar. Teröristler de bu belirli özellikleri hedef almıştır. Hollande tarafından tanımlanan bu genç, açık fikirli ve sofistike Fransa, teröristlere atfedilen medeniyetsiz barbarlığın tam tersidir. Suikastçı öteki Suriye merkezli IŞİD terör örgütünün üyeleridir. Bu terörist saldırı aynı zamanda devletin vatandaşlarını koruma işlevine karşı yapılmıştır. Dolayısıyla devletin tüm gücünün yurttaşların güvenliği için harekete geçirilmesi, devletin toplumun güvenliği ile olan ilişkisini ve devletin

meşruiyetini yeniden teyit etme çabasını göstermektedir. Terörist saldırıların yarattığı korku sebebiyle, Fransız devletinin düzeni koruyabileceğini göstermesi önemlidir:

“[...] Kendimizi acilen ve uzun vadede savunmalıyız. Vatandaşlarımızın korunması ve birlikte yaşama kabiliyetimiz tehlikede. Cuma gecesi bu korkunç bilanço ortaya çıktığında Bakanlar Kurulu’nu topladım, derhal sınır kontrollerinin yeniden kurulmasını emrettim ve Başbakan’ın önerisi üzerine olağanüstü hâl ilan ettim. [...] Dün gece 104’ten fazla kişiye ev hapsi uygulandı ve 168 arama yapıldı. Bunun devamı gelecek. Ancak 13 Kasım’daki saldırılar ile düşman meseleyi yeni bir boyuta taşıdı. [...] Demokrasinin tepki verme kabiliyeti bulunmaktadır. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nin 2. maddesi güvenlik ve baskıya karşı direnişin temel haklar olduğunu kabul eder. Bu yüzden bu hakları kullanmalıyız. Bu ilkeler doğrultusunda yurttaşlarımızın güvenliğini bir kez daha garanti altına alacağız” (Hollande, 2015e).

Terörist saldırı abartılarak kimlik güçlendirmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda kişilerin acil tepki beklentisi sebebiyle Fransız topraklarında kontrolü sağladığını göstermektedir. Tehlikenin gösterilmesi ve devletin vatandaşlarını koruma sorumluluğunu ortaya koyması tehdit kim olursa olsun tepki verileceğini göstermektedir. Çeşitli sayıların verilmesi olağanüstü hâlin ilk saatlerinde alınan önlemlerin meşrulaştırılması açısından önemlidir. Bildiri’ye yapılan atıf ise özgürlük ve güvenlik arasındaki ilişkiyi göstermeyi amaçlamaktadır.

Hollande faillerin en azından bir kısmının Fransız vatandaşı olduğunu da kabul etmektedir: “Bunu söylemek acımasızca, ancak biliyoruz ki, cuma günü Fransızlar, Fransızları öldürdü” (Hollande, 2015e). Bununla birlikte, Fransız Cumhurbaşkanı bu sözleri genç Fransız vatandaşlarının radikalleşmesine yol açabilecek siyasi ve sosyal nedenler veya yapılar üzerinde durmak için bir başlangıç noktası olarak kullanmaz. Aksine onları, Fransa’ya gerçekten ait olmayan, izole suçlu örnekleri olarak tasvir eder: “Bizim topraklarımızda, suçluluktan radikalleşmeye, sonra da terörizme ilerleyen bireyler yaşıyor” (Hollande, 2015e). Suçlular Fransız toplumunun bir ürünü veya parçası olarak kabul edilmemektedir ve gelecekte de bu toplumun bir parçası olmamalıdır. Sonuç olarak, Hollande, Fransa’da doğmuş olsalar bile bu kişilerin Fransız olarak algılanmasını istememektedir.

Cumhurbaşkanı bu krize verilecek yanıtın terörizmin ortadan kaldırılması olacağını açıklamıştır. “Paris saldırılarının destekçileri suçlarının Fransa’yı sarsmaktan çok, onları yok etme kararlılığımızı pekiştirdiğini bilmelidir” (Hollande, 2015e). Düşmanın saldırısında daha farklı bir aşamaya geçmesiyle, Cumhurbaşkanı da sadece krize tepki vermekle kalmayıp aynı zamanda, “acil durumun ötesine

geçmeliyiz” (Hollande, 2015e) diyerek sorunu uzun vadede çözmeyi dört gözle beklediğini belirtmiştir.

Son olarak, François Hollande, konuşmasını dinleyiciye karşı daha güçlü kılmak için yineleme ve sözcüklerin sıralarının yerini değiştirme (*chiasmus*) yöntemlerini kullanmaktadır.

“Terörizmi yok edeceğiz, çünkü Fransız halkı dostlarından korkmadan birlikte yaşamaya devam etmek istiyor. Terörizmi yok edeceğiz, çünkü özgürlüğe ve Fransa’nın dünyadaki etkisine gönülden bağlıyız. Terörizmi yok edeceğiz, çünkü böylece insanların serbest dolaşımı ve kültürlerin iç içe geçmesi mümkün olacak. [...] Terörizm cumhuriyeti yok edemez, çünkü Cumhuriyet onu yok edecek” (Hollande, 2015e).

Konuşmasının bu son bölümünde, François Hollande, bundan sonraki amaçlarını göstermektedir: birleşik bir Fransa’yı ayakta tutmak ve terörizmi yok etmek. Konuşmanın bitiminde, toplantının katılımcıları uzun süre alkışlamışlar ve hep birlikte Fransız milli marşını söylemişlerdir. Fransız milli marşı, *La Marseillaise*’in sözlerinin bir savaş çağrısını temsil etmesi anlamlıdır. Zira marşın nakarat kısmı “Haydi vatandaşlar sıklaştırm safları silahları kapın! Yürüyün ki şu alçakların kanlarıyla toprağımız sulansın!” şeklindedir. Bu bağlamda, sözler Hollande’ın konuşmasının ilk cümlesinin yarattığı savaş ilanını devam ettirmektedir.

Hollande’ın konuşmalarında düşmanın bir yandan iyi organize olmuş bir ordu olarak tanımlanması ve diğer yandan medeniyetsiz olarak etiketlenmesi ilk bakışta çelişkili olarak görülse de güvenlikleştirme bağlamında, her ne pahasına olursa olsun ortadan kaldırılması gereken son derece tehlikeli bir düşman algısının inşasına izin vermektedir. Yüksek derecede örgütlenme, tehdidin daha büyük olarak anlaşılmasını sağlamakta ve ordu terimi teröre karşı savaş anlatısına çok iyi uymaktadır. Düşmanın barbar ve herhangi bir kültürden yoksun olarak tasvir edilmesi, düşmanın liberal değerleri temsil eden referans nesneden farklılaştırılması açısından gereklidir. Bu bağlamda, referans nesnenin hayatta kalmasını sağlamak için düşmanın tamamen yok edilmesi gerekmekte ve bu amaçla çeşitli acil durum önlemleri beyan edilmiş bulunmaktadır.

C. Söyleme Dair Bir Değerlendirme

François Hollande’ın Charlie Hebdo saldırısı ve Kasım 2015 Paris saldırıları sonrası yaptığı konuşmalar güvenlikleştirmenin nasıl zaman içerisinde ivme

kazandığını göstermektedir. Charlie Hebdo saldırısı sonrasında yapılan konuşmalarda tehdidin terörizm olduğunun vurgulanmasıyla beraber tehdiye karşı savunma odaklı bir yaklaşım izlenmiş ve tehdidin kimden geldiği ile ilgili net bir tanımlama yapılmamıştır. Kasım 2015 saldırıları sonrasında ise tehdit IŞİD terör örgütü olarak tanımlanmış ve buna karşı savaş ilan edilerek daha saldırgan bir yaklaşım benimsenmiştir. Charlie Hebdo saldırısında referans nesne olarak ifade özgürlüğüne ve cumhuriyetin savunduğu değerlere vurgu yapılmıştır. Kasım 2015 saldırıları sonrası konuşmalarda ifade özgürlüğü yerini Fransa'nın çeşitliliğine bırakmıştır. Resmî söyleme göre Kasım saldırıları Fransa'nın her vatandaşını kapsayan çeşitliliğine karşı düzenlenmiştir. Charlie Hebdo saldırısı sonrası güvenlikleştirici hamleler daha çok vatandaşların birlik ve beraberlik içerisinde olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda verilen politika tepkisi yasaların izin verdiği ölçüde güç kullanarak sadece koruma amaçlı VIGIPIRATE ve polis kuvvetlerinin artırılmasını kapsamaktadır. Buna karşılık Kasım 2015 saldırılarına verilen tepki çok daha sert olmuştur. Güvenlikleştirici hamleler savunmadan ziyade saldırı amaçlı tasarlanmış ve devlet ve kolluk kuvvetlerinin tüm imkanları seferber edilmiştir. Bu çerçevede olağanüstü hâl ilan edilmiş, Suriye'de konuşlanmış IŞİD'e saldırı düzenlenmiş, güvenlikle bağlantılı tüm alanlara daha fazla kaynak ayrılmış, anayasada değişiklik yapılması önerilmiş ve bütün bunlar güvenlik lehine insan hakları kısıtlanmıştır. Bir sonraki bölüm bu güvenlik önlemlerine ve bunların Müslüman vatandaşlar üzerinde yarattığı baskıya odaklanmaktadır.

GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

A. Olağanüstü Hâl (*État d'Urgence*)

1. Olağanüstü Hâl İlanı ve Olağanüstü Hâl Kanununda Yapılan Değişiklikler

Genellikle demokrasi olarak nitelendirilen rejimler terörle mücadele konusunda olağanüstü önlemlere yönelmemektedir. Zira demokratik rejimlerde devletin icraatları yasal çerçevede gerçekleşmekte ve bunun korunması siyasi ve toplumsal meşruiyeti sağlamaktadır. Ancak yine de her demokratik ülkenin yasal düzenlemeleri farklıdır ve daha önce bahsedildiği üzere, her demokrasi terörle mücadeleye aynı şekilde yaklaşmamaktadır. Genel olarak Fransa'nın hukuk sisteminde olağanüstü durumlar için üç tip olağanüstü hâl uygulaması bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1958 tarihli anayasanın 16. maddesi uyarınca cumhurbaşkanının sahip olduğu olağanüstü yetkililerdir (*pouvoirs exceptionnels*). Anayasanın bu maddesine göre, “cumhuriyetin kurumları, ulusun bağımsızlığı, topraklarının bütünlüğü veya uluslararası taahhütlerinin yerine getirilmesi ciddi ve ani bir şekilde tehdit edildiğinde ve anayasal kamu yetkilerinin düzenli işleyişi kesintiye uğradığında, cumhurbaşkanı, başbakan, meclis başkanları ve anayasa mahkemesine danıştıktan sonra gereken tedbirleri alır” (Constitution de la République Française, madde 16). Bu haklar hem yasama hem de yürütme yetkileri konusunda cumhurbaşkanına açık çek verse de (Khakee, 2009: 24) Ulusal Meclis bütün yetkilerini elinde tutar ve feshedilemez (Constitution de la République Française, madde 16). İkinci olarak, hem anayasanın 36. maddesinin hem de Savunma Kanununun düzenlediği sıkıyönetim gelmektedir. Sıkıyönetim sadece yabancı bir savaşın yarattığı acil bir tehdit oluştuğunda ve silahlı bir ayaklanma söz konusu olduğunda hükümet tarafından ilan edilebilir. Sıkıyönetim ilan edildiği takdirde, askeri güçler yönetimin bir kısmını eline alır ve toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü gibi bazı sivil özgürlükler askıya alınabilir (a.y., madde 36; Code de la défense, madde L2121-7). Son olarak, 1955 tarihli olağanüstü hâl yasasından bahsetmek gereklidir. Kasım 2015 saldırılarından sonra ilan edilen olağanüstü hâl, bu yasaya dayanarak gerçekleştirilmiştir. Temel olarak sıkıyönetimle büyük benzerlikler gösteren bu yasa, Cezayir'in bağımsızlık savaşı sırasında, askeri

güçlerin yönetime karışmasını engellemek ve hükümete geniş yetki verebilmek amacıyla yapılmıştır (Thénault, 2007: 65). Sıkıyönetim bugüne kadar hiç uygulanmamıştır ancak olağanüstü hâl, başta Cezayir sorunu olmak üzere çeşitli zamanlarda bölgesel olarak uygulanmıştır (Khakee, 2009: 23).

14 Kasım 2015'te François Hollande Bakanlar Kurulunu toplamıştır ve bu 1955 tarihli kanunun verdiği yetkiyle, yine içeriği bu kanuna istinaden belirlenen olağanüstü hâli ilan etmiştir (2015-1475 sayılı kararname). 20 Kasım 2015 tarihli 2015-1501 sayılı kanun ile 26 Şubat 2016 tarihine kadar uzatıldıktan sonra, tekrar 26 Mayıs 2016'ya kadar (2016-162 sayılı kanun) devam ettirilmiştir. Bundan sonra, 2016-629 sayılı kanunla Tour de France, Euro 2016 gibi büyük organizasyonlar sebebiyle (Gouvernement, 2016) 26 Temmuz 2016'ya kadar uzatılmıştır. Bir sonraki uzatma, 14 Temmuz Nice saldırılarının ardından 2016-987 sayılı kanunla altı aylık olarak gerçekleşmiştir. Bu uzatmanın İkinci Manuel Valls hükümetinin düşmesiyle bitmesi sonucunda, 19 Aralık 2016 tarihinde kabul edilen 2016-1767 sayılı yasayla 15 Temmuz 2017'ye kadar olağanüstü hâl hükümleri geçerli kılınmıştır. Ayrıca, bu yasa cumhurbaşkanlığı veya hükümet değişikliklerinin sonucunda olağanüstü hâlin bitmesini de engellemektedir (2016-1767 sayılı kanun, madde 4). Son olarak, olağanüstü hâl, 11 Temmuz 2017'de çıkarılan 2017-1154 sayılı kanunla 1 Kasım 2017'ye kadar uzatılmıştır ve bu tarihten sonra iki yılın sonunda Fransa'da olağanüstü hâl sonra ermiştir.

Olağanüstü hâl ilanı Fransa için bir ilk olmasa da önemli olan 1955'ten beri ilk defa bütün Fransa'yı kapsayacak şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Saldırılarından üç gün sonra, 17 Kasım 2015'te olağanüstü hâl aynı zamanda Fransa'nın bütün denizaşırı bölgelerine yayılmıştır (Cluet, 2015). Bununla birlikte, Wallis ve Futuna adalarında, Yeni Kaledonya'da, Fransız Polinezya'sında (bu üç bölgede güçlendirilmiş VIGIPIRATE uygulanmıştır) ve Saint Pierre ve Miquelon adalarında cihatçı tehlike altında olmamaları sebebiyle uygulanmamıştır (Ferrante, 2015).

1955 tarihli kanuna göre, cumhurbaşkanının ilan etmiş olduğu olağanüstü hâl sadece 12 gün boyunca yürürlükte kalabilmekte ve bundan sonraki uzatmalar için yasa gerekmektedir. Bu çerçevede meclise 2015-1501 sayılı yasa sunulmuştur. Bu yasa aynı zamanda olağanüstü hâl çerçevesini belirleyen 1955 tarihli yasada (55-385 sayılı

kanun) da çeşitli değişiklikler yapmıştır. 1955 tarihli kanunun orijinal versiyonunda olağanüstü hâl, kamu düzenine yönelik ciddi rahatsızlıklardan veya doğası veya vahameti gereği kamu felaketini olma özelliğini gösteren olaylardan kaynaklı olarak cumhuriyet topraklarının tamamında veya bir kısmında ilan edilebilir (55-385 sayılı kanun, madde 1). Başbakanın imzasının yer aldığı cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle ilan edilir ve Bakanlar Kurulunda görüşülür (Constitution de la République Française, madde 13). Ancak 12 günden fazla uzatma için yasa gereklidir (55-385 sayılı kanun, madde 2).

1955 tarihli kanunla izin verilen acil durum önlemlerini şu şekilde sıralayabiliriz: kişilere veya araçlara dolaşım yasağı, kişilerin bulunmasının kontrol edildiği koruma veya güvenlik alanlarının oluşturulması, kamu otoritelerinin eylemlerini herhangi bir şekilde engellemeye çalışan herhangi bir kişiye karşı ilçenin tamamı veya bir kısmında ikamet yasağı (55-385 sayılı kanun, madde 5), sınırlı ikamet emirleri (a.y., madde 6), konser salonlarının/tiyatroların, barların ve her türlü toplanma alanlarının geçici olarak kapatılması, düzensizlik yaratabilecek toplanmaların yasaklanması (a.y., madde 8), yasal olarak sahip olunan ateşli silah ve mühimmatı teslim etme yükümlülüğü (a.y., madde 9) ve gece ve gündüz aramaları (a.y., madde 11).

20 Kasım 2015'te yapılan değişiklikleri ise birkaç başlık altında toplayabiliriz. Öncelikle, idari aramalar konusunda haklar genişletilmiştir. 1955 yasası uyarınca, güvenlik güçlerinin arama izni olmadan gece veya gündüz arama yapması konusunda hakları bulunmaktaydı (a.y.). Mevcut yasanın 11.I maddesi uyarınca, konumun, davranışları kamu düzeni ve güvenliği için tehdit oluşturan bir kişi tarafından sık sık ziyaret edildiğine inanmak için ciddi nedenler bulunduğunda o konuma yönelik arama yetkisi verilebilmektedir (a.y., madde 11.I). Ayrıca, yapılan değişiklikte, güvenlik güçleri parlamento görevlerinin yerine getirildiği konumları ve avukat, hâkim ve gazetecilerin profesyonel faaliyetlerini yürüttükleri yerlerde arama yapılamaz (a.y.). Buna ek olarak, yasanın önceki halinin aksine, güvenlik güçlerinin aramanın yerini ve zamanını bildirmesi gerekir ve arama sırasında kişi ya da temsilci ya da iki tanık bulunmalıdır (a.y.). Mevcut olağanüstü hâl kapsamındaki aramalar, günün herhangi

bir saatinde veya gece, önceden haber verilmeksizin polis tarafından yapılır (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 10).

Diğer bir başlık, ev hapsi üzerinedir. Fransız kanunlarına göre, ev hapsinden kasıt kişinin belirli bir adreste bulunması ve sadece hâkimin izin verdiği sebeplerle dışarı çıkabilmesidir (Durand, 2015). 1955 tarihli yasa uyarınca hükümet, faaliyetleri güvenlik ve kamu düzeni açısından tehlikeli olduğu kanıtlanan kişiler için ev hapsi uygulayabiliyordu (55-385 sayılı kanun, madde 6). Yasada değişiklik yapıldıktan sonra da bu madde korundu. Buna ek olarak, bir kişi günde 12 saate kadar ev hapsinde tutulabilir ve bir polis karakoluna düzenli olarak günde 1 veya daha fazla kere imza vermesi ve pasaportu veya diğer kimlik belgelerini belirli bir süre için polise teslim etmesi istenebilir (a.y.). Dahası, davranışlarının kamu düzeni ve güvenliği için bir tehdit oluşturduğuna inanılması için ciddi nedenler varsa, bazı insanlarla iletişim kurmaları da yasaklanabilir (a.y.). Normal şartlar altında ev hapsini sadece hâkimler verebilmektedir, ancak olağanüstü hâl sırasında bu yetki İçişleri Bakanlığına tanınmıştır.

Bazı kurum ve organizasyonların feshedilmesi de bir başka konu başlığını oluşturmaktadır. Yeni yasaya göre, hükümet kamu düzenine ciddi zarar veren eylemlerde bulunan grup ve dernekleri dağıtma yetkisine sahiptir (a.y., madde 6-1). Ayrıca bu tarz eylemleri kolaylaştıran, yardım eden grup ve dernekler de dağıtılabilir (a.y.). İnternet kontrolü de yasaya yeni eklenen maddeler arasındadır. İçişleri Bakanı terör eylemlerini teşvik eden veya bu tür eylemleri yücelten web sitelerini ve sosyal ağları engelleyebilir ve Bakanlık derhal, yargı denetimi olmaksızın harekete geçebilir (a.y., madde 11-II).

2. Güvenlik – Özgürlük Dengesi

Kurulması çok zor olan güvenlik – özgürlük dengesi çok tartışmalı bir meseledir. Anderson ve Apap'ın (2002: 8) 11 Eylül saldırısından kısa bir süre sonra gözlemlediği üzere 11 Eylül sonrası dönemde güvenlik-özgürlük dengesi daha önce hiç olmadığı kadar hassas bir hal almıştır. 11 Eylül'den sonra dünyanın çeşitli yerlerindeki hükümetler uluslarının birliğini ve güvenliğini korumayı amaçlayan politikalar üretmiştir. Bununla birlikte bu politikalar özgürlük pahasına güvenliği

arttırarak özellikle Müslüman vatandaşların sivil özgürlüklerini zedelemiştir (Buonfino, 2006: 47). Fransa’da gerçekleşen saldırılar sonrası oluşan güvenlik endişeleri ve bunların sivil özgürlükler üzerindeki etkisi Müslüman vatandaşların güvenlikleştirilme sürecini şiddetlendirmiş ve ulusal birlik ve çoğulculuk söylemleri arasındaki çelişkiyi arttırmıştır. Ulusal birliği çoğulculuğa karşı güvenlik altına alma çabası demokratik bir toplumun üzerine inşa edildiği temelleri yok etme riskini taşımaktadır. Alınan önlemlerin gösterdiği üzere Fransız hükümeti istihbarata dayalı kriterlere veya bireye özgü şüphelere göre hareket etmek yerine tehlikeliliğin kanıtı olarak sıklıkla dinî inancı kullanmış böylece nüfus arasındaki yerleşik Müslüman azınlıklara yönelik şüphe, korku ve damgalamayı arttırmıştır. Ulusal birliği çeşitlilik tehdidine karşı korumak için hükümet sık sık temel bazı özgürlükleri ihlal etmiş ve nihayetinde güvenlikleştirilmiş vatandaşları dışlayarak korumaya çalıştığı gerçek ulusal birliği baltalamıştır.

Her yasa tasarısı meclisin önüne geldiğinde, tasarının kabul edilebilmesi için mecliste savunulması gerekmektedir. Bu savunma araştırmacıya güvenlikleştirme teorisi perspektifinden değerlendirme yapılabilmesi için veri sağlamaktadır. Bu çerçevede hem olağanüstü hâlin uzatılması hem de 1955 tarihli olağanüstü hâl kanununda değişiklik yapmak üzere meclisin önüne gelen 2015-1501 sayılı kanunu meşrulaştırmak amacıyla dönemin Başbakanı Manuel Valls ve İçişleri Bakanı Bernard Cazeneuve mecliste birer konuşma gerçekleştirmiştir. Valls yaptığı konuşmada “Güvenlik, ilk özgürlüktür. Bu nedenle diğer özgürlükler [...] geçici olarak sınırlandırılmıştır veya sınırlandırılabilir” (Valls, 2015b) ifadesini kullanmıştır.

Cazeneuve’ün konuşması da belirli temel öğelerden oluşmaktadır: Fransız topraklarındaki sürekli tehdit, gerçekleşen saldırıların büyüklüğü ve eşzamanlılığı. Dolayısıyla, hükümete göre olağanüstü hâlin uzatılması mecburidir (Cazeneuve, 2015). Aralık 2016 tarihli olağanüstü hâl uygulaması hakkında hazırlanan meclis raporu güvenliğin birincil özgürlük olduğu ifadesinin öylesine söylenmediğini, pek çok Fransız vatandaşının özgürlüklerinin kısıtlandığını vurgulamıştır (Raimbourg ve Poisson, 2016: 9). Bunun farkında olan hükümet, Avrupa Konseyini ve Birleşmiş Milletleri olağanüstü hâlin özgürlük hakkını, özel hayatın gizliliğini ve seyahat etme özgürlüğünü etkileyebileceğine dair uyarmıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 32).

Gerçek özgürlüğün herhangi bir tehditten uzak olma, yani güvenlik özgürlüğü (Bigo, 2011: 273-274) olduğu düşüncesi özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra literatürde çokça tartışılmıştır. Bigo ve diğerleri (2008: 6) bunu “en kötü senaryo” mantığı olarak nitelemektedir. Buna göre, yetkililer bir öncekinden daha kötü olabilecek başka bir terörist saldırıyı bekleme lüksüne sahip değildir. Dolayısıyla özgürlükleri etkileyebilecek istisnai önlemler saldırının yakın olabileceğini dikkate alan bir önleme mantığının parçasıdır (Bigo vd., 2008: 6). Fransız hükümetindeki aktörlerin belirttiği sürekli tehdit durumu olağanüstü hâlin uygulanması için bir şarttır ve tehdidin bu yönüne vurgu yapılması güvenlikleştirici aktörler için önemlidir.

Mecliste yaptığı konuşmasında Manuel Valls’ın terörizm ve İslam arasında dolaylı bir bağlantı kurmakta ve tehdidin sürekliliğini göstermektedir: “Bu kürsüde karşınızdayım, çünkü neredeyse üç ay önce milletimiz yasa boğuldu. Bir kez daha İslamcı terörizm, cihatçılık bizi daha önce hiç olmadığı kadar sert vurdu. Amaç, değerlerimize [...] en radikal şekilde saldırmaktır. Terör tehdidi ortada: benzeri görülmemiş, küresel ve kalıcı” (Valls, 2016a). Terörizme atıfta bulunularak kullanılan “İslamcı” ve “cihatçı” ifadeleri belirli bir siyasi düşüncüyü yansıtmaktadır. Buna göre İslam ve terörizm arasında bir bağlantı bulunmaktadır: “*Müslümanları ve İslam’ı temsil etmeyen küçük bir suçlu azınlıkla diğer Müslümanlar arasında bir fark yokmuş gibi davranıyorlar*” (Görüşmeci 4, 2021).

“Bir kaos ve siyasi boşluk zemininde, cihatçı gruplar oluşuyor ve gelişiyor. Arap-Müslüman dünyasının [...] bir sarsıntı ve gerilim aşamasına girmesi, jeopolitik bir veri oluşturuyor” (Valls, 2016a). Bu cümleler sayesinde Arap-Müslüman dünyası siyasi istikrarsızlıkla ve terörizmin yayılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu söylemler gerçekliğin belirli bir versiyonunu sunmaktadır. Böylece belirli grupların özelliklerini belirtmekle kalmaz, belirli ideolojileri ve sosyal değerleri sürdürür ve güçlendirir (Rojo ve Dijk, 1997: 561). Teröristlerin Fransız değerlerine yönelik tehlike oluşturduğunu gösteren Manuel Valls Müslüman öteki karşısında Fransız değerlerini güçlendirerek tehdit algısını inşa etmektedir. Konuşmasının devamında el konulan silahların, gözaltına alınan insanların ve yapılan aramaların sayısından bahsederek (Valls, 2016a) olağanüstü hâlin gerekliliğinin altını çizmektedir. Benzer şekilde Şubat 2016’da ikinci uzatma için yapmış olduğu konuşmasında Cazeneuve de terör

tehdidinin hala yakın ve kalıcı bir tehdit olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca hem Fransa’da hem de diğer ülkelerde gerçekleşen ve engellenen saldırıları sıralayarak güvenlik açısından son derece sorunlu gözükten bir çerçeve çizmiştir (Cazeneuve, 2016a). Olağanüstü hâli meşrulaştırmaya yönelik bu ifadeler bu arada yaşanan insan hakları ihlallerini gizlemektedir. Böylece olağanüstü hâlin ve bundan doğan uygulamaların herkesin yararına olduğu anlaşılmakta ve bu uygulamaların tartışmalı tarafları yok sayılmaktadır.

Ulusal acil durumlar karşısında çoğunlukla iç güvenlik meselesi insan haklarından üstün gelmektedir (Grondona, 1978: 4). Fransa örneğinde görüldüğü üzere de hükümet ve parlamenterler güvenliği korumak adına bazı temel hakları sınırlandırmayı tercih etmiştir. Teröre karşı alınan önlemler demokrasinin ve bireysel özgürlüklerin temel şartı olan güvenliği korumayı amaçlamaktadır (Tsoukala, 2006b: 6). 2015 saldırıları sonrasında Fransa’da gerçekleşen de yine budur. Hukuk devleti terörle verimli mücadeleye engel teşkil etmektedir ve vatandaşlarının tehdit altında olduğu bir ortamda bazı temel özgürlükler Fransa’nın sağlayamayacağı bir lükstür (Henriot, 2016: 43). Ancak devletin gücünün arttığı ölçüde aslında bütün vatandaşların değil; temelde Müslüman azınlığın temel hakları zedelenmektedir.

3. Güvenliksizleştirme Çabası?

Olağanüstü hâlin bitişi alınan bütün önlemlerin de sonu anlamına geldiğinden, özellikle ev hapsi meselesi olağanüstü hâlin uzatılması için bir neden haline gelmiştir. Bu yüzden Cazeneuve üçüncü uzatmanın gerekçesinde olağanüstü hâl yetkileri sayesinde yapmış oldukları gözaltı, uygulamış oldukları ev hapsi ve benzeri verileri listeleyerek o güne kadarki uygulamanın başarısını göstermiştir. Senato’daki konuşmasında ise o dönem Türkiye ve Burkina Faso gibi yerlerde gerçekleşen terörist saldırılara atıfta bulunarak terörist tehdidin hala yüksek seviyede olduğundan bahsetmiştir (Cazeneuve, 2016b). Ayrıca Cazeneuve’ün ifadesine göre İçişleri Bakanlığı binlerce Fransız vatandaşının bir şekilde terörist faaliyetlerle ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Dolayısıyla Fransız topraklarında tehlikeli kişiler bulunmaktadır ve kolluk kuvvetlerinin iş yükü çok artmıştır (Cazeneuve, 2016d). Cazeneuve aynı zamanda olağanüstü hâlin kamusal özgürlükleri kısıtlamadığını,

aksine bunları koruduğunu savunmuştur. “[...] kim olduğumuza ve değerlerimizin ne olduğuna yönelik bu tür şiddete tepki göstermeden duramayacağımıza dair derin bir inancım var. Bugün olağanüstü hâlin uzatılmasına dair kanun teklifini vicdan rahatlığıyla değil, [...] bir cumhuriyetçi samimiyetiyle sunuyorum” (Cazeneuve, 2016c).

Yine de bu uzatmadan sonra parlamenterlerin olağanüstü hâlin gerekliliği konusunda çeşitli şüpheleri olduğu ve dolayısıyla parlamenterlerin ve hükümetin güvensizleştirme, başka bir ifadeyle konuyu güvenlik gündeminden çıkarma (McDonald, 2008: 579) çabasına girdiği söylenebilir. Genel düşünce, kademeli bir şekilde olağanüstü hâlin sonuna doğru ilerlerken sadece yeni terörle mücadele yasalarının yapım aşamasında olağanüstü hâlin uzatılması yönündeydi. Yeni yasalar sayesinde olağanüstü hâlden normal hukuk düzenine yumuşak bir geçiş sağlanabilecekti. Bu nedenle Mayıs 2016 tarihli uzatma bir ölçüde formalite gereği yapılmıştır. Yine de gittikçe daha fazla parlamenter ve senatör olağanüstü hâlin uzatılmaması lehine oy vermiştir.

Burada hükümetin odak noktasının sivillerin korunması yönünde değiştiği söylenebilir. Terörist eylemlerin sivillerin toplu olarak bulunduğu yerlerde gerçekleştirilmesi dolayısıyla Cazeneuve, Euro 2016 Futbol Turnuvası ve Tour de France etkinliklerinin terörist saldırılar için ideal hedef noktaları oluşturduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda, teröristlerin hedef aldığı sembolik gücün de altını çizmiştir. Çünkü Tour de France Fransa’nın çok önemli bir kültürel sembolüdür ve Euro 2016 ise “İslami” teröristlerin küfür olarak nitelendirdiği Batı kültürünü ve yaşam tarzını temsil eden organizasyonlardan bir tanesidir (Cazeneuve, 2016e).

Bu uzatmanın öncekilere göre temel bir farkı bulunmaktadır: olağanüstü hâlin bir parçası olarak kolluk kuvvetlerine tanınan ev aramaları izni uzatılmamıştır. Hükümet ilk üç ay boyunca (Kasım 2015 – Şubat 2016) 3427 arama yapılırken Şubat – Mayıs 2016 arasında sadece 145 aramanın yapıldığı bilgisini paylaşmıştır (Cazeneuve, 2016f). Bu durum ilgili kişi ve yerlerin zaten aranmış olmasından ve aramaların sürpriz etkisinin zamanla kaybolmasından kaynaklanmıştır (Popelin, 2016). Baskınla ev aramaları bu uzatmadan itibaren sadece hâkim tarafından emredildiği takdirde yapılabilecek hale gelmiştir. Haziran 2016’da oylanacak olan

terörle mücadele yasasının yeni kalıcı yollar sunabileceği ve böylece yetkililerin artık olağanüstü hâle ihtiyaç duymayacağı görüşü savunulmuştur (a.y.).

Bu uzatmanın iki aylık olarak yapılması, terörle mücadele kanunun hazırlanması ve ev aramalarının engellenmesi hükümetin belli bir ölçüde güvenliksizleştirme çabasına girdiğini gösterir niteliktedir. Ancak bu güvenliksizleştirme iddiası güvenlileştirilen Müslüman vatandaşların güvenliksizleştirilmesi çabasını kapsamamaktadır. Bazı parlamenterler olağanüstü hâlin norm haline gelmeye başladığından dolayı duydukları rahatsızlığı meclis tartışmalarında açıkça beyan ettiğinden⁴, güvenliksizleştirme daha çok bu rahatsızlığı engellemek ve olağanüstü hâlden çıkana kadar parlamenterlerin ve senatörlerin olağanüstü hâl lehine oy kullanmalarını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Başka bir ifadeyle, bu güvenliksizleştirme sadece terörizm meselesiyle artık olağanüstü hâl dışı kanunlarla mücadele edileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, burada güvenliksizleştirme yerine hükümetin retorik güvenliktirmeye dönüşmeye başlayan durumu kontrol altına alarak tekrar aktif güvenliktirmeye (Roe, 2008) dönmeye çalıştığı iddia edilebilir. Meclis tartışmaları ve hükümetin amaçları güvenliktirmenin toplumsal sektörü etrafında şekillenmemiş ve olağanüstü hâl önlemlerinin Müslüman vatandaşları nasıl dışladığı ile ilgilenmemiştir. Dolayısıyla Müslüman azınlık grubuna yönelik yönetim yaklaşımını (Roe, 2004) veya kimliğin yeniden inşa edilmesini (Jutila, 2006) içeren bir güvenliksizleştirmeden bahsedilemez.

4. Yeniden Aktif Güvenliktirme

14 Temmuz’da onlarca kişinin ölümüne ve yüzlerce kişinin yaralanmasına sebep olan Nice saldırısından sonra olağanüstü hâlin planlanan aksine uzatılmasının sebebi hükümet için çok açıktır:

“Nice dramı bize bütün toprakların hedef alındığını gösteriyor. Bu gözlem kadercilik göstergesi değil; bilinçli olmaktır. Ve böyle olmak, kendinize kazanmanın yolunu açmanız anlamına gelmektedir. Tehdit konusunda da verilecek cevaplar konusunda da çok netiz. Olağanüstü hâl bunlardan biridir. Olağanüstü hâl sorunlarımızın tek çözümü değildir, ancak içinde yaşadığımız duruma uygundur” (Valls, 2016b).

⁴ Mayıs 2016 uzatması sırasında yapılan meclis tartışmaları için bkz. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/cr/2015-2016/20160184.asp>

Buradan hareketle hükümetin olağanüstü hâlin tek çözüm olmadığının farkında olduğu ancak Fransa hedef alındığı için gerekli olduğunu düşündüğü sonucuna varılabilir. Valls'e göre olağanüstü hâl hukuk devleti çerçevesinde tepkisellik ve verimlilik demektir (Valls, 2016b). Bu çerçevede ev aramaları tekrardan kanuna eklemiştir (2016-987 sayılı kanun, madde 5). Hükümete göre, ev araması artık çok kullanılmayan bir yöntem olsa da devletin kararlılığını göstermesi gerekmektedir. Ev aramalarının caydırıcı özelliği ve şüpheli kişilere yönelik kovuşturma yapılmasını sağlaması yeni kanuna eklenmesini gerekli kılmaktadır (Valls, 2016b). Cazeneuve'un meclise sunduğu gerekçeye göre de Nice saldırısı devam eden terörist tehdidin en büyük kanıtıdır ve bu tehdit daha güçlü idari önlemler alınmasını gerektirmektedir. Engellenen bazı terörist saldırı planlarını açıklayan Cazeneuve, IŞİD'in Suriye ve Irak'taki zayıflamasının terör örgütünün stratejisinde değişikliğe sebep olduğunun altını çizmiştir. IŞİD'in Orta Doğu'daki zayıflayışı Fransa topraklarındaki tehdidin yoğunluğunu arttırmaktadır. Bu artış, yürütmenin gözünden bakıldığında bu uzatmayı meşrulaştırmaktadır (Cazeneuve, 2016g). Senato önünde yaptığı konuşmada Manuel Valls Müslüman topluluğun temel haklarının korunması ve İslam ve terörizm bağlantısı hakkında çelişkili ifadeler kullanmaktadır. “[...] günah keçisi haline getirilen ve bu durumun sorumlusu olarak gösterilen Müslüman yurttaşlarımızı da korumalıyız. [...] Bununla birlikte, cihatçılık [...] Müslüman inanç ve kültüre sahip Fransızlardan, Müslümanlığı tercih etmiş gençlerden, kadınlardan ve erkeklerden kendisine üye devşiriyor” (Valls, 2016c). Bu ifadelerle Müslümanların potansiyel birer terörist olduğu ifade edilmekte ve Müslümanların bu yönüne vurgu yapılmaktadır. Böylece Müslümanlar birer güvenlik nesnesi haline getirilmektedir.

Hollande cumhurbaşkanlığında gerçekleştirilen son uzatma, terörist tehdide odaklanmaktan ziyade terörist stratejilerin evrimine yönelik olarak yapılmıştır. Bu uzatma yasası öncesinde, İkinci Manuel Valls hükümeti yerini Bernard Cazeneuve hükümetine bırakmıştır. Meclise uzatma gerekçesini Cazeneuve hükümetinde İçişleri Bakanı sıfatıyla Bruno Le Roux sunmuştur. Burada IŞİD'in Avrupa'da ve Fransa'da bulunan takipçilerinden bulundukları yerlerde terör saldırıları gerçekleştirmeleri çağrısını hatırlatan Le Roux, IŞİD'in zayıflaması sonrası güç toplayan El-Kaide'yi de ilave bir terörist grup olarak sunmuştur. Bunun dışında, Suriye ve Irak'ta bulunan

kadın ve çocukların Avrupa'ya döndükleri takdirde gerçekleştirebilecekleri terörist eylem kapasitelerine de dikkat çekmiştir. IŞİD'e karşı koalisyonun Suriye ve Irak'taki başarısını açıklayan Le Roux, IŞİD'in zayıfladığını ancak Avrupa ve Fransa'da bulunan pek çok sempatzanı aracılığı ile yurt dışındaki etkisini sürdürdüğünü belirtmiştir. Buna kanıt olarak ise Fransa'da engellenen 14 saldırıyı ve diğer Avrupa ülkelerinde gerçekleşen saldırıları göstermiştir. Buradan hareketle, terörist tehdidin Fransa'ya tekrardan çok yaklaştığı savunulmuştur (Le Roux, 2016).

Olağanüstü hâlin son olarak uzatılması Emmanuel Macron'un cumhurbaşkanlığında Édouard Philippe hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı Gérard Collomb'un olağanüstü hâlin uzatılmasını gerekçelendiren beş temel argümanı bulunmaktadır. Öncelikle, Collomb'a göre Irak ve Suriye'deki terörist grupların geri çekilmesi Avrupa'daki ve Fransa'daki terörist tehdidi azaltmamıştır. İkinci olarak, olağanüstü hâlin izin verdiği yetkiler gittikçe az kullanılmaya başlanmış olsa da halihazırdaki kanun sisteminde bu yetkilere benzer şekilde hareket etmeyi sağlayarak terör saldırı planlarını engelleyecek yetkiler bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yargı denetimlerini arttırarak kolluk kuvvetlerinin bu yetkileri sürdürmelerini sağlayacak dengeleyici bir yapı oluşturulmadığı sürece olağanüstü hâlin uygulanması gerekmektedir. Dördüncü olarak, kamu gücünün terörle mücadele konusundaki araçları son yıllarda güçlenmiş olsa da terörist tehdidin her geçen gün şekil değiştirmesi sebebiyle hala bazı yeni araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak, terörist tehditle mücadele edilebilmesi için gerekli kaynak ve araçları sunacak yeni bir kanun ile olağanüstü hâlden çıkış için kısa vadeli bir uzatma daha gerekmektedir (Collomb, 2017a).

Analiz edilen bütün bu gerekçelendirmelerde, yürütme terörist saldırıların nasıl varoluşsal bir tehdit oluşturduğunun altını çizmiştir. Hem Fransa'da hem de çeşitli ülkelerdeki gerçekleşen ve engellenen terörist saldırıların sıkça sıralanması, bir yandan Fransa'da olağanüstü hâlin verimliliğini gösterirken diğer yandan da sürekli ve kalıcı bir terörist tehdit algısı oluşturmuştur. Gerekçelendirmelerden hareketle açıkça söylenebilir ki hükümette kimin olduğundan bağımsız, yürütme terör tehdidinin güvenlikleştirici niteliğini sorgulamamaktadır ve olağanüstü hâl uygulamasının en uygun yanıt olduğundan emindir. Bu kalıcı tehdide dayanarak da olağanüstü hâl

uygulamasını neredeyse 2 yıl sürdürmüştür. Sonuç olarak tehdidin sürekli arttığıнын söylenmesi ve ulusal ve uluslararası bağlamın tehlikeli olduğu izleniminin yaratılması olağanüstü hâlin uzatılmasını sağlamıştır. Olağanüstü hâlin idari önlemleri kolluk kuvvetlerinin birden fazla terörist saldırıyı engellemesine olanak sağlamıştır ve uygulama sıklığı olağanüstü hâl ilanının ardından kısa bir süre sonra azalsa da ev hapsi ve ev aramaları güvenlik açısından yararlı sonuçlar doğurmuştur. Ancak olağanüstü hâlin kısıtladığı bazı sivil özgürlükler ve uygulanış biçiminin Müslüman azınlıklar üzerinde yarattığı etki bütün olağanüstü hâl uygulaması boyunca aynı kalmıştır. Bu durum kolaylıkla anayasal hukuk düzeninden uzaklaşılmasına sebep olabilir. Bundan dolayı çeşitli savunma argümanları ile hükümet yetkilileri bunun meşru gerekçeleri olduğu yönünde söz edimlerinde bulunmuşlardır.

5. Olağanüstü Hâl Bilançosu Hakkında

Hukuki açıdan değerlendirildiğinde, olağanüstü hâl kuvvetler ayrılığı ve insan hakları ilkeleri açısından problemlidir. Ackerman’a göre, Fransız tipi olağanüstü hâl 21. yüzyılda etkin olmaya başlayan yeni terörizmle mücadele etmek için uygun değildir. Çünkü olağanüstü hâl ilanı için direkt olarak siyasi sistemi yıkmaya yönelik eylemler gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Ackerman, 2006: 153). Örneğin, Paris’te korkunç saldırılar gerçekleşmiştir ancak IŞİD’in, Paris’te kamu gücünü yok ederek kendi hükümetini kurması veya kendi askeri gücünü Paris’e yerleştirmesi mümkün değildir. Ackerman’a göre, terörizm sivillere yönelik kasti bir saldırıdır ve bir tekniktir. Dolayısıyla, devletler bir tekniğe karşı savaş ilan ederlerse, hükümetin belirsiz tehditleri tanımlamak zorunda kalmadan istediği şiddette yanıt verebileceği demokratik açıdan kaygan bir zemin oluşmuş olur (2006: 152). Fransa’nın terör saldırılarına vermiş olduğu olağanüstü hâl tepkisi yürütmenin gücünü arttırarak kuvvetler ayrılığı ilkesine zarar vermiş ve hem çeşitli ayrımcılıklara sebep olmuştur hem de farklı grupların sivil özgürlüklerini zedelemiştir. The New York Times gazetesinin yayın kurulunun yayınlamış olduğu yazıya göre, zaten kapsamlı terörle mücadele yasalarına sahip olan Fransa’nın, olağanüstü hâl sırasında yapılan kanun değişiklikleri ve diğer uygulamaların Fransa’nın terörle savaşmasına ekstra bir yarar sağlamaz. Ayrıca, yapılanların IŞİD’in yok etmeye çalıştığı demokratik özgürlükler ve sosyal uyuma kalıcı bir şekilde zarar verebileceği konusunda uyarıda bulunmuştur

(The New York Times, 2016). Bu tür çeşitli uyarılara rağmen olağanüstü hâlin ilan edildiği 14 Kasım 2015 tarihinden, bittiği 1 Kasım 2017 tarihine kadar aramalar, ev hapisleri, ibadethanelerin kapatılması ve protestoların yasaklanması gibi çeşitli önlemler alınmıştır ve uygulanmıştır. Özellikle ev aramaları ve ev hapsi gerekçeleri belirsizdir çünkü yapılan kanunun belirttiği üzere, kişinin bir faaliyette bulunduğu inanmak için sebepler var olması arama ve ev hapsi için yeterli olmaktadır. Bu durum da çeşitli suiistimallere yol açmıştır.

Olağanüstü hâlin son bulmasından birkaç gün önce, dönemin İçişleri Bakanı Gérard Collomb, L'Express gazetesine verdiği özel röportajda olağanüstü hâlin bilançosunu açıklamıştır. İçişleri Bakanı'nın verdiği sayılara geçmeden önce, bir karşılaştırma yapmak adına, güvenlik önlemlerinin daha yoğun olarak uygulandığı olağanüstü hâlin ilan edildiği ilk günden ikinci uzatılmasına kadar olan 26 Mayıs 2016 tarihine kadarki süreçteki sayıları inceleyelim. Milletvekilleri Dominique Raimbourg ve Jean-Frédéric Poisson'un Ulusal Meclise sunulmak üzere hazırladıkları 6 Aralık 2016 tarihli rapora göre, kolluk kuvvetleri 14 Kasım 2015 ve 13 Mayıs 2016 tarihleri arasında 3579 ev araması gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, aramaların çoğunun olağanüstü hâlin ilk evresinde (14 Kasım 2015-26 Şubat 2016) yoğun olarak (3427 ev araması) gerçekleştiğini belirtmek gerekir. Bu aramalarda, 756 ateşli silah ele geçirilmiştir. Sorgulama için yapılan 420 tutuklamanın 364'ü gözaltına alınmayla sonuçlanmıştır (Raimbourg ve Poisson, 2016: 218). Gérard Collomb'un açıklamış olduğu son sayılara göre ise 2 yıl süren olağanüstü hâl süresince toplamda 4457 ev araması yapılmıştır. 78'i savaş tipi (AK-47 ve benzeri) olmak üzere 625 ateşli silah ele geçirilmiştir ve 752 kişi ev hapsine sokulmuştur (Ceaux vd., 2017).

Ev aramaları meselesi, olağanüstü hâlin ilk ve ikinci döneminde pek çok eleştiriye ve suiistimale sebep olmuştur. Özellikle, jandarma ve polisin orantısız müdahaleleri tepkiye yol açmıştır. Ayrıca, CNCDH'nin görüştüğü pek çok sivil toplum kuruluşu ve derneğin belirttiği üzere, halihazırda zaten ev hapsinde olan kişilerin evlerinde birden fazla kez aramalar yapılmıştır (CNCDH, 2016). Aramaların yapılma şekli ile ilgili olarak, CNCHD ve Uluslararası Af Örgütü'nün toplamış olduğu bilgiler bazı aşırılıkların ve orantısızlıkların belirlenmesinde yardımcı olmuştur. Örneğin, aranan bazı yerlerde çocukların veya korunmasız kişilerin potansiyel

varlıklarını dikkate almadıkları görülmektedir (a.y.). Ayrıca, bu kuruluşlar, bu tarz aramalara maruz kalan kişilerde oluşabilecek travmalara dikkat çekmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 14). Bunlara ek olarak, pek çok ev aramasında polis ve jandarmanın kişilere silah doğrulttuğu ve fiziksel şiddet uyguladığı gözlenmiştir (a.y.: 11). Bunların dışında, kişilerin polisin evlerine girişine izin vermesine rağmen, polisin yine de kapıları kırdığı (Borredon, 2015a) ve evdeki mobilyalara ve diğer eşyalara sistematik olarak zarar verdiği bildirilmiştir (CNCDH, 2016). Üstelik, polis tarafından evinde arama yapılan kişilere uygun olmayan ve hakaret içeren ifadeler söylenmiştir (Borredon, 2015a). Örneğin, “okuma biliyorsan oku” veya “olağanüstü hâldeyiz, istediğimizi yaparız” (Borredon, 2015b) gibi. Ayrıca aramaların aşırı uzun sürdüğü (12 saate kadar) ve bazı kişilere arama emri bile gösterilmediği kaydedilmiştir (CNCDH, 2016). Arama emri olmadığından ötürü, aramalara maruz kalan kişilerin birçoğu Uluslararası Af Örgütüne evlerinde neden arama yapıldığını bilmediklerini söylemiştir (2016: 6).

İçişleri Bakanlığı’nın olağanüstü hâlin bitişinin ertesi gününde yayınlamış olduğu basın bildirisine göre, 350’si ilk dönemde olmak üzere 754 kişi ev hapsine alınmıştır. Bunların 41’i 31 Ekim 2017 tarihinde hala ev hapsindedir. Bu kişilerden 16’sı bir yıldan fazla süredir, 8’i ise olağanüstü hâlin başlangıcından beri ev hapsinde bulunmaktadır (Ministère de l’Intérieur, 2017). Bazı durumlarda yetkililerin ev hapislerini haklı çıkarma amacıyla ciddi suçlamalarda bulunduğu gözlenmiştir ancak bu iddiaları destekleyen çok az kanıt sunabilmişlerdir (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 19). Aynı zamanda ev hapsinde olanların günde üç kere polis merkezlerine gelip imza atma zorunluluğu dolayısıyla, CNCDH karakollardaki bildirim sıklığının polislerin çalışma hayatını da engellediği ile alakalı uyarıda bulunmuştur. Bu durum, kişinin eviyle bildirim merkezi arasındaki mesafenin genelde fazla olması sebebiyle daha da kötüleşmektedir (CNCDH, 2016). Bir görüşmeciye göre, ev hapsine alınanların neredeyse tamamı evin çalışan kişisi olan erkek olduğu için bu durum bütün ailenin yaşamını tehdit etmektedir (Görüşmeci 23). Görüşmecinin bu gözlemi Henriette-Vachez ve diğerlerinin verileriyle doğrulanmaktadır. Bu verilere göre idare mahkemesine yapılan ev hapsi kararına itiraz başvurularının yalnızca %10’u kadınlar tarafından gerçekleştirilmiştir (2018: 44).

Ev hapsi ile ilgili olarak temel iki sorun bulunmaktadır. Öncelikle, ev hapsi kararı istihbarat servislerinin hazırladığı belgelere (*note blanche*) göre verilmektedir. Uluslararası Af Örgütüne (2016: 20-21) göre bu belgeler çoğunlukla yanlış bilgi içerdiğinden yanlış kişilerin ev hapsine alınmasına sebep olmuştur. İkinci olarak ev hapsi kararı hâkim yerine İçişleri Bakanlığı tarafından verildiği için kovuşturma yapılmamaktadır (Raimbourg ve Poisson, 2016: 125). İstihbarat servislerinin kişi ile ilgili verdiği bilgiler doğru olsa bile kişinin hareket serbestisinin mahkeme kararı olmaksızın elinden alınması demokratik açıdan sorunludur.

Son olarak, olağanüstü hâl süresince 11'i 1 Kasım 2017 tarihinde hala kapalı olmak üzere, 19 ibadethane kapatılmıştır ve bunların hepsini camiler oluşturmaktadır. Fransa'daki Müslüman Hakları Hareketi Derneği'nin (*Action Droits des Musulmans – ADM*) 2019 yılında yayınladığı Toplu Cezalandırma (*Punition Collective*) isimli rapora göre, olağanüstü hâlin bitmesine rağmen hala 7 cami kapalıdır. Olağanüstü hâl sırasında, camilerin kapatılmasına yönelik yapmış oldukları yürütmeyi durdurma başvurularının sadece biri olumlu sonuçlanmıştır (ADM, 2019: 8). Ancak bu cami tekrar kapatılmıştır. Yapılan ikinci başvuru ise reddedilmiştir (Le Monde, 2016f). Derneğin yayınlamış olduğu rapora göre, derneğin yaptığı başvurulara istediği sonuçları alamamasının sebebi kanıtların Fransız gizli servisi DGSE'nin edinmiş olduğu bilgilerden oluştuğu için açıklanamaması ve dolayısıyla derneğin avukatlarının bu kanıtlara bir karşı argüman üretememesi veya yanlışlığını kanıtlayamamasıdır (ADM, 2019: 8). Genel olarak değerlendirildiğinde camiler, “radikal” bağlantı iddiaları nedeniyle aramalara tabi tutulmuş ve bazı camiler yöneticilerinin herhangi bir suç teşkil eden eylemi bulunduğu dair kesin kanıtlar gösterilmeden kapatılmıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 34).

Olağanüstü hâl döneminde kişilere yapılan işlemler hakkında idare mahkemesine ulaşan itirazlar ve alınan kararlar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre kararların yarısından fazlası dine atıf yapmaktadır (Hennette-Vauche vd., 2018: 38). İncelenen 775 kararın %53'ünde “İslam”, %47'sinde “radikaller” ve %6'sında “İslamcılık” terimleri yer almaktadır. 67 kararda ise İslamiyet'e geçmiş kişilerden bahsedilerek bunun radikalizmin güçlü bir göstergesi olduğuna vurgu yapılmıştır (a.g.e.: 39). Bu veriler idare mahkemesine başvuruda bulunan kişinin dinine yapılan

referansı göstermektedir. Bu referans aynı zamanda davaların sonuçlarını da etkilemektedir. Dolayısıyla Hennette-Vachez ve diğerlerine göre (2018: 38) olağanüstü hâl belirli bir nüfusu hedef alması bakımından büyük ölçüde ayrımcıdır. Fransız devletine göre, kişinin dindarlık seviyesi risk seviyesi ile doğru orantılıdır. Kişiler kamu düzeni veya güvenliği için ne tür bir tehdit oluşturduğu kanıtlanmadan yetkililer tarafından “radikal” olarak değerlendirilen dinî pratikleri sebebiyle hedef alınmıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 34).

Pek çok örnekte görüldüğü üzere, olağanüstü hâlin uygulanış biçiminde çeşitli suiistimaller bulunmaktadır. Yetkili makamların hangi durumlarda arama yapabilecekleri, ev hapsi verecekleri ve benzeri gibi önlemlerin kriterlerinin muğlak bir biçimde uygulayıcının takdir yetkisine bırakılması birçok mağduriyete sebep olduğu gibi, zaman zaman kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin de engellendiği görülmüştür. Hatta bazı vakalarda, kişilerin dini inançları sebebiyle radikalleştiği düşünülerek, bu kişiler ayrımcılığa maruz bırakılmıştır. Fransız Müslümanlarının Fransız toplumuna yabancılaşma hissinin artması dışında⁵ olağanüstü hâlin uygulanış biçimi, radikalleşmeyle değil, direkt olarak İslam’la mücadele etmek gibi gözükmektedir. Genel olarak olağanüstü hâl uygulaması dinî bir sorunu tespit etmeye, yönetmeye ve en önemlisi güvenlikleştirmeye odaklanmıştır. Fransız Müslümanları ve/veya Müslüman olarak tanımlanan kişiler, bu noktada bir nevi günah çıkartma refleksine girmişlerdir ve dinî pratikleri ne derece uyguladıkları ve/veya uygulamadıkları hakkında devamlı olarak gerekçelendirme ihtiyacı hissetmektedir. Ayrıca, bazı durumlarda Fransız toplumuna ve değerlerine yönelik bir tehdit içermediklerini göstermek amacıyla dinî ibadetlerinden vazgeçmeye de hazır olmaları gerekmektedir.

B. Harekete Geçirilen Güvenlik Birimleri Hakkında

Fransa Başbakanlığına bağlı olan VIGIPIRATE, Fransız terörle mücadele sisteminde merkezi bir araçtır. Tüm ulusal aktörleri – devlet, bölgesel yönetimler, özel şirketler ve vatandaşları – tetikte olmaya ve kendini korumaya yönlendirir. Plan

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız, İnsan Hakları İzleme Örgütü: “France: Abuses Under State of Emergency”, 3 Şubat 2016. <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

VIGIPIRATE'ın iki objektifi bulunmaktadır. Birincisi, herhangi bir terör eylemi tehdidini önlemek veya tespit etmek için toplum genelinde teyakkuz ve güvenlik kültürü geliştirmektir. İkincisi ise, terörist tehditlere karşı Fransız vatandaşlarının, Fransa topraklarının ve çıkarlarının yeterli bir şekilde korunmasını sağlamaktır (Gouvernement, 2021). Plan VIGIPIRATE vatandaşlara açık hale getirilerek savunma ilkelerini herkesin öğrenmesi ve terörizmle mücadelede bir teyakkuz kültürü oluşturulması sağlanmaya çalışılmıştır (Romano, 2015).

2015 ve 2016 yıllarında gerçekleşen terör saldırıları dolayısıyla 2016 yılında yapılan revizyon çerçevesinde, Plan VIGIPIRATE özellikle yüksek bir tehdide göre uyarlanmıştır. Bu yeni versiyon, üç temel üzerinde yükselmektedir. Bunlardan ilki, tehdit seviyelerine uyarlanmış ve kamusal alanda görünen logolar ile üç seviyenin oluşturulmasıdır. İkincisi, terörle mücadelede hükümet faaliyetlerini güçlendiren yeni önlemlerin alınmasıdır. Son olarak da tüm sivil topluma yayılan bireysel ve kolektif güvenlik kültürünün geliştirilmesidir. Bu yeni versiyon sayesinde hem hükümet yeni güvenlik önlemleri alınması için gereken acil durumu vurgulayabilmiş hem de vatandaşlara güvenlik kültürünü aşilayarak herhangi bir vatandaşın da güvenliği sağlayan aktörlerden biri gibi davranmasına imkân sağlamıştır. Bu doğrultuda vatandaşların her an ulaşabileceği ihbar hatları oluşturulmuştur.

Ocak 2015'te gerçekleşen Charlie Hebdo saldırısından sonra, dönemin Cumhurbaşkanı François Hollande tarafından VIGIPIRATE planının bir parçası olarak güvenliği sağlamak ve terörizmle savaşa yardım etmek adına Türkçeye Nöbetçiler Operasyonu olarak çevirebileceğimiz *Opération Sentinelle* başlatılmıştır. Operasyon çerçevesinde 10.000 asker hassas olarak belirlenen konumlarda konuşlandırılmak üzere harekete geçirilmiştir (Mimaut, 2015). 2017 yılında Fransa'nın kara ordusunda bulunan muvazzaf asker sayısının 112.502 olduğu düşünüldüğünde, görevlendirilen asker sayısının hiç de azımsanır sayıda olmadığı açıktır (Ministère des Armées, 2017). 29 Nisan 2015'te Elysée Sarayında gerçekleşen güvenlik konseyi sonrasında, aktif olarak görevde olan asker sayısı 7000'e indirilmiş; ancak Kasım 2015 Paris saldırılarından sonra, görevlendirilen asker sayısı tekrardan 10.000'e çıkarılmış ve bunların 6.500'ü sadece Île-de France'ta olacak şekilde konuşlandırılmıştır (Ministère des Armées, 2015). Buna ek olarak, Fransa'nın

limanlarını korumak için 1.500 denizci ve Fransız hava sahasının güvenliğini sağlamak içinse Hava Kuvvetlerinden 1.000 asker harekete geçirilmiştir. Bu şekilde bakıldığında, toplamda 13.000 asker aktif olarak Fransa topraklarını korumuştur (Ministère des Armées, 2016). 2016 yazında, aktif görevli asker sayısının tekrar 7.000'e düşürülmesi kararı alınmışken, Nice saldırıları gerçekleşince bu iptal edilmiştir.

Opération Sentinelle askerleri belirli bölgelere konuşlandırıdığından dolayı, ister istemez askerler birer hedef haline gelmektedirler. Çünkü, üniforma giyen ve düzeni temsil eden herkes aslında teröristler için bir hedeftir. Ocak 2015 Charlie Hebdo saldırılarının hemen ardından başlatılan bu operasyon, tehdit karşısında acil durum ve kaos anında meşru olarak kabul edilebilir. Ancak, günümüzde hala etkinliğini sürdürmesi tartışmalıdır. Ayrıca ordunun bu şekilde sokaklarda olması tam da teröristlerin amacına hizmet etmektedir. Çünkü teröristler genel olarak kişilerin kendilerini güvende hissetmelerini ve istedikleri şekilde yaşamalarını istemezler. Ordunun bu şekildeki varlığı devamlı olarak vatandaşlara bir saldırı olabilir tedirginliği aşılacaktır. Ayrıca, güvenlikleştirme teorisi kapsamında değerlendirildiğinde, askerlerin daimî varlığı ve sık sık bu askerlere karşı saldırılar düzenlenmesi, devletin alabileceği güvenlik önlemlerini meşrulaştırmaktadır.

Terörle mücadelede askeri güç kullanımı her zaman VIGIPIRATE planının bir parçası olmuştur. Saldırıların yaşandığı dönemde VIGIPIRATE çerçevesinde askeri güç kullanımı *Opération Sentinelle* ile tezahür etmiştir. Graham (2011: xvi-xvii) bunu “bumerang etkisi” olarak tanımlamaktadır. Bu kavram sömürgeci barış, askerileştirme ve kontrol modellerinin anavatandaki güvenlik operasyonlarında uygulanmasını ifade etmektedir. Saldırılara kadar olan süreçte Fransa’da Müslümanların yaşadığı banliyölerde artan askerileştirme ve güvenlikleştirme sosyo-etnik bir ayrımcılığa sebep olmuştur (Graham, 2011: xvii-xx). Saldırılarından sonra ise bu durum genel olarak şehirlere yayılmıştır. Bu süreç sadece Fransız şehirlerinin askerileşmesini değil, aynı zamanda asker ve polis güçlerinin melezleşmesini (*hybridation*) de göstermektedir. Bu melezleşme içerideki düşman figürünün (yani göçmenler ve Müslümanlar) inşasıyla beraber ilerlemektedir (Rigouste, 2011: 243).

C. Güvenlikleştirme ve Politika Tepkisi

Güvenlikleştirme sürecinde söz edimi ile alımlayıcı kitle ikna edildikten sonra istisnai önlemler artık meşrulaşmış olur. Özellikle Kasım 2015'ten sonra François Hollande'ın yapmış olduğu konuşmalar sayesinde alımlayıcı kitle (değerleri tehlike altında olan Fransız toplumu) istisnai önlemlerin (olağanüstü hâl) alınması gerektiğini kabul etmiştir. Ancak güvenlikleştirmenin sürdürülebilmesi ve Fransız değerlerine karşı bir tehdit teşkil eden Müslümanlarla “daha etkin mücadele edilebilmesi” için olağanüstü hâl dışında da varlığını devam ettirebilecek yasa değişikliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlardan biri olan anayasa değişikliği önerisi ulusal kimliğin ne olduğunu ve kimlerin bu ulusal kimliğin parçası olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Böylece Müslümanlar, Fransız vatandaşlığından dışlanabilecektir. Daha sonra olağanüstü hâlin bitişi için hazırlanan iki terörle mücadele yasası devletin ve güvenlik güçlerinin sahip olduğu araçları güçlendirerek ve/veya bu araçlara yenilerini ekleyerek terörle mücadele yöntemlerini geliştirmiştir. Bu yasalar sayesinde devlet ve güvenlik güçleri “düşman” olarak nitelendirilen Müslüman azınlığı koruyup bu azınlığa hizmet etmekten ziyade Müslümanları gözetleme, durdurup arama yapma, ibadethanelerini kapatma vb. uygulamalarla güvenlikleştirmeye devam etmiştir. Olağanüstü hâl bittikten sonra çıkartılan son yasa ise Müslümanların güvenlikleştirilmesinin olağanüstü hâlin bitişiyle sona ermediğini ve laikliğin nasıl bir güvenlikleştirme aracına dönüştüğünü göstermesi açısından önemlidir. Kanunlar siyasi elitlerin cumhuriyetin değerlerini, çıkarlarını ve niteliklerini ifade etme araçlarıdır. Bu nedenle de güvenlikleştirici aktörlerin amacına ulaşması için büyük önem arz etmektedir. Bu kanunlar güvenlikle ilgili fikirlerin nasıl kurumsallaştığını ve güvenlikleştirmenin nasıl istisna mantığından çıkarılıp rutin mantıkta (Bourbeau, 2014) devam ettirildiğini göstermektedir.

1. Anayasanın Değiştirilmesi Önerisi

Çok tartışma yaratan anayasa değişikliği önerisinden önce, Fransa'da anayasanın nasıl değiştirileceği ile ilgili kısaca bilgi vermek gerekmektedir. Fransa'da anayasa değişikliği önerisi, Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından (taslak) veya herhangi bir parlamenter tarafından (teklif) yapılabilir. Parlamentonun

gündemine geldikten sonra, teklifin Ulusal Meclis veya Senato tarafından aynı şekilde oylanması gerekir. Bu noktada teklifin kabul edilmesi için beklenen basit çoğunluktur. Olağan yasa yapım sürecinden farklı olarak, Senato ile Ulusal Meclisin bir anlaşmazlık yaşaması durumunda, Hükümetin son sözü Ulusal Meclise bırakma hakkı bulunmamaktadır. Yani her meclisin kendine has bir veto hakkı bulunmaktadır. Meclis veya Senato karşı çıkarsa, anayasa değişikliği önerisi reddedilir. Değişikliği kabul etmenin kuralı, bir taslak mı yoksa bir teklif mi olduğuna göre değişmektedir. Bir taslak söz konusu olduğunda, Cumhurbaşkanı taslağı Kongre şeklinde toplanan iki meclise sunmak veya referanduma götürmek arasında tercih yapar. Eğer Kongreye sunulursa, kabul edilmesi için kullanılan oyların beşte üçünün evet olması gerekir. Eğer bir teklif söz konusu ise direkt olarak referanduma sunulur (Conseil Constitutionnel, t.y.).

Fransız Cumhurbaşkanı François Hollande, 16 Kasım 2015'te her iki meclis önünde yaptığı konuşmasında anayasada bir değişiklik yapılacağını ve bu değişikliğin kapsamının sinyalini vermişti. “Bir kişi ulusun temel çıkarlarına aykırı davranırsa veya terör suçu işlerse, Fransız doğmuş olsa bile, başka bir vatandaşlığı bulunduğu, Fransız vatandaşlığını kaldırmalıyız” (Hollande, 2015e). Bu çerçevede, 23 Aralık 2015'te Başbakan Manuel Valls'ın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu, Ulusun Korunması (*Protection de la Nation*) hakkında anayasa taslağını kabul etmiştir. Bu anayasa değişikliği taslağının konusu, olağanüstü hâlin anayasallaştırılması ve iki vatandaşlığı bulunan ve Fransız doğan kişilerin ulusun varlığını ağır bir şekilde zedeleyen bir suçtan hüküm giymesi halinde milliyetten yoksun bırakılmasıydı (Assemblée Nationale, 2015).

Cumhurbaşkanı Hollande'ın, bu anayasa değişikliği taslağını sunarken her iki meclisten de kolay geçeceği inancına sahip olduğu düşünülebilir. Çünkü Ulusal Mecliste büyük çoğunluğu kendi partisi ve zaten bu önlemleri talep eden sağ partiler elinde tutmaktaydı. Ancak Hollande solun tepkisini hesaba katamamış olacak ki, bu taslak sadece mecliste grubu bulunan Komünistleri ve Yeşilleri değil, Sosyalist Parti içindeki pek çok milletvekilini de rahatsız etmiştir. Taslağın bakanlar kuruluna sunulmasından bir gün önce, 22 Aralık 2015'te Adalet Bakanı Christiane Taubira, Cezayir'e yaptığı bir ziyaret sırasında, hükümetin bu anayasa değişiklik taslağını geri

çekeceğini söylemiştir (L'Express, 2015d). Ancak ertesi gün yapılan Bakanlar Kurulu görüşmesinin ardından, Başbakan Manuel Valls vatandaşlığın düşürülmesinin hala taslak metninde bulunduğunu belirtmiştir (Equy, 2015).

Bu maddeye en başından beri karşı olan Adalet Bakanı Christiane Taubira, mecliste onaylamadığı bir maddenin kabul edilmesini savunmamak adına 27 Ocak 2016'da istifa etmiştir (L'Express, 2016a). Taslağın yarattığı sorunlar bununla da kalmamıştır. Taslakta vatandaşlığın düşürülmesinin sadece çifte vatandaşlığı bulunan kişilere uygulanacak olması, tek vatandaşlığı bulunan kişilere göre adaletsizlik yaratacağından dolayı, mecliste sol görüşlü gruplar bu duruma itiraz etmişlerdir. Bir uzlaşma arayışında olan Başbakan Manuel Valls, 28 Ocak günü meclisteki yasa komisyonunda yaptığı konuşmasında parlamenterlerin oylamasına sunulacak olan metinde, çifte vatandaşlığa atıf yapılmayacağını belirtmiştir. Çifte vatandaşlığa yapılan atıftan vazgeçilmesinin yanı sıra bu yeni versiyonda milliyetle ilgili hakların (seçme ve seçilme hakkı, kamu görevinde bulunma hakkı gibi) kaybedilmesi de gündeme gelmiştir. Bu, ilk metne çeşitli itirazlarda bulunan sosyalistler için daha kabul edilebilir bir yaptırımdır (Caro, 2016). Ancak, çifte vatandaşlığa yapılan atfın ortadan kaldırılması, bu durumda terörizmden hüküm giyen tek vatandaşlığı bulunan kişileri de kapsayacağı manasında gelecektir ve bu durum vatansız kişilerin oluşmasına sebep olacağından dolayı, Fransa'da bu sefer de vatansızlık üzerine başka bir tartışmanın fitilini ateşlemiştir. Bütün bu tartışmaların sonunda, metnin tamamı, 10 Şubat 2016'da Ulusal Meclisten geçmiştir (Bekmezian, 2016).

Daha sonra Senato'nun onayına sunulan anayasa değişikliği taslağı, Senato'da değişikliğe uğramıştır. Yasa komisyonu başkanı Philippe Bas, Fransa'nın suçu ne kadar ağır olursa olsun vatansızlığa sebep olamayacağını söyleyerek çifte vatandaşlığı bulunan kişiler ibaresinin geçtiği bir metin hazırladıklarını belirtmiştir (Auffrey, 2016). 17 Mart'ta Senato'da yapılan oylamada, Ulusal Meclisin kabul etmeyeceği bu yeni versiyon kabul edilmiştir (Libération, 2016). Bu durumda bir bakıma anayasa değişiklik taslağı rafa kaldırılmıştır. Çünkü iki meclisin de aynı metin üzerinde uzlaşması gerekmektedir, ancak burada bu mümkün gözüküyordu. Metnin Senato'nun oyladığı biçimde Kongreye sunulduğunda kesinlikle kabul edilmeyeceğini anlayan Cumhurbaşkanı François Hollande, 30 Mart 2016'da anayasa değişikliği

tartışmasını kapattığını açıklamıştır (Le Monde, 2016d). Böylece hem vatandaşlıktan çıkarma hem de olağanüstü hâlin anayasallaştırılması konusu tamamen ortadan kalkmıştır. Ancak olağanüstü önlemlerin nasıl normalleştirileceğine dair Fransız hükümetinin bir denemesi olarak süreçte yer etmiştir.

2. Örgütlü Suç, Terörizm ve Bunların Finansmanı Mücadele kanunu

Manuel Valls'ın 23 Aralık 2015'te Bakanlar Kurulunda yaptığı konuşmasında, bir önceki bölümde bahsedilen anayasa değişiklik taslağının yanı sıra, olağanüstü hâlden çıktıktan sonra terörle mücadele konusunda hız kesmemek adına bir terörle mücadele yasası yapılacağına da bildirisini yapmıştır (Valls, 2015c). Nitekim Fransa, olağanüstü hâlden 26 Temmuz 2016'da çıkmayı planlıyordu ve bu yasa çıkışa hazırlık amacıyla yapılacaktı. Ancak 14 Temmuz 2016'da gerçekleşen Nice saldırıları bunu engellemiştir. Daha sonra bahsedileceği üzere, olağanüstü hâlin gerçekten bitişinde başka bir terörle mücadele yasası yapılmıştır.

Örgütlü suç, terörizm ve bunların finansmanı ile mücadeleyi güçlendirmek ve ceza muhakemesinin etkinliğini arttırmak için kanun adı verilen söz konusu yasa, Adalet Bakanı Taubira'nın istifasından sonra Adalet Bakanı olan Jean-Jacques Urvoas, Ekonomi Bakanı Michel Sapin ve İçişleri Bakanı Bernard Cazeneuve tarafından 3 Şubat 2016'da Bakanlar Kuruluna sunulmuştur. Normal şartlar altında, sadece ceza muhakemesinde reform getirecek olan bu yasa, Kasım 2015 saldırılarından sonra bir terörle mücadele kanunu halini almıştır (Jacquin, 2016b). Yasa, 8 Mart 2016'da Ulusal Meclisin önüne gelmiş, çeşitli değişikliklerle ilk okumada kabul edilmiştir. Daha sonra Senato'nun önüne ulaşan yasa, 5 Nisan 2016'da orada da kabul edildikten sonra, 3 Haziran 2016'da yasalaşmış ve ertesi gün Resmî Gazetede yayınlanmıştır (2016-731 sayılı kanun).

Yasa temel olarak hâkimlere ve savcılara gece aramaları, bilgisayar verilerinin toplanması gibi yeni soruşturma yöntemleri izinleri vererek organize suç ve terörle mücadeledeki verimliliği arttırmayı amaçlamaktadır. Bu yöntemler, organize suç ve terörizmle mücadelede yasal sistemin modernleştirilmesini hedeflemektedir (a.y.). Ancak yasanın pek çok tartışmalı maddesi bulunmaktadır. Hâkim, savcı ve polislere

yeni yetkiler veren maddeler dışında, yasanın en önemli maddelerinden bir tanesi, yurt dışına terörist gruplara katılmak için gidip daha sonra Fransa topraklarına dönen kişilerle ilgilidir. Buna göre, Fransız topraklarından bir terörist organizasyona katılmak için ayrıldığı düşünülen bir kişi, Fransa'ya geri döndüğü zaman idari kontrol prosedürlerine tabi tutulabilir. Aynı zamanda ev hapsine alınabilir, bazı kişilerle iletişime geçmesi yasaklanabilir (a.y., madde 52). Bu uygulamalar normal şartlar altında ceza yargılaması kapsamında yargıç kararı ile yapılabilecek uygulamalar iken, kanun bunları gerçekleştirebilmek için İçişleri Bakanlığına yetki tanımaktadır.

Başka bir maddeye göre, bir kişi eğer ciddi bir şüphe varsa hiçbir suçlama yapılmadan dört saat boyunca alıkonulabilecektir. Bir kişi bu şekilde alıkonulursa, sorgulanamayacak ancak avukatını da arayamayacak veya gözaltına alındığını herhangi birine haber veremeyecektir (a.y., madde 48). Başka bir tartışmalı madde, jandarma ve polisin eğer gerekirse silahlarını kullanabilmeleridir (a.y., madde 51). Ama bu durum polise bir sorumsuzluk hali getirmektedir ve terörist saldırılar dışındaki durumlarda da öldürmeye izin verme manasına geldiği düşünülmektedir (Hebert, 2016). Diğer taraftan bilgi toplanması için kullanılacak olan (mikrofon yerleştirilmesi, elektronik verilen takip edilmesi gibi) yeni yöntemlerin özel hayatın gizliliği manasında sorun oluşturmaktadır.

3. Terörle Mücadele Kanunu ve Olağanüstü Hâlin Sonu

Olağanüstü hâl altında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde François Hollande 7 Mayıs 2017'de yapılan ikinci tur oylamasında yerini Emmanuel Macron'a bırakmıştır. Hükümetin kurulmasının ardından Cumhurbaşkanlığı Konutu Elysée Sarayında 24 Mayıs 2017 tarihinde gerçekleşen Bakanlar Kurulu toplantısından sonra yapılan açıklamada, yeni Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un normal şartlarda 15 Temmuz 2017'de bitecek olan olağanüstü hâli 1 Kasım 2017'ye kadar uzatacağı belirtilmiştir (Jacquin, 2017). Bu uzatmanın temel amacı, hükümete yeni bir terörle mücadele yasasının yapılabilmesi için yeterli zamanı yaratmaktır. Zira hükümete göre, halihazırda bulunan kanunlar terörle mücadele konusunda beklenen seviyede verimli değildir.

22 Haziran 2017’de toplanan Bakanlar Kurulunun ardından Hükümet Sözcüsü Christophe Castaner yaptığı basın toplantısında, Macron’un talep etmiş olduğu yeni terörizmle mücadele yasasının içeriğini açıklamıştır (Castaner, 2017). Ulusal Mecliste İçişleri Bakanı Gérard Collomb tarafından savunulan yasa, 18 Temmuz’da Senato’dan, 3 Ekim’de Ulusal Meclisten geçmiştir ve olağanüstü hâlin sona ermesinden iki gün önce, yani 30 Ekim 2017’de yürürlüğe girmiştir. İç Güvenlik ve Terörle Mücadele Kanunu (*Sécurité Intérieure et Lutte Contre Terrorisme – SILT*) isimli yasa dört temel önlem içermektedir. İlk olarak, en çok tehdit altında olan halka açık yerlerde (spor ve kültürel etkinlikler, havaalanları, vb.) belirli güvenlik parametreleri ve bölgeleri oluşturulacaktır. Örneğin, vali, polis ve jandarmanın gözetimi altında çalışan özel güvenlik görevlileri, bagaj ve güvenlik kontrolü yapabilmektedir. Aynı zamanda, kolluk kuvvetleri sürücünün onayıyla araçta arama yapabilecektir, aramaya onay vermeyen sürücünün güvenlik bölgesine girişine izin vermeme hakkına sahiptir (2017-1510 sayılı kanun, madde 1).

İkinci olarak, idari makamlar terörizmi öven ve nefret ve ayrımcılık içeren yazı, faaliyet veya endoktrinasyon yapan ibadet yerlerini kapatılabilecektir (a.y., madde 2). Üçüncü olarak, idari makamlar, davranışlarının belli bir tehdit oluşturduğuna inanmak için ciddi nedenler var olduğunda, bir kişiye karşı idari kontrol ve gözetleme önlemleri alabilecektir. Aynı zamanda, buna günde bir kez polis veya jandarma birimlerine rapor verme yükümlülüğü eklenebilmektedir ve bu durum, eğer yeni bir ek bilgi açığa çıkarsa (on iki ay içinde) üç ay süreyle yenilenebilir. Eğer kişi elektronik gözetim altında kalmayı kabul ederse, kolluk kuvvetlerine rapor vermekten muaf tutulabilir. Bu önleme tabi tutulan kişiler, elektronik mesajlarının kontrolü için telefon numaralarını ve çeşitli giriş bilgilerini kolluk kuvvetleriyle paylaşmak zorundadır (a.y., madde 3). Son olarak, sadece hâkim izniyle, terörist tehdit oluşturduğu düşünülen kişilerin sık sık gittiği yerlere veya terörizmi özendiren kişilerin bulunduğu yerlere idari makamlar tarafından ziyaret yapılabilir (a.y., madde 4). Şimdiye kadar sayılan bu bireysel gözetim önlemleri, Senato’nun önerdiği ve Ulusal Meclisin kabul ettiği değişiklik ile yıllık verimlilik değerlendirmesi yapılacak şekilde 31 Aralık 2020’ye kadar yürürlükte kalacaktır. Yani, eğer bu önlemler yapılan değerlendirme

sonucu yararlı bulunmaz ise, bu hükümler bu tarihten itibaren kadük olacaktır. Eğer yararlı görülürse, yeni bir kanunla yenilenecektir (a.y., madde 5).

Bunlara ek olarak, terörist tehditle savaşmak için iki önemli önlem daha bulunmaktadır. Öncelikle, radikalleşme riski bulunan idari yetkililere karşı idari soruşturma açılması ve gerektiğinde, transfer veya görevden alma gibi önlemlerin alınmasının önü açılmıştır (a.y., madde 11). İkinci olarak ise, kolluk kuvvetlerine sınır bölgelerinde, havalimanlarında ve istasyonların çevresinde 10 kilometre yarıçapındaki alanlarda kimlik kontrolü yapma imkânı tanınmıştır (a.y., madde 19).

Kanunun yukarıda bahsi geçen maddelerinin hepsi olağanüstü hâli aslında bittikten sonra da etkin kılacak önlemler içerdiğinden dolayı pek çok insan hakları savunucusu tarafından sertçe eleştirilmiştir. Örneğin, Uluslararası Af Örgütü'ne göre olağanüstü hâlin izin verdiği gibi bu yasayla da terörle mücadele ya da ulusal güvenlik gibi belirsiz gerekçelerle insan hakları ve özgürlükleri kısıtlanabilir. Bu gerekçelerin belirsizliği, idari makamlara verilen geniş takdir yetkisiyle birleştiğinde, bu tedbirlerin uygulanması konusunda ciddi endişeler doğmaktadır. Kötüye kullanımı önlemek için, yalnızca açık ve kesin gerekçelerin oluşması ve terörizme bağlantının kanıtlanması gerekmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2017). Bunlara ek olarak, çeşitli hukuk duayenleri tarafından da yasa eleştirilmiştir. Örneğin, Anayasa Hukuku Profesörü Dominique Rousseau'nun *Libération* gazetesine verdiği röportaja göre, yürütmenin olağanüstü hâl tedbirlerini olağan hukuk kurallarının içine bu şekilde yerleştirmesi, insanları hiçbir şey olmamış gibi olağanüstü hâl altında yaşamaya alıştırma isteğinden başka bir şey değildir. Bu durum da açıkça, idari gücü yargı gücü üzerine çıkarmaktadır. Başka bir ifadeyle, kamu düzeni hak ve özgürlüklerin önüne geçmektedir. Bu önlemlerin kişilerin faaliyetlerini kısıtlayacağı kesin olmakla beraber, güvenliği garanti altına alacağına dair herhangi bir garanti bulunmamaktadır. Bu nedenle, herhangi bir demokrat için güvenliğin ilk koşulu öncelikle özgür olmaktır (Raulin, 2017).

Bu yasa uluslararası alanda da olumsuz değerlendirmelere maruz kalmıştır. Örneğin, *The New York Times*'ın yayınlamış olduğu makaleye göre, bu yasa François Hollande'ın ilan etmiş olduğu olağanüstü hâli kalıcı olarak yasallaştırmaktadır. Ayrıca, yine makaleye göre, bu metinde yer alan önlemler terörizmle mücadele etme

konusunda herhangi bir ekstra fayda sağlamazken, aksine vatandaşların özgürlük ve haklarını tehdit etmektedir. Yazıda belirtildiği üzere, yürütmenin olağanüstü hâl yetkilerini bu şekilde yasallaştırması Fransız vatandaşlarının anayasal haklarını engellemektedir (The New York Times, 2017). BM raportörü Michel Forst da yasayla ilgili benzer yorumlarda bulunmuştur. Forst’a göre bu yasa hukuk sisteminin yeterli denetim yapmasını engelleyerek olağanüstü hâlin sürekli hale gelmesi riskini barındırmaktadır. BM’nin bu yasayı eleştirmesinin bir başka nedeni de özel polis güçlerinin bir eve ne şekilde baskın düzenleyebileceği, şüphelileri hangi koşullar altında tutuklayabileceği veya sorgulayabileceği ile ilgili maddelerin yasada belirsiz ve geniş ifadelerle yazılmış olmasıdır (Chrisafis, 2017).

Kanunun uygulanması ile ilgili olarak, çıktığı tarihten 18 Haziran 2021’e kadar verilen kararların bilançosu şu şekildedir: 618 koruma bölgesi oluşturulmuştur, 8 ibadethane kapatılmıştır, 451 kişi takibe alınmıştır, 470 şüpheli yere ziyaret gerçekleştirilmiştir ve bunların 249’u hakkında işlem yapılmıştır (Ministère de l’Intérieur, 2021a). Kanunun yürürlüğe girmesinin birinci yıl dönümünde Senatör Marc-Philippe Daubresse’in sunmuş olduğu rapora göre haklarında takip kararı verilen kişilerden 3’ü 600 gündür, 8’i de bir yıldan fazla süredir ev hapsindedir (Daubresse, 2018: 32). Koruma bölgelerinin oluşturulması çoğunlukla bir etkinlikle alakalı olarak gerçekleşmiştir (La Rochelle Maratonu, Alsace Noel Pazarı, gibi). Ancak bazı durumlarda çeşitli yerlerde (Paris Nord Garı, Lille-Europe Garı ve Dunkirk Limanı gibi) uzun süreli koruma bölgelerinin oluşturulması meşruiyet ve yasallık sorunu oluşturmaktadır (a.y.: 17-18).

4. Cumhuriyet İlkelerine Saygıyı Güçlendiren Yasa

2020 sonbaharında Hz. Muhammed karikatürlerini sınıfında gösteren öğretmen Samuel Paty’nin öldürülmesi (France24, 2020) ve Nice’te kiliseyi ziyaret eden üç kişinin bıçaklanması (Le Monde, 2020b) gibi görece küçük çaplı terörist saldırılar, Macron hükümetinin Cumhuriyet İlkelerine Saygıyı Güçlendiren Yasa’yı (*Loi confortant le respect des principes de la République*) hazırlamasına sebep olmuştur. İslamcı Bölücülükle Mücadele Yasası (*loi contre le séparatisme islamiste*) olarak da bilinen yasanın hazırlanmasına aslında 2020 yazında başlanmış, ancak bu

saldırılarından sonra hazırlık ve meclise sunma süreçleri hızlanmıştır. Bu hızlanmada kamuoyu baskısının olduğu da öne sürülebilir. Zira yapılan bir anket çalışmasına göre Fransızların terörle mücadele konusunda güveni önceki anketlere göre azalmıştır. Katılımcıların %87'si laikliğin tehlikede olduğunu ve %79'u İslamcılığın Fransa'ya savaş ilan ettiğini düşünmektedir (IFOP, 2020c).

Kanunun ilkeleri genel olarak devletle dini birbirinden ayıran 1905 tarihli laiklik yasasına dayanmaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse kanun, kişilerin kamusal alanda dinî aidiyetlerini herhangi bir şekilde göstermelerine engel olmayı amaçlamaktadır (Griffin, 2021). Kamu görevlilerine halihazırda başörtüsü, kippa gibi dinî aidiyetlerini gösteren giyim tarzı yasakken, kanunla buna kamu hizmeti veren bütün özel şirketlerin çalışanları da dahil edilmiştir (2021-1109 sayılı kanun, madde 1). Kanun ayrıca nefret söylemi içeren vaazlar veren din adamlarının bulunduğu ibadethanelerin kapatılmasına olanak sağlamaktadır (a.y., madde 167-7). Dinî bağlantıları bulunan ve maddi olarak yurt dışından desteklenen derneklerin muhasebe kayıtları eskisine göre çok daha fazla denetlenecektir (a.y., madde 75). Kanun bunların dışında çok farklı alanlarda düzenlemeler getirmektedir. Örneğin, doktorlar artık evlilik öncesi bekaret testi yapamayacaktır (a.y., madde 30). Bunun çoğunlukla Müslüman ailelerin talep ettiği bir test olduğu bildirilmektedir (Griffin, 2021). Evde eğitim kısıtlanmış (a.y., madde 49) ve zorunlu eğitim yaşı üçe indirilmiştir (a.y., madde 51).

Bazı Müslümanlar tarafından İslam karşıtı olarak adlandırılan bu yasa (Görüşmeciler 12, 13, 16 ve 17) Müslüman olmayan dinî grupları, eğitim özgürlüğüne inanan eğitimci ve araştırmacıları, insan hakları savunucularını ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası aktörleri de endişelendirmiştir. Hristiyan ve Yahudi grupları bu yasanın genel anlamda dinî özgürlükleri engellediğini savunmaktadır (Rioux, 2021). 1882'den bu yana evden eğitimin eğitim özgürlüğünün bir ilkesi olduğu Fransa'da eğitimciler, bu ilkeye zarar verildiğini ve okulda alınan eğitimin İslamcı bölücülüğü engellemeyeceğini savunmuştur. Zira Samuel Paty bir okulda öğretmenlik yapmaktaydı ancak yine de öğrencilerinden birinin babası bağlantısıyla terörist bir saldırının kurbanı olmuştu. Başka bir ifadeyle bu tarz terörist bağlantıları bulunan ailelerin çocukları evde veya özel kurumlarda değil, devlet okulunda eğitim

görmektedir (Devic, 2021). İnsan hakları savunucuları ve Birleşmiş Milletler Fransız hükümetinin radikalleşme ve İslami köktendinciliği kullanarak olağanüstü hâl önlemlerini ayrımcı bir şekilde normalleştirdiğini savunmaktadır. Devlet politikasında ve idari tedbirlerin uygulanmasında İslam ve terörün birbirine karışması, Müslüman azınlığın haksız yere damgalanmasına ve devletle bu azınlık arasında bir mesafe oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durum devletin uluslararası insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülükleriyle bağdaşmayan bir tür siyasi ve sosyal inkârı körüklemektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2021).

Gerçekten de Cumhurbaşkanı Macron bu yasayı tanıtmak için yaptığı konuşmada İslam ve İslamcılık gibi kavramları birbirinin yerine kullanmaktadır. Macron bu kanunun yapılma sebebini açıklarken “*Radikal İslamcılığın* arkasında [...] Cumhuriyet yasalarını çiğnemek için sergilenen bir irade ve metodik bir organizasyon vardır” (Macron, 2020b) ifadelerini kullanmıştır. Aynı olguyu tanımlamak için konuşmanın başka bir noktasında ise “radikal İslam” demiştir: “Cumhuriyetin [...] sağlayamadığı bazı hizmetler yüzünden veya kamu hizmetlerinden çekilmesi sebebiyle *radikal İslam* örgütleri sistemli olarak bunları ikame ettiler” (a.y.). İslamcılık ve İslam kavramlarının bu şekilde birbirinin yerine kullanılması İslamcılık (olası terörist bağlantılar) ve İslam (din ve/veya medeniyet) arasında neredeyse doğal bir ilişki olduğu düşüncesini yaratmaktadır. Bu kavramların tanımları düşünüldüğünde⁶, ikisini birbirine karıştırmanın ve genellemenin Fransız toplumunun kolektif hafızasında sorunlu sonuçlar doğurması muhtemeldir. Genelleyici tipteki söylem radikal İslamcılığa sabit bir anlam vermektedir. Böylece İslami referanslı oluşumların tamamının özünde radikalizm ve şiddet bulunduğu anlamı çıkmaktadır. Bu tür genellemeler sosyal dinamiklerin çoğulluğunu, İslamcı hareketlerde bulunan bireysel ve kolektif yörüngeleri ve bu hareketlerdeki ideolojik gelişmeleri göz ardı etmektedir (Seguin, 2012: 6). Bu genelleme Macron’un konuşmasında başka bir şekilde de karşımıza çıkmaktadır: “Milyonlarca vatandaşımızın Cumhuriyet’te tam vatandaş olarak yaşadığını ve İslam’a inandığını mı söylüyorsunuz? Biz de size diyoruz ki, safsınız, sorunun üstünü örtüyorsunuz ve sorunla yüzleşmiyorsunuz”

⁶ İslamcılık, İslami sembollere dayanan siyasi bir ideolojidir. İslam ise hem Hz. Muhammed’in yaydığı dini hem de bu dine inananların geliştirdiği medeniyeti ifade etmektedir. <https://www.britannica.com/topic/Islamism>; <https://www.britannica.com/topic/Islam>

(Macron, 2020b). Bu belirsiz ifadeden Müslüman Fransız vatandaşlarının tam vatandaş olmadığı çıkarımı yapılabilir. Bu çıkarım Müslüman vatandaşların Müslüman olmayan Fransızlar tarafından damgalanmasına sebep olabilir.

Macron'un bu konuşmasında İslam'ı sıklıkla “problem” veya “kangren” gibi negatif kavramlarla ilişkilendirmesi yine sorunludur. Macron için İslam Fransa için tehdit ve problem yaratan bir ideolojiyi temsil etmektedir: “*Problem*, kendi yasalarının Cumhuriyet yasalarından üstün olduğunu iddia eden bu ideolojidir. [...] her yerde bu radikal biçimlerden dolayı *kangren* olmuş bir İslam krizi mevcuttur” (a.y.). Dolayısıyla Macron'a göre, kangren olmuş İslam'ı Fransız toplumundan kesip atmak gerekmektedir. İslam'a dair bu negatif çağrışımlar Müslümanları (ötekiyi) bir sorun olarak göstermektedir. Diğer taraftan bu çağrışımlar Fransız devletinin İslam üzerinde kurmaya çalıştığı baskıyı meşrulaştırma amacını gütmektedir.

Bir problem ve hastalık derecesinde krizde olan bir din olarak algılanan İslam, Fransız devleti ve değerleri için bir tehdit haline gelmektedir: “[İslam] Cumhuriyetimizi tehdit etmektedir. [...] Cumhuriyetin yasalarının reddedilmesine sebep olmaktadır” (a.y.). Böylece güvenlikleştirici aktör Macron İslam'ı bir tehdit, Cumhuriyeti ise referans nesne olarak inşa etmektedir:

“İslami bölücülüğe müdahale etmemiz gerekmektedir. İslami bölücülük, Cumhuriyet değerlerinden sapmalarla oluşan, bir karşı-toplumun kurulmasıyla sonuçlanan ve çocukların okulsuzlaştırılması ve [...] cemaatçi kültürel uygulamaların geliştirilmesi ile tezahür eden bilinçli, kuramsal ve politik-dinî bir ideolojidir. Bu bir endoktrinasyon sürecidir ve bu şekilde ilkelerimiz, kadın erkek eşitliği ve insan onuru inkâr edilmektedir” (a.y.).

Macron böylece Fransız Cumhuriyetinin değerleriyle (eşitlik, insan onuru, vb.), İslami değerler (okulsuzlaştırma) arasında bir karşıtlık olduğunu göstermektedir. Ayrıca Fransız kültürü dışında herhangi bir cemaatin veya azınlığın kendi kültürünü geliştirmesine izin verilmeyeceğini açıklamıştır. Yapılan bu yasa, laiklik başta olmak üzere cumhuriyet ilkelerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Genel olarak bakıldığında, cumhuriyetin ilkelerini güçlendirme adı altında Müslümanlara çeşitli ayrımcılıklar yapılmaktadır: başörtüsü yasağı, Müslüman derneklerinin ve camilerin kapatılması ve İslam'ın bir güvenlik sorunu olarak gösterilmesi.

D. Sonuç

İstisna hali veya başka bir deyişle olağanüstü hâl hakkında yapmış olduğu çalışmalarla tanınan İtalyan filozof Giorgio Agamben'in *Le Monde* gazetesi için yazmış olduğu yazıda belirttiği üzere, olağanüstü hâl sayesinde Fransız hükümeti, korku, belirsizlik ve özellikle de Müslümanlara karşı şüphe ortamı yaratmış ve bunu korumuştur (Agamben, 2015). Olağanüstü hâl çerçevesinde izin verilen önlemlerin hemen hemen aynılarını terörle mücadele yasalarıyla mümkün kıldığından, olağanüstü hâl sona ermiş olsa dahi pratikte bitmemiş ve Fransa'da halihazırda var olan Müslümanların dışlanmasının sürmesine sebep olmuştur.

Davranışlarının kamu düzeni ve güvenliği için bir tehdit oluşturduğunu düşünmek için ciddi nedenler bulunan bütün kişilere atıfta bulunan olağanüstü hâl kanunu ve sonrasında gelen terörle mücadele kanunu belirsizliğe dayanmaktadır. Bu bağlamda Agamben, "öyle olduğunu düşünmek için ciddi nedenler" ifadesinin herhangi bir hukuki anlamı olmadığını düşünmektedir. Bu ifade, bunun herhangi bir zamanda herhangi biri için uygulanabileceği manasına geldiğinden, karar alıcıya keyfî hareket etme imkânı sağlamaktadır. Bu keyfiyet sayesinde hükümetin kontrol ve gözetleme mekanizması çoğunlukla Müslüman nüfus üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Fox ve diğerlerinin yapmış olduğu araştırmaya göre (2019), bir dini azınlık ne kadar güvenlikleştirilirse, bu dini azınlığın karşılaştığı ayrımcılık o kadar artmaktadır. Bu sadece toplum seviyesinde değil, hükümet seviyesinde kurumsal ayrımcılığa kadar uzanan bir süreçtir (Fox, vd., 2019: 905). İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre (2016), ev hapsine alınan veya evleri aranan kişilerin çoğu, Müslüman ve Kuzey Afrika kökenlidir. Alınan önlemlerin çoğu Müslüman kişilerin evlerini ve/veya helal restoranlar gibi işletmeleri hedef almıştır. Aynı zamanda, birçok kişi kendisinin dininden dolayı hedeflendiğini düşünmektedir. Dahası, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü çoğu kişi, komşuları tarafından da dışlanmaya başladıklarını belirtmiştir. Aynı şekilde, Uluslararası Af Örgütü'nün edindiği bilgilere göre, özellikle herkesin birbirini tanıdığı küçük şehir ve kasabalarda kişilerin Müslüman komşularını ihbar etmesi üzerine çeşitli aramalar yapılmıştır. Ayrıca, bazı kişiler yapılan aramalar dolayısıyla Müslümanların hedef gösterilebileceğinden ve günlük yaşamlarında daha

fazla ayrımcılığa maruz kalabileceklerinden dolayı endişe ettiklerini bildirmişlerdir (Uluslararası Af Örgütü, 2016: 14).

Uluslararası Af Örgütü tarafından belgelenen birkaç vakada, ev hapsi verilen veya evi aranan kişilerin dinî inancı dolayısıyla radikalleştiği iddiasıyla veya radikalleşmiş Müslümanlarla bağlantılı oldukları iddiasıyla bu önlemlere maruz kaldıkları ortaya konulmuştur (a.y.: 17). 2003 yılında kurulan İslamofobi karşıtı dernek *Collectif contre Islamophobie en France*'ın 2016 yılında yayınladığı rapora göre, saldırılarla İslamofobik faaliyetler arasında açık bir bağlantı bulunmaktadır. Derneğin sözcüsü Yasser Louati'nin *The New York Times* gazetesine verdiği röportajda belirttiği üzere, Fransa'da yaşayan Müslüman azınlık hükümetten korkmakta ve kendilerine halk düşmanı olarak davranıldığını hissetmektedir (Acosta, 2015). Derneğin daha sonraki yıllarda yayınlamış olduğu raporlarda, olağanüstü hâl devam ederken İslamofobide bir düşüş gözlenmişse de aslında dramatik bir yükselişin yaşandığı 2015 yılı değerlendirmeden çıkarıldığında, artmaya devam etmiştir (CCIF, 2019: 11).

Daha önce, olağanüstü hâl sırasında kapatılmış olan ibadethanelerden bahsedilmişti. Yeni terörle mücadele yasası altında, 7 tane daha cami kapatılmıştır. ADM'in yayınladığı rapora göre, bu camilerin IŞİD ile herhangi bir bağlantısı bulunduğu kanıtlanamamıştır (ADM, 2019: 33). Senatör Marc-Philippe Daubresse'in sunmuş olduğu rapor da bunu destekler niteliktedir (Daubresse, 2018: 9-10). Aslında tam tersine bu camilerde cihatçı endoktrinasyona ve radikalleşmeye karşı çalışmalar yapılmaktadır (ADM, 2019: 9-10). Ayrıca, Senato ve Senato tarafından denetlenen yönetim, uygulanan bu kapatmaların gerçek anlamda dinî özgürlüklerin ihlali olduğunu ve idarenin olası bir yargılanmada adillik ilkesini önleyecek şekilde çalıştığını kabul etmektedir (a.y.: 34).

Neal (2012: 273-274), terörle mücadele konusundaki acil durumdan sonra yeterince zaman geçince, her şeyin eski hâline geri döneceği düşüncesini doğru bulmamaktadır. Olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanunlar ve başlatılan uygulamalar genellikle normalleşmeye meyillidir. Dolayısıyla Neal'a göre, olağanüstü hâl sırasında atılan adımlar küçük de olsa zamanla kalıcı hale gelmektedir. Agamben'in uyardığı şekilde (1999: 49-50), güvenlikleştirmenin getirdiği istisnai

politikalar, demokrasi için tehlikeli bir girişime dönüşmektedir. Hatta Fransa’da olduğu gibi tehditlerin gittikçe çoğalması, olağanüstü önlemlerin ve istisnai durumların en nihayetinde normal olana dönüşmesine sebep olmaktadır. Aynı endişeyi paylaşan Behnke (2000: 91) güvenlikleştirmeyi sorunlu bir strateji olarak değerlendirmektedir. Zira güvenlikleştirme, olağan demokratik süreçlerin askıya alınmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, güvenliksizleştirme veya normalleşme istisnai durumların demokratik siyasetin önüne geçmesini reddeden hem etik hem de siyasal bir seçim olarak düşünülebilir.

Fransa’da da bu genel korku ortamında, Müslümanların hedef gösterilmesi ve Müslümanlara karşı ayrımcılık yapılması normalleşmektedir. Davranışlarının toplum için tehdit oluşturduğuna inanmak için çeşitli nedenler var olduğu söylendikçe Müslümanlar güvenlikleştirilmekte ve Fransız toplumundan dışlanmaktadır. Bu uygulamalar aynı zamanda Fransız Müslümanlarını yabancılaştırmakta ve dolayısıyla kolluk kuvvetlerine radikal İslam’a dayalı potansiyel terörizm tehditleri konusunda yardımcı olabilecek Müslümanların iş birliği içinde olmasını engellemektedir.

GÜVENLİKLEŞTİRİLMİŞ VATANDAŞLAR

A. Günlük Deneyimler

Entegrasyonun Müslümanların günlük hayatında nasıl etkileri olduğunu anlayabilmek için Müslümanların günlük deneyimlerinden faydalanılmıştır. Müslüman azınlıklar kendilerini Fransız toplumunun bir parçası olarak görüyorlar mı? Dinî ve kültürel kimliklerine saygı duyuluyor mu? İşgücü piyasası gibi alanlara eşit şekilde erişebiliyorlar mı? Vatandaşlıkları beyaz bir Fransız’la aynı değerde mi? Saha araştırmasında bu sorulara cevap aranmıştır.

1. Aidiyet ve Kültür

Araştırmaya katılan görüşmecilerin 26’sı Fransız vatandaşı, 2’si ise süresiz oturum iznine sahiptir. Bu iki katılımcı eşinin ve çocuklarının Fransız vatandaşlığına sahip olduğunu ve kendilerinin de hakları olmasına rağmen sadece belgelerle ve bürokrasiyle uğraşmak istemedikleri için vatandaşlığa başvurmadığını belirtmiştir. Fransız vatandaşı olan katılımcıların 7’si başka bir ülkede doğmuş, Fransız vatandaşlığını sonradan almıştır. Diğer vatandaşların ise aileleri ekonomik amaçlı olarak Fransa’ya göçmüştür ve en az iki nesildir Fransa’da yaşamaktadır.

Daha önce yapılan çalışmalar Fransız Müslümanlarının Fransa’yı sevdiğini ve kendilerini Fransız olarak değerlendirdiklerini göstermiştir (Fredette, 2014; Simon, 2012). Saha araştırmasında edinilen bilgiler de bunu doğrular niteliktedir. Her ne kadar kültürel olarak bireyler evlerinde kendi anadillerini konuşup kendi geleneksel mutfaklarını tercih etse de İslami ibadetleri dışında Fransız yaşam tarzını benimsemiştir ve Fransa’ya karşı sevgi duymaktadır: “*Evde Türk kültürü hâkim, ancak onun dışında sosyal ve profesyonel anlamda tamamen Fransız gibiyim*” (Görüşmeci 3, 2021). “*Burayı seviyoruz. Bize vatandaşlık da verdiler. Türkiye’ye dönmek istemiyorum*” (Görüşmeci 5, 2021). “*Fransız vatandaşı olmayı ve Fransa’yı çok seviyorum, çünkü bunu ben seçtim. Tunuslu olmamı yaratıcı istedi, ama bunu ben seçtim. Müslüman kültürüne sahip bir Avrupalı ve Fransız olmaktan mutluyum*” (Görüşmeci 4, 2021). “*Hem Cezayir hem de Fransız kültürüne sahip olduğum için gururluyum. Bence ikisi birbirini tamamlıyor*” (Görüşmeci 19, 2021). “*Fransa’da*

doğup büyüdüm, burada okula gittim. Tamamen Fransız'ım diyebilirim” (Görüşmeci 22, 2021).

Ancak gittikçe artan şekilde Müslüman vatandaşlar ulusal güvenlik ve kimlik tehdidi ve kültürel tehdit olarak algılanmaya başlamış, böylece “ötekileşmiştir”. Bu durum Fransızlığın daha katı tanımlanmasına sebep olmuştur. Bu katı tanım, Fransızlığı beyazlık üzerine kurgulamış ve Fransa’da doğup büyüüp eğitim almalarına rağmen asimile ol(a)madığı değerlendirilen Müslümanların vatandaşlık haklarına erişimini kısıtlamıştır (Naseem ve Adnan, 2019). Bir görüşmeci bunu tarihten bir örnek ile açıklıyor: *“Bize asimile olun, hiçbir sorunumuz kalmazın diyorlar. Ben buna 2. Endülüş Trajedisi olarak isimlendiriyorum. Eric Zemmour gibi insanların varlığı, bunların açıklamaları ve bu açıklamalar karşısında batının tepkisizliği bende bu çağrışımı uyandırıyor. İspanyollar Endülüş İslam Devletini yıktıktan sonra, oradaki Endülüslü Müslümanlara iki şans veriyor. Ya burayı terk edeceksiniz ya da burada kalıp Hristiyan olacaksınız. Birçoğu ülkeyi terk ediyor. Kalan bir grup Hristiyanlığı tercih edip asimile oluyor. Ancak yine de İspanyollar kalanlara ‘Akşam olup kapılarınızı kapatınca ne yaptığınızı bilemeyip sizden şüpheleniyoruz. O yüzden kapılarınız açık kalsın’ şeklinde bir yaklaşım sergilemiş. Tüm bunları ve günümüzdeki tırmanan gerilimi de göz önüne alınca bende Endülüş Trajedisi çağrışımı gerçek anlamda uyanıyor. Batıda genetik olarak böyle bir korku ve paranoya var.” (Görüşmeci 27, 2021).*

Belki de benzer şekilde hisseden bazı Fransızlar, Fransa’dan uzaklaşma isteği içerisinde: *“Bu saldırılarla ilgili söylenen bütün yalanlar, bütün yapılanlar yüzünden gittikçe Fransa’dan uzaklaşıyorum. Aylardır Fransa’yı terk etmeyi düşünüyorum” (Görüşmeci 25, 2021).* *“Fransa’da Müslüman olarak yaşamak çok zorlaştı. İngiltere’de olsam daha mutlu olurum diye düşünüyorum. Orada dini aidiyetlere çok daha fazla saygı duyup kabulleniyorlar” (Görüşmeci 7, 2021).* *“Son zamanlarda Fransa benim için sadece bir vatandaşlık ve pasaporta dönüştü. Şu anda İngiltere’de yaşıyorum. Fransa’ya gittiğim zaman evime gelmiş gibi olsam da beyaz Fransızlarla iletişime geçtiğimde, televizyonda Müslümanlara karşı aldıkları kararları gördüğümde Fransızlıktan uzaklaşıyorum” (Görüşmeci 14, 2021).* Yapılan çalışmalar da benzer sonuçlar vermiştir. 2015 yılındaki saldırılardan sonra her yıl artan

şekilde Müslümanlar ayrımcılık, dışlanma, iş bulamama ve benzeri sebeplerle Fransa'yı terk etmektedir (Onishi ve Alami, 2022).

2. Sosyal ve Kurumsal Ayrımcılık

Erkek katılımcılar saldırıların öncesinde ve sonrasında kendilerine yönelik bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını ancak ailelerinde veya tanıdıkları arasında özellikle başörtülü kadınların sıklıkla ayrımcılığa uğradığını ve sözlü ve/veya fiziksel tacize maruz kaldığını belirtmiştir: *“Erkekler böyle bir sorun yaşamıyorlar; fakat başörtülü kızlar, kadınlar bu sorunu yaşıyor”* (Görüşmeci 23, 2021). *“Ben erkek olduğum için böyle bir sorun yaşamadım ama mesela ailemde İslami usullere uygun giyinen kadınlar yaşadı”* (Görüşmeci 25, 2021). *“Eşimle dışçıye gitmiştik ve eşim başörtülü olduğu için bizi kovdular ve ‘bir daha asla buraya gelmeyin’ dediler”* (Görüşmeci 23, 2021). *“Televizyonda başörtülü kadınların sürekli olarak tacize uğradığını gördüm. Kendim bir ayrımcılığa uğramadım ama bu herhangi bir yerde açıkça Müslüman olduğumu söylemekten çekindiğim için de olabilir”* (Görüşmeci 5, 2021).

Sözlü tacize uğrayan kadın görüşmecilerin tamamı başörtülüdür: *“2-3 ay önce sokakta biri beni durdurdu ve ‘başörtünü çıkart, burası Fransa’ dedi”* (Görüşmeci 3, 2021). *“14 veya 15 yaşındaydım. Yolda yürürken bir kadın arabasını yanımda durdurdu ve penceresini açıp dinimi hedef alarak bana kötü sözler söyledi”* (Görüşmeci 22, 2021). İslam dinini sonradan tercih etmiş “beyaz Fransız” başörtülü bir kadın ise yaşadığı olayı gülerek anlatıyor: *“Marketteydim ve bir tane kadın alışveriş arabasıyla bağırarak yanıma geldi. ‘Bu ne büyük bir utanç! Çıkın buradan evinize gidin! Sizi evimizde, Fransa’da istemiyoruz!’ diye bağırıyordu. Ben de sakince ona ‘Ben zaten evimdeyim, hanımefendi’ dedim”* (Görüşmeci 18, 2021).

Çeşitli durumlarda Müslüman bir isim bile sosyal hayattaki bazı hizmetlere erişimi engellemektedir: *“Geçen gün gazetede bir araştırmanın haberini okudum. Champs-Élysées’de çok ünlü ve genellikle zengin insanların gittiği bir kafe var. Oraya rezervasyon yaptırmak istediğinizde telefonda isminizi Hans veya Jean-Pierre deyince hemen ‘tabi efendim’ diyerek rezervasyon yapıyorlarmış. Ama Hasan, Hüseyin adına rezervasyon yaptırmak istiyorum deyince ‘yerimiz yok’ diyerek rezervasyon yapmıyorlarmış”* (Görüşmeci 6, 2021). Ev bulmak konusunda da benzer bir durum söz

konusudur: “Ev ararken adımı söylediğimde birdenbire ‘biz o evi kiraya vermiştik zaten, kusura bakmayın yanlışlık olmuş’ diyerek evi bana vermediler. Ama sonra Fransız bir arkadaşşıma arattım ve evin tutulmadığını söylediler” (Görüşmeci 19, 2021). İsim gibi başörtülü olmak da yine çeşitli hizmetlere erişimi engellemektedir: “Eğer başörtülüyseniz bir spor icra etme şansınız yok. Spor salonuna gitmeniz veya havuza girmeniz mümkün değil. Ben yüzmeyi çok seviyorum ve çok araştırdım. Havuza girişlerde haşama yasağı olduğu için gidemedim hiç. Bir de Müslüman karşıtı olduklarını açıkça söyleyemedikleri için hijyeni öne sürüyorlar ve haşamanın hijyenik olmadığından dem vuruyorlar. Ama uzun yüzücü mayoları giyen çok fazla insan var” (Görüşmeci 3, 2021).

Günlük hayatta bireyler seviyesinde yaşanan bu olayların dışında, devlet kurumlarında özellikle başörtülü kadınlar çeşitli önyargılarla karşılaşmaktadır: “Nikah işlemleri için belediyeye gitmiştim. Görevli kadına kimliğimi verdim. Elinde Fransız vatandaşı olduğumu gösteren kimliğim olmasına rağmen benden oturma iznini istedi. Sonra benden formları güzelce doldurmamı istedi. Form doldurmayı bilip bilmediğimi sordu. Bütün bunları Fransızca konuştuk ve sonra bana Fransızca anlayıp anlamadığımı sordu. ‘Hanımefendi burada kaç dakikadır Fransızca bir diyalog kuruyoruz, farkında mısınız?’ diye cevap verdim. Sonra nişanlımın nerede olduğunu, Fransızca bilip bilmediğini, formları güzelce doldurup dolduramayacağını sordu. Ben de nişanlımın Fransa’da öğretmen olduğunu ve form doldurmayı bildiğini söyledim. Oraya ben değil de adı Céline olan bir Fransız kadın gitseydi, bu sorulara asla maruz kalmazdı” (Görüşmeci 16, 2021). “Ben herhangi bir dinî veya ırkçı bir ayrımcılığa maruz kalmadım, ancak özellikle üniversitelerde, bürokraside ve iş yerlerinde bunu tecrübe etmek zorunda kalan çok fazla insan var” (Görüşmeci 4, 2021). Okulda da benzer bir durum söz konusudur: “Kızım başörtülü olmasına rağmen yasak diye okula girerken başörtüsünü çıkarıyordu. Yine de sırf uzun etek giydiği için öğretmeni tarafından aşağılanmış ve okuldan atılmakla tehdit edilmişti” (Görüşmeci 23, 2021).

3. Saldırıları Sonrası Güvenlik Kaybı

Bütün görüşmeciler saldırılara yönelik ilk tepkisinin şok ve üzüntü olduğunu belirtmiştir: “Çok üzücü bir olay. Ölen, yaralanan ve travmatize olan çok insan oldu” (Görüşmeci 10, 2021). “Ben gerçekten şok oldum. O olay olana kadar benim bin yıl

düşünsem aklıma gelmezdi böyle bir şey olabileceği. Cumhurbaşkanı statüde maç izliyor, stadın girişinde canlı bomba patlıyor. Akıl alacak gibi değil” (Görüşmeci 9, 2021). Görüşmeciler saldırılarda ölenlerin yasını tuttuklarını ve Müslümanları kötü gösteren teröristlere kızgın olduklarını söylemiştir. Ayrıca Müslümanların bundan dolayı yaşayacağı sıkıntılar da endişe konusu olmuştur: *“Evet bunlar terörist saldırılardır. Ama bütün Müslüman kültürü terörist olarak nitelendirildi”* (Görüşmeci 12, 2021). *“İnsanlar öldü, çok üzüldüm. Ama beni bunun ötesinde de üzen bir şey daha oldu. İnsanlar bana kötü bakacak ve gittikçe daha da kötüleşecek diye düşündüm”* (Görüşmeci 21, 2021). *“Allah’ım şimdi bize neler yapacaklar diye düşündüm”* (Görüşmeci 16, 2021). *“Saldırıları olunca Müslümanlar yaptı dediler, biz de çok tedirgin olduk”* (Görüşmeci 6, 2021).

Bu durum Aly ve Green’in (2010) gösterdiği terörist saldırı olması ihtimaline karşı çoğunluk ve azınlık arasındaki korku farklılıklarıyla benzerdir. 11 Eylül sonrası dönemde Avustralya’da yapmış oldukları çalışma hem çoğunluğun hem de Müslüman azınlığın terör saldırısından korktuğunu ancak Müslümanların bu saldırıların kendileri için nasıl olumsuz sonuçlara yol açacağı konusunda da endişelendiğini ortaya çıkarmıştır (Aly ve Green, 2010: 279). Fransa’da yaşayan Müslümanlar da benzer endişelere sahiptir: *“Saldırıları olduktan sonra korkmaya başladım ve başörtümün üzerine şapka gibi başka şeyler takmaya başladım. Toplu taşıma araçlarında bana saldıracaklar, başörtümü çekiştirecekler diye işe arabayla gitmeye başladım”* (Görüşmeci 16, 2021). *“Samuel Paty’nin bir Çeçen tarafından öldürülmesinden sonra çocuklarımla okulundaki Çeçen aileler bir süre çocuklarına bir şey olur korkusuyla çocuklarını okula göndermedi”* (Görüşmeci 18, 2021). *“Histeri söz konusuydu, metroda başörtülü kadınlara ‘teröristler’ diye bağırıldıklarını gördüm kaç defa”* (Görüşmeci 12, 2021). *“Annem başörtülü olduğu için evden dışarı çıkmaya korkuyordu. Alışveriş yapmak istemiyordu”* (Görüşmeci 15, 2021). Sıradan bir vatandaş için çok normal olan alışverişe gitmek, metroya veya otobüse binmek birdenbire Müslüman vatandaşlar için zor hale gelmiştir. Ayrıca kurumlar Müslüman azınlıkları korumak konusunda yeterli güveni sağlayamamaktadır: *“Benzer olaylar Yahudilerin başına gelse, hemen polise bildirilir, birtakım dernekler vb. araya girer ve olay medyatikleşir. Benim etrafımda birçok kadına hakarete bulunuldu, tacize*

uğradılar. Ama polise bildirmediler, çünkü polis bizi korumaz ve mahkemeler bize inanmaz” (Görüşmeci 23, 2021).

Bir Müslüman derneğin temsilcisi, saldırılardan sonra bazı camilere saldırılar gerçekleştiğini belirtti: *“Kasım saldırılarından sonra ilk defa Fransa’da camilere saldırdılar. Molotofkokteyli attılar. Kundaklamaya çalıştılar. Bu yüzden saldırılardan sonra ilk cuma günü camilerimizin önünde polis nöbet tuttu” (Görüşmeci 13, 2021).* Bu tarz faaliyetler direkt olarak İslam dininin hedef alındığını göstermektedir. İki görüşmeci saldırılardan sonra günlük hayatlarında sürekli olarak İslam’a yönelik sorulara maruz kaldıklarını belirtmiştir: *“Neden alkol almıyorsun? Neden oruç tutuyorsun? Neden domuz eti yemiyorsun? Kendimi sürekli olarak açıklamak zorunda kalıyorum. Ben bu soruları mikro saldırı olarak değerlendiriyorum” (Görüşmeci 14, 2021).* *“Saldırıları olduktan sonra İslam’dan daha fazla bahsetmeye başladığımı fark ettim. İslam’ın ne olduğunu bilmiyorlardı ve biz İslam’ın ne olduğunu ve ne olmadığını açıklamak zorunda kaldık” (Görüşmeci 11, 2021).* İslam’ı sonradan tercih etmiş Kongo asıllı görüşmeci ise sırf bu sorulara maruz kalmamak için Müslüman olduğunu söylememeyi tercih etmektedir: *“Müslüman olduğum anlaşılsın ve soru sormaya başlamasınlar diye dışarıda yemek yemiyorum. Çünkü helal yemek istiyorum. Bu yüzden işyerinde de söylemiyorum Müslüman olduğumu” (Görüşmeci 5, 2021).*

Genel olarak değerlendirildiğinde, başörtüsü takan Müslüman kadınların erkeklere göre güvenliklerinden daha fazla endişe duyduğu gözlenmiştir. Başörtüsü takmayan kadınlardan bazıları ise Arap oldukları görünüşlerinden belli olduğu için toplu alanlarda kendilerine hakaret edileceğinden korktuğunu belirtmiştir. Bir tehdit olarak algılanmak ve Müslüman kimliklerine leke sürülmüş olması görüşme yapılan kişiler için zor deneyimler olarak değerlendirilmiştir. Saha araştırmasına göre, bazıları korku içinde yaşamakta, halka açık yerlere gitmekten çekinmekte ve bazıları ise Müslüman kimliklerini açığa vurmamak istemektedir. Saldırılarından sonra güvenlik algıları hasar görmüş ve günlük hayatları bundan etkilenmiştir.

Bu çerçevede Müslümanların Fransız değerlerine ve cumhuriyetine karşı “tehdit nesnesi” olarak gösterilmesinin bu dinî gruba karşı gerçekleştirilen taciz, saldırı ve benzeri eylemlere ideolojik bir gerekçe sunduğunu iddia edebiliriz. Saldırıları hem sıradan Fransız vatandaşlarına hem medyaya hem de siyasi elitlere Barbara

Perry'nin ifadesiyle (2001) Müslümanlardan “nefret etme izni” vermiştir: “*Önceden her şey daha sinsice yapılıyordu. Müslümanlara ev kiralanmadığını, iş verilmediğini ve benzerini görüyorduk. Ama sinsice işliyordu süreç. Saldırıları söylemi özgür bıraktı. Bugün açıkça ‘sizi sevmiyoruz’ diyorlar. Tamamen normal bir duruma dönuştü*” (Görüşmeci 17, 2021). “*Olaylar aşırı sağcılara istediklerini söyleme hakkını verdi. Müslümanlara karşı nefret olmadığını iddia ederek medyada ‘islamofobi’ kelimesinin kullanılmasını bile yasakladılar. Böylece medya Müslümanlar hakkında istediğini söyleyebiliyor ve bizim ‘bu ırkçılık ve Müslüman nefretidir’ deme hakkımız yok*” (Görüşmeci 15, 2021).

“*Birinin Müslüman olduğum için benden nefret etme, beni sevmeme hakkı var. Bu beni rahatsız etmiyor. Ama ben yarım vatandaş değilim, ben de bu ülkenin vatandaşıyım ve bana saygı duymak zorunda*” (Görüşmeci 4, 2021). Bu deneyimler vatandaşlık kavramının karmaşıklığına işaret etmektedir. Çeşitli araştırmalar azınlık gruplarının yasal olarak vatandaşlıkları bulunsa da ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüklerini tartışmıştır (Sassen, 2004). Çalışmanın gösterdiği üzere yaşadıkları ayrımcılık ve tacizler Fransız Müslümanlarının vatandaşlığını değersizleştirmektedir.

4. Ekonomik Güvenlik

Bir vatandaş olarak dışlanmanın en önemli göstergelerinden bir tanesi iş piyasasına erişimde yaşanan zorluktur. Her ne kadar Fransız Ceza Kanunu iş piyasasında dine bağlı ayrımcılığı yasaklamış olsa da yapılan çalışmalar Kuzey Afrika kökenli Müslümanların Fransızlara göre iş piyasasına erişimde eşitsizliklere ve dolayısıyla dışlanmaya maruz kaldığını göstermektedir (Naseem ve Adnan, 2019; Valfort, 2017; 2015). Saha çalışmasının gösterdiği üzere pek çok Fransız Müslüman ayrımcılığı hissetmekte ve ekonomik güvenliklerinin tehdit altında olduğunu düşünmektedir.

İş hayatına katılımda isim önemli bir faktördür: “*İsmim hem Müslüman kültüründe hem de Hristiyan kültüründe tercih edilen bir isim olduğu ve başörtüsü takmadığım için iş bulmakta sorun yaşamadım. Beni genelde Yahudi zannediyorlar. Ama öyle olmasaydı daha özgeçmişimi gönderdiğimde elenirdim*” (Görüşmeci 15, 2021). Başörtülü olduğu için Fransa’da iş bulamadığından dolayı yakın zamanda

Türkiye'ye dönüş yapmış Fransız vatandaşı bir katılımcı ise şu gözlemi yapmıştır: *“Devlet kurumlarını geçtim, zaten oralarda çalışmanız mümkün değil. Ama özel sektörde bile iş bulamıyorsunuz”* (Görüşmeci 3, 2021). *“Özel sektör bile erişime kapalı. En basit işlerde bile başörtülü bir kadın göremezsiniz. Markette kasiyer bile olamıyorlar. Ancak yabancı firmalarda iş bulabiliyorlar. Çünkü onlar Fransızlar gibi bakmıyor meseleye. Geçen gün yabancı bir giyim mağazasında görevli başörtülü bir kadın gördüm. O kadar şaşırdım ki, bu olayı anneme anlattım heyecanla”* (Görüşmeci 15, 2021). Bir kere iş piyasasına katılım sağlansa bile, ilerlemekte de Müslüman olmak engeldir: *“Fransa’da bir Müslüman olarak kariyerimde daha fazla ilerlemem mümkün değildi. Bu yüzden İngiltere’ye taşındım”* (Görüşmeci 14, 2021). Bir katılımcı ise sırf Müslüman olduğu için işini kaybeden bir yakınından bahsetmiştir: *“Ablamın eşi 2016 yılında 16 yıldır havalimanının uluslararası bölümünde çalışıyordu ve namazlarını molalarında kılıyordu. Bir gün Air France havayolu şirketinin bir grup çalışanı eniştemi molası sırasında namaz kılarken görmüş ve bildirmişler. Ancak bir sorun olmamış o zaman. 2020’de Samuel Patty’nin öldürülmesinden sonra nasıl olduysa bu olay hatırlanmış ve ‘Uluslararası bölümde çalışıyorsun, Suriye’ye ve IŞİD’e gidenlere oradan gelenlere yardım mı ediyorsun?’ sorularına maruz kalarak işten çıkarıldı. Sadece namaz kıldığı için! Bu olay yüzünden ailemiz genel olarak incelendi, sorgulandı. Sonra mahkemeye başvurduk ve eniştemin suçsuzluğu kanıtlandı. Böylece işine geri dönebildi”* (Görüşmeci 20, 2021).

5. Güvenlik – Özgürlük Dengesinde Müslümanlar

Fransa örneğinde görüldüğü üzere terörle mücadele söz konusu olduğunda çoğu demokratik ülke demokratik hakların bir kısmı kısıtlanmadığı sürece terör tehdidine karşı yeterince müdahale edilemeyeceğini düşünmektedir. Buradan hareketle kişilerin güvenliği söz konusu olduğunda anayasal güvencelerden feragat edilerek güvenliği sağlamak için özgürlükten vazgeçilmektedir (Tsoukala, 2006a). Yine de güvenlikleştirme teorisinin gösterdiği üzere güvenlik ve özgürlük arasında güvenlik lehine bir tercih yapılacaksa, bunun kişiler nezdinde meşru olarak anlaşılması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanmasını meşru olarak nitelendirmesi için kişiler bir güvenlik sorunu bulunduğunu kabul etmelidir veya söz edimiyle buna ikna edilmelidir. Tsoukala’nın (2006a) Teitgen’den aktardığı

üzere, kısıtlayıcı önlemler yalnızca o hak kullanıldığında toplumun geri kalanı için çok risk yaratacağında haklı olarak değerlendirilebilir. Bu kısıtlama ancak kanunla yapılırsa, demokratik bir toplumun devamlılığı için kesinlikle gerekliyse ve tehdidin büyüklüğüyle orantılıysa kabul edilebilir.

Yakın zamanda yapılan anket çalışmalarına göre, güvenlik Fransız toplumunun %93'ü için endişe verici bir meseledir (CNEWS, 2021) ve Fransızların %73'ünün öncelikli olarak değerlendirdiği konulardan bir tanesidir (Ollivier, 2021). Dolayısıyla Fransızların geneli için meşru bir güvenlik sorunu bulunduğu çıkarımı yapılabilir. Nitekim yapılan anket çalışmaları Fransızların genelinin olağanüstü hali ve alınan önlemleri desteklediğini göstermiştir (Clavel, 2016; IFOP, 2016). Böylece genel Fransız toplumu için Croft'un ifadesiyle (2012: 84-85) yeni bir toplumsal gerçeklik oluşmuş ve güvenlikleştirme başarılı olmuştur.

Ancak farklı bir alımlayıcı kitlenin parçası olarak bu tez çalışmasına Müslümanların neredeyse tamamı (Görüşmeci 9 hariç) Fransa'da ulusal güvenlik anlamında bir güvenlik sorunu olmadığını, bir güvenlik sorunu olsa bile bunun herhangi bir ülkedeki kadar olduğunu belirtmiştir: “*Bizim bir güvenlik sorunumuz yok, ama güvenliğe milyarlarca avro para harcıyoruz*” (Görüşmeci 15, 2021). “*Bir terör saldırısı olacaksa bu her yerde olur, Fransa'ya özgü bir güvenlik sorunu değil bu*” (Görüşmeci 1, 2021). “*Diğer ülkelere kıyasla daha fazla bir güvenlik sorunumuz yok kesinlikle*” (Görüşmeci 11, 2021). Bazı görüşmeciler ulusal güvenlik anlamında değil ama kendi bireysel güvenlikleri anlamında sorunlar bulunduğunu düşünmektedir: “*Her yerde ırkçılık var. Ben polisler hiç güvenmiyorum. Belki bir Müslüman olarak güvenliğimi sağlayabilselerdi, özgür olduğumu düşünebilirdim*” (Görüşmeci 16, 2021). “*Polisler dış görünüşünden Arap ya da Müslüman olduğunu düşündükleri kişilere hemen kimlik sorup bir açığını yakalamaya çalışıyor. Geçen gün haberlerde gördüm. Polisler üst araması yaptığı Müslüman gencin üzerine bir paket marihuana yerleştiriyor ve sonra çocuğu tutukluyorlar. Sonradan güvenlik kameralarından polisin yerleştirdiği anlaşıyor. Polise neden güvenelim ki? Bizim güvenliğimizi sağlamak yerine Müslümanları güvensizliğe sürüklüyor*” (Görüşmeci 25, 2021). Bir STK temsilcisi ise kurumsal anlamda bir hukuki güvensizlik bulunduğundan bahsetmiştir: “*Yasal ve hukuki bir güvensizliğe evrilen bir Fransa var. Örneğin,*

derneklerin hesapları kapatılıyor, camiler kapatılıyor. Keza bu yasalarla birlikte Müslümanların camilerine, eğitim merkezlerine, kurumlarına girilmesi kolaylaştırıldı. Tüm bunlar bir valinin inisiyatifine bırakılmış durumda. Savcılık ve hukuk büyük ölçüde geri planda kaldı. Belki sıradan bir vatandaş bunu hissetmese de kurumlar bu baskıyı çok fazla hissediyor” (Görüşmeci 27, 2021).

Katılımcılara göre Fransa’da güvenlik sorunu bulunmamasına rağmen, Müslümanlar ve İslam devlet, medya ve çoğunluk tarafından güvenlik sorunu olarak değerlendirilmektedir: *“Bir güvenlik sorunumuz yok. Eğer olsaydı, güvenliğin bütün Fransızlar için aynı seviyede arttırılması gerekirdi. Ama bizim yaşadığımız durumda güvenliğin arttırılmasından ziyade Müslüman toplulukları göstererek ‘Yaşadıklarımızın tüm sorumlusu sizsiniz’ deniyor” (Görüşmeci 17, 2021). “Medya ve bazı siyasetçiler Müslümanları ve İslam’ı bir güvenlik sorunu olarak lanse ediyor ve kamuoyu da böyle olduğunu düşünüyor” (Görüşmeci 17, 2021). “Müslümanlar ve teröristleri birbirine karıştırmamak lazım. Böylece olayları daha iyi anlayabiliriz. Ama siyasetçiler ikisini aynı şeymiş gibi değerlendirmeyi tercih ediyor” (Görüşmeci 12, 2021). “Hükümet Müslümanlar onlar için bir güvenlik sorunuymuş gibi davranıyor. Medya da Müslümanları tehlikeli olarak anlatıyor” (Görüşmeci 18, 2021). Yeni oluşan sosyal gerçeklik tıpkı İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere’de bulunan Alman Yahudileri için olduğu gibi (Croft, 2012), aslında alımlayıcı kitlenin bir parçası olan Müslümanları dışlamakta ve neredeyse düşman olarak nitelendirmektedir. Saldırıları öncesi dönemde Fransız Müslümanların durumu başarısız vatandaşlık (Banks, 2015; 2017) olarak değerlendirilebilirken, saldırılar sonrasında Müslümanlar güvenlikleştirilmiş vatandaşlara dönüşmüştür. Böylece güvenlik özgürlük dengesi Müslümanlar aleyhine bozulmuştur.*

Müslümanların bakış açısından değerlendirildiğinde, bir ulusal güvenlik sorunu bulunmadığı durumda özgürlüklerinin kısıtlanması anlamsızlaşmaktadır: *“Bizim bir güvenlik sorunumuz yok ki. Neden özgürlüklerimizden ödün verelim?” (Görüşmeci 6, 2021). “Sahip oldukları bilgilerle aslında bu saldırıları engelleyebilirlerdi. Ama yapmadılar. Böylece bizim özgürlüklerimizi sınırlayabildiler” (Görüşmeci 15, 2021). “Güvenlik özgürlükten önce gelir. Öte yandan bir dine yönelik olarak güvenlik önceleniyorsa bu baskıdır. Fransa’da olan da*

bu” (Görüşmeci 4, 2021). “Güvenlik için haklarımdan feragat etmezdim. Ama bizim haklarımızı güvenlik için elimizden aldılar” (Görüşmeci 14, 2021). “Sanki güvenlikle özgürlük arasında bir denge varmış gibi gösteriyorlar. Ama polise verilen yetkilerle tamamen güvenliğe doğru ilerliyoruz. Siyasi olarak değerlendirmek yerine, güvenliği tercih ediyorlar. Bir polis devletin içindeyiz” (Görüşmeci 12, 2021).

Balzacq (2005: 173) alımlayıcı kitleyi hesaba katmayan güvenlikleştirme tanımını eleştirerek güvenlikleştirmeyi, kişilerin dünya hakkında bildiklerine dayanarak o kişileri bir meselenin acil bir politikayı hak edecek kadar tehdit oluşturduğuna ikna etmek olarak tanımlamaktadır. Bu ikna süreci farklı alımlayıcı kitleler için farklı argümanlar ve söylem kalıplarını gerektirmektedir (bkz. Léonard ve Kaunert, 2011; Salter, 2008). Bu güvenlikleştirme tanımına göre bir değerlendirme yaparsak, Müslümanlar dünya hakkında bildiklerinden hareketle Fransa’da ulusal güvenlik anlamında bir sorun bulunduğunu düşünmemektedir. Bu durumda Müslümanlar açısından güvenlikleştirme gerekli değildir. Çünkü Müslümanların içerisinde bulunduğu sosyal bağlama göre daha farklı problemler bulunmaktadır. Ayrıca alımlayıcı kitlenin bir parçasını oluşturan Müslümanlara yönelik ikna edici söylemler ve argümantasyon kullanılmamıştır: *“Önlemleri alanların bu önlemleri neden aldıklarını detaylıca açıklamaları gerekir. Fransa’da bu yapılmadı. Neden bu yasaların çıkarıldığı konusunda hiçbir fikrimiz yok” (Görüşmeci 11, 2021).* Müslümanların bakış açısından, bir güvenlik sorunu bulunmadığı durumda terörle mücadele için alınan olağanüstü güvenlik önlemleri ve bunun sonucunda özgürlüklerinden feragat etmek anlamlı değildir. Bazı katılımcılar toplum güvenliği söz konusu olduğunda özgürlüklerini ikinci plana itebileceğini belirtse de Müslümanların gözünde bu önlemler meşru olarak nitelendirilemez. Müslümanlar hem bir güvenlik sorunu bulunduğunu kabul etmemektedir hem de güvenlikleştirici aktör tarafından söz edimi aracılığıyla bir güvenlik sorunu bulunduğuna ikna edilememiştir. Dolayısıyla terörün güvenliklestirmesi neredeyse daha başında Müslüman alımlayıcı kitle gözünde başarısız olmuştur. Üstüne üstlük bu Müslüman alımlayıcı kitle (onların gözünde) başarısız olan bu güvenlikleştirme süreciyle özgürlüklerinden de mahrum bırakılmıştır.

B. Güvenlik Deneyimleri

1. Şüphe ve Güvenlikleştirmeye Direnç

Günümüzde iletişim araçlarının özellikle sosyal medya aracılığıyla çeşitlenmesi insanların dünya ve etrafında olup bitenler hakkında kendi düşüncelerine uygun bir şekilde haber almasını sağlamıştır. Ortaya çıkan bu yeni bilgilendirme, yorumlama ve iletişim kurma biçimleri kişilerin haberlere yönelik farklı bakış açıları geliştirmesine de yardımcı olmuştur. Yukarıda Müslüman azınlığın ana akım medyayı takip etmediği ve haberleri sosyal medya aracılığıyla takip ettiğinden bahsedilmişti. Ana akım medyada baskın kodlamaya uygun şekilde “öteki” ve “düşman” olarak gösterilen Müslümanlar bir nevi bu güvenlikleştirmeye direniş göstererek sosyal medya araçlarına ve alternatif habercilik biçimlerine yönelmiştir. Meselenin bu iletişimsel boyutunun güvenlik alanına yansarak komplo teorilerine alan açtığı iddia edilebilir.

Bu komplo teorileri ya da komplo düşüncesi medyada baskın kodlamayla gösterilen bir dizi eylemi belirli bir hedefe yönelik ana planın parçası olarak yorumlamayı içermektedir (Graaf ve Zwierlein, 2013): “*Bazen bunların halkı korkutmak ve oy toplamak için devlet tarafından düzenlendiğini düşünüyorum. Her zaman seçimlerden önce bir şeyler oluyor*” (Görüşmeci 5, 2021). “*Bu tamamıyla devletin suçu. Radikal unsurların örgütlenmesinde devletin göz yumması var. Bunu iç siyasette kullanacakları için bunlara yardımcı oldular*” (Görüşmeci 2, 2021).

Bu bağlamda Fransa’da terörist saldırılar gerçekleştiği konusunda bir şüphe bulunmasa da katılımcılar bu saldırıların kimler tarafından veya kimlerin izin vermesiyle ya da engellememesiyle gerçekleştirildiği konusunda şüphe içerisinde olup komplo teorilerini harekete geçirmektedir: “*Ben bu terör saldırısı konusunun ne kadar Müslümanlara ait olduğu konusunu sorguluyorum yıllardır. Sonrasındaki münferit olaylar ne kadar Müslümanları temsil eden bir saldırı ya da arkasında gerçekten Müslümanlar mı var? Örneğin, Paris saldırısını gerçekleştiren iki kardeş... Anne ve babası ayrılmış, sonra Fransa hükümetinin yetimhanelerinde büyümüşler. Yani aslında Müslümanlarla bağı olmayan kişiler. Yetimhane sonrası gidelim Suriye’ye ve dönüp Fransa’da bu saldırıları gerçekleştirelim. Nice saldırısını işleyen kişinin hayat*

hikayesi de benzer modele sahip. Alkol cehenneminin içine düşmüş, ailesiyle hiçbir bağı olmayan ve hayatında camiye hiç gitmemiş bir kişi. Fransızlar bu kişileri kültürel Müslüman diye adlandırırsa da ne bir ibadet ne bir inanç ya da uygulama olarak İslam'a aidiyeti olmayan kişiler bunlar. Bu saldırıların arkasında gerçekten ne kadar Müslümanlar var bu konu tartışılır. Ayrıca yıllardır bu olayın gerçek faillerinin ortaya çıkarıldığına inanmıyorum. Bir de bu olay mesela neden sadece Fransa'da oldu? Fransa' da böyle bir olaya ihtiyaç vardı. Belki bu söylememim çok iddialı olabilir ama, Fransa'daki hem göçmenlere hem de iç siyasete yönelik bir düzenleme yapmak gerekiyordu. Bu durum da bunun sonucu olarak meydana getirilmiş olabilir tarzında bir komplo teorisi ortaya konulabilir” (Görüşmeci 24, 2021). “Bence bu insanlar hükümetin ve polisin bunun farkında olduğunu bilerek örgütlendi. Polis ve hükümet de bunun olmasına izin verdi. Örneğin Charlie Hebdo saldırısını yapan kişiler kimliğini arabada bırakmış. Terörist saldırı düzenleyecekken kimlik mi alır insan yanına?” (Görüşmeci 25, 2021).

Graaf ve Zwierlein (2013: 56) bu tür komplo teorilerinin güvenlikleştirilen kitleler tarafından güvenlikleştirmenin meşruluğunu sorgulamak için kullanıldığını kaydetmiştir. Böylece Fransa örneğinde görülen şekilde Müslümanlar aktif güvenlikleştirmeye sebep olan olayın asıl faillerini sorgulayarak Müslümanların güvenlikleştirilmesini gayrimeşru bir hale getirmekte ve güvenlikleştirmeye karşı direnç göstermektedir. Her ne kadar literatürde karşı-güvenlikleştirmenin teorik çerçevesi yeterince geliştirilmemiş olsa da (Stritzel ve Chang, 2015) karşı-güvenlikleştirmenin birincil koşulunun güvenlikleştirme hamlesine yönelik direnç göstermek olduğunu iddia etmek mümkündür. Bu anlamda Müslümanların komplo teorileri aracılığıyla güvenlikleştirmeyi gayrimeşru hale getirdiğini ve karşı-güvenlikleştirme olarak gösterilebilecek bir hamle yaptığı çıkarımında bulunabiliriz. Ancak yine de bunun tam manasıyla bir karşı-güvenlikleştirme olduğunu söylemek doğru olmaz. Zira güvenlikleştirmenin başarılı olarak sayılması için yeterli çoğunluğa (O'Reilly, 2008) ulaşıldığı (bkz. IFOP, 2016) göz önüne alındığında artık buna karşı çıkanların veya bu güvenlikleştirmeye sebep olan olayları sorgulayanların ses çıkarmasına izin verilmemektedir: “Bu teröristler sadece ölü ele geçirilebiliyor. Siz şüphelenip soru sorunca da aforoz ediliyorsunuz” (Görüşmeci 23, 2021).

Bu noktada güvenlikten konuşabilenler ve konuşamayanlar arasındaki güç ilişkisi önem kazanmaktadır. Müslümanlar kendi içerisinde bir karşı-güvenlikleştirme hamlesinde bulunmuş olsa da güvenlikten konuşma yetkileri kısıtlı olduğu veya hiç bulunmadığı için (Hansen, 2000) karşı-güvenlikleştirme zor veya imkansızdır.

2. Güvenlik Önlemleri

Kasım 2015'te Paris'te gerçekleşen saldırıların ardından François Hollande tarafından ilan edilen “olağanüstü hâl” istisnai (Huysmans & Buonfino, 2008) güvenlikleştirme hareketlerinin başlangıcını oluşturmaktadır. Olağanüstü hâlin ilan edilebilmesi, özellikle Cumhurbaşkanı Hollande'ın 13 Kasım ve 16 Kasım'da gerçekleştirdiği konuşmalarla mümkün olabilmektedir. Hollande'a göre istisnai önlemler ve olağanüstü hâlin ilanı meşrudur çünkü terörizm Fransa'nın, Fransız toplumunun ve Fransız kimliğinin hayatta kalması için bir tehdit oluşturmaktadır. Fransız Cumhurbaşkanı böylelikle bir güvenlikleştirme hamlesi yapmaktadır. Devletin ve toplumun hayatta kalması söz konusu olduğundan, terörizmle mücadelede olağanüstü önlemler alınması gerekmektedir. Ayrıca, Bigo'nun belirttiği gibi (2002: 75-76), güvenlikten bahsedenlerin, düşman figürü üzerine ve neyin tehdit oluşturduğuna dair kendi tanımlarını dayatabilmeleri gerekir. Fransız Cumhuriyetinin cumhurbaşkanı olarak François Hollande, güvenlik hakkında konuşabilecek özel bir pozisyona sahiptir. 16 Kasım'daki konuşmanın bitiminden sonra seyircinin tepkisi, uzun süre ayakta alkışlamak ve savaş çağrısı içeren sözleriyle *La Marseillaise*'i söylemek olmuştur (Franceinfo, 2015d). Bu, cumhurbaşkanının güvenlikleştirme hareketinin en azından o an için başarılı olduğunu göstermektedir.

Paris terör saldırıları nedeniyle benimsenen ve yürürlüğe giren tedbirlerin kapsamı, güvenlikleştirme teorisinin bahsettiği olağanüstü önlemler kavramıyla uyumaktadır. Önlemlerin uygulanma prosedürünü incelemek gerekirse, olağanüstü hâlin ilk açıklanmasının yanı sıra, tüm acil durum önlemlerinin Ulusal Meclis ve Fransız Senatosu aracılığıyla demokratik yollarla usulüne uygun olarak onaylandığı kabul edilmelidir. Bununla birlikte, yeni yasaların ve olağanüstü hâlin kabul edilme hızı ve oybirliği çeşitli soruları gündeme getirmektedir. Örneğin, Paris ve Nice saldırılarının ardından, olağanüstü hâlin ilan edilmesi ve süresinin uzatılmasının

görüşmeleri beş ila yedi gün sürmüştür. Bu, Buzan ve diğerleri tarafından tanımlanan (1998: 24) normal siyasi prosedürün dışındaki eylemlere karşılık gelmektedir. Nitekim, yasa yapma genellikle acil olmayan koşullarda çok daha fazla zaman ve karşılıklı görüşmeler gerektirir. Olağanüstü hâl kararlarının iki mecliste de büyük çoğunluklarla kabul edilmesi, yürütmenin kendi bakış açısını her iki meclise de doğrulamak için güçlü bir politik baskı uyguladığını göstermektedir. Cumhurbaşkanı Hollande, 16 Kasım 2015'teki konuşmasında, olağanüstü hâlin yeni hükümlerinin kabul edilmesi amacıyla parlamenterlere şöyle seslenmiştir: “Ve siz, parlamenterler, sizi hafta sonundan önce oy vermeye davet ediyorum” (Hollande, 2015e). Yine de yasama organının ulusal güvenlik alanındaki kanun yapma gücünü yürütmeye devrettiğini söylemek çok ileri gider. Hükümetin önceki bölümlerde geçen vatandaşlık yasası konusu ile ilgili parlamentoda direnişle karşılaşması ve bu nedenle anayasayı değiştirememesi, meclisin hükümete istediği her şeyi yapması için açık çek vermediğinin bir göstergesidir. Diğer taraftan, meclisin ulusal güvenlik alanında aldığı kararların incelemesini yapmak mecliste o dönem muhalefet konumunda bulunan parti, sağ görüşlü *Les Républicains* düşünüldüğünde daha da karmaşık bir hal almaktadır. Çünkü bu parti ulusal güvenlik söz konusu olduğunda, o dönem iktidarda bulunan Sosyalist Parti'ye göre çok daha radikal görüşlere sahiptir. Örneğin, bu grubun eski cumhurbaşkanı ve 2017 seçimleri için potansiyel adaylardan biri olan Nicolas Sarkozy, radikalleştiği belirlenen kişilere elektronik kelepçe takılması önerisinde bulunmuştur (Franceinfo, 2015b).

Aslında acil durum önlemleri veya Fransa örneğinde görüldüğü üzere olağanüstü hâl sadece belirli bir durumu ele alma ve bununla mücadele etmek için kullanılır. Ancak terörün güvenlikleştirilmesindeki temel sorun ve çelişki, terör sorununun sürekli olarak devam eden bir sorun olmasıdır. Bu durumda terör meselesi, belirli bir olayı kontrol altında tutmak için ilan edilen olağanüstü hâl konseptiyle çakışmaktadır, çünkü terör tehdidi var olmaya devam edecektir. Böylece, aslında hukuk devleti mütemadiyen askıya alınmış olarak kalacaktır (Lechte ve Newman, 2013: 4). Olağanüstü hâli norm haline getiren 3 Haziran 2016 tarihli ve 30 Ekim 2017 tarihli terörle mücadele yasaları bunun birer örneğidir. Elbette, Fransız hükümetinin egemenlik ilkesi bağlamında herhangi bir durumda yasayı askıya alma ve istisnai

durum önlemleri alma hakkı bulunmaktadır. Fransız hükümeti yukarıda incelendiği üzere terör meselesini güvenlik alanına taşıyarak normal durumdan, bir istisna durumuna geçmiştir. Bunu yaparken de öncelikle acil durum önlemleri meşrulaştırılmış ve bu önlemlerin terörizme karşı uygulanması ihtiyacı söylemi kullanılmıştır. Böylelikle, istisna hâli ihtiyaç durumu tarafından meşrulaştırılmıştır (Agamben, 2005: 30). Fransa örneğinde, acil durum önlemlerinin normalleştirilmesi, bu ihtiyaç durumu tarafından sağlanmıştır. De Benoist'ın belirttiği gibi (2007: 90) güvenlik ihtiyacı, tehditlerin aynı anda hem görünmez hem de her yerde olduğu bir dünyada özgürlükleri yavaş yavaş ortadan kaldıracaktır.

Bigo'nun Médiapart gazetesi için kaleme almış olduğu yazısında belirttiği üzere, terörle mücadele için alınan sözde önlemler, aslında terörle mücadele yasalarının artmasına sebep olmaktadır. Bu yasalar da şiddete doğrudan bir çözüm bulmak yerine, çözdüğünden daha fazla sorun yaratan bir “ultra çözüm (aşırı çözüm)” olma riskini taşımaktadırlar. Bigo'ya göre güvenlik, güvenliğin sınırları ve olası aşırılıkları düşünülürken, intikam ve şüphe fikirlerinden ziyade, masumiyet karinesi ve adalet fikirleri öne çıkmalıdır. Olaylara aşırı tepki vermek, hiç tepki vermemek kadar büyük sorunlara yol açabilir. Kontrol, önleme ve tahmine dayalı gözetim yoluyla maksimum güvenlileştirme Bigo'nun düşüncesine göre uygun bir çözüm yolu değildir. Madrid saldırıları sonrası, İspanya, Mağrip bölgesine savaş ilan etmeyerek daha adil çözüm yolları olabileceğini göstermiştir. Ancak Londra saldırıları, düşman imajını yeniden ortaya çıkarmıştır ve politik bir paranoya oluşturarak tüm ülkelerin davranış ve tutumlarını değiştirmiştir. Liberal rejimlerin illiberal uygulamaları barışı yeniden sağlamaz, sadece güvenlik konusunda aşırı görüşlere sahip politikacılara yardım eder ve güvenlileştirme hamlelerine olanak sağlar (Bigo, 2015). Çalışmanın bu bölümünde saldırılar gerçekleştikten sonra başlayan güvenlileştirme hareketlerinin ve alınan acil durum önlemlerinin Müslümanları nasıl etkilediği ve Müslümanların bu önlemlere yönelik bakış açısı incelenmiştir. Böylece Müslümanların güvenlileştirmeyi kabul edip etmediği araştırılmıştır.

a) Güven Talebi

Baskın kodlama pozisyonunda bulunan Cumhurbaşkanı François Hollande daha önce incelendiği üzere konuşmalarında yaşanan saldırıların bir güvenlik sorunu oluşturduğunu belirttikten sonra devletin gerekli önlemleri alacağına dair Fransız toplumunun güvenini talep etmiştir. Hollande'ın konuşmasından alınan *“Milletimizi terör eylemlerinden korumak için güvenlik güçleriyle yapabileceklerimize dair tüm güveninizi korumanızı rica ediyorum”* cümlesiyle ilgili katılımcılara ne düşündüğü sorulmuştur. Analiz iki seviyede gerçekleştirilmiştir. İlk düzeyde kişilerin sözcük dağarcığındaki görünür özellikler belirlenmeye çalışılmıştır. Belirli ifade kalıpları ve terimler söylemleri birbirinden ayırmaktadır. İkinci düzeyde ise argümantasyon kalıpları ve bakış açılarını formüle etme tarzları incelenmiştir (Morley ve Brundson, 1999). Bunlardan hareketle kodaçıklama pozisyonları belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan Müslümanların bir kısmı bu güven talebi ile ilgili baskın okuma yapmıştır: *“Ben de buna katılıyorum. Neden katılmıyayım ki? Ben de Fransa’da yaşayan bir Müslümanım. Buranın kanunlarını çiğnemedikten sonra, hepimiz insanca yaşayabildikten sonra bir sıkıntı yok. ‘Gerekli her şeyi yaparız’ demiş. Halkının duymak istediğini söylemiş. Bu halkın içinde ben de varım”* (Görüşmeci 6, 2021). *“Halkına ‘teröre karşı hangi önlemleri alacaksa bize güvenin, biz ne yapılması gerekiyorsa yapacağız’ diyor. Ben de güvendim kendisine”* (Görüşmeci 1, 2021).

Ancak çoğunluk muhalif bir okuma pozisyonundadır: *“Sorunlar ve saldırılar devam etti. Fransız güvenlik güçlerine ve devletine güvenmiyorum”* (Görüşmeci 2, 2021). *“Biz polislere ve diğer güvenlik güçlerine güvenmiyoruz. Belki de bizdeki bu güven eksikliğini tespit ettikleri için böyle bir çağrıda bulunmuş olabilir”* (Görüşmeci 3, 2021). *“Bizim güvenimizi geri kazanmak istiyor, çünkü Fransız devletine güvenmediğimizi biliyor”* (Görüşmeci 9, 2021). *“Bu sorunu önlemek için yasalardan ve eğitimden faydalanmak yerine güvenlik sorunu gibi yansıttıyor. Eğitimi iyileştirmek, dezavantajlı kişileri fark etmek veya bu yozlaşmanın kökenlerini anlamak amaçları arasında yok. Direkt olarak Müslümanları hedef alıyor ve bu sorunun tek çözümünü ona göre sadece güvenlik güçleri”* (Görüşmeci 12, 2021).

François Hollande’ın 13 Kasım 2015 tarihli konuşmasına yukarıda bahsi geçen “güven talebi” damgasını vurmuştur. Güvenlikleştirme çerçevesinde değerlendirildiğinde Hollande istisnai önlemleri meşrulaştırmak için açıkça vatandaşların güvenini istemektedir. Ancak bu güven talebi Müslümanlarda karşılık bulmamıştır. Bu konuşmada açıkça Müslümanları güvenlikleştirmeye yönelik ifadeler bulunmamasına rağmen yine de Hollande Müslümanları güvenlikleştirmeye ikna edememiştir. Çünkü Müslümanlar saldırılara giden süreçte rutin mantığındaki (özellikle laiklik aracılığıyla) güvenlikleştirme hamleleriyle o kadar çok mücadele etmiştir ki artık devlete ve siyasi elitlerin söylediklerine inancı yok denecek kadar azalmıştır. Güven talebini reddetmek ve güvenmemek yine bir karşı-güvenleştirme hamlesi olarak değerlendirilebilir. Ancak entegrasyon sürecinde Müslümanlar Fransız toplumunda kendisine bağımsız bir alan yaratamadığı için güvenlikten konuşma hakları bulunmamaktadır: “Orta sınıf Müslümanlar konfor anlamında istedikleri her şeyi satın alabiliyorlar. Ancak toplu ve ulusal kararlara katılım çok marjinal seviyelerde. Bugün Müslümanların kendisini ifade etmesi imkânsız” (Görüşmecî 17, 2021).

b) Nasıl bir Fransa?

François Hollande konuşmalarında bütün Fransızların ortak değerlerine atıfta bulunmuştur. Teröristlerin neden Fransa’ya saldırdığını açıklamak için bir Fransa tanımı yapmıştır: “[...] teröristlerin temel hedefi bütün Fransa olmuştur. Yaşamı, kültürü, sporu ve kutlamaları seven Fransa. Renk, köken, din, ırk ayrımı gözetmeyen Fransa”. Baskın okuma pozisyonuna göre Fransa böyle bir ülke olduğu için teröristler Fransa’ya saldırmıştır. Başka bir ifade ile referans nesne Fransız değerleridir. Bu tanım katılımcılara okunarak bunu benimseyip benimsemedikleri sorulmuştur. 5 katılımcı baskın okuma pozisyonunu tercih etmiş ve ifadeye kesinlikle katıldıklarını belirtmiştir. Böylece Hollande’ın söylemini yeniden üretmiştir: “Bu ifade kesinlikle doğru. Paris’te hiçbir din, dil, ırk ayrımı yok. Akşamlar kafelerde, restoranlarda görüyorum, hep farklı farklı insanlar oturuyor. Biri çekik gözlü, biri siyahi, biri beyaz. Ben Almanya’yı ve Hollanda’yı gördüm. Hiçbir yer burası gibi değil. Saldırıların amacı bizim bu yaşam tarzımızı yok etmek” (Görüşmecî 6, 2021). “Fransa zaten çok farklı kökenlerden gelen insanların bir arada bulunduğu bir ülke. Gerçek Fransız diye bir şey yok ki.

Herkes bir şekilde birilerine karışmış. O yüzden burada ayrımcılık veya yabancılara karşı olumsuz bir durum olması çok mümkün değil bence” (Görüşmeci 1, 2021). Baskın okuma pozisyonunu benimseyen katılımcılardan birisi Fransız vatandaşı değildir, 2’si ise Fransız vatandaşlığını sonradan almıştır. Dolayısıyla doğdukları yerden ayrılıp Fransa’da yaşamayı tercih edenlerin Fransa’yı farklı değerlendirdikleri çıkarımı yapılabilir. Ayrıca bu okumayı yapan katılımcılar günlük siyaseti neredeyse hiç takip etmediklerini belirtmiştir. Sadece bir katılımcı siyaseti her gün takip ettiğini ancak bunu sadece akademik amaçlı olarak yaptığının altını çizmiştir. Buradan hareketle aktif olarak siyaseti takip etmeyen Müslümanların günlük hayatında herhangi bir ırk, dil, din ayrımı yapılmadığını gözlemlediği söylenebilir.

15 katılımcı bu ifadeyi müzakereci bir şekilde kodaçım lamıştır. Bu katılımcılar Fransa’nın tam da Hollande’in tanımladığı gibi bir ülke olması gerektiğini belirtmiştir. Aslında teoride de böyle bir ülke olduğunu ancak uygulamada sorunlar bulunduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar sıklıkla tanımın birinci cümlesinin doğru olduğu, ancak ikinci cümle nin uygulamada problemli olduğunu altını çizmiştir: *“Bu ifadenin bir kısmı doğru olabilir. Çok fazla etnik kökenden insan var ve Fransa böyle çok fazla insanı kucaklamış bir ülke. Ama yine de Müslümanlara eşit davranmıyorlar”* (Görüşmeci 3, 2021). *“Bu olmasını istediğimiz Fransa’nın tanımı. Ama bizi bölen bazı sorunlar var. Hollande’in bahsettiği Fransa’nın değerleri, ancak bu değerler kötü uygulanıyor”* (Görüşmeci 5, 2021). *“Fransa tam da bu tanımdaki gibi olmalı. Ama pratikte bunun doğru olmadığını biliyoruz”* (Görüşmeci 8, 2021). *“Günlük hayatta Fransa tam da böyle bir yer. Burada kimse kimseye bir şey söyleyemez, çünkü herkes yabancı. Ama resmî kurumlara gittiğimiz zaman bunun böyle olmadığını görüyoruz”* (Görüşmeci 9, 2021). *“Birinci cümle doğrudur. İkinci cümleye katılsam da doğru değil. Siyasetçiler istedikleri kadar böyle cümleler söyleyebilirler, ama olup bitenler gösterdi ki ayrımcılık ve din farklılığı var”* (Görüşmeci 10, 2021). *“Evet, Fransa bir kültür, spor, sanat ülkesi. Kanunlarda vs. her şey süper. Ancak gerçekte yaşanan daha farklı”* (Görüşmeci 11, 2021). *“Birinci cümle doğru ancak ikincinin doğru olmadığını anlamak için beş dakika televizyon izlemeniz yeter”* (Görüşmeci 12, 2021). *“Evet, Fransa böyle bir ülke. Yine de günlük hayatta şahsen ben buna maruz kalmazam bile,*

insanların renklerinden, dinlerinden dolayı ayrımcılığa uğradığı yadsınamaz bir gerçek” (Görüşmeci 28, 2021).

8 katılımcı ise muhalif bir okuma yapmış ve ifadeyi tamamen reddetmiştir. Bu görüşmecilere göre Fransa’da yaşayabilmek için sizi Müslüman yapan bütün özelliklerinizi yok ettiğinizi göstermeniz gerekmektedir. Bu görüşmeciler, müzakereci okuma yapanların aksine Fransa’nın herhangi bir şekilde kapsayıcı olduğunu düşünmemektedir: *“Ben bu ifadeye katılmıyorum. Söylenmeyen şeyler var. İyi pozisyonlarda olanların, yöneticilerin hepsi beyaz. Ne zaman ‘ben Fransız’ım’ desem, ‘evet ama menşe ülkeniz neresi?’ diye soruyorlar” (Görüşmeci 7, 2021).* *“Bu ifadeye katılmam mümkün değil. Çünkü Fransa’da farklılıklarınızla var olmanız mümkün değil. Ancak bütün kültürünüzü, geçmişinizi, dininizi silip yok ederseniz sizi kabul ediyorlar” (Görüşmeci 14, 2021).* *“Katılmıyorum. Hepimiz gerçekten eşit değiliz. Sisteme girebilmenin tek koşulu her şeyi silmek ve bir robot olmak” (Görüşmeci 16, 2021).* Bir görüşmeciye göre bu ifade direkt olarak dışlanmanın göstergesidir: *“Saldırganların neden saldırdığını sorgulamak yerine, ‘bizim yaşam tarzımıza müdahale etmek istiyorlar’ şeklindeki cümlelerle halka korku pompalıyorlar. Fransızlar kültürü, kutlamaları sever diyerek Müslümanların bunu sevmediğini göstermek istiyorlar. Müslümanlar onların yaşam tarzına müdahale etmeye çalışıyormuş gibi anlatıyorlar” (Görüşmeci 23, 2021).*

Genel olarak değerlendirildiğinde, baskın okuma pozisyonunda bulunan katılımcılar vatandaşlığı sonradan almış veya vatandaşlığı bulunmayan kişilerdir. Ayrıca günlük siyaseti aktif olarak takip etmemektedir. Söylemler ancak aktif alıcılar tarafından kodaçım lanabildiğinden (Hall, 2005) siyaseti takip etmeyen kişilerin baskın kodaçım lama yapması çok da şaşırtıcı değildir. Zira farklı bir okuma pozisyonu belirlemelerine neden olabilecek “bilgi birikimine” sahip olmayabilirler. Müzakereci ve muhalif okuma yapanlar ise Fransa’da doğup büyümüş, siyaseti aktif olarak çeşitli gazetelerden takip eden bireylerdir. Muhalif okuma yapanların müzakereci okuma yapanlardan farkı siyaseti takip ederken sosyal medya araçlarına daha fazla güven duyması ve Müslüman haklarını daha aktivist bir şekilde savunmasıdır.

c) Önlemlerin Uygulanması

Katılımcılara saldırılardan sonra alınan önlemleri destekleyip desteklemedikleri sorulmuştur. Güvenlik özgürlük dengesinde kendisini güvenlik tarafına daha yakın görenler önlemlerin uygulanma biçiminden bağımsız olarak baskın okuma yapmış (5 katılımcı), ikisinin ortasında veya biraz daha özgürlüğe yakın olduğunu söyleyenler ise müzakereci (6 katılımcı) veya muhalif okuma (15 katılımcı) pozisyonlarını benimsemiştir. 2 katılımcı bir fikri olmadığını belirtmiştir.

Bir önceki konuda olduğu gibi siyaseti aktif olarak takip etmeyenler baskın okuma pozisyonundadır: *“Ben hiçbir zaman siyasi konuları takip etmem. Devlet herhangi bir önlem aldıysa, demek ki gereklidir. Önlem alındıysa devlet işini yapıyor demektir”* (Görüşmeci 1, 2021). Vatandaş olmayanlar da önlemleri destekleyen gruptadır: *“Elbette destekledim bu güvenlik önlemlerini. Bizim de can güvenliğimiz söz konusu. Sokaklarda askerin dolaşmasından da rahatsız değildim”* (Görüşmeci 6, 2021). *“Ben hiç rahatsız olmadım. Aksine çok memnun oldum. Caydırıcı olması açısından önlem alınması gerekli”* (Görüşmeci 9, 2021). Bu güvenlik önlemlerinin kendi güvenliklerini de sağlama amacıyla olduğunu düşündüğü için destekleyenler de bulunmaktadır: *“Etrafta polis ve asker olması güvenliğimiz açısından iyi. Sonuçta sokakta ne ile karşılaşacağımızı bilmiyoruz”* (Görüşmeci 10, 2021). *“Güvenlik önlemlerini destekliyorum. Burada gerçekten terör sempatzanı olan, teröre destek veren insanlar ve dernekler var. Fransa devleti bunların detaylarını ve onlara nasıl davranacağını biliyor. Etnik ve dinî bir azınlık olarak bizim de güvenliğimizi düşünüp sağlıyorlar. Bu tür politikaları bizim de güvenliğimizi sağladığı için destekliyorum”* (Görüşmeci 28, 2021).

Müzakereci kodaçıklama yapan katılımcılar önlemlerin gerekli olduğunu kabul etmekle beraber uygulama açısından problemli olduğunu düşünmektedir: *“Bu tür bir saldırıdan sonra insanların kendini daha güvende hissedebilmesi için bu tarz önlemlerin alınmasını doğru buluyorum ama bu dönemsel olmalı. Olağanüstü hâl çok uzun sürdü Fransa’da. Sürekli teyakkuz halindeydik, sanki her an bir saldırı olacak gibiydi. Çok fazla uzadığı için ters tepki oluşturmuş olabilir”* (Görüşmeci 3, 2021). *“Hollande bütün tarafları bir araya getirerek bir ulus olarak bizi birleştirmek istemişti. Kriz anındaydık ve bazı önlemler alındı. Ama bence çok ani oldu ve*

orantısızdı” (Görüşmeci 11, 2021). “Bence önlemleri ve uygulama şekillerini ayrı değerlendirmeliyiz. Ben önlemlerin uygulanma şeklini tasvip etmiyorum” (Görüşmeci 24, 2021). “İçinde yaşadığımız toplum bizim can güvenliğimizi, eğitimimizi, iş güvenliğimizi sağlıyorsa bizim de buraya sadakat duymamız kadar doğal bir şey olamaz. Güvenlik önlemleri birilerinin hak ve özgürlüklerini elinden alıyorsa, bunu dengelemek gerekir” (Görüşmeci 27, 2021). Müzakereci pozisyonunda olduğu değerlendirilen bir katılımcı ise önlemlerin gerekli olduğunu ancak yeterli olmadığını düşünmektedir: “Ben bazı önlemlerin teröre karşı bir güvence sağlayacağına inanmıyorum. Bunlar sembolik önlemlerdi ve insanlar bunları duygusal karşıladılar. Aslında istihbarat işini çok iyi yapıyor ama yine de başka önlemlere gerek var” (Görüşmeci 26, 2021).

Güvenlik önlemleri söz konusu olduğunda çoğunluk muhalif okuma pozisyonunu benimsemiştir. Bu kişiler siyaseti aktif olarak takip eden, güvenlik önlemlerinin Müslümanları hedef aldığını düşünen ve Fransa’nın sorununun bu güvenlik önlemleriyle çözülemeyecek kadar büyük olduğunu düşünen kişilerdir: “Bu güvenlik önlemleri çözüm değil, o yüzden desteklemiyorum” (Görüşmeci 2, 2021). “Birini ev hapsine almak veya vatandaşlığını düşürmek saldırı yapılmasını nasıl engelleyecek? Bu önlemler teröristleri caydırmaz. Sadece yabancı kökenli vatandaşların özgürlüklerini engelliyor” (Görüşmeci 17, 2021). Bazılarına göre ise Fransa’nın en önemli sorunu terörizmmiş gibi davranmak gerçek sorunların göz ardı edilmesine yol açmaktadır: “Terörizm bir sorun olsa bile, bizim işsizlik ve eğitim gibi bundan çok daha büyük sorunlarımız var” (Görüşmeci 5, 2021). “Bu saldırıları bir Fransız yaptıysa, bu Fransız devletinin bir sorunu olduğunu gösterir. Gerçek sorun bu” (Görüşmeci 20, 2021). Önlemler çoğunlukla Müslümanların özgürlüklerini kısıtlayıcı olarak görülmektedir: “Bizim ifade özgürlüğümüzü elimizden aldılar. Belirli toplulukları hedefe koydular. Arap gibi görünüyorsan veya siyahıysen hemen kimlik soruyorlar. Bu önlemlerin herkese değil, sadece belli bir kesime uygulandığını gördüm” (Görüşmeci 14, 2021). “Güvenlik önlemleri ne biliyor musunuz? Bir Müslüman’ın bir şey yaptığından şüphelenirse, birisi bir Müslüman’ın biraz garip davrandığını söylerse, anında onun özgürlüklerine el koymak” (Görüşmeci 15, 2021). Ayrıca eğer birileri terörist olduysa bu Fransa’nın başarısızlığıdır: “Saldırıları

Tunuslular, Faslılar yaptılar deniyor. Hayır, bu teröristler Fransız'dı. Fransa'da doğdular ve Fransa'da okula gittiler. Bu Fransız okullarının başarısızlığı. Ekonomik ve sosyal başarısızlıklar yüzünden bu gençler terörist oldular. Bunun İslam'la bir ilgisi yok" (Görüşmeci 4, 2021).

d) Olağanüstü Hâl ve Diğer Uygulamalar

Kişinin kendi güvenliği söz konusu olduğunda başkalarının haklarını feda etmesi çok kolaydır (Bigo vd., 2008: 9). Saldırı silsilesi döneminde yapılan çeşitli çalışmalara göre, Fransız halkı hükümet tarafından alınan önlemleri geniş ölçüde kabul etmiş görünmektedir. IFOP'un yapmış olduğu terörist tehdit barometresine göre, katılımcıların %80'i terör tehdidinin yüksek olduğunu düşünürken, Ocak 2015 Charlie Hebdo saldırılarından sonra bu oran %93'e çıkmıştır. Kasım 2015 saldırılarına kadar geçen sürede ortalama %85 civarında seyreden bu oran, saldırılardan sonra %98'e yükselmiştir. 2018 yılının sonuna kadar katılımcıların %90'ından fazlası terör tehdidinin yüksek olduğunu söylemiştir. En son 2020 yılının Eylül ayında 2014 yılından beri en düşük oran olan %76'ya ulaşılmıştır (IFOP, 2020b: 6). Bu durum da genel olarak François Hollande'ın konuşmalarında ısrarla vurguladığı terör tehdidinin gerçek olduğu düşüncesini Fransız vatandaşlarının kabul ettiğini göstermektedir.

Olağanüstü hâlin ilanından iki ay sonra, Fransızların %77'si olağanüstü hâl ilanının haklı olduğunu söylemiştir (Clavel, 2016). Haziran 2016'da yapılan başka bir çalışmaya göre, katılımcıların sadece %14'ü olağanüstü hâlin kaldırılmasından yanadır. %48'i ise, olağanüstü hâl önlemlerinin sıkılaştırılmasını istemektedir (IFOP, 2016). Hem yasama organının tutumu hem de anket sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, Fransa'nın durumu, Roe'nun (2008: 622) güvenlikleştirme sınıflandırmasına göre hem kamu hem de yasama organı tarafından desteklenen tam bir aktif güvenlikleştirme örneği oluşturmaktadır.

Ancak Fransa örneği güvenlikleştirme sürecinin sadece acil durum önlemlerinden ibaret olmadığını, bundan daha karmaşık bir yapıda olduğunu göstermektedir. Murphy'e göre (2007: 461) 11 Eylül'den bu yana bazı topluluklar güvenlik sorununa dönüşmüş ve vatandaşlar şüphelilere doğru evrilmiştir. Böylece teröristlerin Müslüman olduğunu iddia etmesi bütün Müslüman topluluğu potansiyel

şüpheli haline getirmiştir. Güvenlikleştirme hareketi sadece söz edimi ile değil; aynı zamanda Fransız hükümetinin VIGIPIRATE, fişleme (Fiche S), internet üzerindeki paylaşımların takip edilmesi gibi rutin uygulamaları (Bigo, 2002; 2006; Huysmans ve Bunofino, 2008; Bourbeau, 2014) yoluyla da gerçekleşmiştir. Güvenlikleştirme, günlük teknolojiler yoluyla istisnai olmaktan ziyade sürekli hale gelen gücün etkisiyle ve politik mücadelelerle birlikte çalışır. Güvenlik süreci, bir güvenlikleştirici aktörün tehlikeli ve acil bir durum bulunduğuna dair argümanı sonrasında politik söylemlerin ve güvenlik güçlerinin çalışmalarının seferber edilmesinin sonucudur.

Olağanüstü hâl ilan edilmeden önce de VIGIPIRATE altında ağır silahlı askerlerin sokaklarda gezmesi, Müslümanlara karşı taciz, profillemeler, kimlik kontrolleri ve benzeri uygulamalar hayata geçirilmişti. Ancak güvenlikleştirme sonucu ilan edilen olağanüstü hâl ev hapsi, tutuklamalar, baskınlar gibi çeşitli uygulamaların yasal hale getirilmesini mümkün kılmıştır. Böylece Müslüman azınlıklar eskiye göre çok daha kolay bir şekilde gözetlenmeye ve fişlenmeye başlamıştır: *“Saldırıları olduktan sonra insanların telefonlarını, maillerini, sosyal medya hesaplarını kurcalamaya başladılar. Mesela Charlie Hebdo saldırısından sonra ‘ben Charlie değilim’ diyen kişiler hakkında soruşturma açtılar ve bu kişileri hemen fişleme listesine koydular. Bütün aile üyelerini incelediler. Evlerine polis baskını yaptılar, her hareketlerini, günlük hayatlarını gözetlediler. Bu insanların hayatı mahvoldu”* (Görüşmeci 14, 2021). İnternet veya telefon kullanımı gibi herkesin günlük hayatında sıklıkla yaptığı şeyler Müslümanlar için endişe kaynağına dönüşmüştür. Birkaç katılımcı bu tezin yazarının bile fişlenmiş olabileceğini, hatta internet üzerinden yaptığımız görüşmenin o anda dinlenme ihtimali bulunduğunu söylemiştir: *“Böyle bir çalışma yaptığınız için siz bile fişlenmiş olabilirsiniz şu anda”* (Görüşmeci 20, 2021). *“Belki de ne söylediğimize dikkat etmeliyiz. Şu an bizi dinliyor olabilirler”* (Görüşmeci 25, 2021).

Müslüman toplulukların bu şekilde güvenlikleştirilmesi hayatlarını da doğrudan etkilemiştir. Müslümanlara yönelik “güvenilmez öteki” yaftası Müslüman kişilerin bir vatandaş olarak toplumun sadık üyeleri olarak görülmelerini engellemektedir. Saha çalışması güvenlik önlemi dendiği zaman Müslümanların akıllarına ilk olarak fişleme, VIGIPIRATE ve ev baskınlarının geldiğini göstermiştir.

Katılımcıların çoğu bu uygulamaları reddetmekte ve bunların direkt olarak Müslümanları hedef aldığını düşünmektedir: *“Benim çalıştığım yerde belediyenin sosyal konutları var. Bu sosyal konutlarda yaşayanlar çoğunlukla Müslüman. Saldırıcı IŞİD yaptığı için gözleri direkt Müslümanlara çevrildi. Sosyal konutlara kaç defa baskın yapıldı. Bir sürü genç gözaltına alındı ve bunların çoğunun IŞİD’le herhangi bir alakası yoktu”* (Görüşmeci 9, 2021). *“Samuel Paty’nin öldürülmesinden sonra, ki bu olağanüstü hâlin bitişinden sonraydı, okullarda bu olayı tartışma dersi koydular. Öğretmen konu hakkında konuşurken öğrencilerden bir tanesi ‘olayı kınıyorum ama keşke karikatürleri göstermeseydi’ diyor. Bunu diyen 10 yaşında bir çocuk. Ertesi sabah 7’de çocuğun evine silahlı özel timler baskın yapıyor. Böyle 600 bin civarı baskın yapılmış, Müslüman mahallelerde sürekli kimlik kontrolleri. Köşe başındaki dönercilere bile baskın yaptılar, arkada seccade bulmuşlar. Anında radikal olarak fişleyip gözaltına alıyorlar. Benim evimde de seccade var, ben de radikal miyim şimdi?”* (Görüşmeci 24, 2021). Fransız güvenlik güçlerinin Müslümanlara yönelik bu yaklaşımı Müslümanların güvenlik algısını zedelemektedir.

VIGIPIRATE uygulaması hem güvenlik güçlerinin hem de vatandaşların teyakkuzda olmasını amaçlamaktadır. Güvenlik güçlerinin teyakkuzu *Opération Sentinelle* ile sağlanmıştır. Vatandaşların teyakkuzunda ise vatandaşlardan bir saldırı anında yapmaları veya yapmamaları gereken şeyleri bilmeleri ve şüpheli davranışlar gösteren kişileri güvenlik güçlerine bildirmeleri beklenmektedir. Böylece vatandaşlığın sınırları genellikle yerel düzeyde halk tarafından korunmaktadır (Nakano Glenn, 2002). Vatandaşların potansiyel terörizme karşı tetikte olmaya teşvik edildiği dönemlerde Müslüman toplulukların gözetimi bireysel vatandaşlar aracılığıyla gerçekleşmiştir: *“Sırf komşusu ihbar ettiği için ev hapsine konulan o kadar çok insan oldu ki”* (Görüşmeci 23, 2021). *“Birisi eğer sizin tuhaf biri olduğunuzu düşünürse veya ona göre biraz fazla dindarsanız hemen ihbar ediyor ve anında ev hapsine alınıyorsunuz”* (Görüşmeci 15, 2021). Bu gözetim özellikle okullarda cumhuriyet değerlerini korumakla yükümlü devlet memurları tarafından sağlanmaktadır: *“Eğer çocuğunuzu dinî sebeplerle okulun havuzuna göndermezseniz öğretmenler sizi ihbar ediyor ve fişleniyorsunuz”* (Görüşmeci 14, 2021). Müslümanların güvenikleştirilmesi VIGIPIRATE’ın öğütlediği teyakkuz kültürü

sayesinde vatandaş düzeyinde sokakta ve Fransız devletinin değerlerini temsil eden devlet memurları aracılığıyla kurumsal alanlarda gerçekleştirilmektedir.

Olağanüstü hâl döneminde çok tartışılan ve çokça eleştirilen konulardan bir tanesi de ev hapsi meselesidir. Olağanüstü hâl kanunu İçişleri Bakanlığına bir kişinin toplum güvenliğini tehdit ettiğine dair ciddi nedenler bulunduğu durumda o kişinin ev hapsine alma yetkisi vermiştir. Bu kanun maddesiyle ilgili olarak çoğu katılımcı diğer uygulamalarda olduğu gibi muhalif bir okuma pozisyonu benimsemiştir. Bu pozisyonun temel sebebi bu kanunun Müslümanların hedef alınmasına ve verilen yetkilerin suiistimal edilmesine yol açmasıdır: *“Bunu istedikleri gibi kullandılar. ‘Kanun bu gücü vermiş, neden kullanmayalım?’ diye düşünüyorlar”* (Görüşmeci 10, 2021). *“Ciddi nedenler ifadesi o kadar muğlak ve geniş ki, içine her şeyi koyabilirsiniz. Tehdit oluşturan davranışı kim belirliyor? Olağanüstü hâl kuvvetler ayrılığını kuvvetler karmaşasına dönüştürdü. Her şeyi suiistimal ettiler”* (Görüşmeci 15, 2021). Bir katılımcı bu uygulamaları Cezayir Savaşı dönemine benzetmektedir: *“Cezayir Savaşı zamanı gibi durum. Savaş sırasında ‘Arapları önce öldür, sonra düşün’ algısı hakimdi. Aynı şey. Şimdi hiçbir kanıt, soruşturma olmadan Müslümanlar önce fişleniyor [Fiche S], sonra ev hapsine alınıyor. Sonra düşünüyoruz diyorlar”* (Görüşmeci 12, 2021).

Müzakereci okuma yapan kişiler de bu suiistimal meselesine parmak basmaktadır: *“Aslında ev hapsi uygulaması iyi bir uygulama. Hapishanelerde yer yok ve şüpheye düştüğünüz durumda gerçekten bir saldırı olmasını engelleyebilir. Ama kesinlikle suiistimal edilmemeli. Bu yüzden bu kararı bir hâkim verse daha iyi olurdu”* (Görüşmeci 8, 2021). *“Bir kişi toplum için tehdit oluşturunca bu tür uygulamaların olabileceğini düşünüyorum. Nitekim pandemi döneminde hasta olan insanları karantinaya aldık değil mi? Ama bu tarz yasaların temel problemi çok manipüle edilebilir olması. Teoride mantıklı ama uygulamada suiistimaller olmuş olabilir”* (Görüşmeci 3, 2021). Bir katılımcı ise müzakereci bir pozisyon benimsemesine rağmen Hollande’ın söylemlerini tekrarlamıştır. Bu anlamda söylemlerin etkili olduğu söylenebilir: *“Fransa savaştaydı. Gerçek tehditlerin varlığı söz konusuydu. Devletin gerekli adımları atabildiğini göstermesi gerekiyordu. Ev hapsi konusu da bunlardan bir tanesi. Bazı durumlarda yanlış uygulamalar olmuş olabilir”* (Görüşmeci 4, 2021).

Saldırıları sonrası dönemde “Müslüman terörist” şüphesi olağanüstü hâl kanunlarıyla meşrulaşan dinî profillemeye ve Müslümanların hedef alınmasına yol açmıştır (Saiya, 2018). Ev hapsi, kişilerin fişlenmesi, evlere baskın gibi uygulamalar Müslümanların bireysel saygınlığına zarar vermekte ve damgalamaya sebebiyet vermektedir. Saha araştırmasının katılımcıları gözetlemeleri ve fişlemeyi Müslüman kimliklerine yönelik doğrudan bir saldırı olarak değerlendirmektedir. Dinî inançlarının potansiyel bir güvenlik tehdidi olarak görülmesi katılımcıları rahatsız etmektedir. Ayrıca dinî profillemenin din ve vicdan özgürlüklerine zarar verdiğini düşünmektedir. Bu bulgular İslam ve terörizmin birlikte ele alınmasının Fransa Cumhuriyeti ve Fransız Müslümanlar arasındaki ilişkiye nasıl zarar verdiğini göstermektedir. Fransa’da Müslümanların sadece varlığı bile ulusa yönelik bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirildiğinden vatandaş olmak Fransız Müslümanları için bir koruma sağlamamaktadır. Genel olarak bakıldığında olağanüstü hâl, terörle mücadele kanunları ve bunlara dayanan uygulamalar güvenlikleştirmenin parçalarını oluşturmuş ve Fransız vatandaşlığının anlamını değiştirmiştir.

e) *Camilerin Kapatılması*

Olağanüstü hâl döneminde, olağanüstü hâl uygulamalarını bir nevi norm haline getiren SILT’in yürürlüğe girmesiyle ve son olarak Cumhuriyet İlkelerine Saygıyı Güçlendiren Yasa çerçevesinde Fransa’da ibadethanelerin kapatılması kolaylaşmıştır. İçişleri Bakanlığının açıkladığı sayılara göre toplamda 22 cami kapatılmıştır ve 5 cami de potansiyel bir kapatma için soruşturma altındadır (Adenor, 2022). Yasal metinlerde “ibadethane” olarak geçse de sadece camilerin kapatılıyor olması Müslümanların hedeflendiğini gösteren kanıtlardan bir tanesidir.

4 katılımcı bu konu hakkında fikir belirtmemiştir. Bu kişiler siyaseti takip etmediklerini ve cami kapatmalardan haberleri olmadığını söylemiştir. Diğer konularda olduğu gibi, vatandaş olmayan 2 katılımcı cami kapatma meselesinde de hükümetin uygulamalarını baskın okumayla kodaçım lamıştır: “*Camileri kapattılar, çünkü imamları radikaldir*” (Görüşmecı 6, 2021). “*Burada din kısıtlaması diye bir şey yok. Bize ibadet etmeyin demiyorlar, sadece radikal olmayın diyorlar*” (Görüşmecı 9, 2021). 7 katılımcı müzakereci okuma pozisyonundadır. Bir uygulama olarak cami kapatma onaylansa da bunun çözüm olmadığı görüşü hâkimdir: “*Cami kapatmak*

tamam olabilir, ama bu tür radikal düşüncedekiler farklı yerlerde yapılabilir” (Görüşmeci 2, 2021). Caminin kapatılma kriterleri belirli olduğu sürece caminin kapatılması sorunlu değildir: *“Caminin kapatılma gerekçesi çok önemli. Eğer objektif kriterler söz konusuysa neden olmasın?”* (Görüşmeci 21, 2021). Bazı camilerin kapatılması gereklidir, ancak bazılarına haksızlık yapılmıştır: *“Bazı camileri kapatmak gerekiyordu. Müslümanlar bile bunu talep etmişti. Çünkü imamlara bakıyorsunuz, imam bile değil. Bazı gençler hapse giriyor ve hapisten imam olarak çıkıyor. Bu tarz imamların olduğu camilerin kapatılmasında sorun yok. Ama bazılarını kapatmamaları gerekirdi. Devlet o noktada yetkisini suiistimal etti”* (Görüşmeci 4, 2021). *“Haksız şekilde kapatılan camiler oldu ama diğerlerine iyi oldu. Gençleri Suriye’ye gitmek için ikna etmeye çalışıyorlardı”* (Görüşmeci 8, 2021).

15 katılımcı muhalif okuma yapmıştır. Saldırıları gerçekten Müslüman teröristlerin yaptığı konusunda şüphesi bulunanlar cami kapatmalara karşı çıkmıştır: *“Gerçek bir Müslüman zaten saldırı yapmaz. Cami kapatmanın tek sebebi Müslümanları lekelemek. Tamam teröristleri arayın, ama camilerde terörist bulamazsınız”* (Görüşmeci 5, 2021). Bir kısım katılımcı bu uygulamayı anlamsız ve saçma bulmuştur: *“Bence komik. Benim gibi Fransızlardan oluşan bir topluluğu cezalandırıyorlar ve dinî ibadetlerimizi yerine getirmemizi engelliyorlar”* (Görüşmeci 7, 2021). *“Cami kapatmayla güvenliğin ne ilgisi olabilir? Konuyu dine bağlamaları çok saçma”* (Görüşmeci 10, 2021). Bu kapatmalar sadece göstermeliktir: *“Seçmenlerine Müslümanları hedef aldıklarını göstermek için cami kapatıyorlar”* (Görüşmeci 25, 2021). Cami kapatılırken sunulan gerekçeler Müslümanları ikna edecek kadar anlamlı değildir. Böylece güvenlikleştirme reddedilmektedir: *“Bir imam eşcinselliğin İslam’da yeri olmadığını söylediği için camisi kapatıldı. Hangi din eşcinselliği teşvik ediyor veya yasaklamıyor?”* (Görüşmeci 25, 2021). *“Cami derneğinin Facebook grubunda birisi bir yorum yapmış. Camiyi kapattılar. Sebep caminin yorumu silmemiş olması. Fransa’da birçok siyasetçinin paylaşımlarının altına binlerce yorum geliyor. Böyle bir yorum orada da görülse siyasetçinin siyasetten menedilmesi mi gerekir, yoksa yorumu yapan kişinin mi cezalandırılması gerekir?”* (Görüşmeci 24, 2021).

Bazı katılımcılar suçun neden bireysel olmadığını ve neden bütün bir cemaatin cezalandırıldığını sorgulamıştır: “*Cami dediğiniz sonuçta dört duvar. Bir suç işleniyorsa, bunu kişiler işliyor. Neden bütün bir cemaati zan altında bırakıp ibadetlerini engelliyorsunuz? Kaldı ki, ortada bir suçlu varsa neden dava yok? Neden hapis cezası yok? Bugüne kadar kapatılan camilerin hiçbirisinin görevlileri hapse girmedir. Haklarında dava bile açılmadı*” (Görüşmeci 23, 2021). Sıklıkla verilen örneklerden bir tanesi rahip ve kilise benzetmesidir: “*Bir rahip pedofili ile suçlandığında onun kilisesini neden kapatmıyorsunuz?*” (Görüşmeci 18, 2021). Cezayir Savaşı örneği bu kez bir STK temsilcisi tarafından verilmiştir: “*Camiler ve teröristler arasında hiçbir bağ yok. Bu tarz ‘toplulu cezalandırma’ tekniğini Cezayir Savaşı sırasında da kullanmışlardı. Normalde bu toplulu cezalandırma şekli uluslararası hukukta yasaklanmıştır. İşte size adaletsizliğin kanıtı*” (Görüşmeci 17, 2021).

Olağanüstü hâl sırasında istisna mantığında hareket eden güvenlikleştirme, çıkarılan terörle mücadele kanunları ve Cumhuriyet İlkelerine Saygıyı Güçlendiren Yasa ile rutin bir boyut (Bigo, 2002; 2006; Huysmans ve Bunofino, 2008; Bourbeau, 2014) kazanmıştır. Bu yasaların camilerin kapatılmasına imkân sağlaması Müslüman azınlığın tamamının potansiyel birer terörist öteki olduğunu göstermesi açısından önem kazanmaktadır. Ayrıca saha verilerinin gösterdiği üzere camiler Müslümanlar için sosyalleşme ve yardımlaşmanın gerçekleştiği ve Müslümanların Müslüman kimliklerini güçlendirdiği topluluk alanlarıdır. Bu tür alanların yok edilmeye çalışılması aslında tehdit olarak algılanan Müslüman kimliğinin de yok edilmeye çalışıldığını göstermektedir. Uygulamada belirli kriterlerin olmaması ve keyfi kapatmaların yapılması bütün Müslüman azınlığın tehdit olarak algılanıp güvenlikleştirilmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca bu durum Müslümanlarda “cezalandırılma” ve “disipline edilme” algısı yaratarak vatandaş olmanın sağladığı hak ve özgürlüklerin diğer vatandaşlarınkinden daha az olduğunun düşünülmesine sebep olmaktadır. Rahip ve kilise benzetmesi bunu kanıtlamaktadır. Katılımcıların bir kısmı güvenlikleştirmenin camilere odaklanan sembolik yönüne de karşı çıkmaktadır. Eğer gerçekten bir güvenlik sorunu varsa, bu mekanlardan ziyade kişilerden kaynaklanmaktadır. Güvenlik tehdidinin üretildiği mekanlar olarak gösterilen

camilerin imamları hakkında herhangi bir dava açılmaması Müslümanlara cami kapatmanın gayri meşru olduğunu gösterme ve karşı-güvenlikleştirme hamlesi yapma imkânı sağlamaktadır. Ancak diğer alanlarda olduğu gibi Müslümanlar güvenlikten konuşmadığı için bunu aktif bir karşı-güvenlikleştirmeye çevirememektedir.

Müslümanları cami kapatarak ibadet özgürlüğünün kısıtlanmasına ikna edecek şekilde meşru kanıtlar sunulamamıştır. Böyle değerlendirildiğinde cami kapatma seviyesinde de Müslüman alımlayıcı kitleye yönelik argümantasyon ve söylem kalıpları kullanılmamıştır. En nihayetinde Müslümanların aslında Fransız ulusunun bir parçası olarak alımlayıcı kitleye dahil edilmediği söylenebilir.

f) *İslamcı Bölücülükle Mücadele*

Cumhuriyet İlkelerine Saygıyı Güçlendiren Yasa görüşmelere başladıktan sonra yürürlüğe girdiği için (25 Ağustos 2021) soru setinde bu yasaya yönelik bir soru bulunmamaktadır. Ancak bazı katılımcılar görüşme sırasında bu yasadan bahsetmiştir. Dolayısıyla bu yasa ile ilgili katılımcıların tamamının nasıl bir okuma yaptığı konusunda bir genelleme yapılması mümkün değildir. Yasadan bahseden katılımcıların (6 katılımcı) tamamı muhalif okuma yapmıştır. Buna göre yasanın hiçbir anlamı yoktur: “*Bu yasayı muhtemel bir göç dalgasını engellemek için yapmış olabilirler. Var olan krizlerden dolayı insanlar sağa kayıyor. Seçimlerde de oy toplamak için altı doldurulmamış bu yasayı çıkardılar*” (Görüşmeci 28, 2021). “*Bu yasa bir saçmalıktan ibaret. Biz Müslüman olabiliriz, tamam. Ama Fransız vatandaşıyız. Bize niye ayrımcılık yapıyorlar?*” (Görüşmeci 26, 2021). Yasa direkt olarak Müslümanları hedef almaktadır: “*Ben bu yasanın kimliğinden ve dinî aidiyetinden vazgeçmeyen, bunları önemseyen Müslümanları hedef aldığını düşünüyorum*” (Görüşmeci 24, 2021). Yasanın resmî adı farklı olsa da Müslümanlar yasayı farklı bir şekilde isimlendirmekte ve yorumlamaktadır: “*Ben bu yasaya ayrılıkçı Müslüman yasası diyorum. Yasada Fransa İslam’ı şartnamesi vs. var. Şartnameyle imamların neden bahsedip bahsedemeyecekleri, Kuran içerisindeki hangi ayetleri okuyup okuyamayacakları belirleniyor. Mesela, eşcinsellikle ilgili konuşamazsınız, faizle ilgili bir ayet okuyamazsınız veya başörtüsü ile ilgili yorum yapamazsınız. Kısaca Allah’ın yasalarıyla Fransa’nın yasaları karşılaştığında Fransa’nın yasalarını tercih etmeye zorluyorlar. Sadece İslam ve Kuran’ın varlığı tek*

başına Fransızları korkutuyor” (Görüşmeci 27, 2021). “Normalde ayrılıkçı veya bölücü kimdir? Bir ülkeyi bölmek, kendi bağımsız ülkesini kurmak isteyen kişilerdir. Müslümanları neden bu eksene aldılar? Müslümanları daha da korkutmak ve topluma Müslümanlar bizim yasalarımıza uymuyor diyebilmek için. Türkiye’yi bölmek isteyen terör grupları Fransa’da ağırlanıyor. Demek ki bazı bölücüler iyi, bazı bölücüler kötü” (Görüşmeci 23, 2021). Yasayla camilerin gelir kaynaklarına getirilen kontroller de önemli bir sorun teşkil etmektedir. Finansal hukuk ve kara parayla mücadele alanında çalışan bir görüşmeci şöyle açıklıyor: “İnsani yardım derneklerinin ve diğer bazı derneklerin kapatıldığını gözlemledik. Dernekleri listelemişler. Bankalar da bu listeye uygun olarak ilgili derneklerin varlıklarını dondurmak zorunda bırakıldı. Bu bir mecburiyet ve bankaların hesapları dondurma zorunluluğu var” (Görüşmeci 26, 2021). “Bu şekilde 45 milyon avroya el koydular. Müslüman topluluk Fransa’nın en yoksul grubu. Bu para namaz çıkışlarında insanların yaptığı bağıştan ibaret. Para ne için? İnsanları evlendirmek, insanlara yemek dağıtmak vb. için” (Görüşmeci 13, 2021). “Camilerin gelir kaynakları kesildi. Hem devlet olarak ‘ben camilere yardım yapmam, burası laik bir ülke’ diyorsunuz. Hem de bu camilerin yardım almasını istemiyorsunuz. Cemaat Cuma çıkışında nakit bağış yaptı diye camilerin hesapları dondurulur mu?” (Görüşmeci 23, 2021).

3. Müslümanlar ve Güvenlik Önlemlerinin Hedefi

Bogain (2020) alınan bütün güvenlik önlemlerinin Müslümanları hedef aldığını ve bu önlemlerin Müslümanları etkisiz hale getirme amaçlı önleyici bir çerçeveye dayandığını iddia etmektedir. Hedef alınma algısı aidiyet duygusunun azalmasına, vatandaşlıktan elde edilen hakların kullanılamamasına ve toplum içerisinde derinleşen bölünmelere katkıda bulunmaktadır. Saha araştırması bu düşüncüyü destekler nitelikte kanıtlar sunmakla beraber, Müslümanların bu konuda o kadar keskin düşüncelere sahip olmadığını da göstermiştir. 8 katılımcı önlemlerin sadece Müslümanlara yönelik olmadığını belirtmiş, 5 katılımcı daha müzakereci bir yaklaşım benimsemiştir. Güvenlik önlemlerinin direkt olarak Müslümanları hedef aldığını düşünen katılımcı sayısı 13’tür. 2 katılımcı ise herhangi bir fikir beyan etmemiştir.

Güvenlik önlemlerinin Müslümanları değil; terörü hedef aldığı düşünülmektedir: “Önlemler teröristlere karşı alınıyor. Müslümanlardan değil; aşırı

radikal İslam'dan bahsediyorlar” (Görüşmeci 1, 2021). “Önlemler Müslümanlar tarafından yaratılan terörü hedef alıyor. Müslüman'ın Müslümanlığını yaşamasını engelleyen herhangi bir durum yok” (Görüşmeci 2, 2021). “Yasal metinlerin hiçbirisinde Müslüman sözcüğü geçmiyor ki. Sorun teröristlerin ‘biz Müslümanız’ demesi” (Görüşmeci 11, 2021). Müslümanlar Fransız mirasının bir parçasını oluşturduğu için direkt olarak Müslümanları hedef almak aslında Fransa'yı hedef almaktır: “Biz buraya 30 yıl önce gelmedik ki. Fransız ordusunun neredeyse yarısı Müslüman askerlerden oluşuyordu. İslam Fransız kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturuyor. Bugün Zidane'dan bahsetmeden Fransa'yı anlatamazsınız. İslam'sız Fransa'dan bahsetmek Fransa'nın Fransa olmasını engellemek demektir. O yüzden Fransa'nın Müslümanları hedeflediğini düşünmüyorum” (Görüşmeci 4, 2021).

Müzakereci bir okuma yapanlar ikiye ayrılmaktadır. Bazılarına göre önlemler sadece Müslümanları değil; herkesi etkilemektedir: *“Ulusal çapta alınan önlemler Müslümanları hedeflemiyor. Bütün Fransızlar aynı kurallara tabi. Ama camiler özelinde alınan kararların Müslümanlara yönelik olduğu söylenebilir” (Görüşmeci 3, 2021). İkinci grup ise önlemlerin hedefini başka siyasi amaçlarla ilişkilendirmektedir: “Mesele İslam veya Müslümanlar değil. İktidarı elde etmek veya iktidarda kalmak isteyenlerin savaşında Müslümanlar sivil zayıf durumundalar. Kim Müslümanlara karşı daha sert olursa, onun daha çok oy toplayacağı düşünülüyor” (Görüşmeci 17, 2021). “Bu sadece bir kriz yönetimi. Seçimler yaklaşıyor ve bu yüzden göstermelik yasalar çıkarıyorlar” (Görüşmeci 28, 2021).*

Muhalef okuma pozisyonundaki katılımcılar aslında benzer argümanları kullanmakta ama daha farklı değerlendirme yapmaktadır: *“Müslümanları hedef alıyorlar evet, çünkü daha çok oy kazanmak istiyorlar” (Görüşmeci 12, 2021). Önlemlerin sonucunda haklarında işlem yapılan veya özgürlükleri kısıtlanan Müslümanlar olduğu için Müslümanların hedeflendiği düşünülmektedir: “Hükümetten birisi ne zaman konuşsa ‘bizim Hindularla, Katoliklerle problemimiz var’ demiyor. ‘Bunu yapıyoruz çünkü İslam'ı kontrol etmemiz gerek’ diyor. O yüzden bu önlemler %100 anti-Müslüman” (Görüşmeci 13, 2021). “Müslümanları hedef alıyor çünkü Müslümanların özgürlüklerine müdahale ediyor, başkalarınınkine değil” (Görüşmeci*

5, 2021). “Neden sadece Müslümanları hedef alıyor biliyor musunuz? Çünkü onlara göre terörist eşittir Müslüman demek” (Görüşmeci 7, 2021).

SONUÇ

Bu tez boyunca “Fransa’da terörist saldırılarla beraber ortaya çıkan güvenlikleştirme hareketlerinin Müslüman azınlıklar üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur ve Müslüman azınlık bu güvenlikleştirme hareketlerini ne ölçüde kabul etmiştir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu soruya cevap olarak bu tezin yazarı terörü güvenlikleştirme hareketlerinin Müslümanları güvenlikleştirilmiş vatandaşlar haline getirdiğini ve Müslümanların güvenlikleştirme hareketlerini kabul etmediğini, yani güvenlikleştirmenin Müslümanlar nezdinde başarılı olmadığını iddia etmiştir. Bu tez güvenlikleştirme sürecinin çok yönlü yapısını ortaya koymuştur. Terörün güvenlikleştirilmesinin İslam’ın güvenlikleştirilmesiyle paralel ilerlediğini ve nihayetinde güvenlikleştirilmiş vatandaşlar ortaya çıkardığını göstermiştir. Entegrasyonun bileşenleri baz alınarak Fransız Müslümanlarının huzursuzluk politikası altında uzun süredir güvenlikleştirildiği gösterilmiştir. Fransa’da siyasi elitlerin yaptığı konuşmaların analizi ve alınan güvenlik önlemlerinin incelemesi de istisna politikası ile güvenlikleştirme olarak değerlendirilmiştir. Böylece terörle beraber Müslümanların güvenlikleştirilmesi de bu önlemlerle hızlanmıştır. Araştırma sorusunun ikinci kısmı için kullanılan Kodlama – Kodaçımleme Modeli görüşme yapılan Fransız Müslümanlarının çoğunluğunun güvenlikleştirmeyi kabul etmediğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Bu şekilde güvenlikleştirme çalışmalarında sıklıkla göz ardı edilen alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirmeye cevabı ve güvenlikleştirmenin başarısı ölçülebilmıştır. Sonuç bölümü boyunca bu çıkarımlar ele alınacaktır.

Fransa Cumhuriyetinin resmî mottosu ve temel değerleri Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşliktir (*Liberté, Égalité et Fraternité*). Fransız cumhuriyeti bu mottoyu gerçek kılmak için kişilerin diğer bütün kimliklerinin ötesinde kamusal alanda nötr Fransız vatandaşları olarak var olmasını talep etmektedir. Müslüman azınlığın Fransa’da görünürlüğünün arttığı 1980’lerden itibaren bu değerlere resmî şekilde olmasa da laiklik eklenmiştir. Laiklik Müslümanların entegrasyonu (veya asimilasyonu) çerçevesinde harekete geçirilmiş ve laiklik vurgulanarak Müslümanlardan Müslüman kimliklerinden vazgeçmeleri beklenmiştir. Bu yüzden Fransa vatandaşlık kabulünü Fransızlığı vurgulayacak şekilde sıkılaştırmış ve yeterince asimile ol(a)mayan Müslümanların vatandaşlığa kabulünü reddetmiştir. Fransa’da doğup büyüyen

Müslümanların ise kültürel çeşitliliği kabul etmeyen laik okul çerçevesinde kimlikleri bu motto lehine silinmeye çalışılmaktadır. Herkesin her şeyden önce Fransız olması gerekmektedir. Bu bağlamda okullarda temelde başörtüsü hedeflenerek dinî göstergeler yasaklanmıştır. Sonrasında ise yine Müslümanlar hedeflenerek bireyin kendi iradesi dışında özgürleştirilme çabasını gösteren Burka Yasası yürürlüğe konmuştur. Fransız devletinin İslam'ı kontrol etme ve düzenleme girişimleri bir ölçüde laikliği de ihlal edecek şekilde İslam'ı kurumsallaştırmaya kadar ileri gitmiştir. Bütün bu çabalar ve yasaklar temel olarak İslami uygulamaların cumhuriyetin mottosuyla örtüşmediğinin düşünüldüğünü göstermektedir. Müslüman azınlık ataerkil, barbar ve medeniyetsiz olarak değerlendirilmiş, “beyaz” Fransızlar ise eşitlikçi, özgürlükçü ve modern olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca İslam ve Müslümanlar sıklıkla güvenlikle ilişkilendirilmiş ve vatandaşlıkları sorgulanmıştır. Müslümanların Fransız kimliğine değil; Müslüman kimliklerine aidiyet gösterdikleri söylenmiştir. Görüşülen kişiler milliyetleri, Fransa'ya bağlılıkları, dinî inançları ve uygulamaları hakkında sıklıkla soru sorulduğundan bahsetmiştir. Bu durum vatandaşlık duygularını baltaladığı için onlar için üzücüdür. Fransız yaşam tarzına ve değerlerine karşı yapıldığı iddia edilen saldırılar gerçekleştiğinde Müslümanlara ve İslam'a dair bu görüşler meşrulaşmış ve saldırılara yol açan ekonomik, sosyal, siyasal ve tarihsel faktörler göz ardı edilmiştir.

Cumhurbaşkanı François Hollande'ın saldırılar sonrası yaptığı konuşmaların analizi ve alınan bütün güvenlik önlemlerinin incelemesi güvenlikleştirmeye işaret etmektedir. Bazı olağanüstü önlemleri meşrulaştırmak için durumun ne kadar istisnai olduğunun vurgulanması bunu kanıtlar niteliktedir. Hollande'ın Charlie Hebdo ve Kasım 2015 saldırıları sonrası yaptığı konuşmalar güvenlikleştirmenin benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktadır. Tehdidin çerçevelenmesi konusunda benzerlikler görülse de ikinci saldırılardan sonra daha saldırgan bir savaş söylemi ortaya çıkmış ve somut bir düşman figürü söyleme eklenmiştir. Bu söylem değişikliği ile beraber daha farklı hatta aşırı önlemler alınmaya başlamıştır. Yeni söylem bu güvenlik politikalarını ve diğer bazı siyasi tercihleri meşrulaştırma çabasıdır. Olağanüstü hâlin ilanı ve çıkarılan terörle mücadele kanunlarını meşrulaştırmak için Hollande konuşmalarını biraz daha sertleştirmiş ve konuşmalarında savaş retorikini sıklıkla kullanmıştır.

Referans nesne ise genellikle Fransız cumhuriyetinin sahip olduğu liberal demokratik ve özgürlükçü değerler ve cumhuriyetin mottosudur.

Güvenikleştirme söylemi rasyonel ve kanıta dayalı politika yapma tartışmalarını gizlemek için güçlü bir araç olarak hizmet etmiş, göçmenleri ve dinî azınlıkları hedef alan sansasyonel ve korku uyandıran düşünceler yaymış ve hükümeti aceleci eyleme itmek için bir aciliyet duygusu yaratmıştır. Sivillere yönelik terörist şiddet, acil bir güvenlik tehdidi olarak milli güvenliğin odak noktasına yerleşmiştir. Normal şartlar altında siyasi aktörler ve güvenlik güçleri sadece belli kurallar çerçevesinde hareket edebildiğinden dolayı, güvenikleştirme hareketi Fransız hükümetinin ve güvenlik güçlerinin ev hapsi veya polis aramaları gibi istisnai önlemler almasına olanak sağlamıştır. Fransa'nın ve Fransız toplumunun hayatta kalmasını sağlamak için bu önlemler uygulanmalı ve güçlendirilmelidir.

Fransa'daki pek çok yasa ve terörle mücadele önlemlerinin baskıcı olduğu ve çeşitli hak ve özgürlükleri kısıtladığı insan hakları aktivistleri, örgütleri tarafından ve ülke içindeki birtakım tartışmalarda gösterilmiştir. Ancak devletin bu tedbirleri meşrulaştırırken kullanmış olduğu söylemin çok daha güçlü olduğu, Fransız toplumunun çoğunun kabul ettiğı güvenikleştirme hareketlerinden anlaşılmaktadır. Bu söylem aracılığıyla Fransız devleti kimliğini yeniden inşa etmiş, fiziksel gücünü arttırmış ve toplumun çoğunluğuyla olan bağlantısını güçlendirmiştir. Olağanüstü hâl uygulaması ve çıkarılan çeşitli kanunlar üzerinden tezahür eden bu faaliyetler Müslümanların “güvenikleştirilerek dışlanmasına” sebep olmuştur. Hem saha çalışmasının hem de Uluslararası Af Örgütü gibi insan hakları örgütlerinin gösterdiği üzere, alınan önlemlerin Müslümanlara yönelik seçiciliğı ve Müslümanların haklarını ihlal etmesi bu argümanı destekler niteliktedir.

Buna ek olarak, olağanüstü hâl ilanı ve bunun iki yıl boyunca uzatılması, hedeflenen kişiler çoğunlukla Müslüman olduğu için *Front National* gibi radikal sağ görüşlerin yaygınlaşması için mükemmel bir zemin hazırlayan şüphe, belirsizlik ve korku ortamını sürdürmüştür. Çıkarılan 3 Haziran 2016 tarihli ve 30 Ekim 2017 tarihli terörle mücadele yasaları, olağanüstü hâlin istisnai durumun ötesine geçmesine sebep olmuştur. Çünkü bu iki kanun da aslında olağanüstü hâlin pratikte devam etmesini

sağlamıştır. Bu durum, Fransa’da Müslümanların çok daha fazla dışlanmasına sebep olmakta ve bu dışlanmanın devam edebileceğinin sinyallerini vermektedir.

Fransa’da gerek olağanüstü hâl ile birlikte alınan güvenlik önlemleri gerek olağanüstü hâlin iç hukuka eklemlenmesiyle oluşan müdahaleci sistem ülkedeki Müslümanlar için bir güvensizlik ortamı yaratmıştır. Fransa’da söylem ve Müslümanlara yönelik davranış devletin hem İslam dinine karşı hem de kendi nüfusuna karşı geliştirdiği kusurlu ve dar görüşü göstermektedir. Buradan vatandaşlığın ne ifade ettiği hakkında bir fikir edinilebilir. Olağanüstü hâl sırasında yasalaşmayan tek tasarı vatandaşlığın düşürülmesi önerisidir. Böyle bir öneriyi yasalaştırma girişimi bile tek başına devlete göre ulusal kimliğin ne olduğunu ve kimlerin bu ulusal kimliğin parçası olduğunu göstermektedir. Tüm nüfusu kapsayan bir siyasi içerme yerine vatandaşlıktan çıkarma uygulamasının önerilmesi eşit olmayan vatandaşlığın kanıtıdır.

Güvensizliğin kaynağı sadece güvenlik önlemleri değil, Müslümanların terörle ve güvenlikle ilişkilendirilmesidir. Böylece Müslümanlara karşı yapılan uygulamalarda adaletsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu adaletsizlikler Müslümanlara vatandaşlıklarını sorgulatmakta ve Fransız sistemine karşı öfkelenmelerine sebep olmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Müslümanların Fransa’daki sorunları dinî olmaktan ziyade sosyal bir sorundur. 2012’deki Toulouse saldırısını gerçekleştiren teröristin bir arkadaşı bunu net bir şekilde tespit etmiştir: *“Pasaportlarımız Fransız olduğumuzu söylüyor. Ama biz Fransız gibi hissetmiyoruz, çünkü bizi asla kabul etmiyorlar. Bu saldırı için hiçbir bahane üretilemez, ancak bu kişinin terörist olması Fransız toplumunun suçudur. Muhammed Merah’ı El-Kaide yaratmadı. Fransa yarattı”* (Bilefsky, 2012).

Bütün bunlar ortaya konulduktan sonra görüşmelerden elde edilen sonuçlar değerlendirilebilir. Fransa geçmişten devraldığı özgürlük ve insan hakları ülkesi olma mirası ve mottosuyla beraber kendisini bütün vatandaşlarına eşit mesafede konumlandığını iddia etmektedir. Ancak görüşmelerden elde edilen bilgiler bunun çoğunlukla lafta kaldığını göstermiştir. Gerçekte Fransa, Hristiyan geleneğine sahip bir cumhuriyettir (Baubérot, 2014) ve Müslümanları bununla mücadele etmedikleri ölçüde tolere etmektedir.

Çalışma, vatandaş olmayan veya vatandaşlığı sonradan almış Müslümanlar ile Fransa’da doğup büyümüş Müslümanlar arasında çeşitli görüş farklılıkları bulunduğunu göstermiştir. İlk kategorideki Müslümanlar güvenlik önlemlerine çoğunlukla baskın veya müzakereci kodaçınımlama pozisyonu ile yaklaşmış; diğerleri ise genellikle muhalif bir okuma pozisyonu benimsemiştir. Bu doğrultuda Fransız olmayan veya Fransız olmayı tercih etmiş kişilerin Fransız doğmuş olanlara göre hak ve özgürlükler bakımından daha az talepkâr olduğu söylenebilir. Bu bir ölçüde normal bir durumdur zira Fransız olmayanlar veya sonradan vatandaş olanlar kendilerini “misafir”, Fransa’yı da “ikinci evleri” olarak değerlendirmektedir. Yine de buradan bu kişilerin kendilerini Fransa’ya ait hissetmediği çıkarımını yapmak yanlış olur. Bu Müslümanlar içinde yaşadıkları topluma kendilerini tam olarak ait hissetmektedir. Diğer taraftan Fransız doğmuş olanlar için “misafir” veya “ikinci ev” kavramları geçerli değildir. Her ne kadar göçmen ailelerin çocukları olsalar da Fransa’da doğan Müslümanlar Fransız doğmaktadır ve tek evleri Fransa’dır. Bu bakış açısından değerlendirildiğinde vatandaş oldukları ve içine doğdukları ülkeden diğer Fransızlara eşit hak ve özgürlükler talep etmeleri doğaldır. Haklara eşit erişim sağlansa bile Müslümanların toplumda algılanış biçimi Müslümanların toplumun eşit bir üyesi olarak görülmesini engellemektedir. Böylece Fransa’da doğmuş Müslümanlar içermeye duyduğu yerine dışlanmayı deneyimlemekte ve Fransız toplumuna aidiyetlerini sorgulamaktadır.

Her ne kadar bu tez medyanın terörün güvenlikleştirilmesindeki rolü ile ilgili bir araştırma yapmamış olsa da elde edilen veriler, ana akım medyada terör ve Müslümanların birbiriyle bağlantılı olarak gösterilmesinin katılımcıların büyük bir kısmını rahatsız ettiğini göstermiştir. Bu nedenle katılımcıların büyük bir kısmı ana akım medyayı takip etmemekte, haber almak için sosyal medya gibi alternatif araçları kullanmaktadır. Bu alternatif haber alma araçlarını kullanan katılımcıların müzakereci veya muhalif okuma pozisyonunu benimsediği gözlenmiştir. Ana akım medyayı takip eden katılımcılar ise çoğunlukla baskın okuma pozisyonundadır. Alternatif haberciliği tercih eden katılımcılar ana akım medyada gösterilenden daha farklı bilgilere erişebilmektedir. Dolayısıyla “bilgi birikimleri” diğerlerine göre daha farklı şekillenmekte ve Müslüman azınlık haklarını daha aktivist bir şekilde savunmaktadır.

Ancak bazı durumlarda bunun komplo teorilerine yol açtığını iddia etmek yanlış olmaz. Bu durum genel olarak güvenlikleştirme sürecinde güvenlikleştirme hareketlerinin kişilere nasıl iletilildiğinin de önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Başka çalışmalar alternatif haberciliğin Müslüman azınlığın terörün güvenlikleştirilmesini kabul edip etmemesinde nasıl bir rol oynadığını aydınlatılabilir.

Çalışmanın gösterdiği üzere “beyaz” Fransızların dışında ancak bütün kimliklerinden arınmış kişiler gerçek Fransız vatandaşı olabilir. Kimin Fransa’nın bir parçası olup olamayacağına da baskın kültüre sahip kişiler karar verebilir. Böylece Müslümanlar kamusal alandan kovulmakta, dinî ibadetleri sorgulanmakta ve bazı durumlarda ülkeyi terk etmeleri istenmektedir. Saha araştırmasının gösterdiği üzere özellikle saldırılardan sonraki dönemde İslam ve Müslümanlar Fransız değerlerine karşı en büyük tehdit olarak inşa edildiğinden Müslüman kültürü ve uygulamaları Fransa’da artık hoş karşılanmamaktadır.

Müslüman kültürü Fransız kültürüyle bağdaşmadığından dolayı Fransız Müslümanlarının toplumdan ve siyasi arenadan dışlanması meşrulaşmaktadır. Böylece Fransız devleti Müslüman vatandaşların haklarını ihlal ederek istisnai uygulamalarda bulunabilmektedir. Bu doğrultuda Fransız vatandaşlığının anlamı değişmiştir. Vatandaşlık, eşitleyici, özgürleştirici ve kardeşliği vurgulayan bir toplum yaratma amacından ziyade “biz” ve “öteki” arasında bölünme işlevi görmektedir. Müslüman Fransızların vatandaşlıkları kusurlu olarak algılandığından ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmektedirler. Bu muamele özellikle saldırılar sonrası dönemde alınan güvenlik önlemleriyle çok daha görünür hale gelmiş ve Müslüman Fransızların bazı yasal haklarına erişimi engellemiştir. Fransız vatandaşlığı “öteki”nin kontrol edilmesi ve cezalandırılması için bir araca dönüşmüştür.

Önceden beri var olan ancak 2015 ve sonrasındaki saldırılardan beri Fransa’da ortaya çıkan güvenlik söylemleri “meşru” ve “gayrimeşru” vatandaşlar ayrımı yaparak Fransız vatandaşlığını da güvenlikleştirmiştir. Bu güvenlikleştirme Müslüman kimliğini ulusal güvenliğe bir tehdit olarak gören bir söylemle meşrulaştırılmıştır. Yeni güvenlik düzenini meşrulaştırma amacıyla İslam’ın terörizmle ilişkilendirilmesi, Fransız devleti ile Fransız Müslümanlar arasında entegrasyon politikaları sebebiyle halihazırda sorunlu olan ilişkiyi daha da bozmuştur. Güvenlik tehdidi olarak görülen

Müslüman vatandaşlar şüpheli ötekilere dönüşmüş ve Fransa'daki varlıkları Fransız ulusu için bir tehdit olduğundan Fransız Müslümanlar güvenlikleştirilmiş vatandaşlar haline gelmiştir.

Saha araştırması güvenlikleştirilmiş vatandaşlığı deneyimleyen Fransız Müslümanların çoğunluğunun terörün güvenlikleştirmesini kabul etmediğini ve muhalif bir kodaçıklama yaptığını göstermiştir. Güvenlikleştirme sürecinde birbirine paralel alımlayıcı kitleler bulunur ve bu alımlayıcı kitleleri ikna etmek için bunlara uygun argümanlar gerekmektedir. Bu anlamda Fransız devletinin güvenlikleştirme hareketlerinden en çok etkilenen Müslüman alımlayıcı kitleye uygun argümanlar sunamadığı ve Müslümanları ikna edemediği gözlenmiştir. Müslüman kökenden gelenlerin reddedilmesi ve yeterince Fransız olarak algılanmayan herkes için farklı muamelenin savunulmasıyla Müslümanların vatandaşlığı azalmıştır. Savunulan önlemlerin büyük çoğunluğu Müslümanları hedef almış ve etkisiz hale getirmek için tasarlanmış önleyici bir çerçeveye dayanmaktadır. Yaygın ayrımcılıklar, aşırı sağın yükselişi ile düşmanca siyasi ortam, burka veya Fransız olmanın ne anlama geldiği konusundaki tartışmalar, nüfusun bazı kesimleri arasında bir yabancılaşma ve dışlanma duygusu yaratmıştır. Müslümanları, göçmenleri veya göçmen kökenli herhangi birini ulusal yapıdan dışlamak bu duyguları ancak daha da artırabilir. Hedef alınma algısı, yalnızca aidiyet duygusunun azalmasına, vatandaşlığın azalmasına ve Fransız toplumu içinde derinleşen bölünmelere katkıda bulunabilir.

Tüm Fransız vatandaşlarını korumaya hizmet eden Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik sloganı, artık etnik ve dinî asimilasyonu güçlendirmek için kullanılır hale gelmiştir. Yeterince asimile ol(a)mayan ve Müslüman kimliğini kamusal alanda sergilemeye devam eden makbul olmayan Müslüman olarak kabul edilmektedir. Fransız devletine göre makbul olmayan Müslümanlar duygusal olarak asla Fransa'ya ait hissedemez, çünkü dinî inançlarını Fransız olmanın önüne koymaktadır. Yapılan çalışma Fransız Cumhuriyetinin temel mottosunun kendi içerisinde bir çatışma içerisinde olduğunu göstermiştir. Özgürlüğü, eşitliği ve kardeşliği nasıl yorumlamak gereklidir? Özgürlük devletin sorumluluğunda olan bir alan mıdır? Yoksa bireysel özerklik ve bireyin kendini gerçekleştirme midir? Eşitlik sadece kadın erkek eşitliği midir? Yoksa sosyal adaletsizliklere ve ırkçılığa karşı bir eşitlik mi? Kardeşlik

asimilasyon sonucunda “kardeş” olmaya hak kazanmak mıdır? Yoksa farklı olma hakkını da kapsayan çokkültürlü bir kardeşlik midir?

KAYNAKÇA

- About, Ilse.: “Identifier les Etrangers. Genèses d’une Police Bureaucratique de l’Immigration dans la France de l’Entre-Deux-Guerres”, **L’Identification des Personnes. Genèse d’un Travail d’Etat**, Gérard Noirel (düz.), Paris, Belin, 2007.
- Ackerman, Bruce.: “Les Pouvoirs d’Exception à l’Age du Terrorisme”, **Esprit**, Vol:8-9, 2006, s. 150-164.
- Agamben, Giorgio.: **Remnants of Auschwitz The Witness and The Archive**, Daniel Heller-Roazen (çev.), New York, Zone Books, 1999.
- Agamben, Giorgio.: **The State of Exception**, K. Attell (çev.), Chicago, Chicago University Press, 2005.
- Ahearna, Jeremy.: “Laïcité: A Parallel French Cultural Policy (2002–2007)”, **French Cultural Studies**, Vol:25/3-4, 2014, s. 320-329.
- Aly, Anne ve Leila Green: “Fear, Anxiety and the State of Terror”, **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol:33/3, 2010, s. 268-281.
- Anderson, Malcolm ve Joanna Apap: “Changing Conceptions of Security and Their Implications for EU Justice and Home Affairs Cooperation”, **CEPS Policy Brief**, No:26, 2002.
- Aradau, Claudia.: “Security and the Democratic Scene: Desecuritization and Emancipation”, **Journal of International Relations and Development**, Vol:7, 2004, s. 388-413.
- Arends, J. Frederik.: “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Vol:6/22, 2009, s. 3-33.

- Austin, John, L.: **How to Do Things with Words**, Londra, Oxford University Press, 1962.
- Baker-Beall, Christopher.: “The Discursive Construction of EU Counter-Terrorism Policy: Writing the ‘Migrant Other’, Securitisation and Control”, **Journal of Contemporary European Research**, Vol:5/2, 2009, s. 188-206.
- Baldwin, David, A.: “Security Studies and the End of the Cold War”, **World Politics**, Vol:48/1, 1995, s. 117-141.
- Baldwin, David, A.: “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, Vol:23, 1997, s. 5-26.
- Balzacq, Thierry.: “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, **European Journal of International Relations**, Vol:11/2, 2005, s. 171-201.
- Balzacq, Thierry: “A Theory of Securitization Origins, Core Assumptions and Variants”, **Securitization Theory How Security Problems Emerge and Dissolve**, Thierry Balzacq (düz.), New York, Routledge, 2011a, s. 1-30.
- Balzacq, Thierry: “Enquiries into Methods: A New Framework for Securitization Analysis”, **Securitization Theory How Security Problems Emerge and Dissolve**, Thierry Balzacq (düz.), New York, Routledge, 2011b, s. 31-54.
- Balzacq, Thierry: “Les Etudes de Sécurité”, **Traité de Relations Internationales**, Paris, Presses de Sciences Po, 2013.
- Balzacq, Thierry: “The ‘Essence’ of securitization: Theory, ideal type, and a sociological science of security”, **The Institute for Strategic Research**, Vol:29/1, 2015, s. 103-113.
- Banks, James A.: “Failed Citizenship, Civic Engagement, and Education”, **Kappa Delta Pi Record**, Vol:51/4, 2015, s. 151-154.

- Banks, James A.: “Failed Citizenship and Transformative Civic Education”, **Educational Researcher**, Vol:46/7, 2017, s. 366-377.
- Barker, Chris.: **Cultural Studies Theory and Practice**, Londra, Sage, 2005.
- Barras, Amélie: “France citizenship in the aftermath of 2015: officializing two-tier system?”, **Citizenship Studies**, Vol:21/8, 2016, s. 918-936.
- Baubérot, Jean: **La Laïcité Falsifiée**, Paris, La Découverte, 2012.
- Baubérot, Jean: “*Laïcité* and Freedom of Conscience in Pluricultural France”, Jacques Berlinerblau, Sarah Fainberg ve Aurora Nou (düz.), **Secularism on the Edge Rethinking Church – State Relations in the United States, France, and Israel**, New York, Palgrave Macmillan, 2014.
- Baubérot, Jean ve Milot, Micheline.: **Parlons Laïcité en 30 Questions**, Paris, La Documentation Française, 2017.
- Beauchamps, Marie.: “The Forfeiture of Nationality in France: Discursive Ambiguity, Borders, and Identities”, **Space and Culture**, Vol:19/1, 2016, s. 31-42.
- Beck, Ulrich.: “The Terrorist Threat. World Risk Society Revisited”, **Theory, Culture & Society**, Vol:19/4, 2002, s. 39-55.
- Behnke, Andreas.: “The Message or the Messenger? Reflections on the Role of Security Experts and the Securitization of Political Issues”, **Cooperation and Conflict**, Vol: 35/1, 2000, s. 89-105.
- Beydoun, Khaled.: “Beyond the Paris Attacks: Unveiling the War within French Counterterror Policy”, **American University Law Review**, Vol:65, 2016, s. 1273-1334.

- Bharat, Saleem Adi: "Jews and Muslims in contemporary French newspaper discourse (2000–2017)", **French Cultural Studies**, Vol:32/1, 2020, s. 1-16.
- Bigo, Didier.: **Police en Réseaux L'Expérience Européenne**, Paris, Presses de Sciences Po, 1996.
- Bigo, Didier.: "Sécurité et Immigration: Vers une Gouvernamentalité par l'Inquiétude?", **Cultures & Conflits**, Vol:31-32, 1998, s. 1-19.
- Bigo, Didier.: 'The Möbius Ribbon of Internal and External Security(ies)', Albert, Mathias; Jacobsen, David; Lapid, Yosef (düz.), **Identities, Borders, Orders – Rethinking International Relations Theory**, Londra, University of Minnesota Press, 2001.
- Bigo, Didier.: "Security and Immigration: Toward a critique of the governmentality of unease", **Alternatives**, Vol.27, 2002, 69-92.
- Bigo, Didier.: "Security, Exception, Ban and Surveillance", **Theorizing Surveillance**, D. Lyon (düz.), Devon, Willan Publishing, 2006.
- Bigo, Didier.: "When Two Become One", **International Relations Theory and the Politics of European Integration** Morten Kelstrup ve Michael Williams (düz.), Londra, Routledge, 2006.
- Bigo, Didier, Bonelli, Laurent ve Deltombe, Thomas.: "Introduction: Les Libertés Sacrifiées au nom de la Sécurité?", **Au nom de 11 Septembre... Les Démocraties à l'Épreuve de l'Antiterrorisme**, Paris, La Découverte, 2008.

- Bigo, Didier.: “Delivering Liberty and Security? The Reframing of Freedom When Associated with Security”, **Europe’s 21st Century Challenge**, Didier Bigo, R. B. J. Walker & Sergio Carrera (düz.), Londra, Routledge, 2011.
- Blanc-Chaléard, Marie-Claude.: **Histoire de l’Immigration**, Paris, La Découverte, 2001.
- Bleich, Erich.: “Muslims and the State in the Post-9/11 West: Introduction”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, Vol:35/3, 2009, s. 353-360.
- Blisard, Jean-Charles.: “The Paris Attacks and the Evolving Islamic State Threat to France”, **CTC Sentinel**, Vol:8/11, 2015, s. 5-8.
- Boëton, Marie.: “Discrimination Positive en France”, **Etudes**, Vol:398/2, 2003, s. 175-184.
- Bogain, Ariane.: “Security in the name of human rights: the discursive legitimization strategies of the war on terror in France”, **Critical Studies on Terrorism**, Vol:10/3, 2017, s.1-25.
- Bogain, Ariane.: “Understanding public constructions of counter-terrorism: an analysis of online comments during the state of emergency in France (2015-2017)”, **Critical Studies on Terrorism**, Vol:13/4, 2020, s. 591-615.
- Bonnefoy, Laurent: “Public Institutions and Islam: A New Stigmatization?”, **ISIM Newsletter**, Vol:13/1, 2003, s. 22-23.
- Booth, Ken.: **Theory of World Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- Boubekur, Amel ve Amghar, Samir.: “The Role of Islam in Europe Multiple Crisis?”, **Readings in European Security**, Michael Emerson (düz.), Vol:4, Brüksel, Centre for European Policy Studies, 2007.

- Bourbeau, Philippe.: **The Securitization of Migration A Study of Movement and Order**, Londra ve New York, Routledge, 2011.
- Bourbeau, Philippe.: “Moving Forward Together: Logics of the Securitization Process”, **Millenium: Journal of International Studies**, Vol:43/1, 2014, s. 187-206.
- Brauch, Hans Günter.: “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Vol:5/18, 2008, s. 1-47.
- Buzan, Barry ve Ole Wæver.: “Macrosecuritisation and security constellations: reconsidering scale in securitisation theory”, **Review of International Studies**, Vol: 35/2, 2009, s. 253-276.
- Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap de Wilde.: **Security A New Framework of Analysis**, Colorado, Lynne Reinner Publishers, 1998.
- Buzan, Barry ve Ole Wæver.: **Regions and Powers The Structure of International Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.
- Buzan, Barry.: “Will the global war on terrorism be the new Cold War?”, **International Affairs**, Vol.82/6, 2006, 1101-1118.
- Buzan Barry ve Lene Hansen.: **The Evolution of International Security Studies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- Caportorti, Francesco.: **Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities**, New York, United Nations, 1979.
- C.A.S.E. Collective.: “Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto”, **Security Dialogue**, Vol:37/4, 2006, s. 443-487.

Cavelty, Myriam **The Routledge Handbook of Security Studies**, Londra ve
Dunn ve Victor New York, Routledge, 2010.
Mauer.:

Cesari, Jocelyne.: “Guerre du Golfe et Arabes de France”, **Revue du Monde Musulman et de la Méditerranée**, Vol:62, 1991, s. 125-129.

Cesari, Jocelyne.: **Musulmans et Républicains: Les Jeunes, l’Islam et la France**, Paris, Editions Complexes, 1998.

Cesari, Jocelyne.: “Principaux Courants et Associations de l’Islam Français”, **Cahiers d’Etudes sur la Méditerranée Orientale et le Monde Turco-Iranien**, Vol:33, 2002, s. 39-42.

Cesari, Jocelyne.: “Islam in the West: From Immigration to Global Islam”, **Harvard Middle Eastern and Islamic Review**, Vol:8, 2009a, s. 148-175.

Cesari, Jocelyne.: “The Securitisation of Islam in Europe”, **CEPS**, 2009b, s. 1-17.

Cesari, Jocelyne.: “Securitization of Islam in Europe”, **Muslims in the West after 9/11 Religion, Politics, and Law**, Jocelyn Cesari (düz.), Londra ve New York, Routledge, 2010.

Chalk, Peter.: “The Response to Terrorism as a Threat to Liberal Democracy”, **Australian Journal of Politics and History**, Vol: 44/3, 1998, s. 373-388.

Coombs, W. T.: “Choosing the Right Words”, **Management Communication Quarterly**, 1995, Vol.8/4, 447-476.

Cooper, Evan.: “Decoding Will and Grace: Mass Audience Reception of a Popular Network Situation Comedy”, **Sociological Perspectives**, Vol: 46/4, 2003, s. 513-533.

- Côté, Adam.: “Agents without agency: Assessing the role of the audience in securitization theory”, **Security Dialogue**, Vol: 47/6, 2016, s. 1-18.
- Crelinsten, Ronald, D. ve Alex P. Schmid.: “Western Responses to Terrorism: A Twenty-Five Year Balance Sheet”, **Terrorism and Political Violence**, Vol:4/4, 1992, s. 307-340.
- Croft, Stuart.: **Securitizing Islam Identity and the Search for Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2012.
- CSA: “Baromètre de la Diversité de la Société Française Vague 2019”, **Les Collections CSA**, 2020.
- Çavuşoğlu, Naz.: “Azınlık Nedir?”, **İnsan Hakları Yıllığı**, Vol: 19-20, 1998, s. 93-101.
- D’Appollonia, Ariane, C.: **Migrant Mobilization and Securitization in the US and Europe How Does It Feel to Be a Threat?**, New York, Palgrave Macmillan, 2015.
- Deltombe, Thomas.: **L’Islam Imaginaire**, Paris, La Découverte, 2007.
- Delumeau, Jean.: **Rassurer et Protéger Le Sentiment de Sécurité dans l’Occident d’Autrefois**, Paris, Fayard, 1989.
- Descartes, René.: **The Passions of the Soul**, (çev.) Jonathan Bennett, 2010.
- Du Bois, William, E. B.: **The Souls of Black Folk**, Brent Hayes Edwards (düz.), Oxford, Oxford University Press, 2007.
- Dück, Elena ve Robin Lucke.: “Same Old (Macro-) Securitization? A Comparison of Political Reactions to Major Terrorist Attacks in the United

States and France”, **Croatian International Relations Review**, Vol:25/84, 2019, s. 6-35.

Edelman, Murray.: **The Symbolic Uses of Politics**, Urbana & Chicago, University of Illinois Press, 1964.

El Karoui, Hakim.: “A French Islam is Possible”, **Institut Montaigne**, 2016.

Erdemir, Burak.: “Islamophobia qua racial discrimination: Muslimophobia”, **Muslims in 21st Century Europe: Structural and Cultural Perspectives**, Anna Triandafyllidou (düz.), Londra ve New York, Routledge, 2010.

Eroukhmanoff, Clara.: “The remote securitisation of Islam in the US post-9/11: euphemisation, metaphors and the “logic of expected consequences” in counterradicalisation discourse”, **Critical Studies on Terrorism**, Vol:8/2, 2015, s. 246-265.

Esposito, John L.: **The Oxford History of Islam**, Oxford, Oxford University Press, 1999.

Fairclough, Norman.: **Discourse and Social Change**, Cambridge, Polity Press, 1992.

Fairclough, Norman.: **Critical Discourse Analysis The Critical Study of Language**, Londra ve New York, Longman, 1995.

Fairclough, Isabela ve Norman Fairclough.: **Political Discourse Analysis A Method for Advanced Students**, Londra ve New York, Routledge, 2012.

Fellag, Nora: “The Muslim Label: How French North Africans Have Become ‘Muslims’ and not ‘Citizens’”, **Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe**, Vol:13/4, 2014, s. 1-25.

- Floyd, Rita.: "Towards a Consequentialist Evaluation of Security: Bringing Together Copenhagen and the Welsh Schools of Security", **Review of International Studies**, Vol:33/2, 2007a, s. 327-350.
- Floyd, Rita.: "Human Security and the Copenhagen School's Securitization Approach: Conceptualizing Human Security as a Securitizing Move", **Human Security Journal**, Vol:5 Winter, 2007b, s. 38-49.
- Fredette, Jennifer: **Constructing Muslims in France Discourse, Public Identity, and the Politics of Citizenship**, Philadelphia, Temple University Press, 2014.
- Foley, Frank.: **Countering Terrorism in Britain and France Institutions, Norms and the Shadow of the Past**, Cambridge
- Fox, Jonathan ve Yasemin Akbaba.: "Securitization of Islam and religious discrimination: Religious minorities in Western democracies, 1990–2008", **Comparative European Politics**, Vol:13, 2013, s. 1-23.
- Fox, Jonathan, Roger Finke ve Marie Ann Eisenstein.: "Examining the causes of government-based discrimination against religious minorities in western democracies: societal-level discrimination and securitization", **Comparative European Politics**, Vol:17, 2019, s. 885-909.
- Galbreath, David J ve Joanne McEvoy.: "How Epistemic Communities Drive International Regimes: The Case of Minority Rights in Europe", **Journal of European Integration**, Vol: 35/2, 2012, s. 169-186.
- Galembert, Claire de, Céline Béraud ve Corinne Rostaing.: "Islam et Prison: Liaisons Dangereuses?", **Pouvoirs**, Vol:158/3, 2016, s. 67-81.
- Galli, Francesca.: "Case Studies of National Counter-Terrorism Policies: Case Study of France", **International Human Rights and**

Counter-Terrorism, Eran Shor ve Stephen Hoadley (düz.), Auckland, Springer, 2019.

George, Alexander, L. ve Andrew Bennett.: **Case Studies and Theory Development in Social Sciences**, Massachusetts, MIT Press, 2005.

Gilbert, Geoff.: “The Council of Europe and Minority Rights”, **Human Rights Quarterly**, Vol:18/1, 1996, s. 160-189.

Graaf, Beatrice de ve Cornel Zwierlein: “Historicizing Security – Entering the Conspiracy Dispositive”, **Historical Social Research**, Vol:38/1, 2013, s. 46-64.

Graham, Stephen: **Cities Under Siege The New Military Urbanism**, Verso, Londra, 2011.

Grondona, Mariano.: “Reconciling Internal Security and Human Rights”, **International Security**, Vol:3/1, 1978, s. 3-16.

Godard, Bernard ve Sylvie Taussig.: **Les Musulmans en France**, Paris, Pluriel, 2009.

Haftendorn, Helga.: “The Security Puzzle: Theory-Building and Discipline-Building in International Security”, **International Studies Quarterly**, Vol:35/1, 1991, s.3-17.

Hajjat, Abdellali.: “Retour sur la Marche pour l’Egalité et Contre le Racisme”, **Hommes & Migrations**, Vol:1304, 2013, s. 151-155.

Hall, Stuart.: “Signification, Representation, Ideology: Althusser and the Post-Structuralist Debates”, **Critical Studies in Mass Communication**, Vol:2/2, 1985, s. 91-114.

- Hall, Stuart.: “The Work of Representation”, **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices**, Stuart Hall (düz.), Thousand Oaks, SAGE, 1997.
- Hall, Stuart.: “Encoding/Decoding”, **Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies 1972-79**, Stuart Hall ve diğerleri (düz.), Londra, Taylor & Francis, 2005, s. 117-127.
- Hamilton, John, T.: **Security: Politics, Humanity and the Philology of Care**, Princeton, Princeton University Press, 2013.
- Hammel, Chouki El: “Muslim Diaspora in Western Europe: The Islamic Headscarf (Hijab), the Media and Muslims’ Integration in France”, **Citizenship Studies**, Vol:6/3, 2002, s. 293-308.
- Hammersley, Martyn.: “On the Foundations of Critical Discourse Analysis”, **Language and Communication**, Vol:17/3, 1997, s. 237-248.
- Hancock, Claire: “‘The Republic is lived with an uncovered face’ (and skirt): (un)dressing French citizens”, **Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography**, Vol:22/7, 2014, s. 1-19.
- Hansen, Lene.: “The Little Mermaid’s Silent Security Dilemma and the Absence of Gender in the Copenhagen School”, **Millennium: Journal of International Studies**, Vol:29/2, 2000, s. 285-306.
- Hansen, Lene.: **Security as Practice Discourse Analysis and the Bosnian War**, Londra ve New York, Routledge, 2006.
- Hayes, Jarrod.: “Securitization, Social Identity, and Democratic Security: Nixon, India, and the Ties That Bind”, **International Organization**, Vol:66/1, 2012, s. 63-93.

- Hecker, Marc.: “Web Social et Djihadisme: Du Diagnostic aux Remèdes”, **Focus Stratégique**, Vol:57, 2015, s. 1-49.
- Hecker, Marc ve Elie Tenenbaum.: “France vs. Jihadism: The Republic in a New Age of Terror”, **Notes de l’IFRI**, 2017.
- Held, David: “The Decline of the Nation State”, **New Times the Change Face of Politics in the 1990s**, Stuart Hall ve Martin Jacques (düz.), Londra, Lawrance & Wishart, 1990.
- Hennette-Vauchez, Stéphanie, Maria Kalogirou, Nicolas Klausser, Cédric Roulhac, Serge Salma ve Vincent Souty.: “Ce Que le Contentieux Administratif Révèle de l’Etat d’Urgence”, **Cultures & Conflits**, Vol:112, 2018, s. 35-74.
- Henriot, Patrick.: “Quand l’Etat Abuse de l’Urgence”, **Chimères**, Vol:88/1, 2016, s. 39-44.
- Holston, James: “Spaces of Insurgent Citizenship”, **Making the Invisible Visible A Multicultural Planning History**, Leonie Sandercock (düz.), Berkeley, University of California Press, 1998.
- Hough, Peter.: **Understanding Global Security**, Oxon, Routledge, 2008.
- Hussey, Andrew.: **The French Intifada: The Long War Between France and Its Arabs**, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2014.
- Huysmans, Jef.: “Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe”, **European Journal of International Relations**, Vol:4/4, 1998, s. 479-505.

- Huysmans, Jef.: “The European Union and the Securitization of Migration”, **Journal of Common Market Studies**, Vol:38/5, 2000, s. 751-777.
- Huysmans, Jef.: “A Foucauldian view on spill-over: freedom and security in the EU”, **Journal of International Relations and Development**, Vol:7, 2004, s. 294-318.
- Huysmans, Jef.: **The Politics of Insecurity Fear, Migration and Asylum in the EU**, Oxon, Routledge, 2006.
- Huysmans, Jef ve Alessandra Buonfino.: “Politics of Exception and Unease: Immigration, Asylum and Terrorism in Parliamentary Debates in the UK”, **Political Studies**, Vol: 56, 2008, s. 766-788.
- Huysmans, Jef.: “What’s in an Act? On Security Speech Acts and Little Security Nothings”, **Security Dialogue**, Vol: 42/4-5, 2011, s. 371-383.
- Jablonsky, David, Ronald Steel, Lawrence Korb, Morton H. Halperin ve Robert Ellsworth.: **U.S. National Security: Beyond the Cold War**, Carlisle, Strategic Studies Institute, 1997.
- Jackson, Richard.: “Security, Democracy, and the Rhetoric of Counter-Terrorism”, **Democracy and Security**, Vol:1/2, 2005, s. 147-171.
- Jackson, Richard.: “An Analysis of EU Counterterrorism Discourse Post-September 11”, **Cambridge Review of International Affairs**, Vol:20/2, 2007, s. 233-247.
- Jackson, Richard.: “The Epistemological Crisis of Counterterrorism”, **Critical Studies on Terrorism**, Vol:8/1, 2015, s. 33-54.

- Johnson, Carter.: “The Use and Abuse of Minority Rights: Assessing Past and Future EU Policies towards Accession Countries of Central, Eastern and South-Eastern Europe”, **International Journal on Minority Group Rights**, Vol: 13/1, 2006, s. 27-51.
- Jørgensen, Marianne ve Louise Philips.: **Discourse Analysis as Theory and Method**, Londra, Sage Publications, 2002.
- Jouanneau, Solenne.: “Régulariser ou Non un Imam Etranger en France: Droit de Séjour et Définition du ‘Bon Imam’ en Pays Laïque”, **Politix**, Vol:89/2, 2009, s. 146-166.
- Jutila, Matti.: “Desecuritizing Minority Rights: Against Determinism”, **Security Dialogue**, Vol:37/2, 2006, s. 167-185.
- Katz, Elihu ve Tamar Liebes.: “Interacting With "Dallas": Cross Cultural Readings of American TV”, **Canadian Journal of Communication**, Vol:15/1, 1990, s. 45-66.
- Kerzil, Jenniger.: “L’Education Interculturelle en France: Un Ensemble de Pratiques Evolutives au Service d’Enjeux Complexes”, **Carrefours de l’Education**, Vol:2/14, s. 120-159.
- Khakee, Anna.: “Securing Democracy? A Comparative Analysis of Emergency Powers in Europe”, **Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces Policy Paper**, No.30, 2009.
- Khosrokhavar, Farhad.: “The Muslim Brotherhood in France”, **The Muslim Brotherhood**, Barry Rubin (düz.), New York, Palgrave Macmillan, 2010.v
- Knudsen, Olav, F.: “Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization”, **Security Dialogue**, Vol:32/3, s. 355-368.

- Laborde, Cécile: **Critical Republicanism The Hijab Controversy and Political Philosophy**, Oxford, Oxford University Press, 2008.
- Lasswell, Harold.: “The Structure and Function of Communication in Society”, **The Communication of Ideas**, Lyman Bryson (düz.), New York, Institute for Religious and Social Studies, 1948.
- Laurence, Jonathan ve Justin Vaïsse.: **Integrating Islam: Political and Religious Challenges in Contemporary France**, Washington, The Brookings Institution Press, 2006.
- Laustsen, Carsten Bagge ve Ole Wæver.: “In Defense of Religion: Sacred Referent Objects for Securitization”, **Millennium – Journal of International Studies**, Vol: 29, 2000, s. 705-739.
- Lechte, J. ve Newman, S.: **Agamben and the Politics of Human Rights Statelessness, Images, Violence**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2013.
- Léonard, Sarah ve Kaunert, Christian.: “Reconceptualizing the Audience in Securitization Theory”, **Securitization Theory How Security Problems Emerge and Dissolve**, Thierry Balzacq (düz.), Londra ve New York, Routledge, 2011, s. 57-76.
- Lequesne, Christian.: “French foreign and security challenges after the Paris terrorist attacks”, **Contemporary Security Policy**, Vol:37/2, 2016, s. 1-13.
- Levy, Karel.: “Multiculturalisme et laïcité en France: les trois républicanismes du rapport Stasi”, **Dialogue**, Vol: 54, 2016, s. 647-684.
- Lister, Charles.: “Profiling the Islamic State”, **Brookings Institution**, Vol:13, 2014.

- Lorcerie, Françoise.: “L’islam, un défi pour la laïcité à l’école ? Dédramatiser les faits, désacraliser le mot, professionnaliser l’approche”, **Tréma**, Vol:34, 2012, s. 87-99.
- Luciani, Giacomo.: “The Economic Content of Security”, **Journal of Public Policy**, Vol: 8/2, 1988, s. 151-173.
- Machelon, Jean-Pierre.: “Espace Public, Service Public et Libertés Religieuses”, **Revue Internationale de Droit Comparé**, Vol:66/3, 2014, s. 677-687.
- Macklin, Audrey: “Who is the Citizen’s Other? Considering the Heft of Citizenship”, **Theoretical Inquiries in Law**, Vol: 8/2, 2007, s. 333-366.
- Marshall, Ruth.: “The (In)Secure Citizen: Islamophobia and the Natives of the Republic After Paris”, **After the Paris Attacks: Responses in Canada, Europe and Around the Globe**, Stephen J. Toope ve Edward Iacobucci (düz.), Toronto, University of Toronto Press, 2015.
- Martinez, Jérôme.: “Politiques d’Immigration: bilan d’un échec”, **Cités**, Vol:46, s. 33-46.
- Mattei, Paola ve Aguilar, Andrew S.: **Secular Institutions, Islam and Education Policy France and U.S. in Comparative Perspective**, Londra, Palgrave Macmillan, 2016.
- Mavelli, Luca.: “Between Normalisation and Exception: The Securitisation of Islam and the Construction of the Secular Subject”, **Millenium: Journal of International Studies**, Vol:41/2, 2013, s. 159-181.
- May, Ernest.: “National Security in American History”, G. Allison ve G. T. Treverton (düz.), New York, W. W. Norton, 1992.

- McDonald, Jean: "Citizenship, Illegality, and Sanctuary", **Interrogating Race and Racism**, Vijay Agnew (düz.), Toronto, University of Toronto Press, 2007.
- McDonald, Matt.: "Constructivisms", **Security Studies**, P. D. Williams (düz.), New York, Routledge, 2008a.
- McDonald, Matt.: "Securitization and the Construction of Security", **European Journal of International Relations**, Vol: 14/4, 2008b, s. 563-587.
- McSweeney, Bill: "Identity and security: Buzan and the Copenhagen school", **Review of International Studies**, Vol:22/1, 1996, s. 81-93.
- McSweeney, Bill: **Security, Identity and Interests A Sociology of International Relations**, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.
- Ménabé, C.: "L'appréhension pénale du terrorisme", **Irenée**, 2016, Vol.:1/36, 171-177.
- Messina, Anthony A.: "Securitizing Immigration in the Age of Terror", **World Politics**, Vol:66/3, 2014. 530-559.
- Meunier, Olivier: "Un rapport difficile à la diversité dans l'école de la République", **Revue Internationale d'Education de Sèvres**, Vol: 63, 2013, s. 89-98.
- Morley, David: "Theories of Mass Consumption in Media Studies", **Acknowledging Consumption A Review of New Studies**, Daniel Miller (düz.), Londra, Routledge, 1995, s. 293-324.
- Morley, David ve Charlotte Brundson: **The Nationwide Television Studies**, Londra ve New York, Routledge, 1999.

- Morley, David: "Unanswered Questions in Audience Research", **The Communication Review**, Vol:9/2, 2006, s. 101-121.
- Möller, F.: "Photographic Interventions in Post-9/11 Security Policy", **Security Dialogue**, Vol:38/2, 2007, s. 179-196.
- Murphy, Christopher: "'Securitizing' Canadian Policing: A New Policing Paradigm for the post 9/11 Security State?", **The Canadian Journal of Sociology**, Vol:32/4, 2007, s. 449-475.
- Nakano Glenn, Evelyn: **Unequal Freedom How Race and Gender Shaped American Citizenship and Labour**, Massachusetts, Harvard University Press, 2002.
- Naseem, Jawiria ve Wifag Adnan: "Being Second Generation Muslim Woman in the French Labour Market: Understanding Dynamics of (Visibility of) Religion and Gender in Labour Market Access, Outcome and Experiences", **Research in Social Stratification and Mobility**, Vol:61, 2019, s. 79-83.
- Nugier, Armelle, Marlène Oppin, Medhi Cohu, Rodolphe Kamiejski, Elodie Roebroek ve Serge Guimond: "'Nouvelle Laïcité' en France et Pression Normative Envers les Minorités Musulmans", **International Review of Social Psychology**, Vol:29/1, 2016, s. 15-30.
- O'Reilly, Ciaran: "Primetime Patriotism: News Media and the Securitization of Iraq", **Journal of Politics and Law**, Vol: 1/3, 2008, s. 66-72.
- Peker, Efe: "Right-Wing Populism and the Securitisation of Laïcité Narratives in French Education Policy", **Social Policy and Society**, Vol: 20/2, 2021, s. 326-339.

- Perliger, Arie: "How Democracies Respond to Terrorism: Regime Characteristics, Symbolic Power and Counterterrorism", **Security Studies**, Vol:21/3, 2012, s. 490-528.
- Perry, Barbara: **In the Name of the Hate: Understanding Hate Crimes**, New York, Routledge, 2001.
- Połośńska-Kimunguyi, Eva ve Marie Gillespie.: "Terrorism discourse on French international broadcasting: France 24 and the case of Charlie Hebdo attacks in Paris", **European Journal of Communication**, Vol:31/5, 2016, s. 1-16.
- Poucet, Bruno.: **L'Etat et L'Enseignement Privé**, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2011.
- Poutignat, Philippe ve Jocelyne Streiff-Fenart.: **Théories de l'éthnicité**, Paris, Presses Universitaires de France, 1995.
- Ragazzi, Francesco.: "Towards "Policed Multiculturalism"? Counter-radicalization in France, the Netherlands and the United Kingdom", **CERI**, 2014, s. 1-37.
- Rault, C.: "The French Approach to Counterterrorism", **CTC Sentinel**, 2010, Vol.:3/1, 22-25.
- Rigouste, Mathieu: **L'Ennemi Intérieur**, Paris, La Découverte, 2011.
- Roddock, Andy.: **Understanding Audiences. Theory and Method**, Londra, Sage, 2001.
- Roe, Paul.: "Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization", **Security Dialogue**, Vol:35/3, 2004, s. 279-294.

- Roe, Paul.: “Reconstructing Identities or Managing Minorities? Desecuritizing Minority Rights: A Response to Jutila”, **Security Dialogue**, Vol:37/3, 2006, s. 425-438.
- Roe, Paul.: “Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK’s Decision to Invade Iraq”, **Security Dialogue**, Vol:39/6, 2008, s. 615-635.
- Rojek, Chris.: “Stuart Hall and the Birmingham School”, **Cultural Theory Classical and Contemporary Positions**, Tim Edwards (düz.), Londra, 2007, s. 69-82.
- Rojo, Luisa M. ve Teun A. van Dijk.: “‘There was a Problem, and it was Solved!’: Legitimizing the Expulsion of ‘Illegal’ Migrants in Spanish Parliamentary Discourse”, **Discourse Society**, Vol:8/4, 1997, s. 523-566.
- Ross, Sven.: “The Encoding-Decoding Model Revisited”, **International Communication Association Conference**, Boston, 2011, s. 1-16 (Mail yoluyla elde edilmiştir).
- Rothschild, Emma.: “What is Security?”, **Daedalus**, Vol:124/3, 1995, s. 53-98.
- Saiya, Nilay: “Confronting Apocalyptic Terrorism: Lessons from France and Japan”, **Studies in Conflite & Terrorism**, Vol:43/9, 2018, s. 775-795.
- Salter, Mark B.: “Securitization and Desecuritization: A Dramaturgical Analysis of the Canadian Air Transport Security Authority”, **Journal of International Relations and Development**, Vol:11, 2008, s. 321-349.
- Sassen, Saskia: “The Repositioning of Citizenship.” **People out of Place**, (düz.) A. Brysk ve G. Shafiir, 191–208. New York, Taylor and Francis, 2004.

Schmid, Alex P. ve Albert J. Jongman.: **Political Terrorism A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data-Bases, Theories and Literature**, New York, Routledge, 1988.

Schrøder, Kim C.: “Making Sense of Audience Discourses Towards a Multidimensional Model of Mass Media Reception”, **European Journal of Cultural Studies**, Vol:3/2, 2000, s. 233-258.

Shapiro, J. ve Suzan, B.: “The French Experience of Counter-terrorism”, **Survival**, 2003, Vol:45/1, s. 67-98.

Shipoli, Erdoan, A.: **Islam, Securitization, and US Foreign Policy**, Cham, Palgrave Macmillan, 2018.

Simon, Patrick: “French National Identity and Integration: Who Belongs to National Community?”, **Migration Policy Institute**, 2012.

Stritzel, Holger.: “Security, the translation”, **Security Dialogue**, Vol:42/4-5, 2011, s.343-355.

Stritzel, Holger.: “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, Vol:13/3, 2014, s. 353-383.

Stritzel, Holger ve Sean C. Chang: “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, **European Journal of International Relations**, Vol:13/3, 2014, s. 353-383.

Taureck, Rita.: “Securitization Theory and Securitization Studies”, **Journal of International Relations and Development**, Vol: 9, 2006, s. 53-61.

The Economist Intelligence Unit.: “Democracy Index 2019”, 2019.

- Theiler, Tobias: “Societal Security”, **The Routledge Handbook of Security Studies**, M. D. Cavelty, V. Maurer (düz.), New York, Routledge, 2010.
- Thénault, Sylvie: “L’Etat d’urgence (1955-2005). De l’Algérie Coloniale à la France Contemporaine: Destin d’une Loi”, **Mouvement Social**, Vol:218, 2007, s. 63-78.
- Tsoukala, Anastassia: “Democracy in the Light of Security: British and French Political Discourses on Domestic Counter-Terrorism Policies”, **Political Studies**, Vol:54/3, 2006a, s. 607-627.
- Tsoukala, Anastassia: “La Légitimation des Mesures d’Exception dans la Lutte Antiterroriste en Europe”, **Cultures & Conflits**, Vol:61, 2006b, s. 1-14.
- Ullman, Richard, H.: “Redefining Security”, **International Security**, Vol:8/1, 1983, s. 129-153.
- Valfort, Marie-Anne: “Discriminations Religieuses à l’Embauche: Une Réalité”, **Institut Montaigne**, 2015.
- Valfort, Marie-Anne: “La Religion, Facteur de Discrimination à l’Embauche en France?”, **Revue Economique**, Vol:68/5, 2017, s. 895-907.
- Van Rythoven, E.: “Learning to Feel, Learning to Fear? Emotions Imaginaries, and the Limits in the Politics of Securitization”, **Security Dialogue**, Vol:46/5, 2015, s. 1-18.
- Viorst, Milton: “The Muslims of France”, **Foreign Affairs**, Vol:75/5, 1996, s. 78-96.
- Vuori, Juha, A.: “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders”, **European Journal of International Relations**, Vol:14/1, 2008, s. 65-99.

- Wæver, Ole: "Security, the Speech Act Analyzing the Politics of a Word", **Centre of Peace and Conflict Research**, 1989.
- Wæver, Ole, Barry Buzan, Morten Kelstrup ve Pierre Lemaitre: **Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe**, Londra, Pinter Publishers, 1993.
- Wæver, Ole: "Securitization and Desecuritization", Ronnie D. Lipschutz (düz.), **On Security**, New York, Columbia University Press, 1995.
- Wæver, Ole: "The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders", **International Relations Theory and the Politics of European Integration Power, Security and Community**, M. Kelstrup, M. C. Williams (düz.), London & New York, Routledge, 2000.
- Weiss, Gilbert ve Ruth Wodak: "Introduction: Theory, Interdisciplinarity and Critical Discourse Analysis", **Critical Discourse Analysis Theory and Interdisciplinarity**, Gilbert Weiss ve Ruth Wodak (düz.), New York, Palgrave Macmillan, 2003.
- Wiles, Ellen: "Headscarves, Human Rights, and Harmonious Multicultural Society: Implications of the French Ban for Interpretations of Equality", **Law and Society Review**, Vol:41/3, 2007, s. 699-735.
- Wilkinson, Claire: "The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe?", **Security Dialogue**, Vol:38/1, 2007, s. 5-25.
- Wilkinson, Paul: **Terrorism and the Liberal State**, Londra, MacMillan, 1977.

Williams, Michael, C: “Words, Images, Enemies: Securitisation and International Politics”, **International Studies Quarterly**, Vol:47, 2003, s. 511-533.

Wolfers, Arnold: **Discord and Collaboration Essays on International Politics**, Baltimore, John Hopkins Press, 1962.

Worthington, Nancy.: “Encoding and Decoding Rape News: How Progressive Reporting Inverts Textual Orientations”, **Women’s Study of Communication**, Vol:31/3, 2008, s. 344-367.

Wright, Charles, R.: “Functional Analysis and Mass Communication”, **Public Opinion Quarterly**, Vol:24/4, 1960, s. 605-620.

Zeghal, Malika.: “La Constitution du Conseil Français du Culte Musulman: Reconnaissance Politique d’un Islam Français?”, **Archives de Sciences Sociales des Religions**, Vol:129, 2005, s. 1-15.

Elektronik Kaynaklar

Acosta, Deborah: “French Police Make 2,700 Raids in Month, Raising Tension With Muslims”, **The New York Times**, 23 Aralık 2015.
<https://www.nytimes.com/2015/12/24/world/europe/french-police-make-2700-raids-in-month-raising-tension-with-muslims.html> (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

ACPM: “Classement Diffusion Presse Quotidienne Nationale 2020”, 2020. <https://www.acpm.fr/Les-chiffres/Diffusion-Presse/Presse-Payante/Presse-Quotidienne-Nationale> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

ACPM: “Classement Unifié Janvier 2021”, 2021. <https://www.acpm.fr/Les-chiffres/Frequentation-internet/Sites-Grand-Public/Classement-unifie> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Adenor, Jean-Loup: “Vingt-deux mosquées radicales fermées: ‘L’administration s’est mise en ordre de bataille”, **Marianne**, 17 Ocak 2022. <https://www.marianne.net/societe/laicite-et-religions/vingt-deux-mosquees-radicales-fermees-ladministration-sest-mise-en-ordre-de-bataille> (son erişim tarihi 15 Şubat 2022).

ADM: “Punition Collective”, 2019. <https://adm-musulmans.com/wp-content/uploads/2019/06/RAPPORT-ADM-22PUNITION-COLLECTIVE22-.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Agamben, Giorgio: “Giorgio Agamben : « De l’Etat de droit à l’Etat de sécurité »”, **Le Monde**, 27 Aralık 2015. https://www.lemonde.fr/idees/article/2015/12/23/de-l-etat-de-droit-a-l-etat-de-securite_4836816_3232.html, (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

Arfi, Fabrice ve Matthieu Suc: “Terrorisme: un rapport confidentiel-défense condamnait en 2013 le tout-sécuritaire”, **Médiapart**, 11 Ocak 2016. <https://blogs.mediapart.fr/enavant/blog/120116/terrorisme-un-rapport-confidentiel-defense-condamnait-en-2013-le-tout-securitaire> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Assemblée Nationale: “Fiche de Synthèse n° 5: Le Congrès du Parlement”, t.y. <http://www2.assemblee-nationale.fr/decouvrir-l-assemblee/role-et-pouvoirs-de-l-assemblee-nationale/les-institutions-francaises-generalites/le-congres-du-parlement> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Aufrey, Alain: “Déchéance : le Sénat n’écoute pas Manuel Valls”, **Libération**, 9 Mart 2016. https://www.liberation.fr/france/2016/03/09/decheance-le-senat-n-ecoute-pas-manuel-valls_1438602 (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Avrupa Konseyi: “Chart of signatures and ratifications of Treaty 157”, 1 Şubat 1998a. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/157/signatures?p_auth=MQ2HHwtG (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).

- Avrupa Konseyi: “Chart of signatures and ratifications of Treaty 148”, 1 Mart 1998b. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/signatures> (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).
- Barral, Clothilde: “Juillet 1974: suspension des entrées de travailleurs immigrés permanents”, **Musée de l’Histoire de l’Immigration**, t.y. <https://www.histoire-immigration.fr/collections/juillet-1974-suspension-des-entrees-de-travailleurs-immigres-permanents> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- BBC: “Scientist on French terror charge”, 12 Ekim 2009. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8303658.stm> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- BBC Türkçe: “Norveç çifte saldırının şokunu yaşıyor”, 23 Temmuz 2011. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/07/110723_norway_3update (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).
- Bekmezian, Hélène: “L’Assemblée nationale vote la déchéance de nationalité”, **Le Monde**, 10 Şubat 2016. https://www.lemonde.fr/politique/article/2016/02/10/l-assemblee-nationale-vote-la-decheance-de-nationalite_4862350_823448.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Bilefsky, Dan: “Toulouse Killer’s Path to Radicalism a Bitter Puzzle”, **The New York Times**, 29 Mart 2012. <https://www.nytimes.com/2012/03/30/world/europe/toulouse-killers-path-a-bitter-puzzle.html> (son erişim tarihi 21 Şubat 2022).
- Bilefsky, Dan ve Maïa de la Blume: “French Premier Declares ‘War’ on Radical Islam as Paris Girds for Rally”, **New York Times**, 10 Ocak 2015. <https://www.nytimes.com/2015/01/11/world/europe/paris-terrorist-attacks.html> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

- BM Fransa Daimî Temsilciliği: “La France et la Lutte contre le Terrorisme”, 2020. <https://onu-vienne.delegfrance.org/La-France-et-la-lutte-contre-le-terrorisme> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- Bigo, Didier: “Comment briser le cercle de la vengeance?”, **Médiapart**, 30 Kasım 2015. <https://blogs.mediapart.fr/didier-bigo/blog/301115/comment-briser-le-cercle-de-la-vengeance> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- Birleşmiş Milletler: “Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation”, 2010. https://www.ohchr.org/Documents/Publications/MinorityRights_en.pdf (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).
- Birleşmiş Milletler: “Resolution 1373 (2001)”, 28 Eylül 2001. [https://undocs.org/S/RES/1373\(2001\)](https://undocs.org/S/RES/1373(2001)) (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- Birleşmiş Milletler: “Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri”, 20 Aralık 1993. <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/716b2-Ulusal-veya-Etnik%2C-Dinsel-veya-Dilsel-Azinliklara-Mensup-Olan-Kisilerin-Haklarina-Dair-Bildiri.pdf> (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).
- Blavignat, Yohan: “L’affaire des «foulards de Creil» : la République laïque face au voile islamique”, **Le Figaro**, 27 Temmuz 2018. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2018/07/27/01016-20180727ARTFIG00053-l-affaire-des-foulards-de-creil-la-republique-laique-face-au-voile-islamique.php> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).
- Boltanski, Christophe ve Didier François: “Centième jour pour les otages français”, **Libération**, 27 Kasım 2004. https://www.liberation.fr/evenement/2004/11/27/centieme-jour-pour-les-otages-francais_500916 (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Bonnefoy, Geoffrey: “Attentat de Nice: islamiste ou pas islamiste, les contradictions de l'exécutif”, **L'Express**, 18 Temmuz 2016. https://www.lexpress.fr/actualite/politique/attentat-de-nice-islamiste-ou-pas-islamiste-les-contradictions-de-l-executif_1813402.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Borredon, Laurent: “Etat d'urgence: pour la police, une perquisition tient en trois lignes”, **Le Monde**, 6 Aralık 2015a. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2015/12/06/etat-d-urgence-pour-la-police-une-perquisition-tient-en-trois-lignes_5992800_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Borredon, Laurent: “Etat d'urgence : "Le serrurier nous l'a bien dit : 'En ce moment, on n'arrête pas!'", **Le Monde**, 9 Aralık 2015b. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2015/12/09/etat-d-urgence-le-serrurier-nous-l-a-bien-dit-en-ce-moment-on-n-arrete-pas_5992781_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Bougon, François ve Charlotte Recoquillon: “Médias et diversité: encore un effort”, **Le Monde**, 21 Ocak 2019. https://www.lemonde.fr/idees/article/2019/01/20/medias-et-diversite-encore-un-effort_5411829_3232.html (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Caro, Ilan: “Etat d'urgence, déchéance de nationalité : l'article à lire si vous avez perdu le fil des débats”, **Franceinfo**, 5 Şubat 2016. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/terrorisme/attaques-du-13-novembre-a-paris/etat-d-urgence-en-france/etat-d-urgence-decheance-de-nationalite-l-article-a-lire-si-vous-avez-perdu-le-fil-desdebats_1296193.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Castaner, Christophe: “Compte rendu du Conseil des ministres du 22 juin 2017”, **Gouvernement**, 22 Haziran 2017.

<https://www.gouvernement.fr/conseil-des-ministres/2017-06-22> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

CCIF: “Report of Islamophobia in 2018”, 2019. <https://www.islamophobic.net/wp-content/uploads/2019/09/ccif-report-2019.pdf> (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

Ceaux, Pascal, Jérémie Pham-Lê ve Boris Thiolay: “Gérard Collomb: "Nous avons déjoué 32 attentats durant l'état d'urgence"”, **L'Express**, 31 Ekim 2017. https://www.lexpress.fr/actualite/societe/gerard-collomb-nous-avons-dejoue-32-attentats-durant-l-etat-d-urgence_1956228.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Cettour-Rose, Dominique: “La 1e chaîne tricolore d'information internationale, France 24, a inauguré ses premières émissions le 6 décembre”, **Franceinfo**, 5 Aralık 2006. https://www.francetvinfo.fr/economie/medias/la-1e-chaîne-tricolore-d-information-internationale-france-24-a-inaugure-ses-premieres-emissions-le-6-decembre_220431.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Chapuis, Nicolas ve Julia Pascual: « Il y a une ligne infranchissable, l'Etat de droit », **Le Monde**, 29 Temmuz 2016. https://www.lemonde.fr/politique/article/2016/07/29/manuel-valls-la-france-a-une-strategie-pour-gagner-cette-guerre_4976091_823448.html?xtmc=manuel_valls_finance_ement_imams_mosqueses&xtcr=2 (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Charte de la Laïcité: Charte de la Laïcité, t.y. https://cache.media.eduscol.education.fr/file/Actu_2013/25/1/chartelaicite_268251.pdf (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Chrisafis, Angelique: “Macron’s counter-terror bill risks France’s human rights record, say UN experts”, **The Guardian**, 28 Eylül 2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/28/macrons-counter-terror-bill-risks-frances-human-rights-record-says-un> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Clavel, Geoffroy: “Sondage: deux mois après, l’état d’urgence jugé justifié par 77% des français”, **Huffington Post**, 13 Ocak 2016. https://www.huffingtonpost.fr/2016/01/13/sondage-etat-durgence-justifie-77-francais-exclusif_n_8968278.html (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

Cluet, Marine: “Attentats à Paris : l’état d’urgence étendu à l’Outre-mer”, **RTL**, 17 Kasım 2015. <https://www.rtl.fr/actu/debats-societe/attentats-a-paris-l-etat-d-urgence-etendu-outre-mer-7780546982> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

CNCDH: “Avis sur le suivi de l’état d’urgence”, 18 Şubat 2016. https://www.cncdh.fr/sites/default/files/16.02.18_avis_suivi_etat_durgence.pdf (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

CNEWS: “Sondage: Pour %93 des Français, la Sécurité est une Préoccupation Importante”, 4 Kasım 2021. <https://www.cnews.fr/france/2021-11-04/sondage-pour-93-des-francais-la-securite-est-une-preoccupation-importante-1145316> (son erişim tarihi 10 Şubat 2022).

CNN: “Spain Train Bombings Fast Facts”, 1 Mart 2021. <https://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/spain-train-bombings-fast-facts/index.html> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Commission de Reflexion sur l’Application du Principe de la Laïcité dans la République: Commission de Reflexion sur l’Application du Principe de la Laïcité dans la République: “Rapport au Président de la République”, **Vie Publique**, 11 Aralık 2003. <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/034000725.pdf> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Commission nationale consultative des droits de l’homme: Commission nationale consultative des droits de l’homme, “Déclaration sur l’état d’urgence et ses suites”, 15 Ocak 2016. https://www.cncdh.fr/sites/default/files/16.01.15_declaration_etat_durgence_jorf.pdf (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

- Conseil Constitutionnel: “Peut-on modifier la Constitution ?”, t.y. <https://www.conseil-constitutionnel.fr/la-constitution/peut-on-modifier-la-constitution> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Contrôle Général des Lieux de Privation de Liberté: “Radicalisation Islamiste en Milieu Carcéral”, 7 Haziran 2016. https://www.cglpl.fr/wp-content/uploads/2016/07/Rapport-radicalisation_unit%C3%A9s-d%C3%A9di%C3%A9es_2016_DEF.pdf (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- Coroller, Catherine ve Daniel Licht: “On ne modifiera pas la loi de 1905”, **Libération**, 21 Şubat 2003. https://www.liberation.fr/france/2003/02/21/on-ne-modifiera-pas-la-loi-de-1905_431569/ (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- Cossardeaux, Joël: “Attentats : la polémique sur Sentinelle repart”, **Les Echos**, 10 Ağustos 2017. <https://www.lesechos.fr/2017/08/attentats-la-polemique-sur-sentinelle-repart-157880> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- CSA: “Histoire de la régulation audiovisuelle”, 21 Kasım 2021. <https://www.csa.fr/Informer/Toutes-les-actualites/Actualites/Histoire-de-la-regulation-audiovisuelle> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).
- Daubresse, Marc-Philippe: “Rapport d’Information”, **Sénat**, 19 Aralık 2018. <http://www.senat.fr/rap/r18-220/r18-2201.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- De Sèze, Cécile: “L’opération Sentinelle vivement critiquée, des spécialistes expliquent pourquoi”, **RTL**, 10 Ağustos 2017. <https://www.rtl.fr/actu/debats-societe/l-operation-sentinelle-vivement-critiquee-des-specialistes-expliquent-pourquoi-7789668193> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

- Devic, Lionel: “Liberté d’Enseignement Victime de la Loi sur le Séparatisme”, **Aletia**, 28 Ağustos 2021. <https://fr.aleteia.org/2021/08/25/la-liberte-denseignement-victime-de-la-loi-sur-le-separatisme/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Durand, Anne-Aël: “Qu’est-ce que l’assignation à résidence ?”, **Le Monde**, 19 Kasım 2015. https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/11/19/qu-est-ce-que-l-assignation-a-residence_4813623_4355770.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- Eduscol: “Politique de prévention de la radicalisation violente en milieu scolaire”, Aralık 2021. <https://eduscol.education.fr/1017/politique-de-prevention-de-la-radicalisation-violente-en-milieu-scolaire> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).
- En Marche: “Le programme d’Emmanuel Macron concernant les questions religieuse et la laïcité”, 2017. <https://en-marche.fr/emmanuel-macron/le-programme/questions-religieuses-et-laicite> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- Equy, Laure: “Hollande maintient la déchéance de nationalité”, **Libération**, 23 Aralık 2015. https://www.liberation.fr/france/2015/12/23/hollande-maintient-la-decheance-de-nationalite_1422590 (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Euronews: “Avrupa'yı kana bulayan büyük terör saldırıları”, 18 Ağustos 2017. <https://tr.euronews.com/2017/08/18/avrupayi-kana-bulayan-buyuk-teror-saldirilari> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).
- Europe1: “Attentat à Nice : "un mode opératoire extrêmement difficile à contrer", juge l'ancien patron du GIGN”, 15 Temmuz 2016. <https://www.europe1.fr/faits-divers/attentat-a-nice-un-mode-operatoire-extremement-difficile-a-contrer-juge->

[lancien-patron-du-gign-2800168](#) (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Feertchak, Alexis: “Depuis 2012, 263 personnes sont mortes dans des attentats islamistes en France”, **Le Figaro**, 8 Ekim 2019. <https://www.lefigaro.fr/international/depuis-2012-263-personnes-sont-mortes-dans-des-attentats-islamistes-en-france-20191007> (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).

Feertchak, Alexis: “Depuis 2012, 271 personnes sont mortes dans des attentats islamistes en France”, **Le Figaro**, 24 Nisan 2021. <https://www.lefigaro.fr/international/depuis-2012-263-personnes-sont-mortes-dans-des-attentats-islamistes-en-france-20191007> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Féret, Corinne, Nathalie Goulet ve André Reichardt: “Rapport d’Information fait au nom de la mission d’information sur l’organisation, la place et le financement de l’Islam en France et des ses lieux de culte”, **Sénat**, Temmuz 2016. <http://www.senat.fr/rap/r15-757/r15-7571.pdf> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Ferrante, Patrick: “Pourquoi l’état d’urgence n’est pas appliqué dans le Pacifique?”, **Franceinfo**, 20 Kasım 2015. <https://la1ere.francetvinfo.fr/wallisfutuna/wallis/pourquoi-l-etat-d-urgence-n-est-pas-applique-dans-le-pacifique-307357.html> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Flandrin, Antoine: “« Histoire secrète de l’antiterrorisme » : trente ans de lutte”, **Le Monde**, 13 Kasım 2018. https://www.lemonde.fr/televvisions-radio/article/2018/11/13/histoire-secrete-de-l-antiterrorisme-trente-ans-de-lutte_5383086_1655027.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

France24: “Un professeur de l’histoire décapité près de Paris, le parquet antiterroriste saisi”, 16 Ekim 2020. <https://www.france24.com/fr/france/20201016-un-homme-%C3%A9gorg%C3%A9-pr%C3%A8s-de-paris-un-suspect-abattu-par-la-police> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Franceinfo: “Forte hausse des actes islamophobes depuis l'attentat de Charlie Hebdo”, 11 Şubat 2015a. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/forte-hausse-des-actes-islamophobes-depuis-l-attentat-de-charlie-hebdo_1684933.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Franceinfo: “Pour Sarkozy, toutes les personnes fichées comme radicalisées doivent être "mises en résidence surveillée" avec "bracelet électronique”, 15 Kasım 2015b. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/terrorisme/attaques-du-13-novembre-a-paris/video-pour-sarkozy-toutes-les-personnes-fichees-comme-radicalisees-doivent-etre-mises-en-residence-surveillee-avec-bracelet-electronique_1177077.html (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

Franceinfo: “Attaque au Bataclan : le témoignage d'un rescapé”, 16 Kasım 2015c. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/terrorisme/attaques-du-13-novembre-a-paris/victimes-des-attentats-a-paris/attaque-au-bataclan-le-temoignage-d-un-rescape_1178563.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Franceinfo: “Attentats de Paris : François Hollande s'exprime au Congrès”, 17 Kasım 2015d. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/terrorisme/attentats-de-paris-francois-hollande-s-exprime-au-congres_1179393.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Franceinfo: “Arrestations injustifiées, fausses alertes... Cinq couacs repérés depuis le début de l'état d'urgence”, 23 Kasım 2015e. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/terrorisme/attaques-du-13-novembre-a-paris/etat-d-urgence-en-france/arrestations-injustifiees-fausses-alertes-cinq-couacs-reperes-depuis-le-debut-de-l-etat-d-urgence_1188949.html (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Follorou, Jacques, “La fratrie Kouachi, de la petite délinquance au djihad”, **Le Monde**, 9 Ocak 2015. <https://www.lemonde.fr/attaque->

Matthieu Suc ve Elise Vincent: contre-charlie-hebdo/article/2015/01/08/attaque-a-charlie-hebdo-que-sait-on-des-deux-suspects-recherches_4551181_4550668.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Gattegno, Hervé ve David Revault d'Allonnes: “Islam de France: ce que veut faire Macron”, **Le Journal du Dimanche**, 11 Şubat 2018. <https://www.lejdd.fr/Politique/islam-de-france-ce-que-veut-faire-macron-3571067> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Griffin, Cailey: “Why has France’s Islamist separatism bill caused such controversy?”, **Foreign Policy**, 23 Şubat 2021. <https://foreignpolicy.com/2021/02/23/why-france-islamist-separatism-bill-controversy-extremism/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Gouvernement: “Vigilance renforcée dans les lieux publics et les transports”, t.y. <https://www.gouvernement.fr/vigilance-renforcee-dans-les-lieux-publics-et-les-transports> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Gouvernement: “Comment réagir en cas d’attaque terroriste”, 2015. <https://www.gouvernement.fr/reagir-attaque-terroriste> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Gouvernement: “Prevenir Pour Protéger Plan National de Prévention de la Radicalisation”, 23 Şubat 2018. <https://www.cipdr.gouv.fr/wp-content/uploads/2018/12/DP2018-02-23-CIPDR-Radicalisation-V5.pdf> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Gouvernement: “Extension of the state of emergency for a further two months”, 21 Nisan 2016. <https://www.gouvernement.fr/en/extension-of-the-state-of-emergency-for-a-further-two-months> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

- Gouvernement: “Comprendre Le Plan VIGIPIRATE”, 5 Mart 2021. <https://www.gouvernement.fr/risques/comprendre-le-plan-vigipirate> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Goya, Michel: “Le piège de l'opération Sentinelle”, 9 Ağustos 2017. <https://lavoiedelepee.blogspot.com/2017/02/le-piege-de-loperation-sentinelle.html> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Hache, Claire: “Attentat de Nice: "Daech donne une couverture à des gens déséquilibrés"”, **L’Express**, 17 Temmuz 2016. https://www.lexpress.fr/actualite/societe/attentat-de-nice-daech-donne-une-couverture-a-des-gens-desequilibres_1813119.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).
- Hebert, Donald: “Ce qui fait polémique dans le projet de loi Urvoas contre le terrorisme”, **L’OBS**, 3 Mart 2016. <https://www.nouvelobs.com/politique/20160303.OBS5748/ce-qui-fait-polemique-dans-le-projet-de-loi-urvoas-contre-le-terrorisme.html> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- IFOP: “Le Rapport des Français à l’Islam en France”, Ocak 2015a. https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2018/03/2906-1-study_file.pdf (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).
- IFOP: “Les réactions des Français aux attentats du 13 novembre”, Kasım 2015b. https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2018/03/3202-1-study_file.pdf (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- IFOP: “Les Français et l’état d’urgence”, Haziran 2016. https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2018/03/3434-1-study_file.pdf (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).
- IFOP: “Droit au blasphème, caricatures, liberté d’expression... Les Français sont-ils encore « Charlie » ?”, 31 Ağustos 2020a. <https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2020/09/117524->

[Pr%C3%A9sentation_ifop_CH_2020.08.31.pdf](#) (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

IFOP: “Les Français et la menace terroriste”, Eylül 2020b. <https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2020/09/117584-Rapport.pdf> (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

IFOP: “Le Regard des Français sur la Menace Terroriste et l’Islamisme”, Ekim 2020c. <https://www.ifop.com/wp-content/uploads/2020/10/117000-Rapport-CN-SR-N113-2.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

INED: “Trajectoires et Origins”, Ekim 2010. https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/19558/dt168_teo.fr.pdf (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

İnsan Hakları İzleme Örgütü: “France : Les pouvoirs liés à l’état d’urgence risquent de porter atteinte aux droits humains”, 24 Kasım 2015. <https://www.hrw.org/fr/news/2015/11/24/france-les-pouvoirs-lies-letat-durgence-risquent-de-porter-atteinte-aux-droits> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

İnsan Hakları İzleme Örgütü: “France: Abuses Under State of Emergency”, 3 Şubat 2016. <https://www.hrw.org/news/2016/02/03/france-abuses-under-state-emergency> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Jacquin, Jean-Baptiste: “Le Conseil d’Etat va-t-il suspendre l’état d’urgence ?”, **Le Monde**, 20 Ocak 2016a. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2016/01/20/la-ligue-des-droits-de-l-homme-demande-la-fin-de-l-etat-d-urgence_4850261_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Jacquin, Jean-Baptiste: “Projet de réforme pénale : du trafic d’armes aux fouilles à nu en prison, plus de cent articles”, **Le Monde**, 12 Mayıs 2016b. <https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2016/05/12/projet-de-reforme-penale-du-traffic-d-armes-aux-fouilles-a-nu-en-prison-plus-de-cent>

[articles_4918395_1653578.html](https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2017/05/24/emmanuel-macron-veut-prolonger-l-etat-d-urgence-jusqu-au-1er-novembre_5133163_1653578.html) (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Jacquin, Jean- Baptiste: “Emmanuel Macron veut prolonger l’état d’urgence jusqu’au 1er novembre”, **Le Monde**, 24 Mayıs 2017. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2017/05/24/emmanuel-macron-veut-prolonger-l-etat-d-urgence-jusqu-au-1er-novembre_5133163_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Jacquin, Jean- Baptiste: “Dans les prisons françaises, le défi de la prise en charge des détenus radicalisés”, **Le Monde**, 12 Kasım 2020. https://www.lemonde.fr/societe/article/2020/11/12/dans-les-prisons-le-defi-de-la-prise-en-charge-des-detenus-radicalises_6059403_3224.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Kodmani, Hala: “Etat islamique : une revendication en forme d’adoption”, **Libération**, 17 Temmuz 2016. https://www.liberation.fr/planete/2016/07/17/etat-islamique-une-revendication-en-forme-d-adoption_1466819 (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

L’Express: “L’Express a 55 ans”, 16 Mayıs 2008. https://www.lexpress.fr/actualite/politique/l-express-a-55-ans_501943.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

L’Express: “Fusillade à Montrouge: une policière tuée”, 8 Ocak 2015a. https://www.lexpress.fr/actualite/societe/fusillade-a-montrouge-une-policiere-tuee_1638804.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

L’Express: “Etat d’urgence: la France invoque des "dérogations" sur les droits de l’homme”, 25 Kasım 2015c. https://www.lexpress.fr/actualites/1/politique/etat-d-urgence-la-france-derogera-a-la-convention-europeenne-des-droits-de-l-homme_1740153.html (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

L'Express: "Déchéance de nationalité: le gouvernement renonce à son projet, assure Taubira", 22 Aralık 2015d. https://www.lexpress.fr/actualite/politique/taubira-confirme-que-le-gouvernement-renonce-a-la-decheance-de-nationalite_1748166.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

L'Express: "La ministre de la Justice Christiane Taubira démissionne du gouvernement", 27 Ocak 2016a. https://www.lexpress.fr/actualite/politique/christiane-taubira-demissionne-du-gouvernement_1757683.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

L'Express: "Les brigades anti-criminalité désormais équipées de fusils d'assaut", 29 Şubat 2016b. https://www.lexpress.fr/actualites/1/styles/les-brigades-anti-criminalite-desormais-equipees-de-fusils-d-assaut_1768745.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

L'Express: "Attentat contre un policier et sa compagne à Magnanville, le 13 juin 2016", 13 Haziran 2016c. https://www.lexpress.fr/actualite/societe/meurtre-d-un-couple-de-policiers-a-magnanville_1801940.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

L'Express: "Attaque au couteau à Nice : le point sur l'enquête", 20 Ekim 2020. https://www.lexpress.fr/actualite/societe/attaque-au-couteau-a-nice-le-point-sur-l-enquete_2137513.html (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Laffargue, Olivier: "Etat d'urgence dans le droit commun : les enjeux de la loi", **Le Monde**, 26 Eylül 2017. https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2017/09/26/etat-d-urgence-dans-le-droit-commun-les-enjeux-de-la-loi_5191447_4355770.html (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

La Quadrature du Net: "Pour une sortie urgente de l'état d'urgence: Appel à une mobilisation massive!", 22 Ocak 2016.

<https://www.laquadrature.net/2016/01/22/appel-action-etat-urgence/> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Le Bars, Stéphanie: “La Place Beauvau veut réformer le CFCM, fragilisé par ses divisions internes”, **Le Monde**, 26 Ocak 2012. https://www.lemonde.fr/societe/article/2012/01/26/la-place-beauvau-veut-reformer-le-cfcm-fragilise-par-ses-divisions-internes_1634218_3224.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Le Bars, Stéphanie: “Une marocaine en burqa se voit refuser la nationalité française”, **Le Monde**, 11 Temmuz 2008. https://www.lemonde.fr/societe/article/2008/07/11/une-marocaine-en-burqa-se-voit-refuser-la-nationalite-francaise_1072401_3224.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Cain, Blandine: “Avec l'opération Sentinelle, 7000 militaires sont mobilisés en France”, **Le Figaro**, 3 Şubat 2017. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2017/02/03/01016-20170203ARTFIG00158-avec-l-operation-sentinelle-7000-militaires-sont-mobilises-en-france.php> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Figaro: “Valls: "il faut s'habituer à vivre avec la menace terroriste"”, 16 Şubat 2015a. <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/2015/02/16/97001-20150216FILWWW00051-valls-il-faut-s-habituer-a-vivre-avec-la-menace-terroriste.php> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Le Figaro: “Hollande débloque 3,8 milliards d'euros de plus pour la Défense”, 29 Nisan 2015b. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2015/04/29/01016-20150429ARTFIG00122-hollande-debloque-38-milliards-d-euros-de-plus-pour-la-defense.php> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Figaro: “Opérations militaires : surcoût de 830 millions d'euros en 2016 (Le Drian)”, 3 Kasım 2016. <https://www.lefigaro.fr/flash-actu/2016/11/03/97001->

[20161103FILWWW00024-operations-militaires-surcout-de-830-millions-d-euros-en-2016-le-drian.php](https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2018/07/18/01016-20180718ARTFIG00302-attentats-du-13-novembre-le-recours-de-victimes-contre-les-defaillances-de-l-etat-rejete.php) (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Figaro: “Attentats du 13 novembre : le recours de victimes contre les «défaillances» de l'État rejeté”, 18 Temmuz 2018. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2018/07/18/01016-20180718ARTFIG00302-attentats-du-13-novembre-le-recours-de-victimes-contre-les-defaillances-de-l-etat-rejete.php> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “La visite du Conseil français du culte musulman à Bagdad "a été bien accueillie par les oulémas””, 3 Eylül 2004. https://www.lemonde.fr/archives/article/2004/09/03/la-visite-du-conseil-francais-du-culte-musulman-a-bagdad-a-ete-bien-accueillie-par-les-oulemas_377699_1819218.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Monde: “29 Mai 2005: Le non gagne en France, la ratification du traité continue en Europe”, 30 Mayıs 2005. https://www.lemonde.fr/europe/article/2005/05/30/le-non-gagne-en-france-la-ratification-du-traite-continue-en-europe_655955_3214.html (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Le Monde: “Les députés approuvent la création d’une délégation parlementaire au renseignement”, 26 Temmuz 2007. https://www.lemonde.fr/societe/article/2007/07/26/les-deputes-approuvent-la-creation-d-une-delegation-parlementaire-au-renseignement_939595_3224.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Le Monde: “Marine Le Pen écrit aux députés pour qu’ils suppriment le droit à la double nationalité”, 1 Haziran 2011. https://www.lemonde.fr/politique/article/2011/06/01/marine-le-pen-ecrit-aux-deputes-pour-qu-ils-suppriment-le-droit-a-la-double-nationalite_1530318_823448.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Monde: “Militaires assassinés : la justice rapproche les meurtres de Toulouse et Montauban”, 15 Mart 2012.

https://www.lemonde.fr/societe/article/2012/03/15/deux-militaires-tues-par-balles-a-montauban_1670211_3224.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Le Monde: “Comment s'est déroulée l'attaque contre « Charlie Hebdo »”, 8 Ocak 2015a. https://www.lemonde.fr/attaque-contre-charlie-hebdo/article/2015/01/07/comment-s-est-deroulee-l-attaque-contre-charlie-hebdo_4550930_4550668.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Monde: “Ce que l'on sait sur la radicalisation des frères Kouachi”, 10 Ocak 2015b. https://www.lemonde.fr/societe/article/2015/01/09/ce-que-l-on-sait-sur-la-radicalisation-des-freres-kouachi_4552422_3224.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Monde: “Contre le terrorisme, la plus grande manifestation jamais recensée en France”, 12 Ocak 2015c. https://www.lemonde.fr/societe/article/2015/01/11/la-france-dans-la-rue-pour-defendre-la-liberte_4553845_3224.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Monde: “Le président du Conseil français du culte musulman veut doubler le nombre de mosquées”, 5 Nisan 2015d. https://www.lemonde.fr/societe/article/2015/04/05/le-president-du-conseil-francais-du-culte-musulman-veut-doubler-le-nombre-de-mosquees_4609881_3224.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Le Monde: “Amnesty International appelle à la fin de l'état d'urgence”, 4 Şubat 2016a. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2016/02/04/etat-d-urgence-amnesty-international-denonce-une-serie-de-violations-des-droits-humains_4858891_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “La Commission des droits de l'homme étrille la mise en œuvre de l'état d'urgence”, 19 Şubat 2016b.

https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2016/02/19/la-commission-des-droits-de-l-homme-etrille-la-mise-en-uvre-de-l-etat-d-urgence_4868414_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “Etat d’urgence: le Défenseur des droits invite à ‘retrouver de la raison’”, 26 Şubat 2016c. https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/02/26/etat-d-urgence-le-defenseur-des-droits-invite-a-retrouver-de-la-raison_4872584_3224.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “François Hollande renonce à la déchéance de nationalité et au Congrès”, 30 Mart 2016d. https://www.lemonde.fr/attaques-a-paris/article/2016/03/30/francois-hollande-renonce-a-la-decheance-de-nationalite-et-au-congres_4892426_4809495.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “Ce que l’on sait de l’attentat commis à Nice”, 16 Temmuz 2016e. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2016/07/14/a-nice-un-camion-fonce-dans-la-foule-reunie-pour-les-festivites-du-14-juillet_4969589_1653578.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Monde: “La dissolution de l’association gérant la mosquée de Lagny confirmée par la justice”, 26 Temmuz 2016f. https://www.lemonde.fr/police-justice/article/2016/07/26/la-dissolution-de-l-association-gerant-la-mosquee-de-lagny-confirnee-par-la-justice_4975062_1653578.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “Le bilan de l’attentat de Nice porté à 86 morts”, 19 Ağustos 2016g. https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/08/19/le-bilan-de-l-attentat-de-nice-porte-a-86-morts_4985199_3224.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Monde: “Le Conseil d’Etat met un terme aux arrêtés « anti-burkini »”, 26 Ağustos 2016h. https://www.lemonde.fr/societe/article/2016/08/26/le-conseil-d-etat-suspend-l-arrete-anti-burkini-de-villeneuve-loubet_4988472_3224.html#:~:text=L'ordonnance%20du%20tribunal%20administratif,n'est%20donc%20plus%20interdit (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Le Monde: “Bataclan : victimes et familles réclament des comptes à l’Etat”, 8 Haziran 2018. https://www.lemonde.fr/attaques-a-paris/article/2018/06/08/bataclan-depot-d-une-plainte-contre-x-pour-non-assistance-a-personne-en-peril_5311461_4809495.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Monde: “Macron veut lutter contre le « séparatisme islamiste », sans stigmatiser les musulmans”, 18 Şubat 2020a. https://www.lemonde.fr/politique/article/2020/02/18/emmanuel-macron-en-deplacement-a-mulhouse-veut-lutter-contre-le-separatisme-islamiste_6029978_823448.html (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Le Monde: “Ce que l’on sait de l’attentat de Nice qui a coûté la vie à trois personnes”, 29 Ekim 2020b. https://www.lemonde.fr/societe/article/2020/10/29/attaque-au-couteau-a-nice-au-moins-un-mort-et-plusieurs-blesses-l-auteur-interpelle_6057753_3224.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Parisien: “Grands magasins, cinémas fermés ce samedi après les attentats”, 14 Kasım 2015a. <http://www.leparisien.fr/paris-75/paris-75001/videos-attentats-de-paris-les-mesures-prises-en-ile-de-france-ce-samedi-14-11-2015-5276109.php> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Parisien: “Sept antennes du GIGN et du Raid créées pour parer à un attentat de masse”, 19 Nisan 2016a. <https://www.leparisien.fr/faits-divers/sept-antennes-du->

[gign-et-du-raid-creees-pour-parer-a-un-attentat-de-masse-19-04-2016-5728749.php](https://www.lepoint.fr/actualites/international/gign-et-du-raid-creees-pour-parer-a-un-attentat-de-masse-19-04-2016-5728749.php) (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Parisien: “Attentats de Nice : Cazeneuve évoque une «radicalisation très rapide» du tueur”, 16 Temmuz 2016b. <https://www.leparisien.fr/faits-divers/attentats-de-nice-ce-qu-il-faut-retenir-de-l-intervention-des-ministres-16-07-2016-5972697.php> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Parisien: “Incertitudes sur le procès de l’attentat de Nice”, 24 Mayıs 2020. <https://www.leparisien.fr/faits-divers/incertitudes-sur-le-proces-de-l-attentat-de-nice-24-05-2020-8322339.php> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Point: “Le Point”, t.y. <https://www.groupeartemis.com/participations/le-point/> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Point: “La charte de la laïcité dévoilée”, 9 Eylül 2013. https://www.lepoint.fr/societe/charte-de-la-laicite-vincent-peillon-la-laicite-n-est-contre-aucune-religion-08-09-2013-1722196_23.php#:~:text=Vincent%20Peillon%20a%20d%C3%A9voil%C3%A9%20ce,cantine%20ou%20les%20f%C3%AAtes%20religieuses.&text=%22La%20la%C3%AFc%C3%A9it%C3%A9%20n'est%20contre%20aucune%20religion (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Le Point: “L'opération Sentinelle coûte "un million d'euros par jour"”, 8 Şubat 2015a. https://www.lepoint.fr/societe/l-operation-sentinelle-coute-un-million-d-euros-par-jour-08-02-2015-1903314_23.php (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Le Point: “Hollande annonce une révision constitutionnelle pour la charte des langues régionales”, 4 Haziran 2015b. https://www.lepoint.fr/politique/hollande-annonce-une-revision-constitutionnelle-pour-la-charte-des-langues-regionales-04-06-2015-1933682_20.php (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Point: “Refus de serrer la main: rejet de naturalisation pour une Algérienne”, 19 Nisan 2018. https://www.lepoint.fr/societe/refus-de-serrer-la-main-rejet-de-naturalisation-pour-une-algerienne-19-04-2018-2211997_23.php (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Point: “Attentats du 13 Novembre : une journée entre stress et catharsis pour les victimes”, 13 Kasım 2019. https://www.lepoint.fr/societe/attentats-du-13-novembre-une-journee-entre-stress-et-catharsis-pour-les-victimes-13-11-2019-2346900_23.php (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Le Roux, Jean-Baptiste: “Bernard Cazeneuve présente son plan pour l’Islam de France”, RCF, 30 Ağustos 2016. <https://rcf.fr/articles/actualite/bernard-cazeneuve-presente-son-plan-pour-lislam-de-france> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Leclerc, Jean-Marc: Attentat de Nice : comment la police et le passant héroïque ont stoppé le tueur au camion”, **Le Figaro**, 15 Temmuz 2016. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/07/15/01016-20160715ARTFIG00086-attentat-de-nice-comment-la-police-a-stoppe-le-tueur-au-camion.php> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Libération: “Le déroulé exact des attentats du 13 novembre”, 14 Kasım 2015a. https://www.liberation.fr/france/2015/11/14/le-deroule-exact-des-attentats-du-13-novembre_1413492 (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Libération: “Attaques à Paris: ce que l’on sait”, 14 Kasım 2015b. https://www.liberation.fr/france/2015/11/13/fusillades-a-paris-ce-que-l-on-sait_1413322/ (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Libération: “Bravons l’état d’urgence, manifestons le 29 novembre”, 24 Kasım 2015c. https://www.liberation.fr/debats/2015/11/24/bravons-l-etat-d-urgence-manifestons-le-29-novembre_1415769 (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

- Libération: “Appel des 333 pour la levée de l'état d'urgence”, 3 Aralık 2015d. https://www.liberation.fr/debats/2015/12/03/appe-des-333-pour-la-leeve-de-l-etat-d-urgence_1418095 (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Libération: “Le Sénat adopte une version modifiée de l'article sur la déchéance de nationalité”, 17 Mart 2016. https://www.liberation.fr/france/2016/03/17/le-senat-adopte-une-version-modifiee-de-l-article-sur-la-decheance-de-nationalite_1440393 (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Lioult, Catherine: “Burkini: le tribunal administratif valide l'arrêté municipal d'interdiction de Villeneuve-Loubet”, **Franceinfo**, 22 Ağustos 2016. <https://france3-regions.francetvinfo.fr/provence-alpes-cote-d-azur/alpes-maritimes/nice/burkini-le-tribunal-administratif-valide-l-arrete-municipal-d-interdiction-de-villeneuve-loubet-1069825.html> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).
- Lissitzky, Tatiana: “Le Front national et la marche républicaine : quatre questions pour comprendre le débat”, **Franceinfo**, 10 Ocak 2015. https://www.francetvinfo.fr/faits-divers/attaque-au-siege-de-charlie-hebdo/le-front-national-et-la-marche-republicaine-quatre-questions-pour-comprendre-le-debat_792375.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).
- Lombart, Gaël: “Macron devant le Congrès à Versailles, un symbole et des questions”, **Le Parisien**, 26 Haziran 2017. <http://www.leparisien.fr/politique/macron-devant-le-congres-a-versailles-un-symbole-et-des-questions-26-06-2017-7087926.php> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).
- Méheut, Constant: “Après les attaques terroristes, les Musulmans s’interrogent sur leur place en France”, **The New York Times**, 30 Ekim 2020. <https://www.nytimes.com/fr/2020/10/30/world/europe/attaques-france-musulmans.html> (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).

Michelon, Vincent: “Emmanuel Macron devant le Congrès, une promesse abandonnée depuis trois ans”, **LCI**, 1 Temmuz 2021. <https://www.lci.fr/politique/emmanuel-macron-devant-le-congres-une-promesse-abandonnee-depuis-trois-ans-2190330.html> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Migration Policy Institute: “Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination”, 2020. <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Mimaut, Cécile: “Vigipirate : 10.000 soldats déployés dès mardi partout en France”, **Franceinfo**, 12 Ocak 2015. https://www.francetvinfo.fr/societe/vigipirate-10-000-soldats-deployes-des-mardi-partout-en-france_1681081.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche: “Grande mobilisation de l'Ecole pour les valeurs de la République”, 22 Ocak 2015. https://cache.media.education.gouv.fr/file/01-janvier/49/4/2015_DP_mobilisation_Ecole_complet_385494.pdf (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Ministère de l'Éducation Nationale, de la Jeunesse et des Sports: “L'Enseignement de la langue et de la culture d'origine”, t.y. <https://www.education.gouv.fr/l-enseignement-de-la-langue-et-de-la-culture-d-origine-3458> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Ministère de l'Intérieur: “Sortie de l'état d'urgence, Un bilan et des chiffres clés”, 2 Kasım 2017. <https://www.interieur.gouv.fr/content/download/105958/839732/file/information-presse-bilan-etat-durgence.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Ministère de l'Intérieur: “Mesures de police administrative prises dans le cadre des articles 1er à 4 de la loi n° 2017-1510 du 30 octobre 2017 renforçant la sécurité intérieure et la lutte contre le

terrorisme”, **Assemblée Nationale**, 18 Haziran 2021a. <https://www2.assemblee-nationale.fr/15/commissions-permanentes/commission-des-lois/controle-parlementaire-silt/controle-parlementaire-de-la-loi-renforçant-la-securite-interieure-et-la-lutte-contre-le-terrorisme/donnees-chiffrees/mesures-de-police-administrative> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Ministère de l’Intérieur: “Dernier chiffres clés”, 12 Ekim 2021b. <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Chiffres-cles-sejour-visas-eloignements-asile-acces-a-la-nationalite/Derniers-chiffres-cles> (son erişim tarihi 20 Aralık 2021).

Ministère de la Justice: “Lutte contre la radicalisation en prison”, 26 Şubat 2015. <http://www.justice.gouv.fr/le-garde-des-sceaux-10016/archives-2015-c-taubira-12871/lutte-contre-la-radicalisation-en-prison-30272.html> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Ministère de la Justice: “Sécurité Pénitentiaire et Action Contre la Radicalisation Violente”, 25 Ekim 2016. http://www.presse.justice.gouv.fr/art_pix/Pr%E9sentation%20radicalisation.pdf (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Ministère des Armées: “Historique”, 21 Mart 2014. <https://www.defense.gouv.fr/dgse/tout-le-site/historique> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Ministère des Armées: “Sentinelle: 10 000”, 20 Kasım 2015. <https://www.defense.gouv.fr/operations/actualites2/sentinelle-10-000?nav=web> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Ministère des Armées: “Sentinelle : point de situation au 07 janvier 2016”, 7 Ocak 2016 <https://www.defense.gouv.fr/actualites/communaute-defense/sentinelle-point-de-situation-au-07-janvier-2016> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

- Ministère des Armées: “Chiffres clés de la défense – 2017”, 4 Eylül 2017. <https://www.defense.gouv.fr/actualites/articles/chiffres-cles-de-la-defense-2017> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Odoxa: “Pour faire face au terrorisme, les Français plébiscitent l’armée et appellent à des mesures d’exception” 27 Mart 2019. <http://www.odoxa.fr/sondage/faire-face-terrorisme-francais-plebiscitent-larmee-appellent-a-mesures-dexception/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).
- Ollivier, Christine: “Sondage. Pour %86 des Français, la Lutte contre l’Insécurité sera Importante dans leur Vote en 2022”, **Le Journal du Dimanche**, 24 Nisan 2021. <https://www.lejdd.fr/Politique/sondage-pour-86-des-francais-la-lutte-contre-linsecurite-sera-importante-dans-leur-vote-en-2022-4040738> (son erişim tarihi 10 Şubat 2022).
- Onishi, Norimitsu ve Aida Alami: “Le départ en sourdine des Musulmans de France”, **The New York Times**, 13 Şubat 2022. <https://www.nytimes.com/fr/2022/02/13/world/europe/musulmans-france-exil-discrimination.html> (son erişim tarihi 16 Şubat 2022).
- Pietrasanta, Sébastien: “Rapport relative aux moyens mis en oeuvre par l’Etat pour lutter contre le terrorisme depuis 7 janvier 2015”, **Assemblée Nationale**, 5 Temmuz 2016. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/pdf/rap-enq/r3922-t1.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Plenel, Edwy: “Le prix de la liberté”, **Médiapart**, 16 Mart 2008. <https://www.mediapart.fr/journal/france/100308/le-prix-de-la-liberte> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- Plummer, William: “Que faire en cas d'attaque terroriste ? Une fiche conseil bientôt dans les lieux publics”, **Le Figaro**, 4 Aralık 2015. <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2015/12/04/01016-20151204ARTFIG00061-que-faire-en-cas-d-attentat-le-gouvernement-devoile-ses-conseils.php> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Premier Ministre: “Renforcement du dispositif de lutte contre le terrorisme”, **Gouvernement**, 21 Ocak 2015. <https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/document/document/2015/01/synthese-terrorisme-v2.pdf> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Premier Ministre: “Plan d’Action Contre la Radicalisation et le Terrorisme”, **Gouvernement**, 9 Mayıs 2016. https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/document/document/2016/05/09.05.2016_dossier_de_presse_-_plan_daction_contre_la_radicalisation_et_le_terrorisme.pdf (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Raimbourg, Dominique ve Jean-Frédéric Poisson: “Rapport d’information sur le contrôle parlementaire de l’état d’urgence”, **Assemblée Nationale**, 6 Aralık 2016. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/pdf/rap-info/i4281.pdf> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Raulin, Nathalie: “Dominique Rousseau : «Emmanuel Macron se mêle de tout, comme ses prédécesseurs»”, **Libération**, 3 Ağustos 2017. https://www.liberation.fr/france/2017/08/03/dominique-rousseau-emmanuel-macron-se-mele-de-tout-comme-ses-predecesseurs_1588035 (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Reynes, Raphaël: “Attaque à Levallois-Perret: l’opération Sentinelle critiquée”, **Rfi**, 10 Ağustos 2017. <http://www.rfi.fr/fr/france/20170810-france-sentinelle-critique-attaque-militaires-levallois-perret-debat-maintien-attaque> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Riou, Ariane: “Attentat de Nice : «C'est une vengeance contre la société»”, **Le Parisien**, 17 Temmuz 2016. <https://www.leparisien.fr/archives/c-est-une-vengeance-contre-la-societe-17-07-2016-5973621.php> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

- Rioux, Christian: “En France, l’Ecole Laïque Comme Rempart au Terrorisme”, **Le Devoir**, 22 Ocak 2015. <https://www.ledevoir.com/monde/europe/429632/l-apres-charlie-hebdo-l-ecole-laique-comme-rempart-au-terrorisme> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- Rioux, Christian: “Des Groupes Religieux s’Opposent à la Loi contre le ‘Séparatisme Islamiste’ en France”, **Le Devoir**, 4 Şubat 2021. <https://www.ledevoir.com/monde/europe/594553/france-des-groupes-religieux-s-opposent-a-la-loi-contre-le-separatisme-islamiste-en-france> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Romano, Camille: “Plan Vigipirate: histoire d’une circulaire exceptionnelle devenue permanente”, **3 Millions** 7, 24 Nisan 2015. <https://3millions7.cfjlab.fr/2015/04/24/plan-vigipirate-histoire-dune-circulaire-exceptionnelle-devenue-permanente/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Sénat: “Dossier d’histoire: Les Lois Scolaires de Jules Ferry”, t.y. <http://www.senat.fr/evenement/archives/D42/> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- Tenenbaum, Elie: “La Sentinelle Egarée?”, **Etudes de l’IFRI**, Ağustos 2017. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/fs68tenenbaum.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).
- Ternisien, Xavier: “L’accablement des musulmans de France”, **Le Monde**, 14 Eylül 2001a. https://www.lemonde.fr/archives/article/2001/09/14/l-accablement-des-musulmans-de-france_4189028_1819218.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).
- Ternisien, Xavier: “L’immense majorité des musulmans juge le terrorisme contraire aux préceptes du Coran”, **Le Monde**, 4 Ekim 2001b. <https://www.lemonde.fr/archives/article/2001/10/04/l-immense-majorite-des-musulmans-juge-le-terrorisme->

[contraire-aux-preceptes-du-coran_228971_1819218.html](https://www.contraire-aux-preceptes-du-coran_228971_1819218.html)
(son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

The New York Times: “In France, the Political Fruits of Fear”, 7 Aralık 2015.
<https://www.nytimes.com/2015/12/08/opinion/in-france-the-political-fruits-of-fear.html> (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

The New York Times: “France’s Permanent Emergency State”, 25 Temmuz 2016.
<https://www.nytimes.com/2016/07/25/opinion/frances-permanent-emergency-state.html> (son erişim tarihi 3 Ocak 2016).

The New York Times: “Emmanuel Macron’s Unfettered Powers”, 12 Haziran 2017.
<https://www.nytimes.com/2017/06/12/opinion/emmanuel-macron-terrorism-france.html> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Uluslararası Örgütü: Af “Upturned Lives The Disproportionate Impact of France’s State of Emergency”, **Amnesty International Publications**, 2016. <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR2133642016ENGLISH.pdf> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Uluslararası Örgütü: Af “France's permanent state of emergency”, 26 Eylül 2017.
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/09/a-permanent-state-of-emergency-in-france/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Uluslararası Örgütü: Af “Nos Préoccupations Concernant le Projet de Loi Confortant le Respect des Principes de la République”, 29 Mart 2021.
<https://www.amnesty.fr/liberte-d-expression/actualites/nos-preoccupations-concernant-le-projet-de-loi-confortant-le-respect-des-principes-de-la-republique> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Vaudano, Maxime: “Attentats du 13 novembre : que sait-on des terroristes impliqués ?”, **Le Monde**, 15 Kasım 2015.

https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/11/15/que-sait-on-des-auteurs-des-attaques-du-13-novembre_4810502_4355770.html (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Vie Publique: “Nationalité française et immigration: l’évolution du droit”, 20 Mayıs 2019. <https://www.vie-publique.fr/eclairage/20181-nationalite-francaise-et-immigration-levolution-du-droit> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Vie Publique: “Immigration: les chiffres pour l'année 2019”, 17 Haziran 2020. <https://www.vie-publique.fr/en-bref/272841-immigration-les-chiffres-pour-lannee-2019> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Vie Publique: “Trente ans de législation antiterroriste”, 8 Eylül 2021. <https://www.vie-publique.fr/eclairage/18530-trente-cinq-ans-de-legislation-antiterroriste> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Villeminot, Florence: “The French September 11th”, **France24**, 9 Ocak 2015. <https://www.france24.com/en/20150109-charlie-hebdo-man-hunt-national-unity> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Vincent, Faustine: “13 novembre 2015 : pourquoi les militaires de « Sentinelle » ne sont pas intervenus au Bataclan”, **Le Monde**, 8 Haziran 2018. https://www.lemonde.fr/societe/article/2018/06/08/13-novembre-2015-pourquoi-les-militaires-de-sentinelle-ne-sont-pas-intervenues-lors-de-l-attentat-du-bataclan_5311948_3224.html (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Williams, Claire: “Charlie Hebdo Attack – The Three Days That Shook France”, **France24**, t.y. <https://webdoc.france24.com/france-paris-charlie-kosher-terrorism/#> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Hukuk Metinleri

Loi de 1905, 9 Aralık 1905. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000508749/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

51-46 sayılı kanun, 11 Ocak 1951. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000886638> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

55-385 sayılı kanun, 3 Nisan 1955 <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000695350/?isSuggest=true> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

59-1557 sayılı kanun, 31 Aralık 1959. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000693420> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

78-17 sayılı kanun, 6 Ocak 1978. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000886460/> (son erişim tarihi 14 Ocak 2022).

81-238 sayılı genelge, 1 Temmuz 1981. https://www.reseau-canope.fr/education-prioritaire/fileadmin/user_upload/user_upload/comprendre/reperes_historiques/81-238.pdf (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

86-1067 sayılı kanun, 30 Eylül 1986. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT0000006068930> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

12 Aralık 1989 tarihli genelge. <http://www.assemblee-nationale.fr/12/dossiers/documents-laicite/document-2.pdf> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2001-1062 sayılı kanun, 16 Kasım 2001.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000222052/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2003-239 sayılı kanun, 18 Mart 2003.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000412199/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2003-1176 sayılı kanun, 10 Aralık 2003.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000611789/> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

2004-204 sayılı kanun, 10 Mart, 2004.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000249995/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2004-228 sayılı kanun, 15 Mart 2004,
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000417977/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

18 Mayıs 2004 tarihli genelge.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000252465/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2006-64 sayılı kanun, 24 Ocak 2006.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000454124/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2006-396 sayılı kanun, 31 Mart 2006.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000268539/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2007-99 sayılı kararname, 1 Haziran 2007.
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000822866&categorieLien=id> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

5209 sayılı genelge, 13 Nisan 2007. https://www.fonction-publique.gouv.fr/files/files/textes_de_reference/2007/C_20_070413_PM5209.pdf (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2009-258 sayılı kanun, 5 Mart 2009. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000020352071/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2010-1192 sayılı kanun, 11 Ekim 2010. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000022911670/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2 Mart 2011 tarihli genelge. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000023654701/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2013-595 sayılı kanun, 8 Temmuz 2013. <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027677984&categorieLien=id> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

2014-1353 sayılı kanun, 13 Kasım 2014. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000029754374/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2015-1475 sayılı kararname, 14 Kasım 2015. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000031473404/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2015-1501 sayılı kanun, 20 Kasım 2015. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000031500831/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2016-162 sayılı kanun, 19 Şubat 2016. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032079090/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2016-339 sayılı kanun, 22 Mart 2016.
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000032282279/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

2016-629 sayılı kanun, 20 Mayıs 2016.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032551115/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2016-731 sayılı kanun, 3 Haziran 2016.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032627231/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

2016-987 sayılı kanun, 21 Temmuz 2016.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000032921910/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2016-1281 sayılı kararname, 28 Eylül 2016.
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000033166384/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

2016-1767 sayılı kanun, 19 Aralık 2016.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033651975/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2017-86 sayılı kanun, 27 Ocak 2017.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033934948/> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

2017-1154 sayılı kanun, 11 Temmuz 2017.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000035168168/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

2017-1510 sayılı kanun, 30 Ekim 2017.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000035932811/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

2021-1109 sayılı kanun, 25 Ağustos 2021.
<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043964778/> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Assemblée
Nationale: “Projet de Loi Constitutionnelle de Protection de la Nation”,
23 Aralık 2015.
<http://www.assemblee-nationale.fr/14/pdf/projets/pl3381.pdf> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Avrupa Birliği: 2002/475/JHA numaralı ‘Çerçeve Kararı’, 13 Haziran 2002.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=EN> (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).

Code Civil,
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/2021-12-29/ (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Code de la défense,
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071307/2021-12-30/ (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Code Pénal,
<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Conseil
Constitutionnel: “Décision n° 2017-684 QPC du 11 janvier 2018”, 11 Ocak 2018.
<https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2018/2017684QPC.htm> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Conseil d’Etat: “Avis "Port du foulard islamique”, 27 Kasım 1989.
https://mafr.fr/IMG/pdf/CE_27_11_1989.pdf (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Conseil d'Etat: “Décision N°285394”, 5 Aralık 2007. <https://www.conseil-etat.fr/arianeweb/#/view-document/?storage=true> (son erişim tarihi 30 Aralık 2021).

Conseil d'Etat: “Décision N°395091”, 27 Ocak 2016. <https://www.conseil-etat.fr/ressources/decisions-contentieuses/dernieres-decisions-importantes/ce-15-janvier-2016-ligue-des-droits-de-l-homme-395091> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Constitution de la République Française, 4 Ekim 1958. <https://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Konuşma Metinleri

Calvar, Patrick: “Commission de la défense nationale et des forces armées”, **Assemblée Nationale**, 10 Mayıs 2016a. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/cr-cdef/15-16/c1516047.asp> (son erişim tarihi 28 Aralık 2021).

Calvar, Patrick: Commission d’enquête relative aux moyens mis en œuvre par l’état pour lutter contre le terrorisme depuis le 7 janvier 2015”, **Assemblée Nationale**, 24 Mayıs 2016b. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/cr-cemoyter/15-16/c1516028.asp> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Exposé des Motifs”, **Assemblée Nationale**, 18 Kasım 2015. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl3225.asp> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Exposé des Motifs”, **Sénat**, 3 şubat 2016a. <http://www.senat.fr/leg/pjl15-356.html> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Déclaration de M. Bernard Cazeneuve, ministre de l’intérieur, sur la prorogation de l’état d’urgence pour une durée supplémentaire de trois mois, au Sénat le 9 février 2016”, **Vie Publique**, 9 şubat 2016b. <https://www.vie-publique.fr/discours/197879-declaration-de-m-bernard-cazeneuve-ministre-de-linterieur-sur-la-pro> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Séance du 9 février 2016 (compte rendu integral des débats)”, **Sénat**, 9 şubat 2016c. <https://www.senat.fr/seances/s201602/s20160209/s20160209010.html> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Déclaration de M. Bernard Cazeneuve, ministre de l’intérieur, sur le projet de loi prorogeant l’état d’urgence pour une durée supplémentaire de trois mois, à l’Assemblée nationale le 16 février 2016”, **Vie Publique**, 16 şubat

2016d. <https://www.vie-publique.fr/discours/197984-declaration-de-m-bernard-cazeneuve-ministre-de-linterieur-sur-le-pro> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Exposé des Motifs”, **Sénat**, 4 Mayıs 2016e. <https://www.senat.fr/leg/pjl15-574.html> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Déclaration de M. Bernard Cazeneuve, ministre de l'intérieur, sur la prolongation de l'état d'urgence pour une durée de deux mois, au Sénat le 10 mai 2016”, **Vie Publique**, 10 Mayıs 2016f. <https://www.vie-publique.fr/discours/199103-declaration-de-m-bernard-cazeneuve-ministre-de-linterieur-sur-la-pro> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Cazeneuve, Bernard: “Exposé des Motifs”, **Assemblée Nationale**, 19 Temmuz 2016g. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl3968.asp> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Chevènement, Jean-Pierre: “Déclaration de M. Jean-Pierre Chevènement, ministre de l'intérieur chargé des cultes, sur l'histoire des relations entre l'Etat et les religions, l'attachement au maintien du régime du Concordat en Alsace Moselle et sur les voies de l'intégration d'un Islam à la française, Strasbourg le 23 novembre 1997”, **Vie Publique**, 23 Kasım 1997. <https://www.vie-publique.fr/discours/207645-declaration-de-m-jean-pierre-chevenement-ministre-de-linterieur-charg> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Collomb, Gérard: “Exposé des Motifs”, **Sénat**, 22 Haziran 2017a. <http://www.senat.fr/leg/pjl16-585.html> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Collomb, Gérard: “Compte rendu du Conseil des Ministres du 14 Septembre 2017”, **Gouvernement**, 14 Eylül 2017b. <https://www.gouvernement.fr/conseil-des-ministres/2017-09-14> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Hollande, François: “Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, à la suite de l'attentat au siège de l'hebdomadaire "Charlie Hebdo", **Vie Publique**, 7 Ocak 2015a. <https://www.vie-publique.fr/discours/193484-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-la-su#:~:text=Fran%C3%A7ois%20Hollande%2C%20Pr%C3%A9sident%20de%20la%20R%C3%A9publique%2C%20%C3%A0%20la%20suite%20de,Paris%20le%207%20janvier%202015> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Hollande, François: “Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, sur l'attentat contre l'hebdomadaire "Charlie Hebdo", le meurtre d'une policière et les deux prises d'otages des 7, 8 et 9 janvier 2015”, **Vie Publique**, 9 Ocak 2015b. <https://www.vie-publique.fr/discours/193497-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-sur-la> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Hollande, François: “Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, sur la politique de défense de la France”, **Vie Publique**, 14 Ocak 2015c. <https://www.vie-publique.fr/discours/193547-declaration-de-m-francois-hollande-president-de-la-republique-sur-la> (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Hollande, François: “La déclaration intégrale de François Hollande après les attentats”, **L'Express**, 14 Kasım 2015d. https://www.lexpress.fr/actualites/1/politique/la-declaration-integrale-de-francois-hollande-apres-les-attentats_1735792.html (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Hollande, François: “Déclaration de M. François Hollande, Président de la République, devant le Parlement réuni en Congrès à la suite des attaques terroristes perpétrées à Paris et en Seine-Saint-Denis, Versailles le 16 novembre 2015”, **Vie Publique**, 16 Kasım 2015e, <https://www.vie-publique.fr/discours/196856-declaration-de-m-francois->

[hollande-president-de-la-republique-devant](#) (son erişim tarihi 29 Aralık 2021).

Le Drian, Jean Yves: “Remarques introductives de la Haute Représentante et Vice-Présidente Federica Mogherini lors de la conférence de presse avec Jean Yves Le Drian, Ministre de la Défense Français, 17 novembre 2015”, **Service Européen pour l’Action Extérieure**, 17 Kasım 2015. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/5553_fr (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Le Roux, Bruno: “Exposé des Motifs”, **Assemblée Nationale**, 10 Aralık 2016. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl4295.asp> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Macron, Emmanuel: “Discours d'Emmanuel Macron à l'hôtel de Brienne”, **Elysée**, 13 Temmuz 2017. <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/07/13/discours-d-emmanuel-macron-a-l-hotel-de-brienne> (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Macron, Emmanuel: “Transcription du Propos Liminaire du Président de la République lors du Point Presse à Mulhouse”, **Elysée**, 18 Şubat 2020a. <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2020/02/18/protoger-les-libertes-en-luttant-contre-le-separatisme-islamiste-conference-de-presse-du-president-emmanuel-macron-a-mulhouse> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Macron, Emmanuel: “Lutte contre les séparatismes: le Verbatim Intégral du Discours d'Emmanuel Macron”, **Le Figaro**, 2 Ekim 2020b. <https://www.lefigaro.fr/politique/lutte-contre-les-separatismes-le-verbatim-integral-du-discours-d-emmanuel-macron-20201002> (son erişim tarihi 4 Ocak 2022).

Mazières, Olivier de: “Commission d’enquête relative aux moyens mis en œuvre par l’État pour lutter contre le terrorisme depuis le 7 janvier

2015, **Assemblée Nationale**, 23 Mayıs 2016. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/cr-cemoyter/15-16/c1516027.asp> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Popelin, Michel: “XIVe législature Session ordinaire de 2015-2016 Compte rendu integral”, **Assemblée Nationale**, 19 Mayıs 2016. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/cr/2015-2016/20160191.asp> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Sarkozy, Nicolas: “Musulmans de France: discours de Nicolas Sarkozy au Bourget”, **Religioscope**, 21 Nisan 2003. <https://www.religion.info/2003/04/21/document-musulmans-de-france-discours-de-nicolas-sarkozy-au-bourget/> (son erişim tarihi 31 Aralık 2021).

Sarkozy, Nicolas: “Discours de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, devant le Parlement réuni en Congrès, sur les défis et priorités de la politique gouvernementale”, **Vie Publique**, 22 Haziran 2009. <https://www.vie-publique.fr/discours/175696-declaration-de-m-nicolas-sarkozy-president-de-la-republique-devant-le> (son erişim tarihi 25 Ocak 2022).

Urvoas, Jean-Jacques: “Commission d’enquête relative aux moyens mis en œuvre par l’État pour lutter contre le terrorisme depuis le 7 janvier 2015”, **Assemblée Nationale**, 1 Haziran 2016. <https://www.assemblee-nationale.fr/14/cr-cemoyter/15-16/c1516032.asp> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Valls, Manuel: “Discours du Premier ministre à l'Assemblée nationale en hommage aux victimes des attentats”, **Gouvernement**, 13 Ocak 2015a. <https://www.gouvernement.fr/partage/3118-seance-speciale-d-hommage-aux-victimes-des-attentats-allocation-de-manuel-valls-premier-ministre> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Valls, Manuel: “Déclaration de M. Manuel Valls, Premier ministre, sur les grandes orientations du projet de loi prorogeant l'état d'urgence et modernisant le régime d'exception de la loi du 3 avril 1955, à l'Assemblée nationale le 19 novembre 2015”, **Vie Publique**, 19 Kasım 2015b. <https://www.vie-publique.fr/discours/175696-declaration-de-m-nicolas-sarkozy-president-de-la-republique-devant-le>

publique.fr/discours/196970-declaration-de-m-manuel-valls-premier-ministre-sur-les-grandes-orient (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Valls, Manuel: “Menaces terroristes : protéger les Français dans la durée”, **Gouvernement**, 23 Aralık 2015c. https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/document/document/2015/12/23.12.2015_discours_de_manuel_valls_premier_ministre_-_menaces_terroristes_-_proteger_les_francais_dans_la_duree.pdf (son erişim tarihi 3 Ocak 2022).

Valls, Manuel: “Déclaration de M. Manuel Valls, Premier ministre, sur l'inscription de l'état d'urgence et de la déchéance de la nationalité française dans la Constitution, à l'Assemblée nationale le 5 février 2016”, **Vie Publique**, 5 Şubat 2016a. <https://www.vie-publique.fr/discours/197776-declaration-de-m-manuel-valls-premier-ministre-sur-linscription-de-l> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

Valls, Manuel: “Déclaration de M. Manuel Valls, Premier ministre, sur le projet de loi prorogeant l'état d'urgence pour six mois, à l'Assemblée nationale le 19 juillet 2016”, **Vie Publique**, 19 Temmuz 2016b. <https://www.vie-publique.fr/discours/199857-declaration-de-m-manuel-valls-premier-ministre-sur-le-projet-de-loi-p> (son erişim tarihi 1 Ocak 2022).

Valls, Manuel: “Déclaration de M. Manuel Valls, Premier ministre, sur le projet de loi prorogeant l'état d'urgence, au Sénat le 20 juillet 2016”, **Vie Publique**, 20 Temmuz 2016c. <https://www.vie-publique.fr/discours/199992-declaration-de-m-manuel-valls-premier-ministre-sur-le-projet-de-loi-p> (son erişim tarihi 2 Ocak 2022).

EKLER

Mülakat soruları	Genel sorular Cinsiyet: Yaş: Medeni hâl: Menşe ülke: Göç sebebi: Kuşak: Eğitim durumu: Meslek:
Kişisel sorular 1. “İslam” sizi tanımlayan bir aidiyet olur muydu? 2. Coğrafi, kültürel ve sosyal olarak kendinizi nereye daha yakın hissediyorsunuz? Neden? Siyasi Yönelim 1. Sizce azınlıklar ana akım medyada nasıl temsil edilmektedir? 2. Gazete satın alır mısınız? Hangi gazeteleri satın alırsınız? Neden? 3. Hangi televizyon kanallarını tercih ediyorsunuz? 4. Siyasi haberleri ne sıklıkta takip ediyorsunuz? 5. Siyasi haberleri nereden takip ediyorsunuz? (İnternet gazeteleri, sosyal medya, vb.?) 6. Fransa’da en son hangi siyasi partiye/cumhurbaşkanı adayına oy verdiniz? 7. Fransa’daki laiklik uygulaması ile ilgili ne düşünüyorsunuz? 8. Fransa İslam’ı kavramı konusunda ne düşünüyorsunuz? Saldırıları Hakkında 1. Fransa’da 2015 yılından itibaren gerçekleşen saldırılar hakkında ne düşünüyorsunuz? 2. Saldırıların yaşanmasından önce sadece Müslüman olduğunuz için herhangi bir ayrımcılığa veya kötü muameleye maruz kaldınız mı? Açıklayabilir misiniz? 3. Fransa’da gerçekleşen çeşitli saldırılardan sonra, Müslüman olduğunuz için ayrımcılığa maruz kaldınız mı? Veya insanların size karşı bakışının değiştiğini hissettiniz mi? Güvenlik Uygulamaları Hakkında 1. Güvenlik – özgürlük dengesinde kendinizi nerede görüyorsunuz? 2. Sizce Fransa’da güvenlik sorunu var mı? 3. Fransa’da İslam dini ve Müslümanlar güvenlik sorunu mudur? Eğer öyleyse, sizce bunun nedeni nedir? 4. 13 Kasım 2015 tarihinde saldırılar devam ederken yapmış olduğu konuşmasında François Hollande, “Milletimizi terör eylemlerinden korumak için güvenlik	

güçleriyle yapabileceklerimize dair tüm güveninizi korumanızı rica ediyorum” demiştir. Sizce bu ifadeyle François Hollande ne demek istemiştir?

5. 16 Kasım 2015 tarihli konuşmasında François Hollande çeşitli güvenlik önlemlerinin alınacağından bahsetmiştir. Bu güvenlik önlemlerinden haberiniz var mı?

Bu güvenlik önlemleri olağanüstü hâlin uzatılması, ev hapsi, vatandaşlığın düşürülmesi gibi ciddi değişiklikleri kapsamaktadır. Bu güvenlik önlemlerinden haberiniz var mı?

Bu güvenlik önlemlerini desteklediniz mi? Neden? Desteğiniz zaman içerisinde değişti mi? Açıklayabilir misiniz?

6. 16 Kasım 2015 tarihli konuşmasında François Hollande “[...] teröristlerin temel hedefi bütün Fransa olmuştur. Yaşamı, kültürü, sporu ve kutlamaları seven Fransa. Renk, köken, din, ırk ayrımı gözetmeyen Fransa” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu ifadeye katılır mısınız? Neden?

7. Olağanüstü hâl yasasının 6. maddesine göre, bir kişinin davranışlarının kamu düzeni ve güvenliğine karşı tehdit oluşturduğunun düşünülmesi için ciddi nedenler varsa, o kişi İçişleri Bakanlığı tarafından ev hapsine alınabilir. Bu kanun maddesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

8. Olağanüstü hâl uygulaması döneminde ve daha sonra çıkartılan İç Güvenlik ve Terörle Mücadele Yasası gereği güvenlik sebebiyle kapatılan camiler hakkında bilginiz var mı?

9. Sizce alınan güvenlik önlemleri sadece Müslümanları mı hedef alıyor?

10. Son olarak, genel hislerinizi paylaşabilir misiniz?

Questionnaire	Questions générales Sexe : Age : État civil : Pays d'origine : Raison de la migration : Rang générationnel : Niveau de formation : Profession(s) exercée(s) :
Questions personnelles 1. Considérez-vous l'adjectif « musulman » comme un adjectif qui vous définit ? 2. De quelle culture / de quel pays / de quelle société vous sentez-vous le plus proche ? Pourquoi ? La tendance politique 1. Pensez-vous que les minorités sont correctement représentées dans les médias ? 2. Achetez-vous des journaux ? Lesquels ? Pourquoi ? 3. Quelles chaînes de télévision préférez-vous ? 4. À quelle fréquence suivez-vous l'actualité politique ? 5. En général, par quel moyen êtes-vous informé de l'actualité politique ? 6. Pour quel parti politique / candidat à la présidentielle avez-vous voté en France lors des dernières élections ? 7. Que pensez-vous à laïcité française ? 8. Que pensez-vous de concept Islam de France ? Concernant les attaques 1. Que pensez-vous des attentats en France depuis 2015 ? 2. Avant les attaques, aviez-vous des problèmes simplement parce que vous êtes Musulman ? Pourriez-vous expliquer ? 3. Après diverses attaques en France, avez-vous été victime de discrimination parce que vous êtes Musulman ? Ou avez-vous observé un changement de l'attitude à votre égard ? Concernant les mesures de sécurité 1. Que pensez-vous de l'équilibre entre sécurité et liberté ? 2. Pensez-vous qu'il y a un problème de sécurité en France ? 3. L'islam et les Musulmans constituent-ils un problème de sécurité en France ? Pourriez-vous expliquer ? 4. François Hollande, dans son discours du 13 novembre 2015 alors que les attaques se poursuivaient, avait déclaré « Je vous demande de garder ici toute votre confiance dans ce que nous pouvons faire avec les forces de sécurité pour préserver notre Nation des actes terroristes ». Que pensez-vous que François Hollande entend par cette expression ?	

5. Dans son discours du 16 novembre 2015, François Hollande a mentionné que diverses mesures de sécurité seraient prises. Êtes-vous au courant de ces mesures ?
Ces mesures comprennent la prolongation de l'état d'urgence, l'assignation à résidence, la déchéance de nationalité, etc. Êtes-vous au courant de celles-ci ?
Avez-vous soutenu ces mesures de sécurité ? Votre niveau de soutien est-il changé au fil du temps ? Pourriez-vous expliquer ?
6. Dans son discours du 16 novembre 2015, François Hollande a dit « [...] c'est la France tout entière qui était la cible des terroristes. La France qui aime la vie, la culture, le sport, la fête. La France sans distinction de couleur, d'origine, de parcours, de religion. La France que les assassins voulaient tuer, c'était la jeunesse dans toute sa diversité. Ces attentats poursuivent un objectif bien précis : semer la peur pour nous diviser ici et faire pression pour nous empêcher là-bas au Moyen-Orient de lutter contre le terrorisme ». Que pensez-vous de cet argument ?
7. Selon l'article 6 de la loi de l'état d'urgence, « Le ministre de l'Intérieur peut prononcer l'assignation à résidence, dans le lieu qu'il fixe, de toute personne résidant dans la zone fixée et à l'égard de laquelle il existe des raisons sérieuses de penser que son comportement constitue une menace pour la sécurité et l'ordre publics dans les circonscriptions territoriales. Le ministre de l'intérieur peut la faire conduire sur le lieu de l'assignation à résidence par les services de police ou les unités de gendarmerie ». Que pensez-vous de cet article ?
8. Selon vous, les mesures de sécurité prises visent-elles les musulmans ?
9. Pendant l'état d'urgence et en vertu de la loi sur la sécurité intérieure et la lutte contre le terrorisme certaines mosquées ont été fermées. Êtes-vous au courant de ces fermetures ? Qu'est-ce que vous en pensez ?
10. Pourriez-vous s'il vous plaît partager vos sentiments sur ce sujet ?

ÖZGEÇMİŞ

BİRSEN AYBÜKE EVRANOS

Eğitim

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı	2018-...
École Normale Supérieure de Lyon Siyaset Bilimi Siyasal Düşünceler Tarihi Mezuniyet derecesi: 15,6/20	2015-2016
SciencesPo – Institut d’Études Politiques de Paris (ERASMUS programı çerçevesinde)	2013-2014
Galatasaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümü Mezuniyet derecesi: 3.01/4	2010-2015
Liceo Statale XXV Aprile di Portogruaro (VE) Italia (AFS programı çerçevesinde)	2008-2009
Nişantaşı Anadolu Lisesi Mezuniyet derecesi: 87.28/100	2006-2010

Deneyim

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	26/01/2015 – 13/02/2015
Yapı Kredi International and Multinational Banking	04/08/2014 – 29/08/2014

Burslar

Fransa Dışişleri Bakanlığı Eiffel Bursiyeri (Yüksek Lisans)

Yüksek Öğretim Kurumu 100/2000 Doktora Bursiyeri

Diller

Türkçe Anadil

Fransızca Akıcı (DELF C1 – 58)

İngilizce Akıcı (TOEFL – 96/YDS – 95)

İtalyanca Akıcı (CILS B2 – 89)

Yayınlar

Evranoş, A. & Erdoğan, A. (2019). “The Relationship Between ISIS, Boko Haram and the United Nations in the Context of the Responsibility to Protect Principle”, The United Nations and Its Conflict Resolution Role (düz.) Muharrem Hilmi Özev & Aydın Erdoğan, İstanbul, İstanbul University Press, 117-142.

Evranoş, B. A. (2021). “Review of the Book Human Geopolitics: States, Emigrants, and the Rise of Diaspora Institutions, by Alan Gamlen”, Turkish Journal of Diaspora Studies, 1(1), 153-156.

Evranoş, B. A. (2021). “İbn Haldun’un Devlet Felsefesinin 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı Düşünürleri Üzerindeki Etkisi”, Fikriyat, 1(1), 87-104.

Evranoş, B. A. & Ark-Yıldırım, C. (yayına kabul edilmiştir). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, 50 Soruda Türkiye’nin Göç Politikaları, (düz.) Jülide Karakoç & Hatice Deniz Genç.

Raporlar

Evranoş, B. A. (2021). “COVID-19 ve Biyopolitika”, COVID-19 Pandemisinin Küresel Siyasette Ulusal ve Uluslararası Ölçekte Güvenlik Algısı ve Pratiklerine Yarattığı Etkiler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Araştırma Merkezi, 52-57, e-ISBN: 978-605-07-0782-3.

Projeler

Transnational Health Strategies in the Euro-Mediterranean Space Project – Asistan Araştırmacı

Çeviriler

Gamlen, A. (2022). Beşerî Jeopolitik Devletler, G   menler ve Diaspora Kurumlarının Y  kselişi, ( ev.) Evranos, B. A., Ankara, GAV Perspektif Yayınları.

